

TAMPEREEN YLIOPISTO

TIINA KARVINEN

JOURNALISTIN OHJEET MEDIAOIKEUDENKÄYNTIEN
TUOMIOIDEN PERUSTEENA

– katsaus keskusteluun journalistien ja oikeusoppineiden törmäyksestä

Tiedotusopin pro gradu -tutkielma

Maaliskuu 2005

TAMPEREEN YLIOPISTO

Tiedotusopin laitos

KARVINEN, TIINA: Journalistin ohjeet mediaoikeudenkäyntien tuomioiden perusteena – katsaus keskusteluun journalistien ja oikeusoppineiden törmäyksestä

Pro gradu –tutkielma, 165 s., 4 liites.

Tiedotusoppi

Maaliskuu 2005

Pro gradu –tutkielmassa perehdytään kahden ammattikunnan, journalistien ja oikeusoppineiden, ajautumiseen törmäyskurssille. Konfliktin taustalla on vuonna 1995 tehty perusoikeusuudistus, jossa yksityisyyden suoja nostettiin perusoikeudeksi sananvapauden rinnalle. Journalistit puolustivat sananvapautta ja pitivät oikeusoppineiden toimia sen uhkana, oikeusoppineet puolestaan halusivat lisää keinoja tiedotusvälineiden toiminnan hallitsemiseksi yksityisyyden suojaa laajentamalla. Vuonna 2001 Helsingin kärjäoikeus antoi päätöksen niin sanotussa Nostokonepalvelu-jutussa, jossa tiedotusvälineen maksettavaksi tuomittiin historian suurimmat vahingonkorvaukset. Tuomion perusteina käytettiin Journalistin ohjeita. Kiista kiihtyi, koska journalistien mielestä ohjeiden tulkinnan yksinoikeus on Julkisen sanan neuvostolla.

Työssä kahden ammattikunnan ja kahden perusoikeuden välisiä suhteita analysoidaan kolmesta mediaoikeudenkäynnistä vuosina 1996–2002 tehtyjen lehtikirjoitusten ja oikeuden päätösten avulla. Aineistoa käsittelemällä sen sisältöä laadullisesti: jokaiselta artikkelilta ja pöytäkirjalta on kysytty, puolustetaanko vai vastustetaanko siinä sananvapautta tai yksityisyyden suoja, mitä mieltä ollaan omasta ja toisesta ammattikunnasta sekä pitäisikö tuomioistuimissa käyttää Journalistin ohjeita vai ei. Vastausten perusteella muodostetaan kokonaiskuva keskustelun suunnista, tyylistä ja argumenteista.

Aineiston perusteella havaitaan, että kumpikin osapuoli haluaa samoja asioita, käytetyt argumentit vain ovat vastakkaisia. Ammattikunnat haluavat säilyttää demokraattisen yhteiskunnan, mutta samalla kummatkin myöntävät, ettei sananvapauden nimissä voi tehdä mitä vain.

Yksi keino ratkaista ammattikuntien toiminnan rajanveto oli Journalistin ohjeiden uudistaminen. Vuoden 2005 alussa voimaan tulleissa ohjeissa todetaan, että alan eettisten ohjeiden käyttö kuuluu vain journalismin itsesääntelyyn. Jotta yleisön luottamus molempiin ammattikuntiin säilyisi, tuomioistuinten olisi luovuttava Journalistin ohjeiden käytöstä tuomioiden perusteina ja journalistien toimittava eettisten sääntöjensä mukaisesti. Näiden keinojen avulla todennäköisyys todellisen sananvapauden ja journalismin itsesääntelyn säilymiselle yhteiskunnassa olisi tulevaisuudessa korkeampi.

Kiitän Journalistisen kulttuurin edistämissäätiö Jokesia sekä Suomen Kulttuurirahastoa apurahoista, joiden tuella työn valmiiksi saattaminen oli mahdollista.

Kiitos kaikille kannustaneille.

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	7
2. SANANVAPAUS	9
2.1. Sananvapauden erittelyä ja lain muutokset.....	10
2.2. Oikaisu, vastine ja korvausvelvollisuus.....	13
2.3. Tuomioistuinten tulkinnan ja journalistien itsesääntelyn suhde.....	16
3. YKSITYISYYDEN SUOJA	22
3.1. Yksilön suojan sisällöstä.....	23
3.1.1. Kunnian loukkaaminen.....	23
3.1.2. Yksityiselämän loukkaaminen.....	26
3.2. Yksityisyyden ja julkisuuden välisestä pohdinnasta.....	31
4. AINEISTON KUVAUS	34
4.1. Aineiston käsittelytapa.....	37
4.2. Oikeustapausten kuvaus.....	39
4.2.1. Nostokonepalvelu.....	39
4.2.2. Neil Hardwick.....	40
4.2.3. Yhtyneet Kuvalehdet.....	41
5. JOURNALISTIEN JA OIKEUSOPPINEIDEN SUHTAUTUMINEN SANANVAPAUTEEN	42
5.1. Sananvapaus: vapautta journalisteille.....	42
5.1.1. Journalistit puhuvat sananvapaudesta oikeusoppineille.....	43
5.1.2. Journalistit puhuvat sananvapaudesta yleisölle.....	43
5.1.3. Journalistit puhuvat sananvapaudesta journalisteille.....	48
5.1.3.1. Mediaoikeudenkäyntien päätökset ja ennakkosensuuri.....	50
5.1.3.2. Vahingonkorvausten kasvaminen.....	54
5.1.3.3. Lain ja etiikan sekoittumisvaara ja itsesääntelyn puolustaminen.....	56
5.1.3.4. Yksityiselämän rajat ja julkisongelma.....	59
5.2. Sananvapaus: oikeusoppineet näkevät vapauden rinnalla vastuun.....	60
5.2.1. Oikeusoppineet puhuvat sananvapaudesta journalisteille.....	60
5.2.1.1. Oikeusoppinut kannattaa sananvapautta.....	61
5.2.1.2. Oikeusoppinut vastustaa sananvapautta.....	63
5.2.2. Oikeusoppineet puhuvat sananvapaudesta yleisölle.....	63
5.2.3. Oikeusoppineet puhuvat sananvapaudesta oikeusoppineille.....	65
5.2.3.1. Oikeusoppinut vastustaa sananvapautta.....	66
5.2.3.2. Oikeusoppinut kannattaa sananvapautta.....	67
6. JOURNALISTIEN JA OIKEUSOPPINEIDEN SUHTAUTUMINEN YKSITYISYYDEN SUOJAAN	69
6.1. Yksityisyyden suoja: journalistit näkevät laajentumisessa uhan sananvapaudelle.....	70
6.1.1. Journalistit puhuvat yksityisyyden suojasta oikeusoppineille.....	70
6.1.2. Journalistit puhuvat yksityisyyden suojasta yleisölle.....	70
6.1.2.1. Journalisti kannattaa yksityisyyden suojaa.....	71
6.1.2.2. Journalisti vastustaa yksityisyyden suojaa.....	71

6.1.3. Journalistit puhuvat yksityisyyden suojasta journalisteille.....	73
6.1.3.1. Journalisti kannattaa yksityisyyden suojaa.....	74
6.1.3.2. Journalisti vastustaa yksityisyyden suojaa.....	76
6.1.3.3. Nimensuojan laajentaminen.....	76
6.1.3.4. Julkisuuden henkilön lähipiirissä.....	78
6.2. Yksityisyyden suoja: oikeusoppineet kannattavat suojan laajentamista.....	80
6.2.1. Oikeusoppineet puhuvat yksityisyyden suojasta journalisteille.....	80
6.2.1.1. Oikeusoppinut kannattaa yksityisyyden suojaa.....	81
6.2.1.2. Oikeusoppinut vastustaa yksityisyyden suojaa.....	81
6.2.2. Oikeusoppineet puhuvat yksityisyyden suojasta yleisölle.....	83
6.2.3. Oikeusoppineet puhuvat yksityisyyden suojasta oikeusoppineille.....	83

7. JOURNALISTIEN JA OIKEUSOPPINEIDEN SUHTAUTUMINEN

TOISIINSA SEKÄ KOLLEGOIHINSA.....	88
7.1. Journalistit arvostelevat oikeusoppineita ja toisiaan.....	90
7.1.1. Journalistit puhuvat oikeusoppineista oikeusoppineille.....	90
7.1.2. Journalistit puhuvat yleisölle oikeusoppineista ja itsestään.....	91
7.1.2.1. Journalisti arvostelee oikeusoppineita.....	92
7.1.2.2. Journalisti arvostelee journalisteja.....	96
7.1.3. Journalistit puhuvat journalisteille oikeusoppineista ja itsestään.....	96
7.1.3.1. Journalisti arvostelee oikeusoppineita.....	97
7.1.3.2. Oikeusoppineet ovat ammattitaidottomia.....	97
7.1.3.3. Oikeusoppineet haluavat musertaa sananvapauden.....	102
7.1.3.4. Asiantuntijuus ja valta.....	104
7.1.3.5. Laki ja etiikka menneet sekaisin.....	106
7.1.3.6. Journalisti arvostelee journalisteja.....	107
7.2. Oikeusoppineet arvostelevat journalisteja ja toisiaan.....	108
7.2.1. Oikeusoppineet puhuvat journalisteille journalisteista ja itsestään.....	108
7.2.1.1. Oikeusoppinut arvostelee journalisteja.....	108
7.2.1.2. Oikeusoppinut arvostelee oikeusoppineita.....	111
7.2.2. Oikeusoppineet puhuvat yleisölle journalisteista ja itsestään.....	112
7.2.2.1. Oikeusoppinut arvostelee journalisteja.....	112
7.2.2.2. Oikeusoppinut arvostelee oikeusoppineita.....	113
7.2.3. Oikeusoppineet puhuvat oikeusoppineille journalisteista ja itsestään.....	115
7.2.3.1. Oikeusoppinut arvostelee journalisteja.....	115
7.2.3.2. Oikeusoppinut arvostelee oikeusoppineita.....	118

8. JOURNALISTIEN JA OIKEUSOPPINEIDEN SUHTAUTUMINEN

JOURNALISTIN OHJEISIIN.....	119
8.1. Journalistin ohjeet: journalistit puolustavat tulkinnan yksinoikeuttaan.....	120
8.1.1. Journalistit puhuvat Journalistin ohjeista oikeusoppineille.....	120
8.1.2. Journalistit puhuvat Journalistin ohjeista yleisölle.....	121
8.1.3. Journalistit puhuvat Journalistin ohjeista journalisteille.....	122
8.1.3.1. Etiikan ja lain sekoittaminen.....	124
8.2. Journalistin ohjeet: oikeusoppineiden ristiriita ohjeiden tulkinnassa.....	132
8.2.1. Oikeusoppineet puhuvat Journalistin ohjeista journalisteille.....	132
8.2.1.1. Oikeusoppinut vastustaa ohjeiden käyttöä.....	133
8.2.1.2. Oikeusoppinut kannattaa ohjeiden käyttöä.....	135
8.2.2. Oikeusoppineet puhuvat Journalistin ohjeista yleisölle.....	136

8.2.2.1. Oikeusoppinut kannattaa ohjeiden käyttöä.....	136
8.2.2.2. Oikeusoppinut vastustaa ohjeiden käyttöä.....	137
8.2.3. Oikeusoppineet puhuvat Journalistin ohjeista oikeusoppineille.....	137
9. TOIMITTAJIEN AMMATTIETIIKKA.....	139
9.1. Journalistin ohjeet.....	140
9.1.1. Tarve muutokseen.....	141
9.1.2. Journalistien uudistustoiveet.....	144
9.1.3. Toteutuneet muutokset.....	145
9.1.4. Mitä on jo tapahtunut?.....	147
9.2. Julkisen sanan neuvosto.....	148
9.2.1. Tarve muutokseen?.....	149
9.2.2. Julkisen sanan neuvoston tulevaisuus?.....	151
10. KAHDEN INSTITUUTION TÖRMÄYS.....	152
10.1. Perusoikeudet ammattikuntien silmin.....	153
10.2. Kaksi instituutiota.....	158
11. KESKUSTELU JATKUU – JATKUUKO KAMPPAILU?.....	160
LÄHDELUETTELO.....	164
Liite 1	
Liite 2	

1. JOHDANTO

Keskiviikko 6. lokakuuta 2004 oli journalisteille iloinen päivä. Silloin Korkein oikeus päätti, ettei se anna turkulaiselle Nostokonepalvelu Oy:lle ja yrityksen omistajille valituslupaa.

Nostokonepalvelu Oy:n ja Helsingin Sanomien välisestä vuosia kestäneestä oikeusprosessista oli tullut suomalaisen sananvapauden symboli. Helsingin kärjäoikeus tuomitsi Helsingin Sanomia kustantavan Sanoma Osakeyhtiön kesällä 2001 maksamaan Nostokonepalvelulle 15 miljoonan markan eli 2,5 miljoonan euron vahingonkorvauksen. Kyseessä oli kaikkien aikojen suurin vahingonkorvaustuomio Suomessa.

Hovioikeus kumosi kärjäoikeuden päätöksen marraskuussa 2003 ja totesi, että Helsingin Sanomilla ei ollut pelkästään oikeus vaan velvollisuus kirjoittaa Nostokonepalveluun liittyvistä rikosepäilyistä. Lokakuussa 2004 selvisi, ettei Nostokonepalvelu Oy saa päätöksestä valituslupaa Korkeimpaan oikeuteen. Journalistit tulkitsivat ratkaisun sananvapauden voitoksi.

Tämän työn tavoitteena on tutkia lehtikirjoitusten ja oikeuden päätösten avulla kahden ammattikunnan – journalistien ja oikeusoppineiden – ja kahden perusoikeuden – sananvapauden ja yksityisyyden suojan – välisiä suhteita. Tarkastelen sitä, mitä vuosina 1996 – 2002 tapahtui ja millaisen keskustelun tapahtumat nostattivat. Lehtijutuissa ja oikeuden päätöksissä perehdyn siihen, miten journalistit ja oikeusoppineet ovat käsitelleet kolmea niin sanottua mediaoikeudenkäyntiä. Tapaukset ovat Nostokonepalvelu Oy vastaan Sanoma Osakeyhtiö, Jorma Reinin naisystävä vastaan Broadcasters Oy ja Neil Hardwick sekä Johanna Paulapuron hakena turvaamistoimi Yhtyneet Kuvalehdet Oy:tä vastaan. Nämä ovat tunnetuimpia esimerkkejä journalistien toiminnan käsittelystä tuomioistuimissa vuosina 1996–2002.

Kaikkien tapausten yhteydessä on keskusteltu siitä, onko tuomioistuin oikea paikka ratkaista sitä, ovatko tiedotusvälineet toimineet jutuissa eettisesti oikein. Journalistin ohjeita on varmasti rikottu, mutta onko tuomioistuin oikea taho tulkitsemaan toimittajien itse itselleen laattimia ammattikunnan eettisiä sääntöjä. Ja tärkeimpänä asiana on pohdittava, voiko tuomioistuin langettaa tiedotusvälineille tuomioita perustuen siihen, että Journalistin ohjeita on rikottu. Eikö tuomioistuinten päätösten pitäisi vielä perustua Suomen lakiin, olipa tuomiota kuulemassa sitten toimittaja tai jonkun muun ammatin edustaja?

Työssäni haluan osallistua keskusteluun siitä, onko toimittajilla enää todellista mahdollisuutta toimia eettisesti oikein ammatissaan. Jos jutun julkaisemisen jälkeen joutuu aina pelkäämään sitä, että asiaa voidaan pohdita uudelleen oikeudessa ja jutun tekemisestä voi seurata suuri rahallinen korvaus jutussa käsitellyille henkilöille tai yrityksille, miten paljon silloin kyse on sananvapauden rajoittamisesta? Vai onko sananvapaus vain ihanne, jonka toimittajat nostavat yhä herkemmin esille, kun tuomioistuimet samaan aikaan puhuvat yksityisyyden suojan turvaamisesta?

Tuomioistuinkäsittelyjen aikana toimittajat sekä oikeusoppineet ovat alkaneet pohtia, mitä merkitystä Journalistin ohjeilla journalismissa on. Keskustelussa nousee esiin toistuvasti se, että päätöksillään tuomioistuimet haluavat rajoittaa sananvapautta. Vastapuoli taas pitää journalistien reaktiota liioiteltuna. Mihin asti siis sananvapautta on hyvä puolustaa? Milloin taas vapaata tiedonvälitystä voisi rajoittaa, esimerkiksi yksityisyyden suojan turvaamiseksi?

Työssäni haluan pohtia sitä, miksi tiedotusvälineitä koskevia asioita käsitellään tuomioistuimissa. Mitkä ovat tuomioistuinten motiivit? Onko tavoitteena aina yksityisyyden suojan turvaaminen? Tätä asiaa lähestyn käsittelemällä kirjoituksia oikeudessa esillä olleista kolmesta tapauksesta. Näissä teksteissä puhuvat sekä journalistit että oikeusoppineet. Työ on osa sitä keskustelua, joka on vilkastunut 1990-luvun lopulla. Käännekohtia ovat vuoden 1995 perustuslakiuudistus ja vuoden 2000 rikoslain uudistus. Työ on osa keskustelua, jossa oikeusoppineet arvostelevat journalisteja ja journalistit oikeusoppineita. Mutta kohtaavatko näiden ammattikuntien edut milloinkaan vai onko keskustelu tuomittu ratkaisemattomaksi?

Työssä käytän käsitteitä mediaoikeudenkäynti ja mediakäräjöinti. Mediaoikeudenkäynnillä tarkoitan oikeudenkäyntiä, jossa vastaajana on jokin tiedotusväline tai sen edustaja. Mediakäräjöinnillä puolestaan tarkoitan työssä tapaa, jolla tiedotusvälineet kertovat keskeneräisestä rikosasiasta siten, että epäilystä tehdään jutussa syyllinen ennen oikeuden päätöstä suuntaan tai toiseen.

Työn aluksi käsitelen kahta perusoikeutta, sananvapautta ja yksityisyyden suojaa. Sen jälkeen esittelen aineistoni ja aineiston käsittelytavan. Aineiston avulla käyn läpi sen, miten journalistit ja oikeusoppineet ovat suhtautuneet kahteen perusoikeuteen, ammattikuntiinsa sekä Journalistin ohjeisiin ja niiden käyttöön. Aineisto-osuudessa on jo mukana omia mielipiteitäni, mutta

varsinaisen tilanteen pohdinnan olen keskittänyt lukuihin, joissa käsitellään toimittajan ammattietiikkaa ja kahden instituution törmäystä.

Työssä on keskitytty kotimaiseen kirjallisuuteen ja artikkeleihin, koska käsiteltävänä on nimenaan Suomessa käyty keskustelu ammattikuntien ja perusoikeuksien suhteista. Myös Timo Vuortama on todennut (Vuortama ja Kerosuo, 2004, 126), että journalismin suhde tuomioistuimiin näyttää olevan erityisesti suomalaisen journalismin itsesääntelyn ongelma.

2. SANANVAPAUS

Sananvapaus on vanha perusoikeus, jota pidetään todellisen demokratian välttämättömänä osana. Sananvapauden tärkeyden tunnustavat niin journalistit kuin oikeusoppineet, mutta ristiriitoja on aiheuttanut sananvapauden tulkinta sekä erityisesti suhde toiseen perusoikeuteen, yksityisyyden suojaan, johon palaan myöhemmin.

Jo ennen uuden sananvapauslain voimaantuloa Kaarle Nordenstreng totesi, että sananvapauden haltijana ei enää ole media, vaan kansalaiset. Sananvapaus ei ole enää sensuuria, median toiminnan rajoittamista, vaan oikeutta saada ja välittää tietoa. Silti medialla on vastuu toiminnastaan, koska käytännössä tiedotusvälineet mahdollistavat viestien leviämisen laajalle. Vastuuseen tarvitaan paitsi lakeja, myös median itsesääntelyä. Lisäksi sananvapauden toteutumiseksi tarvitaan vallankäytön avoimuutta ja kansalaisten osallistumista yhteiskunnalliseen keskusteluun.¹

Jos sananvapauden haltijoita todella ovat kansalaiset, herää kysymys siitä, paljonko kansalaisilla on oikeus saada tietää? On totta, että koko media perustuu sananvapaudelle ja median menestys taloudellisesti riippuu siitä, oikeudesta kertoa. Mikä on kansalaisten oikeus kuulla? Pelkästään tässä työssä käsitellyt kolme tapausta ovat hyvin erilaisia. Nostokonepalvelujutussa on kyse valtakunnan tason vaikuttajista, liiketoiminnasta ja molempien luotettavuudesta. Siksi toiminnan laittomuusepäilyjen julkistaminen tuntuu tärkeältä. Mutta miten tärkeätä on tietää, mitä tapahtui Jorma Reinin kotona, kun naisystävä ja vaimo kohtasivat? Tai erityisesti, mitä merkitystä yleisölle on sillä, minkä nimisiä nämä henkilöt ovat?

¹ Nordenstreng, 1996, 272–273

2.1. Sananvapauden erittelyä ja lain muutokset

Tunnetuin sananvapautta koskeva perustuslaki on Yhdysvaltain First Amendment. USA:n perustuslaki (Constitution) on vuodelta 1789. Kaksi vuotta myöhemmin voimaan tulleiden lisäysten kymmenen ensimmäistä kohtaa tunnetaan nimellä Bill of Rights. Niissä säädetään ihmisten perusoikeuksista. Lakiin sisältyvä First Amendment kieltää maan kongressia säätämästä sellaista lakia, joka rajoittaisi sananvapautta. Kyseessä on maailman laajin ja avoimin sananvapauslaki.²

Sananvapauden idea ja pyrkimys demokratian säilymisen turvaamiseen on pysynyt satojen vuosien ajan samanlaisena. Silti sananvapautta koskeviin lakeihin on tehty muutoksia, muun muassa Suomessa.

Muutokseen on ollut kolme perussyytä. Vuoden 1995 perusoikeusuudistuksessa tehtiin muutoksia, jotka olennaisesti vaikuttavat sananvapauteen sekä yksityisyyden suojaan. Samaan aikaan joukkoviestintä on kehittynyt teknisesti. Vielä kymmenen vuotta sitten ei ollut tarpeen ottaa kantaa internetiin tietojen levittäjänä. Uudesta sananvapauslaista onkin tehty verkkomedian vuoksi välineneutraali. Kolmas syy on kansainvälistyminen. Tiedonvälistystä säätelevät maiden omien lakien lisäksi kansainväliset sopimukset. Esimerkiksi Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) päätökset vaikuttavat Suomessakin tehtävään lain tulkintaan.³

Suomen perustuslain 12. pykälän mukaan jokaisella on sananvapaus. Sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennalta estämättä. Ennen sananvapauslakia Suomessa oli voimassa painovapauslaki, joka on vuodelta 1919.⁴

Suomessa haluttiin siirtyä lehtien ja kirjojen julkaisemista käsitelleestä ja säädelleestä painovapauslaista välineneutraaliin lakiin. Sen vuoksi oikeusministeriön asettama sananvapaustoimikunta aloitti työnsä jo vuonna 1995 uuden lain valmistelemiseksi. Uusi painovapauslain korvaava sananvapauslaki tuli voimaan vuoden 2004 alusta.⁵

² Ollila, 2004, 12

³ Vuortama ja Kerosuo, 2004, 7

⁴ Suomen laki, 2004, 1

⁵ Niiranen ja Sotamaa, 2003, 7

Maiden omien perustuslakien lisäksi sananvapaudesta on säädetty yleismaailmallisissa sopimuksissa. Vuoden 1948 YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 19. artiklassa sanotaan, että jokaisella on mielipide- ja lausuntovapaus. Vuonna 1966 hyväksyttiin YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus, jonka 19 artiklassa turvataan sananvapaus.⁶

Yleissopimuksessa muistutetaan, että mielipide- ja sananvapauteen liittyy velvollisuuksia sekä erityistä vastuuta. Rajoituksista pitää säätää laissa ja ne ovat luonteeltaan välttämättömiä toisten henkilöiden oikeuksien tai maineen kunnioittamiseksi, valtion turvallisuuden tai yleisen järjestyksen, terveydenhuollon tai moraalien suojelemiseksi. Riitta Ollila toteaa, että koska sopimukseen ei liity yksilön mahdollisuutta valitukseen, sen merkitys on ohjata lainvalvontaa kansallisesti.⁷

Euroopan neuvoston yleissopimuksessa ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (23.10.1998/769, SopS 86) 10. artiklassa muistutetaan myös, että oikeus sananvapauteen sisältää velvollisuuksia sekä vastuuta. Sananvapaudelle voi olla rajoituksia ja ehtoja, jotka ovat tarpeen muun muassa kansalaisten turvallisuuden vuoksi, rikollisuuden estämiseksi tai moraalien suojaamiseksi. Lisäksi mainitaan rajoitukset ja ehdot henkilöiden maineen tai oikeuksien turvaamiseksi.⁸

Timo Vuortama ja Lauri Kerosuo toteavat suhtautumisen perusoikeuksiin muuttuneen. Aiemmin valtion piti taata perusoikeuksilla kansalaisille oma elämänpiiri, johon kukaan muu ei saanut puuttua. Nykyisin perusoikeuksiin katsotaan kuuluvan myös yksilön taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset perusoikeudet, joihin valtio on velvollinen vaikuttamaan niin, että ne jokaisen kohdalla toteutuvat.⁹

Sananvapauslaissa oikeudesta vastaanottaa tietoja on tullut yhä tärkeämpää. Tämän vuoksi joukkotiedotus on ajautunut tilanteisiin, joissa se on kahden perusoikeuden, sananvapauden ja yksityisyyden suojan kohtaamispaikassa. Kumpikaan perusoikeus ei voi toteutua täydellisesti ilman, että samalla toista ei rajoitettaisi.¹⁰

⁶ Ollila, 2004, 12–13

⁷ Ollila, 2004, 13

⁸ Suomen laki, 2004, 4

⁹ Vuortama ja Kerosuo, 2004, 9

¹⁰ Vuortama ja Kerosuo, 2004, 10

Sananvapauslain tarkoituksena ei ole sananvapauden rajoittaminen. Lain mukaan sananvapauden käyttämistä on kuitenkin mahdollista rajoittaa laissa erikseen säännellyissä tilanteissa.¹¹

Sananvapauslakiin sisältyy suhteellisuusperiaate. Joukkoviestintään ei lain mukaan saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä. Valtteri Niiranen ja Petteri Sotamaa toteavat, että suhteellisuusperiaate on nähtävä viranomaisille ja tuomioistuimille osoitetuksi velvollisuudeksi siitä, että yksilön perusoikeuksien toteutumisen on oltava etusijalla. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että sananvapaus ylittää kaikki sellaiset yksilön oikeudet, joita ei ole kirjattu perustuslakiin. Kun taas ollaan yksilöiden tasolla, suhteellisuusperiaate näkyy kahden perusoikeuden välisessä suhteessa. Niiranen ja Sotamaa myöntävät, että sananvapaus voi olla ristiriidassa kunnian ja yksityiselämän suoja kanssa. Tässäkin tapauksessa sananvapauslain henki on sellainen, että etusija tulisi antaa sananvapauden toteutumiselle.¹²

Ollila toteaa sananvapauden olevan lähtökohdiltaan avoin ja rajoittamaton oikeus. Sen vuoksi sananvapautta on helpompi määritellä rajoitusten kuin sallittujen asioiden kautta. Tilanteesta, jossa muut perusoikeudet kumoavat sananvapauden, Ollila mainitsee esimerkkinä rasistiset ilmaisut tai lapsipornon. Ensimmäinen esimerkki voi loukata ihmisten yhdenvertaisuutta, jälkimmäinen inhimillistä arvokkuutta. Silti kaikista sananvapauteen liittyvistä rajoituksista täytyy säätää laissa.¹³

Vaikka sananvapauden nimissä ei sallita mitä vain, sananvapauden hyväksyttävää käyttöä ei ole haluttu määritellä mitenkään. Syynä tähän on se, että sananvapautta pidetään luovana ja yhteiskuntaa muuttavana sekä säilyttävänä voimana. Ollila toteaa, että tällöin epänormaalisti, kohtuuttomaksi tai järjettömäksi määritelty puhe voidaan sekin sallia sananvapauteen kuuluvana. Näin voidaan tehdä niin kauan, kunnes sanankäytöllä loukataan toisen oikeuksia.¹⁴

Niissäkin tapauksissa, joissa vaatimuksessa on kyse kunnian tai yksityiselämän suojan loukkaamisesta, on Ollilan mukaan arvioitava, onko kyseessä sittenkin keskustelusta, joka kuuluu

¹¹ Niiranen ja Sotamaa, 2003, 11

¹² Niiranen ja Sotamaa, 2003, 12–13

¹³ Ollila, 2004, 18

¹⁴ Ollila, 2004, 20

kansanvaltaiseen oikeusvaltioon. Näin voi olla, vaikka asianomistaja tuntisi tullessa loukatuksi.¹⁵

2.2. Oikaisu, vastine ja korvausvelvollisuus

Mitä tahansa journalistikaan ei saa väittää. Henkilölle voi syntyä oikeus oikaisuun tai vastineeseen. Jos henkilön voidaan objektiivisesti arvioiden tunteneen itsensä loukatuksi, täyttyy sananvapauslain mukainen oikeus vastineeseen. Niiranen ja Sotamaa muistuttavat, että lain säätelyn ulkopuolella on tilanne, jossa henkilö tekee kantelun Julkisen sanan neuvostolle (JSN). Niiraseen ja Sotamaan mielestä laki ja itsesääntely pitää muistaa pitää erillään. Journalistin ohjeista kirjoittajat tyytyvät toteamaan, että ne sisältävät omat suuntaviivansa hyvälle journalistiselle tavalle.¹⁶

Sananvapauslakiin sisältyy säännöksiä rikos- ja vahingonkorvausvastuusta. Julkaistun viestin sisältöön perustuvista rikoksista säädetään rikoslaisissa. Sisältöön liittyviä rikoksia ovat muun muassa yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen, kunnianloukkaus ja törkeä kunnianloukkaus. Kaikista näistä säädetään rikoslain 24. luvussa.¹⁷

Rikoslain 24. luvun 8 pykälässä todetaan joukkotiedotusvälineen käytöstä seuraavasti:

*”Joka oikeudettomasti esittää toisen yksityiselämästä tiedon, vihjauksen tai kuvan siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka hänen kohdistuvaa halveksuntaa, on tuomittava yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä ei pidetä sellaisen yksityiselämää koskevan tiedon, vihjauksen tai kuvan esittämistä politiikassa, elinkeinoelämässä tai julkisessa virassa tai tehtävässä taikka näihin rinnastettavassa tehtävässä toimivasta, joka voi vaikuttaa tämän toiminnan arviointiin mainitussa tehtävässä, jos esittäminen on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi.”*¹⁸

¹⁵ Ollila, 2004, 46

¹⁶ Niiranen ja Sotamaa, 2003, 50–51

¹⁷ Niiranen ja Sotamaa, 2003, 75–76

¹⁸ Suomen laki, 2004, 230–231

Kunnianloukkausta koskevassa pykälässä on samat rajoitukset kuin yksityisyyden suojaa koskevassa pykälässä.¹⁹

Sananvapauslakiin sisältyy lisäksi vahingonkorvausvastuu. Jos yleisölle saatetun viestin sisältö aiheuttaa henkilölle vahinkoa, on siitä korvattava vahingonkorvauslain mukaan. Vahingonkorvausvastuu syntyy vain silloin, kun tuottamus on ollut tahallista tai huolimattomuutta. Korvattavat vahingot voivat olla henkilö-, esine- tai muita taloudellisia vahinkoja. Laissa ei ole määritely mitään mittaa rahakorvauksille ja korvauksen euromäärä on täysin harkinnanvarainen.²⁰

Koska minkäänlaista mittaria korvaussummille ei ole, haettujen korvausten summat ovat vaihdelleet hurjasti. Niiranen ja Sotamaa eivät pidä tätä ongelmana, heidän mielestään korvaussummien merkitystä ei tulisi korostaa.²¹ Niirasen ja Sotamaan lähtökohta on tässä lausussa nimenomaan yksityisyyden suojan ja kunnioituksen puolella enemmän kuin sananvapauden. On syytä olettaa, että korkeiden korvaussummien vaatiminen ei pääty Nostokonepalvelu-juttuun. Ja vaikka Nostokonepalvelu-jutun miljoonakorvausvaatimukset kumottiin, jonkinlainen suunta sille, mitä voi olla mahdollista vaatia, on asetettu, halusivatpa tuomioistuimet tai oikeusoppineet ajatella niin tai ei.

Niiranen ja Sotamaa esittelevät otannan 1990-luvun loppupuolen korvausvaatimuksista mediaoikeudenkäynneissä. Esimerkeistä näkyy, että haetut korvaussummat ovat suuria, mutta Korkeimman oikeuden (KKO) päätökset maltillisia. Niissä on selvästi pyritty vetämään linjaa, jota Niiranen ja Sotamaa kutsuvat perinteiseksi.²²

Viestin sisällön aiheuttaman vahingon korvaaminen voi perustua

- 1) ilmaisurikoksen ja vahingonkorvausvaatimuksen käsittelemiseen rikosasian yhteydessä
- 2) rikokseen perustuvan vahingonkorvausvaatimuksen käsittelemiseen pelkästään siviilioikeudellisena korvausvaatimuksena
- 3) vahingonkorvauslain mukaiseen korvausperusteeseen ja vaatimukseen.²³

¹⁹ Suomen laki, 2004, 231–232

²⁰ Niiranen ja Sotamaa, 2003, 85–87

²¹ Niiranen ja Sotamaa, 2003, 87

²² Niiranen ja Sotamaa, 2003, 87–88

²³ Ollila, 2004, 189

Ensimmäisen kohdan tapaus on selkein, jos asiaa tarkastellaan sananvapauden kannalta. Jos taas vahingonkorvausta vaaditaan vain väitetyn rikoksen perusteella, asia saattaa olla hankalampi. Kunnian ja yksityiselämän loukkaaminen on rangaistavaa vain silloin, kun se on ollut tahallista. Tämän vuoksi asian käsittelyssä tahallisuus on pystyttävä todistamaan. Jos näyttöä ei tarvittaisi näin paljoa, voisi asianomistaja saada vahingonkorvauksen vähäisellä näytöllä ja tästä voisi seurata epämääräisyyttä sananvapauden rajoitusten rajoissa. Vaikeinta vahingonkorvauksesta päättäminen on silloin, kun vaatimus ei perustu väitettyyn rikokseen.²⁴

Ollila käyttää vahingonkorvausta käsitellessään esimerkkinä Nostokonepalvelu Oy:n ja Helsingin Sanomien välistä juttua, jossa Nostokonepalvelu Oy:stä kirjoittanutta lehden toimittajaa syytettiin herjauksesta. Jutussa JSN:n päätökset ja Journalistin ohjeet nousivat keskeiseen osaan. Hovioikeus totesi kuitenkin päätöksessään, että vaikka Journalistin ohjeita on rikottu, oikeus ei voi päättää vahingonkorvausvelvollisuudesta suoraan ohjeiden perusteella. Sitä ei silti kiistetä, etteikö Journalistin ohjeilla olisi merkitystä, kun arvioidaan vahingonkorvausvelvollisuutta hyvän journalistisen tavan rikkomisen perusteella. Silti Nostokonepalvelun miljoonakorvausvaatimus kumottiin, eikä asiasta myönnetty valituslupaa KKO:een.²⁵

Vahingonkorvauksesta päätettäessä hovioikeus ei suoraan ottanut kantaa kahden perusoikeuden väliseen suhteeseen, mutta silti enemmistön tekemässä päätöksessä punnitaan sananvapautta sekä asian yhteiskunnallista merkitystä. Vähemmistöön jäänyt hovioikeudenlaamanni Iiro Kartano puolestaan korostaa lausunnossaan perusoikeuksien välistä suhdetta.

”Sananvapauden ensisijaisena tarkoituksena on turvata edellytykset kansanvaltaisen yhteiskunnan perusteisiin kuuluvalle vapaalle tiedonvälitykselle sekä kaikelle avoimelle vapaalle ja julkiselle kansalaiskeskustelulle.

... Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on hyväksynyt sen, että journalistin sananvapauteen sisältyy poleeminen, vieläpä aggressiivinen, kielenkäyttö sekä tietyn tasoinen liioittelu, jopa provokaatio. Tiedotusvälineissä julkaistavilta tiedoilta on kuitenkin edellytettävä totuudenmukaisuutta. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan tietojen totuudenmukaisuuden vaatimus ei kuitenkaan edellytä, että tiedotusväline saa julkistaa vain varmasti tosia tietoja. Ehdottoman täsmällisyyden vaatimus voi nimittäin muodostua esteeksi sananvapauden ydinalueelle kuuluvalle

²⁴ Ollila, 2004, 190–193

²⁵ Ollila, 2004, 199–200

tiedotusvälineen tehtävälle yhteiskunnallisen vallankäytön valvojana. Tiedon julkaisemiselle tulee kuitenkin olla perusteltu syy ja sen tulee tapahtua hyvässä uskossa.” ²⁶

Iiro Kartano on lausunnossaan sitä mieltä, että Helsingin Sanomilla oli oikeus ja jopa suorastaan velvollisuus kirjoittaa Nostokonepalvelun veropetosepäilyistä. Kartanon mielestä yhtiön omistajien yksityiselämää ei ole loukattu. Ei olisi ollut mielekästä kirjoittaa epäilyistä niin, että yhtiön tai omistajien nimiä ei oltaisi mainittu. Vaikka kirjoitukset epäilyistä sisältäisivät voimakkaitakin ilmaisuja, aihetta vahingonkorvauksiin ei ole. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien on selkeästi todennut, että aggressiivinenkin asioiden esitystapa kuuluu sananvapauden toteuttamiseen.²⁷

Ollilan mielestä asioiden käsittely suoraan niin, että ensimmäiseksi etsitään ne kohdat, joissa rikotaan Journalistin ohjeita, estää käsittelemästä asioita yhteiskunnallisen merkittävyyden kannalta. Toisaalta voitaisiin pohtia, onko niissä tapauksissa – kuten Nostokonepalvelujutussa – yhteisölle aiheutunut oikeus saada vahingonkorvauksia painavien syiden vuoksi. KKO:n päätöksissä on kuitenkin todettu, että elinkeinonharjoittaja joutuu hyväksymään toimintansa julkisen arvostelun. Lähtökohtaisesti yritysten toiminta on julkista.²⁸

Nuutilan mukaan on todennäköistä, että jos uutisoinnissa ei ole loukattu hyvää journalistista tapaa, siinä tuskin on syyllistytty rikokseenkaan. Toisaalta riippumatta JSN:n päätöksestä tuomioistuin voi tehdä siitä poikkeavan päätöksen. Tällaisissa tilanteissa tuomioistuin joutuu perustelemaan päätöksensä erityisen huolellisesti.²⁹

2.3. Tuomioistuinten tulkinnan ja journalistien itsesääntelyn suhde

Sananvapauden liittyvissä jutuissa tuomioistuinten on pyrittävä perusoikeusmyönteiseen ratkaisuun. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että juttujen päätöksissä on tarkasteltava esimerkiksi yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen ja vahingonkorvausten vaatimisen lisäksi sananvapauden toteutumista. Perinteisesti Suomessa on totuttu tarkastelemaan juttuja vain rikosoikeudellisesta ja vahingonkorvausoikeudellisesta näkökulmasta.³⁰

²⁶ Ollila, 2004, 205–206

²⁷ Ollila, 2004, 207–208

²⁸ Ollila, 2004, 208–209

²⁹ Nuutila, 2002, 903–927

³⁰ Niiranen ja Sotamaa, 2003, 80–81

Uusi tilanne ei ole osoittautunut helpoksi. Tuomioistuinten oletetaan tarkastelevan vastaavia tapauksia myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen valossa. Suomi liittyi sopimukseen vuonna 1990, ja perusoikeussäännöstö uusittiin viisi vuotta myöhemmin. Niiranen ja Sotamaa arvelevatkin, että sananvapauslain voimaantulon jälkeen oikeuden päätöksissä alkavat näkyä aiempaa enemmän esimerkiksi Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tekemät päätökset.³¹

Kaikkiin perusoikeuksiin, niin sananvapauteen kuin yksityisyyden suojaan, kohdistuu velvoitteita paitsi maiden omista perustuslaeista, myös Euroopan ihmisoikeussopimuksesta ja EU:n perusoikeusasiakirjasta. Näin ollen myös Suomen perustuslakien tulkintaan vaikuttavat eurooppalaiset perusoikeusjärjestelmät. Euroopan yhteisön tuomioistuin ja Euroopan neuvoston ihmisoikeustuomioistuin ylittävät valtioiden perusoikeusvalvonnan.³²

Sananvapauden sallimia asioita ei ole perustuslaissa eritelty tiedon hankkimista, vastaanottamista ja lähettämistä tarkemmin. Kaikista sananvapauden rajoituksista puolestaan on säädetävä lailla. Tämä asetelma johtaa tilanteeseen, jossa sananvapaus vallitsee, ellei vaatimuksille sen rajoittamisesta löydy kohtaa nykyisestä laista.³³

Puhuessaan sananvapauslaista ja sananvapaudesta laissa säädetyistä rajoituksista, Ollilan voitulkita tarkoittavan, etteivät esimerkiksi Journalistin ohjeissa mainitut säännöt hyvän journalistisen tavan noudattamisesta ja niiden rikkominen ole riittävä peruste sananvapauden vastaiselle päätökselle.

Nuutila käyttää Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimusta määritellessään sen, milloin sananvapauteen on syytä puuttua. Testissä on pohdittava: 1) perustuuko rankaiseminen painavaan yhteiskunnalliseen tarpeeseen, 2) onko se oikeassa suhteessa hyväksyttävään tavoitteeseen ja 3) ovatko kansallisen viranomaisen esittämät syyt rankaisemiselle relevantteja ja riittäviä. Jos kaikki kolme edellytystä täyttyvät, sananvapauteen puuttuminen on perusteltua.³⁴

Tämän työn kannalta mielenkiintoisimmat vaikeudet perustuslakien tulkinnassa ovat syntyneet silloin, kun kyse on ollut yksityisyyden suojasta joukkoviestinnässä ja sananvapauden

³¹ Niiranen ja Sotamaa, 2003, 80–81

³² Husa, 2001, 45–46

³³ Ollila, 2004, 41

³⁴ Nuutila, 2002, 904

rajoituksista. Kahden perusoikeuden ristiriidan lisäksi paljon keskustelua on herättänyt median itsesääntely, sen merkitys sekä Journalistin ohjeet ja erityisesti niiden käyttö tuomioistuimissa tuomioiden perusteina.

Ollila ei näe journalistin itsesääntelyä ongelmattomana. Ollilan mukaan itsesääntelyyn voi sisältyä enemmän odotuksia verrattuna siihen, mitä asioita se pystyy ratkaisemaan. Ollila esittää, että JSN ratkaisisi asioita hyvän journalistisen tavan perusteella ja keskittyisi jo Journalistin ohjeiden johdannossa esitettyihin periaatteisiin eikä tulkitsisi tapauksia yksittäisten numeroitujen ohjeiden mukaan. Lisäksi Ollilan mielestä JSN:n pitäisi antaa nykyistä enemmän julkilausumia.³⁵

Median itsesääntely perustuu tiedotusvälineiden vapaaehtoisuuteen. Tämä mahdollistaa puuttumisen sellaisiin sananvapauden kannalta haitallisiin tekoihin, joita ei ole mainittu laissa sananvapauden rajoituksina. Journalistin ohjeet ovat yksityiskohtaiset ohjeet hyvän journalistisen tavan noudattamiseksi. Ollilan mukaan tämä on johtanut siihen, että tuomioistuimet ovat alkaneet arvioida tapauksia sen perusteella, onko toimittu ohjeiden vastaisesti. Erityisesti Journalistin ohjeiden rikkomisesta voidaan päätellä, onko teko tehty tahallisesti. Tämä on hyödyllistä esimerkiksi vahingonkorvausjutuissa, joissa oikeuden on todistettava, että teko on ollut tahallinen.³⁶

Tuomioistuimille Journalistin ohjeista teon tahallisuuden mittojen löytäminen on tuntunut helpolta, mutta eri asia on, onko tuomio tahallisuudesta silloinkaan oikea. Koska ohjeet eivät ole juttua tekeväälle journalistille laki, hänen työssään tekemänsä päätökset perustuvat usein johonkin muuhun. Käytännön tilanteissa valittu toimintatapa voi tuntua oikealta, tai toimittaja ei koe loukkaavansa esimerkiksi kenenkään yksityisyyttä. Suuren uutisen äärellä ollessaan toimittaja ei välttämättä kaiva esiin eettistä normistoa, vaan julkaisee uutisen. Tämä ei tarkoita sitä, etteikö toimittaja harkitsisi toimintansa eettisyyttä. Tämä ei myöskään tarkoita sitä, että kaikki journalistit miettivät toimintansa eettisyyttä.

³⁵ Ollila, 2004, 99–101

³⁶ Ollila, 2004, 98–100

Ollila ei näe ongelmana JSN:n ja tuomioistuinten rajojen sekoittumisessa ainoastaan sitä, että tuomioistuimet ovat alkaneet soveltaa Journalistin ohjeita päätöksissään. Ollila toteaa, että samaan aikaan JSN on toiminut tuomioistuinten tapaan.³⁷

Ollilan esittelemässä tilanteessa on se ongelma, että tuomioistuinten edellytetään käyttävän tuomioiden perusteena ainoastaan lakia. JSN:n päätökset perustuvat Journalistin ohjeisiin ja journalistit, itsesääntelyä harjoittava ammattikunta, on hyväksynyt ohjeiden käytön ratkaistaessa tapauksia siitä, onko mediassa toimittu vastoin hyvää journalistista tapaa. Samoin JSN:lla on mahdollisuus kieltäytyä käsittelemästä sellaisia asioita, joissa on syytä epäillä, että juttuun haetaan ensin JSN:n päätöstä, jota myöhemmin voidaan käyttää perusteluna oikeudenkäynnissä.

Tuomioistuinten ja JSN:n asema ei varmaankaan ole sekoittunut journalistien keskuudessa, vaan niiden, jotka ovat kokeneet esimerkiksi yksityisyyden suojaansa loukatun tiedotusvälineissä. JSN:n vapauttavat ja langettavat päätökset kuulostavat ratkaisuilta, joilla kantelijat – ja todennäköisesti lukijatkin – odottavat olevan konkreettisia seurauksia. Tällä hetkellä ainoa näkyvä seuraus langettavasta päätöksestä on se, että tiedotusväline on velvollinen kertomaan saamastaan päätöksestä. Ja vaikka Suomessa valtaosa tiedotusvälineistä on päättänyt noudattaa Journalistin ohjeita, kyse on siltikin vapaaehtoisuuteen perustuvasta itsesääntelystä. Loukatuksi tulleen kantelijan on varmasti vaikea käsittää, miksei ammattikunnan itsensäkin loukkaavana pitämä juttu johda muuhun kuin mainintaan siitä, että hyvää journalistista tapaa on rikottu.

On houkuttelevaa ajatella, että rohkeampien juttujen ja esimerkiksi yksityisyyden suojan rajoilla liikkuvien juttujen julkaisemisen lisääntyessä, sama asia on koettu epäkohtana oikeusoppineiden keskuudessa. He puolustavat yksityisyyden suojaa ja ihmisten kunniaa, joista on säädetty laissakin sananvapauden rajoituksina. Mutta laki ei ole kovin yksityiskohtainen, toisin kuin Journalistin ohjeet. Ja pian onkin otettu ensimmäinen askel ja vedottu tuomioistuimessa siihen, että JSN:n ja Journalistin ohjeiden mukaan hyvää journalistista tapaa on rikottu. Ja mikä parempi, jos JSN on vielä langettavassa päätöksessään yksilöinyt, mitä nimenomaista kohtaa Journalistin ohjeista – yksityisyyden suojan kohdalla – on rikottu.

³⁷ Ollila, 2004, 101

Aivan väärässä Ollilakaan ei varmasti ole. Kansalaisten tunne Journalistin ohjeista ja niiden tulkinnasta on lähellä käsitystä laista ja sen tulkinnasta. Jonkin ammattikunnan itsesääntely ei ole itsestäänselvyys, josta jokaisella lukijalla, kuulijalla ja katselijalla olisi selkeä käsitys. Mediaoikeudenkäyntiuutisissa Journalistin ohjeista on kyllä kerrottu, mutta itsesääntelyn ajatusta ei ole esitelty kovin laajasti. Keskustelu on jäänyt kahden ammattikunnan, journalistien ja oikeusoppineiden väliseksi. Sen sijaan tuomioistuinten työskentely, tapausten ratkaiseminen sen mukaan, onko jotain lainkohtaa rikottu ja siitä tuomion langettaminen, on selkeä ja tutumpi menettelytapa. Jos on tehty väärin, siitä rangaistaan.

Ajatus siitä, että väärin tehnyttä rangaistaan, palaa moraalien ja oikeudenmukaisuuden peruskysymysten äärelle. Menemättä syvemmälle moraalien ja etiikan olemukseen voi muistuttaa, että tuomioistuimetkaan eivät tee päätöksiä sen mukaan, onko jokin teko ollut yleisen moraalikäsityksen mukaan oikein tai väärin. Päätökset perustuvat lakiin, ja usein esimerkiksi pahoinpitely- tai henkirikosjutuissa oikeuden langettamat tuomiot voivat olla niin sanotun yleisen moraalikäsityksen vastaisia.

Oikeustieteen tohtori Ollila on kuitenkin sovittelevalla linjalla. Hänen mielestään tuomioistuinten pitäisi tehdä päätöksensä lakien perusteella, eikä täyttää lain aukkoja Journalistin ohjeilla, vaikka niissä olisikin yksityiskohtaisia tapaukseen sopivia sääntöjä. Samalla journalistien olisi pyrittävä itsesääntelyssä laajempaan hyvän journalistien tavan noudattamiseen kuin pelkästään ohjeiden tulkintaan.³⁸

Niiranen ja Sotamaa toteavat, että Journalistin ohjeiden tulkinta kuuluu JSN:lle. Sananvapauslaissa tai muussakaan lainsäädännössä ei ole viitattu ohjeisiin tai hyvään lehtimiestapaan. Niiranen ja Sotamaa toteavat, että Journalistin ohjeet ja laki ovat eri tason säännöksiä ja niillä on eri tehtävä. Hyvän journalistisen tavan rikkominen ei tarkoita, että olisi välttämättä samalla rikottu jotakin lakia. Silti kirjoittavat toteavat, että Journalistin ohjeilla on ollut oikeudellista relevanssia tuomioistuinten ratkaisuihin. Siihen, miksi näin on tai onko asia hyvä vai ei, kirjoittajat eivät ota kantaa.³⁹

Kunnian suojaaminen on sisältynyt Suomen lakiin jo vuodesta 1889 saakka. Yksityiselämän suoja tuli lakiin vasta vuonna 1974. Vuonna 2000 uudistetussa rikoslaissa kunnianloukkaus

³⁸ Ollila, 2004, 102

³⁹ Niiranen ja Sotamaa, 2003, 89–90

on määritelty niin, että tiedon loukkaava, vahinkoa tai kärsimystä aiheuttava luonne olisi riittävä peruste rangaistavuudelle. Tästä huolimatta Ollilan mukaan tuomioistuinten pitäisi aina eritellä, mikä tieto tai vihjaus on kunniaa loukkaava. Näin tulisi samalla otettua kantaa perusoikeuksien väliseen suhteeseen.⁴⁰

Vielä mutkikkaampi on sananvapauden ja yksityiselämän välinen suhde. Vaikeudet alkavat siitä, että yksityiselämään kuuluvien asioiden määrittäminen on ollut vaikeata. Lähtökohtana on ollut yksilön oikeus elää elämäänsä ilman viranomaisten tai muiden ulkopuolisten mieltävaltaista tai aiheetonta puuttumista yksityiselämään. Ainakin yksityisyyteen kuuluu yksilön oikeus solmia ja ylläpitää suhteita muihin ihmisiin ja ympäristöön vapaasti, ja oikeus määrätä itsestään ja ruumiistaan.⁴¹

Hallitus on esittänyt yksityisyyden suojasta lisäksi seuraavaa:

*”Yleensä kuitenkin käsite yksityisyys ymmärretään yksityiselämän käsitettä laajempaan. Yksityisyyteen luetaan kuuluvaksi ainakin yksilöä läheisesti koskevat tiedot. Lisäksi yksityisyyteen katsotaan yleensä kuuluvan oikeus oleskella määrätyllä alueella tarvitsematta sietää ulkopuolisten läheisyyttä, häirintää, katselua tai kuuntelua. Yksityisyyteen luetaan kuuluvaksi myös oikeus määrätä henkilötietojen käytöstä tai ainakin vaikuttaa siihen sekä yleensäkin henkilötietojen suoja tietojen käsittelyssä. Eräät yksityisyyden osa-alueet ovat jo pitkään olleet perustuslain suojaamia. Yksityiselämään läheisesti liittyvät oikeudet, kuten kotirauha ja kunnia sekä luottamuksellisen viestin salaisuus ja oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, ovat vanhastaan kuuluneet yksilöiden hallitusmuodossa suojattuihin perusoikeuksiin. Mainittuja perusoikeuksia on suojattu myös rikosoikeudellisin sanktioin.”*⁴²

Ollilan mielestä suurin ongelma perusoikeuksien törmäyksissä on se, että tuomioistuimet eivät perustele sitä, mikä on kunnian loukkaamista ja mitä on suojattava yksityiselämä. Ollilan mukaan jako tavallisiin ihmisiin, vallankäyttäjiiin ja julkisuuden henkilöihin ei ole toimiva. Kaikilla voi olla asioita, jotka eivät kuulu yksityiselämän suojaan. Ollila ei puuttuisi sananvapauteen silloin, kun kyseessä ei ole intiimi yksityiselämää koskeva tieto. Jos taas kyse on tie-

⁴⁰ Ollila, 2004, 147–148

⁴¹ Ollila, 2004, 163

⁴² Hallituksen esitys 184/1999

dollisen itsemääräämisen loukkaamisesta, asiaa pitäisi arvioida sananvapauteen puuttumisen kannalta. Ollila korostaa, että mietittäessä onko tapahtunut rikos vai ei, ei voida lähteä siitä, että rikoslaissa olisi säädetty kaikki sopimaton ja ei-toivottu menettely.⁴³

Ollila siis palaa itsesääntelyn tarpeellisuuteen ja tulee myöntäneeksi, että joissakin tapauksissa Journalistin ohjeet ovat parempi tapa arvioida yksityiselämän suojan toteutumista kuin rikoslaki. Silti aiemmin Ollila toteaa, että ohjeita ei pitäisi tulkita kohta kohdalta. Asiasta esitettyjä mielipiteitä yhdistääkin se, ettei niissä suoraan olla toisen perusoikeuden kannalta ja täysin toista vastaan.

3. YKSITYISYYDEN SUOJA

Yksityiselämän suoja on perusoikeus, josta säädetään Suomen perustuslain 10. pykälässä. Sen mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu.¹ Yksityiselämän suojasta on säädetty rikoslaissa. Uusi laki tuli voimaan 1.10.2000.

Kunnian ja yksityisyyden suojaa loukkaavissa rikoksissa on Ari-Matti Nuutilan mukaan kyse kahden perusoikeuden välisestä jännitteestä. Suomen perustuslain lisäksi sananvapaudesta ja yksityisyyden suojasta säädetään Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10. artiklassa, mutta siinä säännökset ovat täsmällisempiä. Sananvapauden käyttö voidaan asettaa ”*sellaisten muodollisuuksien, ehtojen, rajoitusten ja rangaistusten alaiseksi, joista on säädetty laissa ja jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa*” muun muassa ”*muiden henkilöiden maineen tai oikeuksien turvaamiseksi*”.²

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8. artiklan mukaan jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän sekä kotinsa kunnioitusta. Yksityiselämän suojan poikkeuksista voidaan säätää vain lailla ja niissä tapauksissa, joissa suojaan puuttuminen on välttämätöntä.³

⁴³ Ollila, 2004, 179–182

¹ Suomen laki, 2004, 1

² Nuutila, 2002, 903

³ Nuutila, 2002, 880

Lisäksi yksityisyyden suojasta säädetään kansainvälisissä sopimuksissa, kuten YK:n kansainvälisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevassa sopimuksessa vuodelta 1966.⁴

3.1. Yksilön suojan sisällöstä

Hyvään journalistiseen tapaan kuuluu ihmisten oikeus saada tiedotusvälineistä oikeita ja olennaisia tietoja. Näiden avulla ihmiset voivat muodostaa totuudenmukaisen kuvan maailmasta. Hyvään journalistiseen tapaan kuuluu myös se, että yksilön oikeuksia tai kunniaa ei loukata. Journalistin työssä haastavaa voikin olla se, mitä ja miten voidaan kertoa ilman, että syyllistytään yksityiselämän tai kunnian loukkaamiseen. Toisaalta samaan aikaan sananvapauden pitäisi voida toteutua.⁵

3.1.1. Kunnian loukkaaminen

”Joka

- 1) esittää toisesta valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, taikka*
- 2) muuten kuin 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla halventaa toista, on tuomittava kunnianloukkauksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.*

Edellä 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuna kunnianloukkauksena ei pidetä arvostelua, joka kohdistuu toisen menettelyyn politiikassa, elinkeinoelämässä, julkisessa virassa tai tehtävässä, tieteessä, taiteessa taikka näihin rinnastettavassa julkisessa toiminnassa ja joka ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.”
(RL 24:9)⁶

Yksityisyyttä voi olla vain ihmisillä, luonnollisilla henkilöillä. Sen vuoksi esimerkiksi yrityksen tai yhdistyksen kunniaa ei voida loukata vuoden 2000 rikoslain uudistuksen mukaan. Hel-

⁴ Mahkonen, 1997, 42

⁵ Vuortama ja Kerosuo, 2004, 69

⁶ Nuutila, 2002, 917

singin käräjäoikeus tosin vielä vuonna 2001 antoi päätöksen, jossa todettiin, että Nostokonepalvelu Oy:n kunniaa oli loukattu.⁷

Yksityishenkilön kunnialla tarkoitetaan kaikille ihmisille kuuluvaa arvonantoa sekä toiminnan, työn ja ammatin kautta määrittyvää arvostusta. Säännöksillä suojataan yksityishenkilöitä häpäisemiseltä ja muilta vahingoilta, joita kunnianloukkauksesta aiheutuu.⁸

Vuonna 2000 voimaan tulleessa uudessa rikoslaissa kunnianloukkaussäännöksiä ei merkittävästi muutettu. Lakiin ainoastaan lisättiin säännös törkeästä kunnianloukkauksesta.⁹

Kunnian loukkaamiseen kuuluvat valheellisen tiedon tai vihjauksen esittäminen sekä halventaminen muulla tavalla. Valheellisella tiedolla tarkoitetaan sellaisen valheen esittämistä, joka aiheuttaa loukatulle vahinkoa, kärsimystä tai häneen kohdistuvaa halveksuntaa. Esimerkiksi valheellinen väite tai vihjaus siitä, että henkilö olisi syyllistynyt rikokseen tai muuhun paheksuttavaan tekoon, on tyypillisesti teko, josta voidaan rangaista kunnianloukkauksena. Vihjaus on tietoa epämääräisempi ilmaisu, mutta valheellinen vihjauskin on rangaistava teko. Vihjauksen tulkintaa vaikeuttaa se, että samalla on otettava huomioon, millaisessa jutussa vihjaus esitetään. Esimerkiksi pakinassa esitettynä se ei välttämättä ole rangaistavuuden täyttävä teko.¹⁰

Halveksunta merkitsee kohteen arvostuksen vähentymistä. Halveksunta voi aiheuttaa haittaa sosiaalisessa kanssakäymisessä tai katkaista ihmissuhteita. Ratkaisevaa on kuitenkin se, voidaananko väitteen ajatella aiheuttavan objektiivisesti tarkasteltuna halveksuntaa kohteelleen. Jos siis henkilö suhtautuu poikkeuksellisen herkästi loukkaantuen esitettyyn väitteeseen ja sen vuoksi kokee mielipahaa, teko ei välttämättä täytä rangaistavuuden vaatimuksia.¹¹

Halventamisella muulla tavoin tarkoitetaan esimerkiksi loukkaavaa luonnehdintaa tai loukkaavien kuvien käyttöä henkilöstä.¹² Kumotussa laissa tätä kutsuttiin solvaukseksi. Tahalli-

⁷ Vuortama ja Kerosuo, 2004, 83–84

⁸ Nuutila, 2002, 918

⁹ Nuutila, 2002, 904

¹⁰ Vuortama ja Kerosuo, 2004, 84–85

¹¹ Nuutila, 2002, 921

¹² Vuortama ja Kerosuo, 2004, 86

suus täyttyy, kun henkilöllä on tietoisuus siitä, että hän on käyttänyt loukkaavaa lausumaa toisesta.¹³

Sananvapauteen kuuluu laaja arvostelun vapaus. Sen vuoksi kunnianloukkauksesta ei välttämättä ole kysymys, vaikka tiedotusväline arvostelisi henkilöä ankarastikin. Rikoslaisissa on kuitenkin puututtu arvostelunvapauteen rajoitussäännöksellä. 24. luvun 9. pykälän 1. momentin 2. kohdassa todetaan, että kunnianloukkauksena ei pidetä arvostelua, joka kohdistuu toisen menettelyyn politiikassa, elinkeinoelämässä, julkisessa virassa tai tehtävässä, tieteessä, taiteessa tai näihin rinnastettavassa julkisessa toiminnassa ja joka ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.¹⁴

Kunnianloukkaus on rangaistavaa vain silloin, kun se on ollut tahallista. Jos tekijällä on vahvoja perusteita tai todennäköisiä syitä pitää totena, mitä hän on esittänyt tai mihin on vihjannut, tahallisuus puuttuu. Niissä tapauksissa, joissa tietoa on hankala tarkastaa, mutta asian julkistaminen on yhteiskunnallisesti tärkeätä, kyseessä ei välttämättä ole kunnianloukkausrikos. Samalla on muistettava, että tiedotusvälineillä ei aina ole mahdollisuutta hankkia varmaa tietoa asioiden totuudenmukaisuudesta. Tällaisen epävarmankin tiedon julkistamiseen täytyy tosin olla riittävät perusteet.¹⁵

Kunnian loukkaamisesta voidaan tuomita sakkoja tai enintään kuusi kuukautta vankeutta. Törkeästä kunnianloukkauksesta rangaistaan sakolla tai enintään kahden vuoden vankeudella.¹⁶

Törkeään kunnianloukkaukseen luokitellaan kuuluviksi rikokset, jotka tehdään joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai jotka aiheuttavat suurta tai pitkäaikaista kärsimystä tai erityisen suurta vahinkoa. Kärsimys voi pitkittyä esimerkiksi sen vuoksi, että asia on pitkään esillä julkisuudessa. Erityisen suurta vahinko voi olla paitsi taloudellisesti, myös esimerkiksi uralla etenemisen estyessä.¹⁷

¹³ Nuutila, 2002, 922

¹⁴ Vuortama ja Kerosuo, 2004, 86–87

¹⁵ Nuutila, 2002, 921

¹⁶ Vuortama ja Kerosuo, 2004, 88

¹⁷ Nuutila, 2002, 925

3.1.2. Yksityiselämän loukkaaminen

Kunnianloukkauksen lisäksi rikoslaissa rangaistavaksi on säädetty yksityiselämän loukkaaminen. Jokaisella on oikeus elää rauhassa, muiden häiritsemättä. Kotirauhan rikkomisen lisäksi rangaistavaksi on säädetty yksityiselämää loukkaavan tiedon välittäminen. Siitä on säädetty lailla vuonna 1974, niin sanotussa Lex Hymyssä. Vaikka säännöksen sanamuoto uudistettiin vuonna 2000, sisältö on edelleen sama.¹⁸

Lex Hymy säädettiin, koska sillä haluttiin vaikuttaa sensaatiohakuisten lehtien toimintaan. Yksityiselämää haluttiin suojata, myös julkisuuden henkilöiden. Taustalla oli television ja aikakauslehdistön kiihtynyt kilpailu.¹⁹ Laki nimettiin sen ajan laajalevikkisimmän populaariaikakauslehden, Hymyn, mukaan.

Rangaistavia tekoja ovat tiedon, vihjauksen tai kuvan esittäminen toisen yksityiselämästä siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle tai häneen kohdistuvaa halveksuntaa. Tällaisen tiedon levittämisestä rangaistaan sakolla tai enintään kahden vuoden vankeudella.²⁰

Samoin kuin sananvapaudesta säädettyä, yksityiselämän suoja ei laissa määritellä. Kuten sananvapaudessa, yksityiselämän suojusta on mainittu ne tilanteet, jolloin tiedotusvälineillä on lupa puuttua suojaan. Suojan rajoittamisen tärkein tehtävä on taata tiedotusvälineille mahdollisuus valvoa yhteiskunnallista vallankäyttöä.

*”Yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä ei pidetä sellaisen yksityiselämää koskevan tiedon, vihjauksen tai kuvan esittämistä politiikassa, elinkeinoelämässä tai julkisessa virassa tai tehtävässä taikka näihin rinnastettavassa julkisessa tehtävässä toimivasta, joka voi vaikuttaa tämän toiminnan arviointiin mainitussa tehtävässä, jos esittäminen on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi.”*²¹

¹⁸ Vuortama ja Kerosuo, 2004, 89

¹⁹ Nuutila, 2002, 904, 912

²⁰ Vuortama ja Kerosuo, 2004, 89

²¹ Nuutila, 2002, 912 (RL 24:8, 2. momentti)

Säännöksen soveltaminen on Vuortaman ja Kerosuon mukaan osoittautunut tuomioistuimissa ongelmalliseksi. Asian uutisarvo ei yksin syrjäytä yksityiselämän suojaa. Korkein oikeus onkin tulkinnut säännöstä niin, ettei suureenkaan uutistapahtumaan osallistuvien yksityiselämän suoja kavennu, elleivät he toimi politiikassa, elinkeinoelämässä tai julkisessa virassa tai tehtävässä.²²

Hankalammaksi tilanne menee, kun tuomioistuimissa on jouduttu ottamaan kantaa politiikassa, elinkeinoelämässä, julkisessa virassa tai tehtävässä toimivien henkilöiden lähipiirin yksityisyyden suojaan. Tunnetuin tapaus on entisen valtakunnansyyttäjän Jorma Reinin naisystävän nimen mainitseminen Hyvät, pahat ja rumat –tv-ohjelmassa. Hovioikeus katsoi, ettei Reinin naisystävällä ollut yksityisyyden suojaa kyseisessä tilanteessa. Korkein oikeus puolestaan katsoi, ettei Lex Hymyn rajoitussäännös ulotu vallankäyttäjien lähipiiriin. Näin ollen naisystävän nimen tv:ssä maininnut Neil Hardwick sai tuomion tapauksesta.²³

Ollilan mielestä tässä päätöksessä KKO:n ratkaisussa argumentit kuulostavat siltä, että niihin ovat vaikuttaneet JSN:n periaatelausumat ja käytäntö. Ollilan mielestä KKO tekikin päätöksensä sillä perusteella, että piti Reinin naisystävää tavallisena ihmisenä eikä sillä perusteella, kuuluiko juuri kyseinen tapahtuma yksityiselämän piiriin. Tuomion perusteita ei kirjattu riittävän selkeästi ja Ollilan mukaan tuomittu ei voi ratkaisusta täysin tietää, mistä hänet on tuomittu. Perusteena käytettiin sitä, että tapahtumia ei haluttu päätöksessä yksilöidä, koska ne olisivat loukanneet kantajaa uudelleen. Ollila on sitä mieltä, että tuomion perusteet on aina yksilöitävä, myös yksityisyyden suojan loukkaamisjutuissa.²⁴

*”Mikäli KKO katsoo, että rikoksen teonkuvaukseen sisältyvä seikka voidaan jättää yksilöimättä, jottei loukkaus toistuisi tuomiossa, silloin yksityiselämän suoja ohittaa jopa tuomion perusteluvelvollisuuden”.*²⁵

Ollila olisi valmis kaventamaan julkisuuden henkilön lähipiiriin kuuluvien ihmisten yksityisyyden suojaa, koska heillä voi olla merkitystä vallankäyttäjään sidonnaisuuksiensa vuoksi.

²² Vuortama ja Kerosuo, 2004, 90–91

²³ Vuortama ja Kerosuo, 2004, 91–92

²⁴ Ollila, 2004, 175–176

²⁵ Ollila, 2004, 176

Vaikka esimerkiksi poliitikko ei olisi syyllistynyt rikokseen, lähipiiriin kuuluvan tekemällä rikoksella ja taustoilla voi olla merkitystä poliitikon julkisen luotettavuuden arvioinnissa.²⁶

Toinen tulkinnanvarainen asia on se, mikä kuuluu yksityiselämään. Aluetta ei voida rajata täsmällisesti ja yksityisyyden piiriin kuuluvat asiat vaihtelevat henkilöstä riippuen. Jollekin samanlainen asia voi olla yksityinen, toiselle osa julkisuuskuvaa. Nuutila kuvaa yksityiselämän ydinaluetta sanalla intimiteetti. Mitä kauemmaksi siitä edetään, sitä tulkinnanvaraisempaa yksityiselämän määrittely on.²⁷

Ollilan mielestä oikeuskäytännössä ei ole tehty selväksi sitä, tarkoitetaanko yksityiselämällä arkaluontoista intiimiä yksityiselämää koskevaa tietoa vai yksilön oikeutta määrätä itseään koskevan tiedon julkaisemisesta. Arkaluontoisen ja intiimin tiedon hankkiminen edellyttää yleensä tunkeutumista yksityisen tilan piiriin tai sitä koskevaa paljastusta. Ollila toteaa, että yksityiselämän loukkaamista koskevan säännöksen tulkinnassa ja ratkaisujen perusteluissa on vähiten kiinnitetty huomiota siihen, mikä on yksityiselämää ja onko levitetty tieto koskenut sitä. Henkilöön liittyviä tietoja on pidetty yksityiselämää koskevien tietojen levittämisenä ilman, että on analysoitu, onko kyseessä yksityisyyteen kohdistuvan tiedon levittäminen vai yksilön tiedollisen itsemääräämisen loukkaaminen.²⁸

Yksityiselämän suojan loukkaamista koskevan lain tarkoituksena on ollut jo vuonna 1974 suojella yksityiselämää, ei antaa täydellistä itsemääräämisoikeutta yksilöille. Ollilan mielestä lain tulkinta on kuitenkin menossa alkuperäisen lain hengen vastaiseen suuntaan, eli tiedolliseen itsemääräämisoikeuteen. Tällä matkalla yksityisyyden suojan suhde sananvapauteen on jäänyt ilman riittävää pohdintaa.²⁹

Eri tilanteissa yksityisyyden suoja vaihtelee. Julkisella paikalla ollessaan henkilön on hyväksyttävä julkisuus verrattuna siihen, että hän olisi kotona. Toisaalta jos henkilöstä julkaistaan esimerkiksi kuva, jossa hän on päihtyneenä, julkaisuluvan pyytäminen on perusteltua. Mutta jos viihdetaiteilija esiintyy julkisessa konsertissa humalassa, tiedotusvälineessä siitä saa kertoa ilman henkilön lupaa.³⁰

²⁶ Ollila, 2004, 177

²⁷ Nuutila, 2002, 913

²⁸ Ollila, 2004, 165–166

²⁹ Ollila, 2004, 167

³⁰ Nuutila, 2002, 913

Yleissääntö yksityisyyttä koskevien asioiden julkaisussa on, että tietoa ei saa julkaista, ellei sillä ole objektiivisesti katsoen yleistä yhteiskunnallista merkitystä.³¹

Sallittua sananvapauden käyttöä on sekin, jos henkilö toimii tietyissä tehtävissä, asian julkaiseminen voi vaikuttaa tämän tehtävän hoitamisen arviointiin ja asian esittelemineen on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi. Näin ollen heikoin yksityiselämän suoja on poliitikoilla, korkeilla virkamiehillä, ammatillisten ja elinkeinoelämän järjestöjen tai suurten yritysten johtajilla ja muilla huomattavaa taloudellista valtaa käyttävillä henkilöillä. Myös työmarkkina- ja muissa etujärjestöissä toimivat henkilöt kuuluvat tähän ryhmään. Näisäkin tehtävissä toimivilla henkilöillä kuitenkin on yksityisyyden suojan piiriin kuuluvia asioita. Nuutila toteaa, että alkoholin käytön vuoksi viran menettämisen saa julkaista, jos alkoholismilla on merkitystä tehtävien hoidon kannalta. Muuten alkoholin käyttötapojen julkaiseminen ei ole sallittua, vaan kuuluu yksityisyyden piiriin.³²

Kuten Vuortama ja Kerosuo, Nuutila muistuttaa, että rajoitussäännöksessä mainittujen henkilöiden lähipiiriin suojan löystyminen ei yllä, vaikka kyse olisi yhteiskunnallisesti merkittävästä asiasta. Esimerkiksi poliitikon nais- tai miesystävä nauttii täyttä yksityisyyden suojaa.³³

Yksityisyyden suojan määrittelyä tuomioistuimissa on hankaloittanut JSN:n käyttämä kolmiportaisuus. Vallankäyttäjien ja tavallisten kansalaisten lisäksi JSN on lajitellut henkilöitä julkisuuden henkilöihin, joissa tässä käytetään nimitystä julkkikset. Kolmijako sisältyy Journalistin ohjeisiin, joita JSN soveltaa päätöksissään.³⁴

Rikoslaissa julkkikset, kuten urheilijat, taiteilijat ja näyttelijät, nauttivat periaatteessa täyttä yksityisyyden suojaa, koska heitä ei ole erikseen mainittu lain 24. luvun 8. pykälän 2. momentissa. Kysymystä on pyritty ratkaisemaan perustelemalla julkkiksista kertomista sillä, että nämä ovat suostuneet siihen, että heistä kerrotaan tiedotusvälineissä. Toisaalta toimittajan oikeus kertoa intimitettiin kuuluvia asioita ei Nuutilan mukaan useinkaan ole niin selvä kuin toimittaja saattaa luulla. Julkkiksellakin on aina oikeus kieltäytyä jonkun itseensä liittyvän asian käsittelemisestä tiedotusvälineissä. Tilanne voi tosin olla sellainenkin, että julkisuuden henki-

³¹ Nuutila, 2002, 913

³² Nuutila, 2002, 914

³³ Nuutila, 2002, 914

³⁴ Nuutila, 2002, 915

lö on itse pyrkinyt aktiivisesti julkisuuteen. Tällöin voidaan katsoa, että hän on antanut hiljaisen hyväksynnän käsitellä itseensä liittyviä asioita julkisesti. Jos tiedotusvälineiden julkaisemissa jutuissa on loukattu julkkiksen yksityisyyttä eikä hän ole puuttunut asiaan, se ei kuitenkaan tarkoita sitä, että tiedotusvälineillä olisi lupa jatkaa yksityisyyttä loukkaavien juttujen tekemistä.³⁵

Juholinin ja Kuutin mielestä käytännössä on olemassa kaksi totuutta: juridinen ja journalistinen. Journalistisella totuudella ei tarvitse olla yhtä vahvaa näyttöä kuin juridisessa totuudessa, joka syntyy oikeuskäsittelyssä. Se, kuinka heikko näyttö asiassa on riittävä, on tapauskohtaista ja tuomioistuimen päätettävissä jokaisessa asiassa kerrallaan. Kuitenkin journalismiin kuuluu se, etteivät juttujen tiedot voi olla täysin varmoja ja tarkistettuja. Tällaisen edellyttäminen aiheuttaisi kohtuuttomia ongelmia sananvapaudelle, tiedonvälitykselle ja yhteiskunnalliselle keskustelulle.³⁶

Se, että ensimmäiseksi kysytään, koskeeko julkaistu tieto tavallista kansalaista, julkista vai vallankäyttäjää, tuottaa oman ongelmansa lainkohdan tulkinnassa. Ollilan mukaan ensimmäisen kysymyksen pitäisi olla, koskeeko julkaistu tieto tai vihjaus todella yksityiselämää. Sen pohtiminen, onko henkilö tavallinen kansalainen vai julkkis johtaa siihen, että arvioidaan julkaisemisen tarpeellisuutta sen sijaan, että arvioitaisiin yksityiselämän ulottuvuuksia. Eli mietitään sananvapauteen kuuluvaa julkaisemisen tarpeellisuutta suojattavan yksityiselämän piirin sijaan.³⁷

Juholin ja Kuutti toteavat, että yksityisyysuoja ei saa estää joukkoviestimien tehtävien toteuttamista, mutta kaupallisissa sensaatio- ja skandaalijutuissa yksityisyyden loukkaukset eivät ole sallittuja. Medialla on oikeus puuttua viranomaisten tai yksityisten ihmisten toimintoihin, vaikka kielteinen mediajulkisuus heikentäisi näiden yksityisyyttä. Juholinin ja Kuutin mielestä media pystyykin helposti murskaamaan pienen ihmisen, vaikka yksityisyyden suojasta on säädetty laissa.³⁸

³⁵ Nuutila, 2002, 915

³⁶ Juholin ja Kuutti, 2003, 157–158

³⁷ Ollila, 2004, 168

³⁸ Juholin ja Kuutti, 2003, 155

3.2. Yksityisyyden ja julkisuuden välisestä pohdinnasta

Julkisuus ja yksityisyys ovat kumpikin lähtöisin 1700-luvun valistusfilosofiasta, porvariston kamppailusta yksinvaltiutta vastaan. Jotta uudet valtioihanteet olisivat tulleet mahdollisiksi, tarvittiin julkisuutta mielipiteiden kertomiseen ja keskusteluun. Samalla haluttiin kontrolloida vallankäyttöä. Timo Konstari toteaaakin, että jo vilkaisu menneeseen riittää huomaamaan, miten ideologisesti ladattuja molemmat käsitteet ovat. Taustalla on niin taloudellinen, poliittinen kuin yhteiskunnallinenkin kehitys.³⁹

Vaatus yksityisyydestä esitettiin jo Ranskan vallankumouksen aikaan vuonna 1789. Yksityisyydestä haluttiin tehdä oikeus, joka sitoo lainsäätäjiä ja tuomioistuimia. Yksityisyyteen verrattuna julkisuuden perinteet ovat vielä pidemmällä. Suomessa esimerkiksi asiakirjajulkisuus säädettiin jo vuoden 1766 painovapausasetuksessa.⁴⁰

Yksityisyyden suojan oikeudellinen tie on Suomessa ollut huomattavasti lyhyempi kuin julkisuuden. Vaikka lainsäädäntö on kehittynyt, yksityisyyden kaikkia tyydyttävää määritelmää ei ole. Konstari toteaa, että ”yksityisyys käsitteenä on kiusankappale, joka jatkuvasti aiheuttaa määrittelijöilleen päänvaivaa”.⁴¹

Keskustelussa siitä, mitä saa sanoa, Olli Mäenpään mielestä on lähdettävä julkisuuden pohtimisesta. Mäenpää näkee julkisuudella monenlaisia tehtäviä, joista yksi on julkisuuden oma itseisarvo. Julkisuus on myönteinen ja edistettävänä pidettävä asia, koska julkisuus, avoimuus ja transparenssi nähdään demokratian toteutumisen perusedellytyksinä.⁴²

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan medially on vahtikoiran rooli, johon kuuluu vallankäytön valvonta. Julkisuudella voidaan varmistaa julkisen vallan valvottavuutta ja vastuullisuutta, mutta yksityisen, taloudellisen toiminnan kannalta julkisuus on ongelmallista. Toisaalta kaupallistunut media tarvitsee julkisuutta välineenä, koska sen tehtävänä on julkaisemalla tietoja tuottaa voittoa.⁴³

³⁹ Konstari, 1992, 9–10

⁴⁰ Konstari, 1992, 9–11

⁴¹ Konstari, 1992, 10–11

⁴² Mäenpää, 2003, 11

⁴³ Mäenpää, 2003, 11–12

Sami Mahkonen kritisoi sitä, että keskustelussa ei ole pohdittu lainkaan sitä, mitä on oikeus ja mitä on yksityisyys. Kaikki ryntäävät suoraan yksityisyyden suojan kimppuun ja mieltävät, että nyt puhutaan intimiteettisuojusta. Mahkosen mukaan ei olekaan ihme, että ollaan ajauduttu tilanteeseen, jossa kenelläkään ei ole kirkasta kuvaa siitä, mistä on kysymys. Omassa puheenvuorossaan Mahkonen esittääkin, että ensin pitäisi pohtia 1) sitä mitä yksityisyys on, 2) miten yksityisyyttä voidaan loukata, 3) millä tavoin yksityisyyttä säännellään ja 4) minkälaisia rajoituksia oikeussuojaan sisältyy.⁴⁴

Mahkosen mielestä yksityisyydellä ei ole vain yhtä luonnetta. Sitä ei voi lähtökohtaisesti pitää samana kuin salailtavaa asiaa. Yksityisyyden voi jakaa kolmeen osaan: distinktiivisyyteen, koherenttisuuteen ja equilibriumiin. Distinktiivisyydellä tarkoitetaan sitä, mitä erikoislaatuista tai uniikkia yksityisyyteen sisältyy. Käsitteiden koherenttisuudesta on kyse silloin, kun puhutaan samansuuntaisista käsitteistä, esimerkiksi salailtavuudesta ja yksityisyydestä. Ne ovat käsitteinä lähellä toisiaan, mutta kuitenkin kaksi eri asiaa. Kun taas vertaillaan yksityisyyttä ja julkisuutta, on pyrittävä niiden väliseen tasapainotilaan. Toisilleen vastakkaisten arvojen välille tasapainon hakemista kutsutaan equilibriumiksi.⁴⁵

Kolmijakoa tarvitaan, koska sen avulla voidaan ratkaista lain tulkinnassa sitä, mitä lain kyseisessä kohdassa yksityisyydellä tarkoitetaan.⁴⁶ Lainkohtien tulkinnan epävarmuuden on tuonut esille myös Ollila, jonka mielestä oikeuskäytännössä ei ole tullut selväksi se, mitä yksityisyydellä milloinkin tarkoitetaan.

Mahkosen mielestä on selvää, että lakeja valmisteltaessa yksityisyyden kolmijako on ollut lainsäätäjälle vieras. Koska käsitteet ovat epämääräisiä, seuraa ongelmia niitä tulkitessa ja tuomioistuinten niiden mukaan toimiessa.

Mahkonen määrittelee yksityisyyden sääntelyn laajaksi, epäjohdonmukaiseksi ja utuiseksi. ”Voidaan puhua normipaljoudesta, normikollisioista ja normipulasta. Yhtä hyvin voidaan puhua pykäläviidakosta, toisilleen vastakkaisista oikeusohjeista ja sääntöpulasta.” Mahkosen

⁴⁴ Mahkonen, 1997, 7

⁴⁵ Mahkonen, 1997, 11, 17

⁴⁶ Mahkonen, 1997, 11

mielestä lain normien väljyys vaikeuttaa ratkaisujen tekemistä oikeudessa. Laissa pitäisi olla enemmän yksityiskohtaisia ohjeita.⁴⁷

Henkilön kokiessa yksityisyyttään loukatun, ratkaisun hakemiseen tuomioistuimesta liittyy monia hankaloittavia tekijöitä. Pelkkä väite siitä, että tuntee tullessa loukatuksi ei riitä. Asiaan on löydyttävä todisteita ja tämä tarkoittaa sitä, että – usein arkaluontoista – asiaa käsitellään uudelleen ja henkilö tuntee uudestaan saman yksityisyyden loukkauksen. Usein päätöksen saaminen voi kestää vuosia, jos tapausta käsitellään kaikissa oikeusasteissa. Lisäksi jutun häviäminen merkitsee sekä omien että vastapuolen oikeudenkäyntikulujen maksamista ja summa voi olla merkittävä. Lopputulos voi olla se, että kantaja voittaa jutun ja saa moraalisen hyvityksen, mutta ei juuri muuta. Mahkonen mukaan JSN:n langettava päätöskään ei tällaisissa tapauksissa paljoa lohduta: loukkauksesta median kautta kuulleet eivät todennäköisesti kiinnitä JSN:n päätöksiin yhtä paljon huomiota kuin tiedotusvälineisiin, joissa seurattaisiin tapauksen oikeuskäsittelyä.⁴⁸

Elisa Juholin ja Heikki Kuutti jakavat julkisuuden kolmeen osaan, jossa he 1) käsittävät julkisuuden tilaksi tai alueeksi, joka on yksityisyyden vastakohta. Yksityisyys on tila, johon ihmisillä on oikeus vetäytyä tietyssä tilanteessa ja tietyssä määrin. 2) Pitävät julkisuutta demokraattisen yhteiskunnan ytimenä, jolloin yhteiskunnallisesti merkittävien tietojen saatavuus on vastakohta niiden salailulle. 3) Julkisuus on julkiseksi tulemistä, erityisesti tiedotusvälineiden tuottaman mediajulkisuuden kautta.⁴⁹

Yksi journalismin vaikeista valintatilanteista käytännön työssä on julkisuuden ja yksityisyyden välinen punninta. Juholin ja Kuutti toteavat, että jos media kunnioittaa aihevalinnoissaan ja tiedon hankinnassaan liikaa juttujensa kohteiden yksityisiä intressejä, vallankäytön seuraminen ja arviointi, vahtikoiran rooli, jää hoitamatta. Juholin ja Kuutti viittaavat erityisesti tutkivaan journalismiin ja asioihin, joiden julkistamisella on yleistä merkitystä. He toteavat, että yksityiset asiat, joilla ei ole yleisen intressin mukaista julkisuusvelvoitetta, kuten julkkisjuorut, eivät sitä vastoin kuulu laatujournalismin toiminta-alueeseen.⁵⁰

⁴⁷ Mahkonen, 1997, 43–44

⁴⁸ Mahkonen, 1997, 65–66

⁴⁹ Juholin ja Kuutti, 2003, 16

⁵⁰ Juholin ja Kuutti, 2003, 20–21

Sitä, mikä on laatujournalismia ja missä menee julkisjuorun raja, Juholin ja Kuutti eivät tarkenna.

Yksityisyyden ja julkisuuden suhteesta kehittämässään nelikenttämallissa Juholin ja Kuutti pyrkivät hahmottamaan yksityisyyden suojan vaihtelua. Mallissa yksityisyyden suojaa käsitellään henkilön roolin ja käsiteltävän asian yksityisyyden ja julkisuuden kannalta. Heidän mielestään

- 1) Täysin yksityisiä ja medialta suojattuja asioita ovat yksityisten ihmisten yksityiset asiat. Niistä ei saa kirjoittaa mitään ilman henkilön suostumusta.
- 2) Hieman vähemmän yksityisiä asioita ovat yksityisten henkilöiden julkiset asiat. Niiden julkisuus riippuu asian yhteiskunnallisesta merkityksestä. Esimerkiksi erittäin törkeästä rikoksesta saatu tuomio voidaan kertoa tuomitun nimi mainiten.
- 3) Edelleen yksityisyys vähenee, kun kyseessä ovat vallankäyttäjien ja muiden julkisuuden henkilöiden yksityiset toiminnat. Tämä perustuu siihen, että vallankäyttäjän tulee olla luotettava työelämän lisäksi myös yksityiselämässä.
- 4) Täysin julkista mediakäsittelylle on julkisten henkilöiden julkinen toiminta. Tähän kuuluu esimerkiksi poliitikkojen poliittinen toiminta tai virkamiesten virassaan tekemät päätökset.⁵¹

Mallin laatijat toteavat, että rikosoikeudellisesti yksityiselämän suojan raja kulkee karkeasti kohtien 2 ja 3 välissä. Esimerkiksi Jorma Reinin kotona sattunut välikohtaus oikeutti asiasta kertomiseen tiedotusvälineissä, mutta Reinin naisystävän nimen mainitseminen mediassa johti välineiden rankaisemiseen yksityiselämän loukkaamisesta.⁵²

4. AINEISTON KUVAUS

Työni aineistoa olen etsinyt journalistien ammattilehdestä Journalistista, oikeusoppineiden Oikeus- ja Defensor Legis –lehdistä sekä Helsingin Sanomista. Aineistoon kuuluu yhteensä 84 lehtikirjoitusta ja 4 oikeuden päätöstä. Lehtikirjoitukset jakautuvat seuraavasti: Helsingin Sanomista 25, Journalistista 55 ja Oikeus-lehdestä 4 juttua. Suomen asianajajaliiton äänenkannattajan, Defensor Legisin vuosien 1996–2002 numeroissa ei käsitelty kertaakaan tuomio-

⁵¹ Juholin ja Kuutti, 2003, 164

⁵² Juholin ja Kuutti, 2003, 165

istuinten ja median välistä suhdetta tai mediaoikeudenkäyntejä. Sen vuoksi lehdestä ei ole aineistossa yhtään artikkelia.

Helsingin Sanomien jutuista 8 käsittelee Nostokonepalvelun ja Sanoma Osakeyhtiön oikeudenkäyntiä, 6 Hardwick-tapausta ja 6 Yhtyneitä Kuvalehtiä. Lisäksi Helsingin Sanomien jutuista mukana työssä on 5 juttua, joissa käsitellään tutkimaani aihetta yleisesti. Näissä jutuissa puhutaan muun muassa Journalistin ohjeiden käytöstä tuomioistuimissa osana päätöksentekoa, kasvavista vahingonkorvaussummista mediaoikeudenkäynneissä ja yksityiselämän määrittämisestä laissa.

Journalistin jutut käsittelevät sekä tutkimiani tapauksia yksityiskohtaisesti että koko mediaoikeudenkäyntikysymystä laajasti. Niissä on haastateltu sekä journalisteja että oikeusoppineita.

Oikeus-lehden artikkeleissa käsitellään etiikkaa, sananvapautta, yksityisyyden suojaa ja tuomioistuinten roolia. Lehden artikkeleissa ei käsitellä suoraan yhtäkään esimerkkitapauksistani. Työtä varten kävin läpi Oikeus-lehdet vuoden 1996 alusta vuoden 2002 loppuun saakka. Kaikki neljä juttua on julkaistu vuoden 2002 aikana. Oikeus-lehti ilmestyy neljä kertaa vuodessa ja sitä julkaisevat Suomen Demokraattiset Lakimiehet ja Oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen yhdistys.

Esimerkkitapausten valinta oli helppoa. Halusin valita oikeusjuttuja, joissa pohditaan nimenomaan toimittajan työskentelyä. Nostokonepalvelu-juttu vuonna 2001 oli korvausvaatimukseltaan suurin siihen saakka Suomessa esitetty tapaus ja siksi ansaitsee paikkansa työssä. Neil Hardwickin ja Broadcastersin juttu taas oli ensimmäinen mediaoikeudenkäynti, joka ehti käydä läpi kaikki oikeusasteet ja KKO antoi asiasta ennakkopäätöksen. Yhtyneiden Kuvalehtien saama kirjoituskielto puolestaan oli räikein ja selkein tuomioistuimen päätös sananvapauden rajoittamisesta.

Oikeuden päätöksistä laajin on Nostokonepalvelu-jutun Helsingin käräjäoikeuden päätös. Sanoma Osakeyhtiö valitti päätöksestä hovioikeuteen, mutta olen rajannut aineistoni niihin oikeuksien päätöksiin, jotka olivat saatavilla aloittaessani työn keväällä 2003. Nostokonepalvelu-jutun selvittely oli vielä tuolloin kesken hovioikeudessa. Tapaus Hardwickista käytössä on Helsingin käräjäoikeuden ja Korkeimman oikeuden (KKO) päätökset. Juttu on luonnollisesti käsitelty myös hovioikeudessa, mutta Helsingin hovioikeuden päätös on julistettu salaiseksi.

Samoin käräjäoikeuden ja KKO:n päätökset ovat salaisia asianomistajan ja kantajan nimien osalta. Eli Jorma Reinin naisystävän nimeä ei mainita päätöksissä. Mutta tuomiolauselmat ja niiden perusteet ovat julkisia, mikä on omassa työssänikin pääasia.

Yhtyneiden Kuvalehtien ja Johanna Paulapuron tapauksesta käytössäni on Helsingin käräjäoikeuden päätös. Lisäksi sain kirjoituskieltoa hakeneen Paulapuron asianajajan kirjeen oikeudelle. Kuten Nostokonepalvelusta, tästäkin jutusta on valitettu hovioikeuteen, mutta asia oli kesken aloittaessani työtäni.

Olin yhteydessä kaikkiin oikeusasteisiin aineistoa hankkiessani. Samalla selvitin, missä vaiheessa Nostokonepalvelu ja Yhtyneet Kuvalehdet ovat hovioikeudessa. Kummankaan kohdalla ei Helsingin hovioikeuden kanslian mukaan ollut vielä tietoa päätöksen päivämäärästä aloittaessani työtä. (Hovioikeuden päätös Nostokonepalvelu-jutussa julkistettiin 17.11.2003. Yhtyneiden Kuvalehtien jutussa hovioikeus teki päätöksensä 30.12.2003. Hovioikeus, kuten käräjäoikeus jo aiemmin, kumosi kirjoituskiellon.)

Aineistossani on siis mukana yhteensä 84 lehtikirjoitusta. Ne ovat hyvin erimittaisia vaihdellen pienistä yhden palstan uutisista usean sivun artikkeleihin. Näiden lisäksi olen lukenut kymmeniä juttuja tapaus Nostokonepalvelusta, johon ennen mediaoikeudenkäyntiä liittyi siis syyte veronkierrosta. Tapauksessa mukana oli niin Nostokonepalvelun kuin verohallituksen johtoa. Kommentoijia oli koko Suomen johdosta pääministeriä myöten. En aio työssäni puuttua mitenkään veropetosepäilyihin ja syytteisiin. Tapauksen taustoihin perehtyminen oli kuitenkin välttämätöntä, jotta tietäisin, millainen vyyhti on johtanut Helsingin Sanomien mittavaan kirjoitteluun aiheesta ja miksi juuri tästä tapauksesta on langetettu poikkeuksellisen suuri vahingonkorvaus Sanoma Osakeyhtiölle. Työssäni tyydyn kertomaan lyhyesti, mistä Nostokonepalvelu-jutussa on kyse ja sen jälkeen keskityn täysin Nostokonepalvelun ja Sanoma Osakeyhtiön väliseen oikeudenkäyntiin.

Aineisto ei ole määrällisesti tasapuolinen, mutta olen pyrkinyt kokoamaan siihen mahdollisimman kattavasti kaiken kolmesta tapauksesta kirjoitetun vuosien 1997 ja 2002 välisenä aikana. Aineistoa olen etsinyt Helsingin Sanomista, Journalistista, Oikeus-lehdestä ja Defensor Legis -lehdestä. Kahdesta jälkimmäisestä etsin artikkeleita jo vuodelta 1996, mutta juttuja aiheesta ei ollut. Korostan, että aineiston kokoamisessa kattavuus on ollut pyrkimys. Joiden-

kin juttujen jääminen pois aineistostani ei mielestäni kuitenkaan ole merkittävää analyysini kannalta.

4.1. Aineiston käsittelytapa

Aineiston käsittelyssä käytän sisällön laadullista erittelyä. Aineisto on jaettu puhujien ja vastaanottajien mukaan kuuteen areenaan, jotka nousivat esille keskustelussa. Näitä ovat

- 1) journalistit puhuvat oikeusoppineille
- 2) oikeusoppineet puhuvat journalisteille
- 3) journalistit puhuvat yleisölle
- 4) oikeusoppineet puhuvat yleisölle
- 5) journalistit puhuvat journalisteille ja
- 6) oikeusoppineet puhuvat oikeusoppineille.

Aineisto on jakautunut niin, että areenoilla 3 ja 4 on Helsingin Sanomien juttuja. Areenalla 1 on pelkästään Oikeus-lehden juttuja ja areenoilla 2 ja 5 pelkästään Journalistin juttuja. Areena 6 koostuu Oikeus-lehden artikkeleista ja oikeuksien pöytäkirjoista.

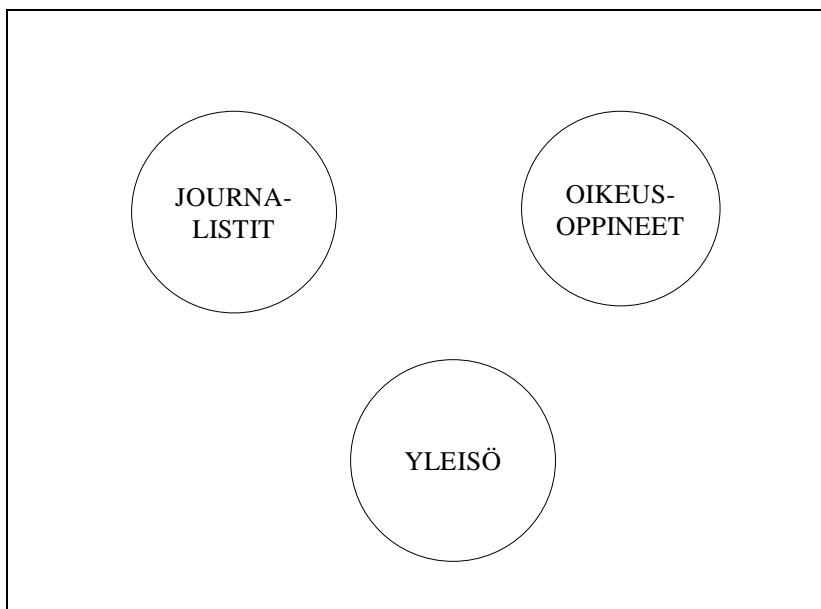
Tarkastelen areenoiden avulla aineistoa retorisesta näkökulmasta. Se, kuka puhuu ja kenelle, vaikuttaa siihen, mistä puhutaan – ja mistä vaietaan.

Omat lukunsa olisi voinut laatia niin sisällön erittelystä, retoriikasta kuin vaikkapa metaforista. Työ pyrkii kuitenkin olemaan kattava katsaus 1990- ja 2000-lukujen vaihteen keskusteluun. Sen vuoksi keskityn aineistosta nouseviin havaintoihin.

Aineistoa käsitellessäni kävin jokaisen artikkelin läpi yksi kerrallaan ja etsin niistä vastaukset neljään mielestäni olennaiseen kysymykseen. Kysyin tekstiltä, onko se sananvapauden kannalla vai sitä vastaan, yksityisyyden kannalla vai sitä vastaan ja miten tekstissä kanta perustellaan. Kolmas kysymys oli, mitä mieltä journalistit ovat oikeusoppineista tai mitä mieltä oikeusoppineet ovat journalisteista. Neljäntenä kysyin, miten tekstissä perustellaan, pitäisikö Journalistin ohjeita käyttää perusteina tuomioistuinten päätöksissä vai ei. Tarkastelin siis tekstejä osana journalistien ja oikeusoppineiden välistä keskustelua, jossa kolme mediaoikeudenkäyntitapausta toimivat havainnollistavina esimerkkeinä.

Kaikissa jutuissa ei käsitelty täsmällisesti mitään neljästä niille esittämästäni kysymyksestä. Silti juttu saattoi olla tyyliltään sananvapauden vastainen tai esimerkiksi toimittaja saattoi esittää siinä rivien välissä kritiikkiä oikeusoppineiden suuntaan. Jos lukijana olen ymmärtänyt jutussa edustettavan jotakin kantaa ja olen pystynyt vastaamaan kysymykseen, juttu on ollut mukana vastauksissa.

Työssä on aineisto-osuudessa luvuissa 5–8 jokaisen luvun alussa olennaisin. Lukujen alussa on esitetty yhteenveto siitä, mistä milläkin areenalla keskustellaan, mitä mieltä puhujat mistäkin asiasta ovat ja ketkä puhuvat kenelle. Olen tarkastellut journalistien ja oikeusoppineiden välistä keskustelua monesta näkökulmasta ja vertaillut puhetapaa, mielipiteitä ja niiden perusteluja eri areenoilla. Ristiinvertailussa olen tarkastellut, millä tavalla sama puhuja perustelee kantaansa eri areenalla, eri puhuja samalla areenalla ja näiden yhdistelmillä. Lukujen alussa on lisäksi kuvio, jolla havainnollistan keskustelun suuntia ja pääargumentteja. Kuvioon on poimittu vahvimmin keskustelussa esiin nousseet suunnat. Kuvioissa puheen sisältö on yleistyminen kyseisen areenan keskustelusta. Keskustelu oli vivahteikkaampaa kuin mitä kuvioissa esitän. Kuvioden jälkeen analysoin luvuissa tarkemmin keskustelun tyyliä, mielipiteitä, argumentteja ja yksityiskohtia. Lisäksi luvuissa on mielestäni keskustelun herkullisimmat kommentit sitaatteina.

Kuvio 1. Keskustelun osapuolet. Aineisto-osuuden lukujen alussa esitetyt kuviot perustuvat kaikki samaan alkuasetelmaan, jossa osapuolina ovat journalistit, oikeusoppineet ja yleisö. Tarkastelen journalistien ja oikeusoppineiden keskustelua, yleisö on pelkästään vastaanottavana osapuolena.

4.2. Oikeustapausten kuvaus

Työssäni mainitsen tapauksiin liittyvät henkilöt nimeltä silloin, kun heistä on kerrottu aineiston lehtijutuissa sekä oikeuksien päätöksissä nimellään. Lisäksi selvyiden vuoksi olen lisännyt joihinkin sitaatteihin kyseisen henkilön nimen sulkeisiin. Tällöin nimiä ei selvyiden vuoksi ole kursivoitu, kuten sitaattia.

4.2.1. Nostokonepalvelu

Turkulainen Nostokonepalvelu Oy nousi julkisuuteen 2.10.1996, kun Helsingin Sanomat julkaisi jutun, jossa kerrottiin keskusrikospoliisin tutkivan yhtiön nosturiautokauppoja. Samassa jutussa kerrottiin, että Verohallituksen pääjohtaja Jukka Tammi omistaa viidenneksen Nostokonepalvelun osakkeista. Veropetosepäilyistä Helsingin Sanomissa kirjoitettiin kahden vuoden ajan. Kahden vuoden aikana Tammi ehti olla hyllytettynä virastaan, luopua Nostokonepalvelun osakkeistaan ja palata pääjohtajan virkaansa. Nostokonepalvelun johtoa ei syytetty veropetoksesta.

Kalervo ja Toivo Nieminen ja heidän omistamansa Nostokonepalvelu Oy nostivat oikeusjutun Sanoma Osakeyhtiötä vastaan syksyllä 2000. He syyttivät Helsingin Sanomia kirjoittelun yhtiölle aiheuttamasta taloudellisesta vahingosta. Helsingin käräjäoikeus antoi päätöksensä 29.6.2001. Sanoma Osakeyhtiö tuomittiin maksamaan 15 miljoonan markan (noin 2,5 miljoonan euron) vahingonkorvaus Nostokonepalvelulle menetetyistä tulosta. Lisäksi vastaaja määrättiin maksamaan omistajille kummallekin 230 000 markan (noin 40 000 euron) korvaukset henkisestä kärsimyksestä. Sanoma Osakeyhtiön maksettavaksi tulivat lisäksi kantajien oikeudenkäyntikulut.

Asiaa käsiteltiin ensin rikosjuttuna, mutta sen Niemiset ja yhtiö hävisivät. Sen jälkeen juttua käsiteltiin siviiliprosessissa, jossa tuomiokin tuli. Jutussa puhutti sekä journalisteja että oikeusoppineita se, että Nostokonepalvelu katsottiin oikeudessa oikeushenkilöksi ja siksi pystyi olemaan asianomistajana.

Aineiston Nostokonepalvelun ja Sanoma Osakeyhtiön välisestä oikeudenkäynnistä kirjoitetut jutut ovat ajalta 27.4.–9.7.2001.

4.2.2. Neil Hardwick

Neil Hardwick toimi vuonna 1997 toimittajana Hyvät, pahat ja rumat –tv-ohjelmassa. 23.1.1997 Hardwick haastatteli ohjelmassa valtakunnansovittelijan virasta erotettua Jorma Reiniä. Reini oli erotettu joulukuussa 1996 tapahtuneen välikohtauksen vuoksi. Reini ja hänen naisystävänsä olivat menneet Reinin asunnolle, jossa tämän vaimo asui. Oikeudessa kahakaksi määritellyssä tapahtumassa Reinin vaimo hälytti aikuiset lapsensa kotiin, jotta nämä poistaisivat naisystävän asunnosta. Seurauksena oli tappelu ja se, että Reini vietiin yöksi putkaan. Tapahtumien seurauksena naisystävä joutui työpaikallaan toisiin tehtäviin ja Reini sai ehdollisen vankeusrangaistuksen ja erotettiin valtakunnansovittelijan virasta.

Hardwick mainitsi naisystävän nimen haastattelussa ja Reini pyysi, ettei naisen nimeä sanotaisi. Hardwick kuitenkin vielä toisti naisen nimen. Nimen sanomiseen ei ollut naisystävän suostumusta ja siksi Helsingin käräjäoikeus tuomitsi Hardwickin yksityiselämän loukkaamisesta sakkoihin joulukuussa 1997. Asiaa käsiteltiin suljetuin ovin. Naisystävän yksityisyyttä varjellakseen oikeus määräsi oikeudenkäyntiaineiston ja tv-ohjelman sisältävän videonauhan salaiseksi 10 vuodeksi. Julkiseksi materiaaliksi jäivät tuomiolauselma eli rikosnimike, mahdollinen rangaistus ja tuomitut korvaukset sovellettuine lainkohtineen.

Helsingin hovioikeus vapautti Hardwickin sakoista tammikuussa 2000. Hovioikeuden mukaan tiedotusvälineillä oli oikeus käsitellä Reinin kotona sattunutta kahakkaa eikä naisystävä nauttinut täyttä yksityisyyden suojaa, koska oli itse mukana tapahtumassa.

Kesäkuussa 2002 Korkein oikeus kumosi hovioikeuden päätöksen. Samalla KKO antoi ennakkopäätöksen (KKO 2002:55), joka koskee julkisuuden henkilön lähipiiriin kuuluvan ihmisen yksityiselämän suojaa. KKO toteaa, että asiassa on kyse siitä, oliko haastattelussa oikeus mainita Reinin naisystävä nimeltä. Ohjelmassa naisystävästä kerrottiin asioita, jotka kuuluvat KKO:n mukaan yksityiselämän piiriin. KKO tuomitsi Hardwickin yksityisyyden suojan rikkomisesta.

Aineistossa Neil Hardwickin ja Broadcasters Oy:n ja Jorma Reinin naisystävän välisestä oikeudenkäynnistä kirjoitetut jutut ovat ajalta 10.10.1997–26.6.2002.

4.2.3. Yhtyneet Kuvalehdet

Lokakuussa 2002 Helsingin käräjäoikeus määräsi Yhtyneet Kuvalehdet kirjoituskieltoon. Mitkään talon lehdistä eivät saisi kirjoittaa Johanna Paulapurosta. Johanna Paulapuro haki välikaista turvaamistoimea, koska Hymy-lehti oli julkaissut 2.9.2002 pikku-uutisen, jossa kerrottiin Antti Piipon poikenneen baarissa Johanna-nimisen nuoren naisen kanssa. Paulapuro koki olevansa täyttä yksityisyyden suojaa nauttiva henkilö ja tunsu yksityisyytensä tulleen uhatuksi.

Moni kysyi silloin, kuka on Johanna Paulapuro. Hän on vuoden 1996 Miss Hawaiian Tropic –kilpailun voittaja eli entinen missi ja malli. Paulapuro on lisäksi henkilö, jolle Hymy-lehti maksoi silikonirinnat tämän omasta pyynnöstä. Antti Piippo puolestaan on Elcoteqin pääomistaja, tosin luopunut tuolloin asemastaan yhtiön hallituksessa. Paulapuron asianajaja perusteli kirjeessään käräjäoikeudelle, että Paulapuro ei ole missään tapauksessa julkisuuden henkilö eikä hänen yksityiselämäänsä liittyvistä asioista siksi saa kirjoittaa. Asianajaja totesi lisäksi, ettei Piippokaan ole enää julkisuuden henkilö, koska hän on jättänyt tehtävänsä yhtiönsä hallituksessa. Piippo ja Paulapuro lähestyivät Hymyä kirjeitse, jossa he pyysivät, ettei heistä enää lehdessä kirjoitettaisi. Lehti vastasi, että Piippo on julkisuuden henkilö eikä hänestä kirjoittamista lopeteta.

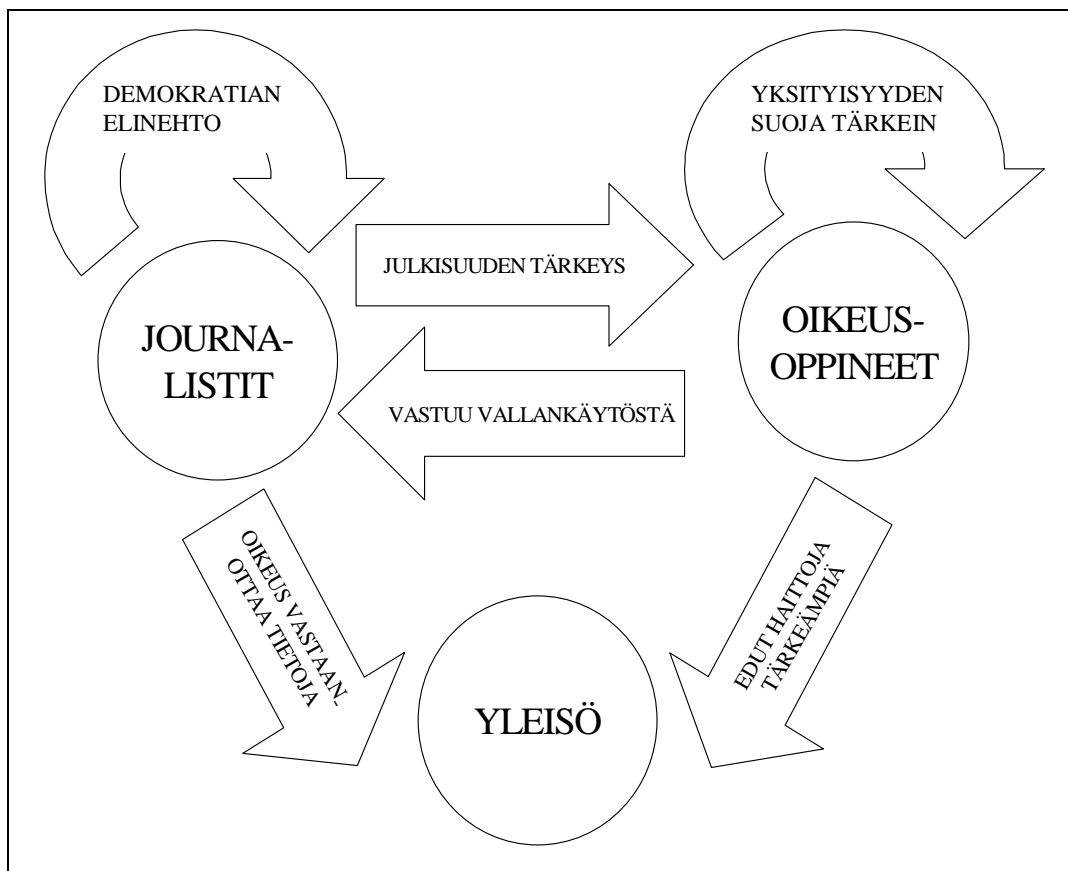
Paulapuron asianajaja puolestaan lähetti kirjeen käräjäoikeudelle. Kirjeen perusteluissa hän toteaa, että Hymyä pitää rangaista, koska se ei ole kunnioittanut Piipon ja Paulapuron pyyntöä olla kirjoittamatta heistä. Paulapurosta ei saa kirjoittaa, vaikka tämä tapailisikin Piippoa. Asianajaja piti todennäköisenä, että lehti jatkaa Paulapurosta kirjoittamista ja siksi vaati turvaamistoimea.

Siviilioikeuden päätös väliaikaisesta turvaamistoimesta ehti vanheta vain muutaman päivän, kun käräjäoikeus itse kumosi sen.

Johanna Paulapuron ja Yhtyneiden Kuvalehtien välistä tapausta on käsitelty aineiston 5.10.–25.10.2002 julkaistuissa jutuissa.

5. JOURNALISTITIEN JA OIKEUSOPPINEIDEN SUHTAUTUMINEN SANANVAPAUTEEN

Koko aineistossa journalistit eivät kertaakaan vastusta sananvapautta tai yksityisyyden suojan ja sananvapauden vastakkainasettelutilanteissa nosta yksityisyyden suojaa sananvapautta tärkeämmäksi. Oikeusoppineet puolestaan sekä kannattavat että vastustavat sananvapautta. Yleisesti esille nousee sananvapauden tunnustaminen perusoikeudeksi, mutta samalla oikeusoppineet muistuttavat, että oikeus tuo mukanaan myös velvollisuuksia.

Kuvio 2. Sananvapaus. Sekä journalistit että oikeusoppineet kertoivat yleisölle pitävänsä sananvapautta tärkeänä, tärkeämpänä oikeutena kuin yksityisyyden suojaa. Sen sijaan suunnatessaan sanansa journalisteille tai omille kollegoilleen oikeusoppineet olivat toista mieltä.

5.1. Sananvapaus: vapautta journalisteille

Journalistit esittävät sananvapauden ehdottomana perusoikeutenaan, työnsä lähtökohtana ja välttämättömyytenä. Ilman sananvapautta ei olisi vapaata journalismia.

5.1.1. Journalistit puhuvat sananvapaudesta oikeusoppineille

Journalistien puheessa oikeusoppineille aineistossa oli mukana vain yksi artikkeli. Siinä journalisti puolustaa sananvapautta. Oikeus-lehteen¹ kirjoittaneen journalistin mielestä julkisuus ja julkaiseminen ovat eri asioita. Ensimmäisen rajoitukset löytyvät laista, toisesta päättävät tiedotusvälineet. Julkisuus lisää kansalaisten luottamusta oikeusjärjestelmän toimivuuteen. Lisäksi julkisuudella on jopa rikoksia ennalta ehkäisevä vaikutus.

Journalistin esittämät argumentit viittaavat tuomioistuimiin ja oikeusjärjestelmään eli perusteet on haettu siitä maailmasta, jonka edustajille puhutaan. Esimerkiksi julkisuuden rikoksia ennalta ehkäisevyyteen ei viitata millään muulla areenalla, jolla journalistit puhuvat.

Kirjoittaja kannattaa sananvapautta. Hän ei näe mitään perustetta sille, että tätä oikeutta tulisi rajoittaa. Kirjoittaja viittaa Helsingin käräjäoikeuden antamaan kirjoituskieltopäätökseen, jossa ei viitattu lainkaan sananvapauteen.

5.1.2. Journalistit puhuvat sananvapaudesta yleisölle

Journalistien puhuessa yleisölle he muistuttavat, että sananvapaus on perusoikeus, jota ei saa rajoittaa. Sananvapauden uhkia ovat mediaoikeudenkäyntien korvaustaso ja ennakkosensuuri, joka nosti päätään Yhtyneiden Kuvalehtien saamassa kirjoituskieltopäätöksessä.

Journalistit painottavat sitä, että normaaleista rikosjutuista on voitava saada kirjoittaa. Journalisteilla ja kansalaisilla on oltava oikeus saada kuulla rikosasioissa oikeuden päätöksen perusteet. Esimerkiksi Hardwick-tapauksessa oikeudenkäynti suljetuin ovin on sananvapauden esittämistä. Suunnatessaan sanansa suurelle yleisölle journalistit ottavat tekstiinsä esimerkkejä, jotka helpottavat sananvapauden merkityksen hahmottamista. Samoin luodaan vastakkainasetteluja kahden perusoikeuden, sananvapauden ja yksityisyyden suojan välille. Rooleissa toimivat hyvät journalistit ja pahat oikeusoppineet tai muut yhteiskunnan vallan edustajat. Lukijoille halutaan kertoa, että yksityiselämän loukkausta koskevaa lakia tulkitaan yhä ahtaammin ja tästä seuraa se, että kahden perusoikeuden törmäyksessä sananvapaus häviää. Lukijat halutaan saada uskomaan, että kamppailun lopputulos on väärä. Heitä ei esimerkiksi muistuteta omista

¹ Oikeus 3/2002

oikeuksistaan ja oman yksityiselämän suojan tärkeydestä. Esimerkkeinä käytetään aina tunnettuja tapauksia, joissa osallisina ovat julkisuuden henkilöt.

Räikeimpänä esimerkkinä sananvapauden vastaisuudesta toimittajat tuovat jutuissa esille Yhtyneiden Kuvalehtien saaman kirjoituskieltopäätöksen. Aiheesta kirjoitettiin monia juttuja ja argumentit olivat yksinkertaisia: kirjoituskielto on perustuslain vastainen, koska se on sananvapauden vastainen. Vaikka Yhtyneiden Kuvalehtien saama kirjoituskielto oli aluksikin vain väliaikainen, toimittajat ottivat tilanteesta kaiken irti. Lukijoille esiteltiin kauhuskenaario: mikä olisi pahinta, mitä voi tapahtua, jos kirjoituskieltopäätös jää voimaan ja samanlaiset päätökset yleistyvät. Kirjoituskieltopäätöstä voidaan käyttää väärin. Esimerkiksi väärinkäytöksestä epäilty poliitikko voi hakea ennakkosuojaa ja näin hänen toimiaan ei voitaisi seurata julkisesti. Kirjoituskiellon uhka voi johtaa itesensuuriin eli tiedotusvälineet päättävät jo ennalta, että aroista aiheista ei kirjoiteta, jottei jouduttaisi käräjille. Näin kieltojen uhka rajoittaisi vapaata sanaa ja vapaata lehdistöä.

Keskustelussa esille nousi myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ja sen antamat sananvapauden puolella olevat ratkaisut media-asioissa. Toimittajien mielestä näitä päätöksiä ei ole otettu Suomessa riittävästi huomioon.

Aineistossa on 17 Helsingin Sanomien juttua, joissa journalisti puhuu yleisölle. Journalisti ei vastusta sananvapautta yhdessäkään aineiston Helsingin Sanomien jutussa. 16 jutussa journalisti kannattaa sananvapautta.

Nostokonepalvelun ja Sanoma Osakeyhtiön välisestä tapauksesta kirjoitetuissa jutuissa puolella toimittajan kanta sananvapauden puolella olemisesta tulee esille. Eräässä uutisessa² kerrotaan, että asiassa on jo aiemmin tehty syyttämättäjättämispäätös, mutta nyt asia on nostettu uudestaan esille. Samalla Nostokonepalvelu vaatii huomattavaa vahingonkorvausta, jonka voi tulkita kirjoittajan mielestä olevan liiankin suuri.

Toisessa uutisessa³ sananvapauden ja yksityisyyden suojan välinen rajanveto nostetaan esille jutun otsikon jälkiriveissä.

² Helsingin Sanomat 27.4.2001

³ Helsingin Sanomat 15.5.2001

”Helsingin Sanomat: Kirjoituksen tavanomaista rikosuutisointia”

*”Kantaja: Kirjoitukset aiheuttivat asiakaskatoa ja rahoitusvaikeuksia”*⁴

Jutussa tulee siis esille Helsingin Sanomien sananvapauden puolella oleminen. Lehden mukaan uutisointi Nostokonepalvelusta oli normaalia.

Helsingin kärjäoikeus pohti Nostokonepalvelu-jutussa tuntikausia uutisten sanamuotoja⁵. Laajassa jutussa ei vielä annettu päätöstä. Juttua oli nyt käsitelty kaksi päivää. Uutisessa sananvapauden puolesta puhuu oikeudessa todistanut toimittaja. Hän toteaa asian olleen yhteiskunnallisesti merkittävä, siitä ei olisi voitu olla kirjoittamatta.

Myöhemmin haastatellaan journalistia, joka toteaa korvausten tason olevan uhka lehdistön vapaudelle.⁶ Vaikka Helsingin Sanomat pystyisi miljoonakorvauksen maksamaan, monelle pienemmälle tiedotusvälineelle samantasoinen korvaussumma tarkoittaisi konkurssia.

Hardwickin ja Reinin naisystävän välisestä tapauksesta kirjoitettaessa Helsingin Sanomissa journalisti puolustaa sananvapautta neljässä jutussa kuudesta.

Uutisessa⁷ Hardwickin tapauksesta on valmistunut kärjäoikeuden päätös. Toimittaja on sananvapauden puolella. Hän ihmettelee jutussa sitä, miksi oikeus ei perustellut lainkaan päätöstä käsitellä juttu suljetuin ovin. Jutussa kerrotaan, että oikeus *”ainoastaan viittasi lakipykälään, jonka mukaan yksityiselämän loukkaamista koskeva juttu on mahdollista käsitellä suljetuin ovin”*. Perusteluna avoimelle käsittelylle toimittaja mainitsee sen, että kyseisen Hyvät, pahat ja rumat –ohjelman jakson näki 750 000 katsojaa.

Hovioikeus kumosi kärjäoikeuden tuomion⁸. Jutun otsikon jälkirivi on: *”Tiedotusvälineillä oli oikeus käsitellä kotikahakkaa”*. Eli sanavalinnasta heijastuu toimittajan ajatus siitä, että kärjäoikeus oli päätöksellään kaventamassa journalistien oikeutta sananvapauteen. Nyt hovioikeus palautti sananvapauden sen totuttuun laajuuteen.

⁴ Helsingin Sanomat 15.5.2001

⁵ Helsingin Sanomat 16.5.2001

⁶ Helsingin Sanomat 30.6.2001

⁷ Helsingin Sanomat 5.12.1997

⁸ Helsingin Sanomat 8.1.2000

KKO:n ratkaisusta Hardwick-tapauksessa on julkaistu uutisen vieressä toimittajan mielipidekirjoitus⁹. Toimittaja on selvästi sananvapauden kannalla. Hänen mielestään sananvapaus on suuri perusoikeus eikä sitä pitäisi rajoittaa. Perusteluina kirjoittaja esittää Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen sananvapautta koskevia ratkaisuja. Niissä on toistuvasti korostettu sananvapauden merkitystä. Sopimus tuli voimaan Suomessa vuonna 1990. Tämän jälkeen Suomessa KKO on antanut 10 päätöstä, jotka liittyvät tiedotusvälineiden sananvapauden rajoihin. Toimittaja huomauttaa, että kertaakaan KKO:n päätöksissä ei ole viitattu EIT:n ratkaisuihin tai Euroopan ihmisoikeussopimukseen.

Johanna Paulapuron ja Yhtyneiden Kuvalehtien asiaa käsittelevissä jutuissa viidessä jutussa kuudesta toimittaja kannattaa sananvapautta.

5.10.2002 julkaistussa uutisessa haastateltu journalisti toteaa käräjäoikeuden kirjoituskieltopäätöksen olevan sananvapauden vastainen. Koko aiheesta on kysymys siitä, onko missi Johanna Paulapuro – jonka sukunimeä ei mainita jutussa – julkisuuden henkilö. Oikeuden mukaan näin ei ole, mutta jutussa jo otsikkoon on valittu sana ”julkismalli”. Eli toimittajan mielestä asia on selvä: Paulapuro on julkisuuden henkilö. Näin ollen toimittaja osoittaa sanavallinnoillaan olevansa enemmän sananvapauden kuin yksityisyyden suojan kannalla. Jälkikirivissä on siinäkin sanavalinta, joka viittaa siihen, että toimittaja pitää haastatellun journalistin tavoin oikeuden päätöstä ihmeellisenä ja epäoikeutettuna: *”Ainutlaatuinen päätös koskee Yhtyneiden Kuvalehtien lehtiä”*.

Seuraavassa uutisessa¹⁰ on haastateltu journalistia, joka muistuttaa, että kirjoituskieltoasiassa ei ole kyseessä yksittäistapaus, vaan laajempi asia. Journalisti toteaa oikeuden päätöksen olevan sananvapauden vastainen. Ennakkokielto on sananvapauden kannalta vaarallinen, koska jos se jää voimaan, sitä voidaan käyttää väärin. Käräjäoikeuden mukaan mitä tahansa etua voidaan turvata julkaisukiellolla. Siis esimerkiksi jos poliitikkoa epäillään väärinkäytöksestä, poliitikko voisi hakea itselleen ennakkosuojaa ja näin toimia ei voitaisi seurata julkisesti.

*”- Luultavasti mediayrityksissä ruvettaisiin myös oma-aloitteisesti karsimaan aihepiirejä, joita kannattaa käsitellä. Tällainen itesesensuuri olisi kaikkein arveluttavinta.”*¹¹

⁹ Helsingin Sanomat 26.6.2002

¹⁰ Helsingin Sanomat 6.10.2002

¹¹ Helsingin Sanomat 6.10.2002

Samoin sananvapautta rajoitettiin jo itse oikeuden päätöksen tekotavassa. Jos kirjoituskieltoa aletaan ratkaista ilman julkista oikeudenkäyntiä, journalistin mielestä mahdollisuus käydä julkista keskustelua heikentyy. Sananvapauden puolella oleminen tulee esille siinäkin, että toimittaja on valinnut jutun kinaloksi perustuslain 12. pykälän 1. momentin, joka alkaa sanoilla ”jokaisella on sananvapaus”. Otsikkona kinalossa on: ”Perustuslaki kieltää sensuurin”. Uutisen vieressä on kinalojuttu¹², johon on haastateltu toista journalistia. Hänenkään mielestä oikeus ei tehnyt oikeata ratkaisua. Hänen mielestään päätös ei sovi maahan, jossa on vapaa lehdistö ja vapaa sana.

Käräjäoikeus kumosi kirjoituskieltopäätöksensä¹³. Jutun vieressä on toimittajan kolumni aiheesta. Otsikkona on: ”Perusoikeuksia viemäristä alas”. Toimittaja on vahvasti sananvapauden puolella. Jutussa toimittaja kertoo, miten eräs kirjailija arvostelee median toimintaa. Siitä on tullut kirjailijan mukaan niin mahdotonta, että kansalaisen on pyydettävä apua oikeuslaitokselta yksityisyytensä suojaamiseksi. Toimittaja toteaa, että sellaista elämä on. Rikoslakia loukataan jatkuvasti.

*”Ihmisten piittaamattomuus laista on tietysti pulmallista. Kyse on kuitenkin kokonaan eri suuruusluokan ongelmasta, kun tuomioistuimien pyyhkii perustuslailla pöytää ja tekee päätöksensä vastoin lainsäätäjän selkeästi ilmaisemaa tahtoa. Silloin moukaroidaan oikeusvaltion perusteita.”*¹⁴

Helsingin Sanomissa on lisäksi julkaistu viisi juttua, joissa käsitellään jollakin tavoin journalistien ja oikeusoppineiden välisiä suhteita. Kolmessa jutussa toimittaja kannattaa sananvapautta.

Uutisessa¹⁵ käsitellään Julkisen sanan neuvoston seminaaria, jossa journalistit ja oikeusoppineet pohtivat median ja tuomioistuinten suhdetta. Juttu alkaa toteamuksella, että yhteisymmärrys jäi keskustelussa kaukaiseksi tavoitteeksi. Jutussa toimittajat ovat sananvapauden kannalla ja vastustavat tuomioistuinten harjoittamaa Journalistin ohjeiden tulkintaa.

¹² Helsingin Sanomat 6.10.2002

¹³ Helsingin Sanomat 25.10.2002

¹⁴ Helsingin Sanomat 25.10.2002

¹⁵ Helsingin Sanomat 24.10.2002

Pääkirjoituksessa¹⁶ ollaan sitä mieltä, että yksityiselämä on määritelty laissa liian epämääräisesti. Lex Hymyn uusiminenkaan ei auttanut tilannetta, lainsäätäjät on kirjoittajan mielestä myöhässä kehityksessä, koska yhteiskunnallisesti merkittäviä asioita voivat nykyään tehdä muutkin kuin lain poikkeussäännöksessä mainitut poliitikot, elinkeinonharjoittajat tai julkisessa virassa toimivat tai heihin rinnastettavissa olevat henkilöt. Kirjoittajan mielestä on huolestuttavaa, että tuomioistuimissa kaksi perusoikeutta, sananvapaus ja yksityisyyden suoja, ovat joutuneet törmäyskurssille. Kirjoittajan mielestä sananvapaus uhkaa kaventua, kun yksityiselämän loukkausta koskevaa lakia tulkitaan yhä ahtaammin.

5.1.3. Journalistit puhuvat sananvapaudesta journalisteille

Journalistien perustellessa sananvapauden vaalimisen tärkeyttä esille nousee eri asioita kuin journalistien puheessa oikeusoppineille tai yleisölle. Sananvapaus pitää journalistien mukaan säilyttää, jotta demokraattinen yhteiskunta säilyisi. Sananvapaussäännösten ydin on ennakkosensuurin kieltäminen. Näissäkin perusteluissa journalistit käsittelevät laajasti kirjoituskieltopäätöstä ja tuomitsevat sen sananvapauden vastaisena. Kirjoituskielto nähdään uhkana demokraattiselle yhteiskunnalle, kansanvallalle ja yhteiskunnan läpinäkyvyydelle. Journalistit painottavat, että julkinen keskustelu on tehokkain keino ehkäistä yhteiskunnan valtaapitävien väärinkäytöksiä. Lisäksi journalistit ovat huolissaan lain ja etiikan sekoittumisesta. Tämäkin vaarantaa sananvapautta sellaisena kuin siihen on totuttu.

Samoin kuin puhuttaessa yleisölle, journalistit ottavat keskinäisessä keskustelussaan esille juttujen aiheiden supistumisen kirjoituskieltojen tai vahingonkorvausten uhatessa. Uhkana vaiettujen aiheiden listan syntymisen lisäksi ovat pahimmillaan suurista korvaussummista johtuvat tiedotusvälineiden konkurssit.

Kirjoituskiellossa journalistit ottavat omalla areenallaan esille asian, jota ei käsitellä puhuttaessa oikeusoppineille tai yleisölle. Yhtenä perusoikeuksien välisen suhteen ongelmana ovat julkisuuden henkilöt, muut kuin rikoslain poikkeussäännöksen mainitsevat yhteiskunnallisesti merkittävässä tehtävässä toimivat. Toimittajien mielestä kirjoituskieltopäätös antaa julkisuuden henkilöille mahdollisuuden päättää, milloin ja mitä heistä saa kirjoittaa ja mitä ei.

¹⁶ Helsingin Sanomat 10.11.2002

Mediaoikeudenkäynneissä toimittajia huolestuttaa se, että vahingonkorvausten uhka johtaa vain niin sanotuista varmoista aiheista kirjoittamiseen eli itsesensuuriin. Jos toimittajalta vaaditaan työssään kaikkien asioiden käsittelyssä täysi näyttö, koko ammatin idea vaarantuu. Tämä puolestaan voi johtaa siihen, että tiedotusvälineissä julkaistaan vain yksi, ”virallinen” totuus.

Kun journalisti puhuu jutussa toisille journalisteille, suuntaus on selvä. Jutuista 46:ssa journalisti on sananvapauden puolella puhuessaan kollegoilleen. Yhdessäkin journalistin toisille suuntaamassa jutussa ei olla sananvapautta vastaan.

Yksityisyyden suojasta puhuttaessa sen sijaan jakautuma on tasaisempi. 12 jutussa journalisti kannattaa yksityisyyden suojaa, 13 jutussa journalisti vastustaa yksityisyyden suojaa, ainakin sen laajentamista. Kahdessa jutussa journalisti ei ota kantaa kumpaankaan oikeuteen.

Aineisto alkaa keväästä 1999 ja päättyy kevääseen 2003. Neljän vuoden aikana toimittajat ovat olleet koko ajan sananvapauden kannalla. Toimittajien mielestä se on selkeästi perusoikeuksista tärkein journalistin työssä.

Sananvapaus ja sen tärkeyden korostaminen on ollut tasaisesti esillä koko tarkastelujakson ajan. Lisäksi aiheeseen on paneuduttu erityisellä innolla aina silloin, kun on koettu, että yhteiskunnassa tapahtuu jotain sananvapauden kannalta uhkaavaa. Tällaisia huippukohtia ovat olleet KKO:n ennakkopäätökset mediajutuissa, kuten työssä esimerkkinä olevassa Neil Hardwick ja Broadcasters Oy vastaan Jorma Reinin naisystävä. Samoin kommentteja sananvapauden ja yksityisyyden suojan suhteesta on noussut esiin uuden rikoslain tullessa voimaan vuonna 2000.

Jutuissa sananvapautta ovat olleet journalistien puolelta kannattamassa paitsi Journalistiin kirjoittaneet toimittajat, myös heidän haastateltavansa. Joukossa on monin eri tavoin journalistia edustavia henkilöitä. Heidät kaikki on luettu mukaan tämän osion puhujiksi, sananvapauden puolustajiksi journalisteille.

Toimittajat ovat kokeneet, että yhteiskunnassa on jo tarpeeksi journalistien toimintaa sääteleviä lakeja ja sääntöjä. Kun siis joku on nostanut keskustelua siitä, pitäisikö lakeja tiukentaa,

journalistit ovat älähtäneet. Lisäsääntöjä vastustetaan, koska niiden koetaan rajoittavan sananvapautta.

Journalistin kolumnissa¹⁷ siteerataan oikeusoppinutta, jonka mielestä JSN:n asema pitäisi virallistaa ja sille olisi annettava sakotusoikeus. Kolumnin kirjoittaja kuitenkin kertoo näkevänsä oikeusoppineen ehdotuksen taakse ja on epäluuloinen. Kirjoittajan mielestä siis oikeusoppinut tarjoaa medialle lisää valtaa, mutta samalla uhkana on sananvapauden rajoittaminen.

*”NN on kietonut esityksensä taitavasti median aseman vahvistamiseen. ... Kuka meistä voisi vastustaa näin koreaan kääreeseen solmittua lahjaa?”*¹⁸

5.1.3.1. Mediaoikeudenkäyntien päätökset ja ennakkosensuuri

Eniten journalisteja puhuttavat tuomioistuinten päätökset mediaoikeudenkäynneissä. Journalistin pääkirjoituksessa¹⁹ käsitellään Hardwickin tapaista. Kirjoittajan mukaan Lex Hymyn tulkinnan suunta on muuttunut sen jälkeen, kun KKO:n ennakkopäätös tapaus Hardwickista tuli. Nyt Vantaan kärjäoikeus on antanut tuomion Reinin tapauksesta, jossa kirjoittajan mukaan vielä kaksi vuotta sitten syytteet hylättiin Espoon kärjäoikeudessa. Kirjoittaja on sananvapauden kannalla ja arvostelee sitä, että KKO:n linja haluaa korostaa yksityiselämän suojaamista sananvapauden kustannuksella. Samoin jutussa arvostellaan salassapitoa.

*”Ajan merkki lienee sekin, että ennen tyypillisesti valtion intressiä maanpetosjutuissa suojaava salassapito on otettu käyttöön myös yksityiselämän loukkaamista koskevissa prosesseissa. Suunta on huolestuttava, koska oikeudenkäynnin ja oikeudenkäyntiaineiston julkisuus on yksi keskeisimmistä oikeusturvan takeista.”*²⁰

Kirjoittaja kuitenkin rohkaisee lukijoita: vielä ei kannata tehdä lopullisia johtopäätöksiä. Lisäksi uskotaan valistuneeseen keskusteluun, jolle kirjoittaja toteaa olevan nyt enemmän tilausta kuin koskaan.

¹⁷ Journalisti 8/1999

¹⁸ Journalisti 8/1999

¹⁹ Journalisti 20/2002

²⁰ Journalisti 20/2002

Oikeudenkäynneistä eniten journalisteja on Journalistissa puhuttanut Johanna Paulapuron tapaus. Julkkismissiksi määritelty nainen sai läpi tahtonsa ja Helsingin käräjäoikeus päätti määrätä Yhtyneille Kuvalehdille kirjoituskiellon. Journalistissa samassa numerossa²¹ on yhteensä viisi juttua, joissa käsitellään journalistikuntaa hätkähdyttäneitä kirjoituskieltopäätöksiä. Asian käsittelyä jatkettiin näkyvästi vielä seuraavassakin numerossa.

Journalistit näkevät kirjoituskieltopäätöksen ennakkosensuurina ja näin ollen sananvapauden tuhoajana. Käräjäoikeuden päätöstä pidetään perustuslain vastaisena. Kolumnisti²² kirjoittaa oikeudenkäymiskaaren 7. luvusta, jonka 3. pykälään Yhtyneiden Kuvalehtien saama kirjoituskielto Paulapurosta perustuu. Kirjoittaja muistuttaa, että kohta on ollut olemassa jo vuodesta 1993.

*”... Säännös, johon käräjäoikeuden päätös perustuu, ei ole kovin tuttu. Pykälään kannattaa tutustua, eikä vähiten siksi, että siinä tuntuu olevan poikkeuksellista ytyä. Sehän näyttää selättävän perustuslainkin.”*²³

Kirjoittajan ja journalistien yleensä on helppo puhua asiasta suureen ääneen ja arvostella ratkaisua. Ratkaisu on näet heidän mielestään niin pöyristyttävä ja ilmiselvästi väärä, että asiasta kannattaa ottaa kaikki irti kirjoituskiellon astuttua voimaan. Sananvapauden puolella oleminen näkyy myös arvottavista sanavalinnoista. Kirjoittaja toteaa, että Saksassa ja Norjassa on vahva yksityisyydensuoja, Ruotsi puolestaan tunnetaan sananvapauden *mallimaana*.

”Nykyiset perusoikeudet uudistettiin vuonna 1995 ja siirrettiin perustuslakiin vuonna 2000. Tässä rytkäksä tulkintaoppikin on edistynyt. Enää tavallisten lakien tulkinta ei saa olla ristiriidassa perustuslain kanssa eikä selvästi perustuslain vastaista lakia pidä soveltaa.

Tästä kai pitäisi tehdä se johtopäätös, ettei Helsingin käräjäoikeus voinut antaa Yhtyneille Kuvalehdille väliaikaista julkaisukieltoa, koska se on selvästi ristiriidassa perustuslain kanssa.

*Mutta kun antoi.”*²⁴

²¹ Journalisti 18/2002

²² Journalisti 18/2002

²³ Journalisti 18/2002

²⁴ Journalisti 18/2002

Kirjoittaja pääsee herkuttelemaan aiheella. Tuntuu kuin hän tietäisi varmasti, että kohta kirjoituskielto kumotaan ja tuomioistuimien laitetaan oikeaan ruotuun.

Samassa lehdessä on kolumnin ja pääkirjoituksen lisäksi kolmen jutun kokonaisuus, jossa tapauksista käsitellään. Toimittaja on haastatellut asiaan liittyvää journalistia²⁵. Otsikkona on: *”Ei missin vaan vallan suojeleminen”*. Nyt päästäänkin jo syvemmälle – kunnon journalistien tapaan – asiaan. Haastateltu journalisti kertoo, että toki kukaan kyse ei ole vain missistä vaan isoista asioista. Salaliittoteoria tuntuu nostavan päätään. Lukija on vaikuttunut suurista sanoista, mutta samalla pelkää, että teoria kaatuu pian.

Haastateltava saa jutussa koko kentän itselleen. Haastattelija on antanut tilaa yksin hänelle. Journalisti muistuttaa koko ajan, että oikeuden päätös on isku sananvapautta ja perustuslakia vastaan. Journalisti *”käykin taistelua”* sananvapauden puolesta. Hän muistuttaa, että jos Paulapuro seurustelisi kenen tahansa kanssa, se ei kiinnostaisi ketään. Journalisti siis kertoo, että Hymy ei ole kiinnostunut Paulapurosta vaan Antti Piiposta. Jonka takana taas on valtaa ja rahaa. Ja näin ollen vallanpitäjät ovat koko kuvion takana ja sananvapautta rajoittamassa.

Samalla aukeamalla journalistin haastattelun kanssa on juttu, jossa toimittaja haastattelee toista asiaan liittyvää journalistia²⁶. Tämä toteaa otsikossa: *”Olimme mykkiä hämmästyksestä”*. Taustalla nähdään tuomioistuimien tiedotusvälineitä koskevien ratkaisujen kiristyminen.

*”- Viitataan tässä yhteydessä Hardwick-päätökseen viime kesältä. Toinen piirre on, että sanktiot ovat koventuneet. Syntynyt solmu pitäisi pystyä jotenkin avaamaan, mutta en tiedä mikä olisi oikea keino kommunikoida oikeuslaitoksen ja lehdistön välillä, jotta luottamus syntyisi. Nyt tuntuu, että juridiikka on tavallaan etäännyttänyt itse asioista.”*²⁷

Eli journalistin mielestä tuomioistuimissa etsitään mitä tahansa perusteita päätöksille, joissa tuomitaan tiedotusvälineiden edustajia. Samalla ei nähdä, että tehdään vahinkoa sananvapaudelle, joka on tärkeitä koko yhteiskunnan ja demokratian säilymisen kannalta.

²⁵ Journalisti 18/2002

²⁶ Journalisti 18/2002

²⁷ Journalisti 18/2002

Kirjoittelu kirjoituskieltopäätöksestä jatkuu²⁸. Kahden Journalistin numeron ilmestymisen välissä Helsingin käräjäoikeus on ehtinyt kumota antamansa väliaikaisen julkaisukiellon ja hylännyt vaatimuksen sen jatkamisesta. Hakijan kerrotaan aikovan valittaa hovioikeuteen (ja myöhemmin hän valittikin). Pääkirjoituksen mielestä sananvapaussäännösten ydin on ehdoton ennakkosteiden kieltäminen. Kirjoituksessa kuitenkin epäillään, ettei keskustelu ennakkokielloista pääty tähän. Sananvapautta puolustaessaan toimittajat ottavat Journalistin jutussa lisäksi esille sen, että Helsingin käräjäoikeuden päätös oli lainvastainen.

Keskustelussa päädytään Arkipäivän siveysoppia –palstan artikkeliin.²⁹ Otsikkona on: ”*Sananvapauden rajoittaminen onkin monisyisempi juttu*”. Artikkelissa kirjoittaja käsittelee oikeusoppineen kirjoitusta, joka on julkaistu Oikeus-lehdessä.³⁰ Jutussa kirjoittaja arvostelee oikeusoppineen näkemystä aiheesta sananvapaus vastaan yksityisyyden suoja. Tällä kertaa kirjoittaja ei kuitenkaan tyydy kommentoimaan aihetta vain journalistina vaan mukaan on mahtunut argumentointia juridiikastakin. Kirjoittaja on vahvasti sananvapauden puolella, mutta tuo yhtä selvästi esille sen, että oikeusoppinut ei ole.

*”Hänen viestinsä on – tosin varauksin – ettei yksityisyyden suojaamiseksi määrätty turvaamistoimi ole perustuslaissa kiellettyä sananvapauden käytön ennalta estämistä.”*³¹

*”- Ensinnäkään kysymys ei ole mistään valtion viranomaisen harjoittamasta ennakkokontrollista, ei systemaattisesta eikä pistokokeesta. Kysymys on siitä, että yksittäinen ihminen yksittäistapauksessa hakee tuomioistuimelta suojaan oikeuksilleen. Tuomioistuimen rooli pitäisi tässä nähdä toimeenpanovallasta erillisenä tuomiovaltana, jonka tehtävä ei ole toteuttaa valtion kontrollipolitiikkaa vaan antaa riippumatonta oikeusturvaa asianosaisille. Turvaamistoimella on tällaisessa yhteydessä erilainen funktio kuin mitä sananvapauden ennakkokontrollilla yleensä tarkoitetaan, NN kirjoittaa.”*³²

Kirjoittaja toteaa heti sitaatin jälkeen, että ”*tällainen konstruktio tuntuu väkinoiseltä*”.

²⁸ Journalisti 19/2002

²⁹ Journalisti 2/2003

³⁰ Oikeus 4/2002

³¹ Journalisti 3/2003

³² Journalisti 3/2003, jutun sitaatti julkaistu alunperin Oikeus 4/2002

*”Ennakoesteiden kiello on sananvapaussäännösten ydin.”*³³

Kirjoittaja huomauttaa, että oikeusoppinut näyttää tulkitsevan perustuslakia niin, että *”kenenkään ennalta estämättä”* tarkoittaa vain ennakkotarkastuksen kielloa. Kirjoittaja kysyykin, että eikö viranomaisten toimesta tehty julkaisemisen estäminen ole tarkastustakin rajumpaa puuttumista sananvapauden käyttämiseen. Koko tekstistä huokuu tunnelma, että kirjoittaja on lukenut oikeusoppineen tekstin, suuttunut ja nyt lausuu pöyristyttävät totuudet kollegoilleen, siis journalisteille.

5.1.3.2. Vahingonkorvausten kasvaminen

Toinen journalisteja paljon puhuttava teema ovat vahingonkorvausvaatimukset ja niiden kasvaminen. Vahingonkorvausten määrääminen tiedotusvälineille koetaan uhkaksi sananvapaudelle. Mitä suurempia korvauksia määrätään, sitä enemmän sananvapaus on vaarassa murentua. Esimerkiksi miljoonaluokan korvaukset voivat tuhota koko tiedotusvälineen. Nostokonepalvelutapauksessa Sanoma Osakeyhtiöllä ehkä vielä olisikin ollut mahdollisuus maksaa 15 miljoonan markan (noin 2,5 miljoonan euron) korvaus, mutta pienemmän lehden edessä olisi ollut pahimmillaan konkurssi.

Pääkirjoituksessa³⁴ otetaan selvästi kantaa sanan ja rahan väliseen suhteeseen eli sananvapauden ja tiedotusvälineiden haastamiseen oikeuteen korvaus mielessä. Pääkirjoitus on sananvapauden puolella ja kokee, että se on uhattuna. Uhan muodostavat oikeudenkäynnit, joissa medialle on tuomittu maksettavaksi vahingonkorvauksia. Kirjoituksessa mennään suoraan asiaan ja otetaan pääkirjoituksen tapaan napakka ja selvä kanta suppeaan asiaan. Kirjoittajan mielestä on erityisen törkeätä, että vahingonkorvausoikeudenkäynnissä perusteina on käytetty toimittajien omia ammattieettisiä ohjeita.

*”Uhka sananvapaudelle ei kuitenkaan synny yksin tuomioista vaan siitä, että ne houkuttelevat spekuloidaan median rahastamisella.”*³⁵

³³ Journalisti 3/2003

³⁴ Journalisti 19/2001

³⁵ Journalisti 19/2001

Tässä tullaankin kirjoituksen pääviestiin: tiedotusvälineet, vapiskaa, pian saattaa sattua ja paljon. Ensimmäinen miljoonakorvaus on jo tuomittu, lisää saattaa olla tulossa ja meidän itse laatimiamme ohjeita käytetään tuomioistuimissa meitä vastaan. Tekstin julistava sävy tuntuu hurjalta. Tämän kirjoittajan eteen ei ehkä heti oikeuden edustajan kannattaisi mennä kertomaan omaa kantaansa asiasta, varsinkaan vastakkaista. Kirjoittajan mielestä on tultu tilanteeseen, jossa juttujen aiheuttamien erimielisyyksien ratkaisemiseen ei enää riitä oikaisu, vastine tai JSN:n käsittely. Nyt halutaan rahaa. Ja kun oikeusoppineet ovat suuressa viisauudessaan avanneet tien, he ovat antaneet merkin kaikille, jotka tajuavat tarttua tilaisuuteen tienata euroja: ”Haastakaa lehti oikeuteen! Ottakaa miljoonat itsellenne!”

Sananvapauden kehityksen suunta vaikuttaa seuraavasti. Tiedotusvälineet oppivat, että tietynlaisista jutuista ne voidaan haastaa oikeuteen. Ne oppivat, että tietynlaisista jutuista tuomitaan tietynlaisia tuomioita. Rahaa, ja paljon, kanteen nostaneelle. Jolloin uuden aiheen kohdattessaan journalisti miettii toisenkin kerran ennen julkaisua, onko tämä juttu sellainen, josta voidaan tuomita maksettaviksi ne viimeiset rahat, jotka työnantajalla vielä on, vai onko edessä viimeinen oikeusjuttu, viimeiset korvaukset ja viimeinen julkaistu juttu ja lehti. Pahimmassa tapauksessa kehitys johtaa toimittajan työttömyyteen ja tiedotusvälineen konkurssiin.

Kirjoittaja toteaa, että itsesääntely on tehtävä jälleen houkuttelevaksi vaihtoehdoksi niille, jotka ovat omasta mielestään kärsineet jossakin tiedotusvälineen julkaisemassa jutussa vääryyttä. Samoin on kirkastettava sananvapauden merkitystä. Tuntuu, että ensimmäinen tie on vaikea, pessimistisesti voisi sanoa, että se on jo menetetty. Kirjoituksen viesti on, että sananvapauden kirkastamisessa pitää joka tapauksessa onnistua ennen kuin lehdistä voi lukea vain niin sanottuja varmoja juttuja.

Samassa numerossa on laaja juttukokonaisuus JSN:n seminaarista.³⁶ Yhdessä jutuista on kerrottu kahden journalistin kommentteja vahingonkorvauksista. Otsikko kertoo paljon: ”*Rapsujen pelko on alkanut vaikuttaa*”. Toinen journalisteista muistuttaa, että jos media ei saa enää seurata yhteiskunnan tapahtumia ja valvoa niitä, median rooli tapetaan ja kansanvalta kärsii. Vahingonkorvauksista kertovassa jutussa³⁷ käsitellään henkilövahinkotoimikunnan työtä ja sitä, että toimikunta on ehdottanut loukkauksen saaman julkisuuden vaikuttavan korvausperusteisiin. Journalistiliitto vastustaa ehdotusta. Korvaukset saattavat nousta entisestään, julk-

³⁶ Journalisti 19/2001

³⁷ Journalisti 5/2002

kiksia koskevissa jutuissa etenkin ja samalla pitäisi muistaa, että julkisuuden henkilöiden velvollisuus sietää kielteistä julkisuutta on suurempi kuin tavallisten ihmisten.

*”SJJ toivoo, että esitystä harkittaisiin vielä, koska se voisi luoda eriarvoisuutta korostavan ´julkisuuskertoimen´ ja uhata sananvapautta.”*³⁸

Päätoimittajien yhdistys toteaa, että korvausten suuruus *”murentaa sananvapautta ja johtaa yhteiskunnallisen läpinäkyvyyden kannalta liialliseen varovaisuuteen tiedotusvälineissä”*.

Jutuissa tuodaa lisäksi esille se, että vahingonkorvausten muuttuminen rangaistuksen omaiseksi ei ole suotava suuntaus.

5.1.3.3. Lain ja etiikan sekoittumisvaara ja itsesääntelyn puolustaminen

Journalisteja huolestuttaa lain ja etiikan sekoittuminen. Itsesääntelyjärjestelmä – Journalistin ohjeet ja JSN – on luotu ammattikunnan sisäiseen käyttöön, valvomaan toimittajien työn eettisyyttä ja hyvää journalistista tapaa. Samalla journalistit muistuttavat jutuissa, että sananvapauden on oltava yksityisyyden suojaa voimakkaampi perusoikeus. Näin on oltava demokraattisen yhteiskunnan säilymisen vuoksi.

Artikkelissa³⁹ toimittaja kirjoittaa siitä, ovatko laki ja etiikka menossa sekaisin. Esimerkkinä tekstissä on tapaus Hardwick. Sananvapauden kannalla oleminen näkyy siitä, että kirjoittajan mielestä oikeusoppineiden perustelut eivät ole kovin hyvät Reinin naisystävän yksityisyyden suojan kohdalla. Kirjoittajan mielestä toimittajilla on ollut oikeus kertoa Reinin potkuista ja niihin johtaneista syistä. Ja nainen on ollut osa tätä prosessia.

Journalistin kolumnissa⁴⁰ vastustetaan lisälakien säätämistä. Kolumnin tyyli on asian käsitteleminen rennosti, jopa humoristisesti. Selvää kantaansa kirjoittaja ei kerro, mutta hänen voi päätellä olevan sananvapauden puolella. Kirjoittaja näet puhuu julkisen arvostelun rankaisemattomuudesta ja siitä, että tämä on vanha periaate. Asianmukaista arvostelua, esimerkiksi

³⁸ Journalisti 5/2002

³⁹ Journalisti 18/1999

⁴⁰ Journalisti 1/2000

teatterikritiikkiä, saa esittää vapaasti ilman pelkoa rangaistuksesta. Vanha käytäntö on hyvä, mutta ei suunnitelma yrittää kirjoittaa käytäntöä lakiin pykäläksi.

*”Käytäntöä ajatellen yritys vaikuttaa hiukan mutkikalta.”*⁴¹

Reilun vuoden kuluttua Journalistissa⁴² kirjoitetaan siitä, että moraalit ja oikeus ovat eri asioita. Toimittajan teksti on voimakkaasti sananvapauden ja journalistien kannalla. Toimittaja muistuttaa, että mahdollisuus käydä julkista keskustelua on tärkeämpi oikeus kuin mitä ihmiset tulevat ajatelleeksikaan.

*”Pohjoismaiseen sananvapauskäsitteeseen on perinteisesti kuulunut se, että muut tärkeät arvot saavat joskus väistyä sananvapauden ja julkisen keskustelun tieltä.”*⁴³

Kirjoittajan mukaan julkinen keskustelu on maailman tehokkain keino ehkäistä väärinkäytöksiä. Jos kuitenkin tiedotusvälineiden on puhuttava totta samalla tavalla kuin tuomioistuinten, siis asioissa täytyy olla ”niin sanottu täysi näyttö”, tiedotusvälineiden työ perinteisellä tavalla on mahdotonta. Toimittajan on puhuttava totta ja oltava rehellinen – ”mutta ei liian varovainen”.

Sananvapauden toteutumisen on jatkettava. Jos näin ei käy, se on kirjoittajan mukaan yhteiskunnalle haitallista.

*”Yhteiskunnan kannalta on pitkän päälle varmasti vahingollista, jos perustelluistakin epäilyistä on varmuuden vuoksi vaiettava suurten vahingonkorvausten pelossa, kun täyttä näyttöä ei ole. En haluaisi elää yhteiskunnassa, jossa lehdet uskaltavat kertoa asioista vain virallisen totuuden.”*⁴⁴

Kirjoittaja siis viittaa sananvapauden ja toimittajien oikeuksien ja työtapojen rajoittamisen johtavan yhteiskuntaan, jossa ennakkosensuuri pitää huolta siitä, että tiedotusvälineissä kerrotaan vain varmasti oikeista asioista.

⁴¹ Journalisti 1/2000

⁴² Journalisti 6/2001

⁴³ Journalisti 6/2001

⁴⁴ Journalisti 6/2001

Haastateltu journalisti⁴⁵ muistuttaa, että itsesääntely liittyy toimittajien työssä sananvapauteen. Jos siitä luovutaan, murennetaan samalla sananvapauttakin.

Kolumnissa⁴⁶ kirjoittaja puuttuu oikeusoppineen esittämiin kommentteihin laeista ja Journalistin ohjeista eli itsesääntelystä.

*”Kun ne (tuomioistuimet) alkavat tulkita Journalistin ohjeita, tuomioiden ennustettavuus heikkenee. Journalistien ja julkaisijoiden oikeusturvalle siitä ei hyvää seuraa. Sananvapaudesta puhumattakaan.”*⁴⁷

Kolumnisti on siis huolissaan sananvapauden ja koko ammattikunnan työn säilymisestä sellaisena, kuin esimerkiksi perustuslaki ja Journalistin ohjeet sen ovat määritelleet.

Pääkirjoituksessa⁴⁸ kerrotaan yhdysvaltalaisesta journalistista. Hän muistuttaa, että lehdistössä tärkeintä on vapaus, joka mahdollistaa vastuun ja etiikan. Journalisti on todennut, että vallanpitäjät voivat yhteiskunnallisen vastuun nimissä määritellä journalistisen etiikan sisältöä ja rajoja. Näin ei saa olla. Kirjoituksessa todetaan journalistin havainnon sopivan Suomeenkin. Täälläkin vallanpitäjät ovat yrittäneet osoittamaan journalisteille sopivaa käytöstä, vastuuseensa vetoamalla. Kirjoituksessa todetaan, että journalismin vapaus on etiikan perusedellytys.

*”Yksi hyvin konkreettinen etiikan uhka Suomessa nousee tällä hetkellä tuomioistuinlaitoksen piiristä. Journalismin yhteisiä eettisiä periaatteita on siellä ryhdytty tulkitsemaan ja käyttämään mediaan kohdistuvien rikos- ja vahingonkorvaustuomioiden perusteluissa.”*⁴⁹

Myöhemmin⁵⁰ kerrotaan Journalismin päivistä, jossa aiheena oli avoimuus, sääntely ja sananvapaus. Otsikko toteaa: *”Sananvapautta ei voi jättää vain viranomaisten asiaksi. Juttu on voimakkaasti sananvapauden kannalla. Toimiakseen sananvapaus tarvitsee toimivan itsesääntelyjärjestelmän. Nyt uhkana ovat kuitenkin tuomioistuimet, jotka ovat sekoittaneet kuviota.*

⁴⁵ Journalisti 19/2001

⁴⁶ Journalisti 22/2001

⁴⁷ Journalisti 22/2001

⁴⁸ Journalisti 7/2002

⁴⁹ Journalisti 7/2002

⁵⁰ Journalisti 15/2002

*”- Sananvapaus on liian tärkeä asia, jotta sen oikean sisällön ja laajuuden määrittelyyn voisi jättää vain viranomaisten päätettäväksi, NN sanoi.”*⁵¹

Haastatellun journalistin mukaan sananvapaus kaventuu, jos JSN:n ratkaisulinjaa ja Journalistin ohjeita käytetään tuomioistuimissa.

*”NN käytti esimerkkinä Korkeimman oikeuden tuomiota Neil Hardwickin tapauksessa.
- Päätös ei viittaa Journalistin ohjeisiin, mutta näyttää silti soveltavan niiden vakiintunutta tulkintaa nimen suojasta, jota ei ole kirjattu lakiin.”*⁵²

NN jatkaa Hardwickin tuomion arvostelua huomauttamalla, että sananvapaudesta ei puhuta päätöksessä mitään, vaikka Hardwick nimenomaan harjoitti sananvapautta.

*”- Sananvapaus ei esiinny lainkaan arvion perustana tai edes kohteena, vaikka kysymys on nimenomaan sananvapauden harjoittamisesta. Tuomio on pelkästään ja yksipuolisesti rikoslain soveltamista ja korostaa ainoastaan yksityisyyden suojaa.”*⁵³

5.1.3.4. Yksityiselämän rajat ja julkkisongelma

Sananvapauden ja yksityisyyden suojan välinen suhde on kestopuheenaihe keskustelussa perusoikeuksista ja sananvapauden turvaamisesta. Eniten ongelmia tuottaa journalistien mielestä yksityiselämän rajojen määrittelemättömyys. Toimittajat jakavat ihmiset tavallisiin kansalaisiin, julkisuuden henkilöihin ja yhteiskunnallisiin vaikuttajiin. Laissa kansa jakaantuu vain ensimmäisen ja kolmannen ryhmän edustajiin. Laki ei tunne julkkiksia.

Sananvapauden puolesta puhuu kolumnisti.⁵⁴ Ongelmana ovat julkkikset, jotka tarvitsevat julkisuutta. Valtaosalle heistä julkisuus on elinehto ja valtaosa näin ollen julkisuuden myös hyväksyy. Ei kuitenkaan ole helppoa hyväksyä sitä, että valta päättää mistä kirjoitetaan ei enää olekaan pelkästään itsellä.

⁵¹ Journalisti 15/2002

⁵² Journalisti 15/2002

⁵³ Journalisti 15/2002

⁵⁴ Journalisti 4/2000

”Julkkiksille näyttää olevan luvassa lisää pateja taistelussa heitä hyödyntävää viihdejulkisuutta vastaan.”⁵⁵

Vaikeintahan on käyttää julkisuutta hyväkseen silloin kun haluaa ja sitten toisella kertaa nostaa äläkkä jostakin jutusta – vaikka paikkansa pitävästäkin – ja pitää sitä yksityisyyden suojan loukkaamisena. Jos mahdollisuus tähän päätösvaltaan olisi, se merkitsisi toimittajien sananvapauden kaventamista ja työn eettisten sääntöjen rikkomista. Päätösvaltaa ei saa luovuttaa Journalistin ohjeiden mukaan toimitusten ulkopuolelle.

5.2. Sananvapaus: oikeusoppineet näkevät vapauden rinnalla vastuun

Oikeusoppineiden argumentit sananvapaudesta poikkeavat eniten journalistien kommentteista siinä, että oikeusoppineet ovat paitsi sananvapauden kannalla myös sitä vastaan. Sananvapauden rinnalla he näkevät vastuun yksilöstä.

5.2.1. Oikeusoppineet puhuvat sananvapaudesta journalisteille

Journalisteille puhuessaan sananvapautta kannattavat oikeusoppineet toteavat, että journalisteilla on työssään oikeus olla väärässä. Se kuuluu heidän sananvapauteensa, ilman tätä oikeutta ei ole sananvapautta. Saman asian nostavat keskustelussa esille journalistit itsekkin vastustessaan niin sanotun täyden näytön vaatimusta.

Vastustajat puolestaan muistuttavat, että sananvapaus tarkoittaa oikeuksien lisäksi myös velvollisuuksia sen käyttäjältä. Tiedotusvälineet käyttävät suurta valtaa ja siihen kuuluu myös vastuu.

Vain kolme aineiston jutuista on oikeusoppineen omia tekstejä. Oikeusoppineita on kuitenkin haastateltu useissa aineiston jutussa ja heidän mielipiteensä on otettu mukaan tähän osioon myös haastatteluista.

Oikeusoppineen puhuessa journalisteille oikeusoppinut on seitsemän kertaa sananvapauden puolella. Kolmessa jutussa oikeusoppinut vastustaa sananvapautta. Yksityisyyden suojaa kan-

⁵⁵ Journalisti 4/2000

natetaan viidessä tekstissä. Kolmessa puolestaan oikeusoppinut vastustaa yksityisyyden suo-
jan laajentamista. Aineistossa ei ole yhtään juttua, jossa esiintyisi oikeusoppinut, jonka kanta
sananvapaudesta tai yksityisyyden suojasta ei selviäisi.

5.2.1.1. Oikeusoppinut kannattaa sananvapautta

Oikeusoppineidenkin joukossa on sananvapauden kannattajia, jotka ovat kertoneet kantansa
journalisteillekin. Oikeusoppinut on tekstissään⁵⁶ voimakkaasti sananvapauden kannalla. Hän
kirjoittaa Lex Hymyn tiukentumisesta. Vuoden 1999 esityksessä lakia ollaan tiukentamassa
huomattavasti verrattuna eduskunnan käsittelyssä kesken jääneisiin aiempiin ehdotuksiin.

*”... lainvalmistelussa näyttää tapahtuneen kaikessa hiljaisuudessa melkoisia muutok-
sia. Ne voivat yllättää median pahasti, ellei niitä pian saada julkisen keskustelun koh-
teeksi.”*⁵⁷

Näillä sanoilla oikeusoppinut osoittaa olevansa toimittajien ja median puolella. Kirjoittajan
mielestä asioiden käsittelyyn pitäisi herätä, tiedotusvälineiden pitäisi puolustaa asiaansa – ja
sananvapautta.

Oikeusoppinut muistuttaa⁵⁸ journalistin oikeudesta olla väärässä. Tämä piirre kuuluu toimitta-
jien työhön ja heidän oikeuksiinsa sananvapauden käyttäjinä.

*”- Sananvapautta ei ole olemassa ilman että tämä mahdollisuus on olemassa. Mitään
yhteiskunnallisesti tärkeitä asioita ei voida ottaa keskusteluun, jos vaaditaan täysi
näyttö siitä, että asia on niin kuin kerrotaan. Journalistinen näyttö pitäisi osata erot-
taa siitä näytöstä, mitä tuomioistuimien käyttää ratkoessaan kantaansa ihmisten vahin-
gonkorvauksiin tai rangaistuksiin.”*⁵⁹

Oikeusoppinut on puolustanut sananvapautta korostamalla journalistien itsesääntelyn säilymi-
sen tärkeyttä.

⁵⁶ Journalisti 4/2000

⁵⁷ Journalisti 4/2000

⁵⁸ Journalisti 19/2001

⁵⁹ Journalisti 19/2001

*”- Jos lähdetään siitä, että tiedonvälitys on yksilöiden välistä vuoropuhelua, mikä on sananvapauden peruslähtökohta, joku foorumi pitää olla, jolla eettistä keskustelua käydään.”*⁶⁰

Oikeusoppinut kannattaa sananvapautta⁶¹, mutta muistuttaa sen tuomista velvollisuuksista. Julkinen sana käyttää oikeusoppineen mukaan merkittävää yhteiskunnallista valtaa. Ei ole mahdollista, että tätä valtaa voisi käyttää ilman velvollisuuksia.

*”- Lähtökohtaisesti toimiva itsesääntely on tärkeää ja toivon hartaasti, että näin olisi jatkossakin. Mikäli tässä ei onnistuta, on oltava mahdollisuus puuttua jälkikäteen tällaisiin ilmiöihin.”*⁶²

Ristiriitaa aiheuttaa se, että journalistien mielestä oikeusoppineet aiheuttavat toimillaan – esimerkiksi käyttämällä ammattieettisiä, itsesääntelyyn laadittuja ohjeita perusteina mediaoikeudenkäynneissä – sen, ettei itsesääntelyllä ole enää toimintamahdollisuuksia. Jos näin tyrmitään itsesääntelyn onnistuminen ja vielä päälle tulee mahdollisuus ennakkosensuuriin, niin vähänpä on sananvapaudesta sen jälkeen jäljellä.

KKO:n päätökset puhuttavat oikeusoppineitakin. Kaksi oikeusoppinut kommentoi Euroopan ihmisoikeussopimusta ja sen suhdetta Suomen oikeuslaitoksen päätöksiin⁶³. Oikeusoppinut kommentoi, että jo nyt KKO:n päätöksissä on tyylieroja päätösten perusteluissa. Perusteluista saatetaan jopa äänestää, vaikka lopputuloksesta oltaisiin samaa mieltä. Oikeusoppinut muistuttaa, ettei tuomioistuineläin muutu yhdessä yössä. Hän uskoo, että perus- ja ihmisoikeusnormit hyväksytään pikku hiljaa oikeuslähteiksi ja lain tulkinnan apuvälineiksi. Oikeusoppinut esittää vaihtoehdon: mikäli sananvapautta halutaan lisätä yksityiselämän suojan kustannuksella, Lex Hymy on kirjoitettava uudestaan ja julkkikset rinnastettava esimerkiksi politiikkoihin, jotka ovat ”yksityiselämänsä suhteen lainsuojattomia”. Itse oikeusoppinut ei kuitenkaan olisi tätä vaihtoehtoa ehdottamassa. Toinen oikeusoppineista uudistaisi Lex Hymyä, mutta kannattaa silti sananvapauden säilymistä.

⁶⁰ Journalisti 14/2002

⁶¹ Journalisti 19/2002

⁶² Journalisti 19/2002

⁶³ Journalisti 19/2002

5.2.1.2. Oikeusoppinut vastustaa sananvapautta

Oikeusoppineet ilmaisevat journalisteille myös sen, että he voivat joissakin tapauksissa vastustaa sananvapautta. Oikeusoppineen kirjoituksessa⁶⁴ oikeusoppinut toivoo etenkin kuvausoikeuden rajoittamista oikeussalissa.

Yhtyneiden Kuvalehtien saama kirjoituskieltopäätös on saanut oikeusoppineenkin kommentoimaan tilannetta⁶⁵. Hänen mielestään journalistit ovat kirjoituskieltopäätöksessä jälkijunassa.

*”Hänestä tällaiseenkin tulee ´muuttuvassa ja kehittyvässä maailmassa´ sopeutua.”*⁶⁶

Toimittaja käsittelee⁶⁷ oikeusoppineen kirjoitusta Oikeus-lehdestä. Oikeusoppineen tekstiä lainataan runsaasti ja siitä välittyy sananvapauden vastainen tunne. Kirjoittajan mielestä yksityisyyden suojaa pitää vaalia eikä sitä saa kaventaa sananvapauden puolustamisella.

5.2.2. Oikeusoppineet puhuvat sananvapaudesta yleisölle

Yleisölle puhuessaan oikeusoppineet ovat pelkästään sananvapauden kannalla. He toteavat, että sananvapauden yleiset edut ovat tärkeämpiä kuin yksittäisten ihmisten kielteisten asioiden käsittely ja siitä tulevien haittojen riskit.

Aineistossa on seitsemän Helsingin Sanomien juttua, joissa oikeusoppinut puhuu yleisölle. Oikeusoppinut puolustaa sananvapautta neljässä jutussa. Yhdessäkään oikeusoppinut ei vastusta sananvapautta.

Mielipide-sivulla julkaistussa kirjoituksessa⁶⁸ oikeusoppinut pohtii sitä, tekikö toimittaja rikoksen Nostokonepalvelu-jutussa. Oikeusoppineen mielestä Helsingin Sanomien saama vahingonkorvaustuomio herättää kysymyksiä sananvapauden rajoista. Rajat on määritelty rikos-

⁶⁴ Journalisti 9/2002

⁶⁵ Journalisti 19/2002

⁶⁶ Journalisti 19/2002

⁶⁷ Journalisti 3/2003

⁶⁸ Helsingin Sanomat 2.7.2001

laissa. Median kannalta olennaisia ovat kunnian ja yksityiselämän loukkaamista koskevat säädökset.

*”Käräjäoikeuden tuomio herättää kysymyksen, voiko virheellinen tai vahingollinen kirjoittelu aiheuttaa korvausvelvollisuuden ilman että olisi kyse näistä rikoksista?”*⁶⁹

Oikeusoppinut ei ole vakuuttunut, että vahingonkorvauslaki olisi riittävän tarkka sananvapauden rajoituskeino. Ratkaisulla onkin hänen mukaansa vaikutusta siihen, millaisia asioita ja millaisilla näytöillä on mediassa hyväksyttävää ja sallittua kertoa.

*”Kun kiistanalaisissa asioissa ei yleensä anneta vapaaehtoisesti itselle epäedullisia tietoja, täyden näytön edellyttäminen voisi kohtuuttomasti estää keskustelua merkittävistä asioista.”*⁷⁰

Oikeusoppineen mielestä olisikin tehtävä punnintaa sananvapauden yleisten etujen ja yksityisille kielteisestä käsittelystä jutuissa aiheutuvien haittariskien välillä.

Oikeusoppinut saa toiselta oikeusoppineelta vastauksen.⁷¹ Siinäkin oikeusoppinut kannattaa sananvapautta, mutta muistuttaa siihen kuuluvista velvollisuuksista. Oikeusoppinut siteeraa edesmennyttä oikeusoppinutta. Tämän mukaan lehden on maksettava korvauksia, jos se julkaisee vääriä tietoja skrupissaan, joka on julkaistu nopeasti niiden tietojen varassa, joita illalla on ollut saatavilla. Ja korvauksen luonnollinen määrä on vahingon suuruus.

*”Aitoon sananvapauteen kuuluvat sekä lehtien vapaus julkaista uutisia harkintansa mukaan että velvollisuus korvata aiheuttamansa vahingot.”*⁷²

Oikeusoppineen haastattelussa⁷³ käsitellään kirjoituskieltopäätöstä. Oikeusoppinut on sananvapauden kannattaja. Jutussa todetaan muun muassa, että ”*NN arvostelee sensuuripäätöstä*” ja ”*sensuuripäätös yllätti*”.

⁶⁹ Helsingin Sanomat 2.7.2001

⁷⁰ Helsingin Sanomat 2.7.2001

⁷¹ Helsingin Sanomat 5.7.2001

⁷² Helsingin Sanomat 5.7.2001

⁷³ Helsingin Sanomat 5.10.2002

”- Ohhoh. Tämäpä on aika yllättävä ja uusi konsepti, NN hämmästelee.”

”Helsingin käräjäoikeus ei viittaa päätöksessään lainkaan sananvapauteen. NN pitää tätä selvänä pulmana.”⁷⁴

Oikeusoppinut muistuttaa jutussa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) ratkaisusta. Esimerkiksi Isossa-Britanniassa tuomioistuimilla on suoraan lakiin perustuva oikeus asettaa tiedotusvälineille julkaisukiello. Kun päätöksistä on valitettu EIT:een, ne on käytännössä kumottu. Vaikka asiat ovat koskeneet muun muassa terrorismiin liittyviä asioita, EIT on kuitenkin ollut sitä mieltä, että julkaisua ei saa kieltää etukäteen vaan että sananvapauden käyttöä kontrolloidaan jälkikäteen.

5.2.3. Oikeusoppineet puhuvat sananvapaudesta oikeusoppineille

Omassa keskustelussaan sananvapauden kannattajien puolelta löytyy aineistosta vain yksi argumentti. Kannattaja toteaa, että laista ei löydy perusteita, miksi yksityisyyden suoja olisi vahvempi perusoikeus kuin sananvapaus.

Vastustajat puolestaan toteavat, että sananvapaus tarkoittaa yksinkertaisesti ennakkosensuurin kieltoa. Mitään sen kummallisempaa tai ylevämpää oikeusoppineet eivät siis sananvapaudesta löydä. Vastustajien perusteisiin kuuluu myös kahden perusoikeuden välinen suhde. Joidenkin oikeusoppineiden mielestä yksityisyyden suoja on tärkeämpi suojeltava perusoikeus kuin sananvapaus. Nämä oikeusoppineet ovat suoralla törmäyskurssilla journalistien kanssa, joista osa tosin puolustaa yksityisyyden suojaa ja tunnustaa sen perusoikeutena, mutta joiden mielestä sananvapaus on yksiselitteisesti aina tärkeämpi oikeus kuin oikeus yksityiselämän suojaan.

Vastustajien puolella on sanottu myös, että tuomioistuinten anonymiteetti on hävinnyt. Tämä on seurausta laajasta sananvapaudesta. Niin laajasta, että esimerkiksi päätöksen tehneiden tuomareiden nimet voidaan julkaista lehtijutussa. Kun oikeusoppineet toteavat tällaisen asian olevan syynä siihen, että he vastustavat laajaa sananvapautta, ei tule muuta mieleen kuin että journalistit ovat oikeassa syyttäessään oikeusoppineita oman asemansa heikkenemisen pelkäämisestä. Peruste tuntuu melko läpinäkyvältä. Tuomioistuinten edustajat haluavat rajoittaa

⁷⁴ Helsingin Sanomat 5.10.2002

sananvapautta, jotta heidän työskentelyrauhansa säilyisi samanlaisena kuin ennen. Työrauhan suominen tuntuu hyväksyttävältä, mutta oikeusoppineiden perustelut tuntuvat julkisten asioiden kätkemisyriykseltä. Jos jotakin ei ole pakko kertoa, se jätetään mieluummin kertomatta. Journalistit ovatkin syyttäneet oikeusoppineita siitä, että nämä eivät ymmärrä täysin, mistä kaikesta silloin puhutaan, kun puhutaan sananvapaudesta.

Oikeusoppineet puhuvat aineistossa toisille oikeusoppineille kolmessa Oikeus-lehden artikkelissa sekä oikeuksien päätöksissä. Mukana on Nostokonepalvelu-jutun käräjäoikeuden pöytäkirja, Hardwick-jutusta käräjäoikeuden ja Korkeimman oikeuden pöytäkirjat sekä Paulapuro-jutun käräjäoikeuden päätös väliaikaisesta turvaamistoimesta. Lisäksi mukaan on otettu Helsingin Sanomien juttu, jossa kerrotaan Hardwick-jutun hovioikeuden päätöksestä. Oikeuksien päätökset on valittu mukaan tälle areenalle, koska ne ovat oikeusoppineiden laatimia ja niitä lukevat ennen kaikkea toiset oikeusoppineet.

5.2.3.1. Oikeusoppinut vastustaa sananvapautta

Oikeus-lehden artikkelissa⁷⁵ kirjoittaja toteaa, että oikeusaiheisten juttujen yleistyttyä medias-
sa tuomioistuinten anonymiteetti on hävinnyt. Esimerkiksi tiedotusvälineissä on julkistettu tuomareiden nimiä. Lisäksi asianajajat ovat yhä enemmän esillä jutuissa. Tässä kirjoittaja näkee ei-toivottujakin piirteitä eli tältä osin ei olisi sananvapauden kannalla.

Oikeus-lehdessä toisessa artikkelissa⁷⁶ kirjoittaja vastustaa sananvapautta. Hän määrittelee sen samaksi kuin ennakkosensuurin kieltö. Kirjoittajan mielestä mediakäräjäointi on tilanteessa, jossa tiedotusväline käyttää oikeuslaitokselle kuuluvaa tuomiovaltaa. Epäillyt joutuvat kärsimään median toiminnasta ja siitä, että sillä on valtaa toimia niin kuin se toimii.

Helsingin käräjäoikeuden päätös jutussa Nostokonepalvelu Oy vastaan Sanoma Osakeyhtiö on sananvapauden vastainen. Vaikka tapauksessa käsiteltiin sitä, onko Sanoma Osakeyhtiö velvollinen maksamaan Nostokonepalvelulle vahingonkorvausta Helsingin Sanomissa vuosina 1996–1998 julkaistujen juttujen vuoksi, nousee oikeuden pöytäkirjassa esille sananvapaus ja yksityisyyden suoja. Päätös on voimakkaasti sananvapautta vastaan. Muutamissa kohdissa Helsingin Sanomien jutuista todetaan, että ne eivät ole lain tai hyvän journalistisen tavan vas-

⁷⁵ Oikeus 3/2002

⁷⁶ Oikeus 3/2002

taisia, mutta silti menettelytapoja moititaan. Muuten luetellaan Journalistin ohjeista kahdeksan kohtaa ja todetaan, mitä niistä on rikottu. Tuomion perusteena on siis käytetty itsesääntelyyn tarkoitettuja ohjeita. Sananvapautta perusoikeutena ei mainita. Sananvapaus mainitaan oikeuden ratkaisussa, jossa todetaan, että sananvapauteen liittyy velvollisuuksia ja vastuuta. Vastuu konkretisoituu siinä, että tiedot on aina tarkistettava ja on varmistuttava siitä, että ne pitävät paikkansa.

Helsingin käräjäoikeuden päätös jutussa Jorma Reinin naisystävä vastaan Neil Hardwick ja Broadcasters Oy oikeus ei ole sananvapauden kannalla. Oikeus päätti, että Hardwick ja Broadcasters Oy ovat syyllisiä yksityiselämän loukkaamiseen. Tuomio tuli, koska Hardwick mainitsi Jorma Reiniä haastatellessaan tämän naisystävän nimen ilman naisystävän suostumusta. Lisäksi Hardwick kertoi muita Reinin ja tämän naisystävän elämään liittyviä yksityiskohtia.

KKO:n Hardwick-päätös on samoilla linjoilla käräjäoikeuden päätöksen kanssa. Siinäkin ollaan laajan yksityisyyden suojan kannalla ja samalla sananvapautta vastaan.

Helsingin käräjäoikeuden päätös väliaikaisesta turvaamistoimesta on sananvapautta vastaan. Oikeus määräsi Yhtyneille Kuvalehdille kirjoituskiellon Johanna Paulapurosta. Päätös on sananvapauden vastainen, koska siinä halutaan ennakolta rajoittaa tiedotusvälineitä kirjoittamasta tietystä asiasta.

5.2.3.2. Oikeusoppinut kannattaa sananvapautta

Oikeus-lehden artikkelissa⁷⁷ kirjoittaja haluaa muistuttaa, että sananvapauden ohella toinen perusoikeuksista on yksityisyyden suoja. Kirjoittaja on kuitenkin sananvapauden kannalla – huomauttaa muun muassa toimineensa Amnestyssä ja että järjestöä vielä tarvitaan – mutta on selkeästi yksityisyyden suojan puolella.

Kirjoittaja haluaa tehdä eron lehdistöön. Hän kirjoittaa sananvapauden ja yksityisyyden suojan suhteesta ja turvaamistoimesta – näistä kaikista yleisellä tasolla. Jos esimerkeistä löytyy jotain yhtymäkohtia (siis Piipon ja Paulapurin tapaukseen), ne ovat sattumia. Kirjoittajan

⁷⁷ Oikeus 4/2002

etiikka kun on korkeata lajia: hän ei ole lukenut näistä asioista kertovia juttuja eikä aio tehdä niin.

Sananvapaussäännös on kirjoittajan mielestä paljon monisyisempi asia kuin tiedotusvälineet ovat antaneet ymmärtää. Kirjoittaja kuitenkin ohittaa lain melko nopeasti ja siirtyy viittamaan Euroopan ihmisoikeussopimukseen, joissa sananvapaus taataan, mutta niissä todetaan, että sananvapauden käyttämiseen sisältyy velvollisuuksia ja vastuuta. Perustuslaissa sananvapautta rajoitetaan vain kuvaohjelmien osalta lasten suojelemiseksi.

*”Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että mitään muita ilmaisuja ei voitaisi laissa jopa kieltää.”*⁷⁸

Kirjoittaja on siis sitä mieltä, että sananvapaus ei ole mikään yksinkertainen asia. Journalisti saattaisi ajatella, että kun oikein kaivellaan, niin laista löytyy pykälä, jolla sananvapautta voidaan kaventaa. Eikä oikeusoppinut näytä ajattelevan sen olevan huono juttu – ei vaikka on toiminut Amnestyssakin.

*”Kun nykyään on tapana johtaa merkittävät kriminalisoinnit perus- ja ihmisoikeusperiaatteista, voidaan sanoa, että sananvapauden rajoitusten taustalla on muiden perus- ja ihmisoikeuksien suojaaminen.”*⁷⁹

Artikkelin lopussa kirjoittaja toteaa, että tiedotusvälineiden valta on tosiasiallista.

*”Jos ihmiset joutuvat pelkäämään yksityiselämän suojan menettämistä, sen pelon sananvapautta ja julkista keskustelua rajoittava vaikutus voi pahimmillaan olla yhtä suuri kuin ennakkosensuuri konsanaan.”*⁸⁰

Eli kirjoittaja on sitä mieltä, että loppujen lopuksi sananvapautta ovatkin rajoittamassa journalistit! Eivät toki oikeusoppineet tai lainsäätäjät, jotka yrittävät varjella yksityisyyden suoja ja – itse asiassa – samalla sananvapautta.

⁷⁸ Oikeus 4/2002

⁷⁹ Oikeus 4/2002

⁸⁰ Oikeus 4/2002

Helsingin hovioikeuden päätöksestä ei ole saatavilla pöytäkirjaa eikä muitakaan tietoja oikeudesta, mutta Hardwick-jutun päätöksestä kirjoitettiin Helsingin Sanomissa⁸¹. Päätös oli sananvapauden kannalla ja hovioikeus ei kannattanut niin laajaa yksityisyyden suojaa kuin käräjäoikeus. Syyte yksityisyyden suojan rikkomisesta hylättiin.

”Hovioikeus katsoi, että tiedotusvälineillä oli oikeus käsitellä tapahtumia, jotka sittemmin johtivat entisen valtakunnansovittelijan Jorma Reinin erottamiseen virasta.”

*”Hovioikeus totesi, että naisystävä oli itse osallisena suurta huomiota saaneessa tapauksessa sekä saanut rangaistuksen pahoinpitelystä. Niinpä hänellä ei ollut enää normaalia yksityiselämän suojaa.”*⁸²

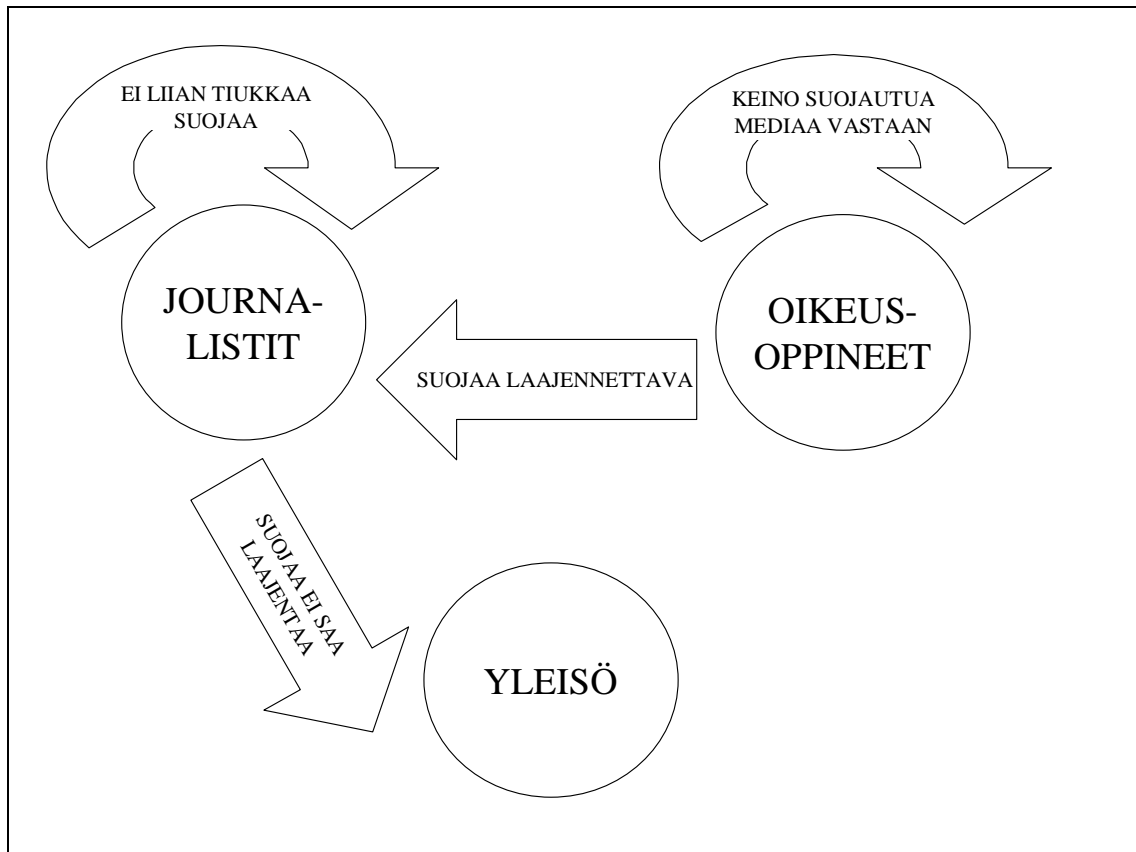
Hovioikeus on siis sananvapauden kannalla, koska ei löydä laista perusteita, miksi yksityisyyden suoja olisi tässä tapauksessa ollut sananvapautta vahvempi oikeus.

6. JOURNALISTIEN JA OIKEUSOPPINEIDEN SUHTAUTUMINEN YKSITYISYYDEN SUOJAAN

Yksityisyyden suojasta tuli perusoikeus vuonna 1995, kun uusi perustuslaki astui voimaan. Toimittajien mielestä perusoikeudet olivat selkeämmät ennen lain uudistusta. Kun yksityisyyden suoja nostettiin perusoikeudeksi sananvapauden rinnalle, monien mielestä siitä seurasi vain hankaluuksia. Ajatus yksityiselämän suojasta perusoikeutena on kannatettava, mutta käytännössä asioita on jouduttu vuoden 1995 jälkeen ratkaisemaan kahden perusoikeuden törmäyskurssilla.

⁸¹ Helsingin Sanomat 8.1.2000

⁸² Helsingin Sanomat 8.1.2000

Kuvio 3. Yksityisyyden suoja. Journalistit eivät näe tarvetta laajentaa yksityisyyden suojaa. Oikeusoppineet haluavat laajentaa suojaa, koska heidän mielestään varsinkin tavalliset ihmiset tarvitsevat parempia keinoja etukäteen suojautua mediaa vastaan. Jälkikäteen tehdyt toimet eivät riitä.

6.1. Yksityisyyden suoja: journalistit näkevät laajentumisessa uhkan sananvapaudelle

Yksityisyyden suojasta puhuttaessa journalistit ovat suojan laajentamista vastaan. Journalistit esittävät kuitenkin toisilleen puhuessaan myös yksityisyyden suojan kannalla olevia mielipiteitä. Laajentamista ei kannateta, mutta suoja tulisi säilyttää nykyisellään.

6.1.1. Journalistit puhuvat yksityisyyden suojasta oikeusoppineille

Journalistien puheessa oikeusoppineille ei mainita lainkaan sitä, ovatko toimittajat yksityisyyden suojan kannalla vai sitä vastaan.

6.1.2. Journalistit puhuvat yksityisyyden suojasta yleisölle

Journalistin kannattaessa yksityisyyden suojaa perusteena on se, että jokin on mennyt pieleen, jos ihmisen täytyy hakea turvaa oikeuden päätöksellä. Tällä argumentilla luultavasti saakin

lukijan kiinnostuksen heräämään ja on helppo kuvitella lukijan olevan samaa mieltä journalistin kanssa.

Yleisölle puheensa suunnatessaan journalistit kuitenkin enemmän vastustavat kuin kannattavat yksityisyyden suojaa. Perusoikeuksien vastakkainasettelussa journalistit toteavat, että yksityiselämän suoja ei saa voittaa sananvapautta. Siksi sitä ei saisi nykyisestään laajentaa. Toinen vastustuksen peruste on kirjoituskieltopäätös. Journalistit sanovat, että kun jälkikäteisvalvonta on tuomioistuimissa todettu tehottomaksi, on siirrytty ennakkokielttoon. Kirjoituskieltopäätös on uusi askel journalismin sääntelyssä: sillä haetaan keinoja ei-toivottua julkisuutta vastaan. Kolmantena journalistit ottavat esille oikeuksien Hardwick-päätökset. Käräjäoikeus ja KKO totesivat Reinin naisystävän olevan täysin yksityishenkilö. Journalistien kommentoissa nousee esiin eriävä tulkinta. Journalisti tulkitsee päätöksen niin, että kansalaisille ei saisi kertoa, kuka on osallisena yhteiskunnallisesti merkittävissä tapahtumissa.

6.1.2.1. Journalisti kannattaa yksityisyyden suojaa

Helsingin Sanomien jutuissa journalisti esittää vain kerran yksityisyyden suojan kannalla olevia kommentteja. Haastateltu journalisti toteaa olevansa yksityisyyden suojan kannalla.¹ Hänen mielestään jotakin on mennyt pieleen, jos ihmisen täytyy hakea tukea oikeudesta. Jutussa käsitellään kirjoituskieltopäätöstä.

6.1.2.2. Journalisti vastustaa yksityisyyden suojaa

Journalistin yleisölle kirjoittamissa jutuissa kaikkiaan seitsemässä journalisti vastustaa yksityisyyden suojan laajentamista.

Yhdessä Hardwick-tapauksen jutuista² toimittaja on yksityisyyden suojaa vastaan siten kuin oikeus on sen määritellyt Hardwickin jutussa. Hän toteaa, että syyttäjän mielestä naisystävä on täysin yksityinen kansalainen, joka ei ole millään tavalla hakenut julkisuutta.

”Hardwick ei kuitenkaan penkonut naisystävän yksityiselämää uteliaisuuttaan. Naisystävä ei ole kuka tahansa pahoinpitelystä tuomittu, vaan hän oli hyvin keskeisessä

¹ Helsingin Sanomat 6.10.2002

² Helsingin Sanomat 10.10.1997

*roolissa kahakassa, joka lopulta johti valtakunnansovittelijan erottamiseen virastaan. Kyseessä oli siten yhteiskunnallisesti merkittävä tapahtuma.”*³

Toimittaja siis perustelee näin sitä, että Hardwick ei ole syyllistynyt yksityiselämän suojan rikkomiseen. Tästä oikeusoppineet voisivat olla nyreissään, koska kyseessä on oikeusasian käsittelyä etukäteen tiedotusvälineessä. Toimittaja siis puolustaa syytettyä. Asiasta tekee ainutlaatuisen se, että syytettynä on toinen toimittaja. Näin tiedotusvälineellä on mahdollisuus olla ikään kuin auttamassa toista tiedotusvälinettä. Sananvapauden kannalta näin ilmeisesti voi olla. Lieventävä seikka on se, että toimittaja esittää mielipiteensä selkeästi omanaan, omalla palstalla.

Kolumnissa⁴ Hardwick-tapauksen KKO:n ratkaisusta toimittaja vastustaa yksityisyyden suojan laajentamista. Kirjoittajan mielestä KKO:n päätös on vaarallinen ja voi johtaa siihen, että – kuten otsikossakin sanotaan – *”Nimettömät henkilöt tekevät suuria uutisia”*.

*”KKO:n päätösten perusteella tiedotusvälineillä ei ole ainakaan aina lupa kertoa yleisölle, ketkä ovat olleet osallisina uutisarvoisissa tapahtumissa.”*⁵

Kirjoituskieltopäätöstä käsitellään uutisessa⁶, joka ei kannata yksityisyyden suojan laajentamista tai tulkintaa siten kuin oikeus on tehnyt. Jutussa haastatellaan journalistia, joka jutun mukaan on tyrmistynyt oikeuden päätöksestä. Jutussa siteerataan Helsingin kärjäoikeuden päätöstä, jossa oikeusoppinut viittaa oikeudenkäymiskaaren turvaamistoimeen. Jutussa on hieman arvottava sävy, kun toimittaja kirjoittaa: *”Sillä voidaan hänen (oikeusoppineen) käsityksensä mukaan turvata kaikenlaisia oikeuksia.”* Kun toimittaja käyttää sanoja *”hänen käsityksensä mukaan”* tulee tunne, että lukijalle halutaan teroittaa, että kyseessä on yksittäisen oikeusoppineen mielipide, ei välttämättä lain selvä henki tai koko oikeuslaitoksen tulkinta turvaamistoimesta.

³ Helsingin Sanomat 10.10.1997

⁴ Helsingin Sanomat 26.6.2002

⁵ Helsingin Sanomat 26.6.2002

⁶ Helsingin Sanomat 5.10.2002

Seuraavassa uutisessa⁷ pohditaan sananvapauden ja yksityisyyden suojan välistä rajalinjaa. Juttuun haastateltu journalisti toteaa, että joukkoviestinnän sääntelyssä on otettu uusi askel, kun Yhtyneitä Kuvalehtiä kiellettiin kirjoittamasta missistä.

*”NN:n mielestä päätös on uusi porras asteittain laajenevassa pyrkimyksessä hakea keinoja ei-toivottua julkisuutta vastaan.”*⁸

Jälkikäteinen valvonta on nyt journalistin mielestä tuomioistuimissa todettu tehottomaksi ja siksi on siirrytty ennakkokieltoon. Journalisti on ainakin yksityisyyden suojan laajenemista vastaan. Lisäksi hän toteaa, että vanhassa laissa sananvapaussykälä oli ennakkosensuurikielto. Nyt sekä yksityisyyden suoja että sananvapaus ovat perusoikeuksia ja tämä on johtanut tilanteen kärjistymiseen.

Myös kolumnissa⁹ journalisti vastustaa yksityisyyden suojan laajentamista kirjoituskieltopäätöksillä. Pääkirjoituksessa¹⁰ vastustetaan yksityiselämän suojan tulkintaa tavalla, jota tuomioistuimet ovat tehneet eli niin, että se voittaa sananvapauden perusoikeutena.

6.1.3. Journalistit puhuvat yksityisyyden suojasta journalisteille

Kollegoiden välisessä keskustelussa yksityisyyden suojaa uskalletaan kannattaa muita keskusteluareenoja reippaammin. Toimittajat toteavat, että loukkaavasta kirjoittelusta on oltava olemassa rangaistusmahdollisuus. Erityisesti kannetaan huolta tavallisten kansalaisten yksityisyyden suojasta, joka on säilytettävä laajana. Samoin halutaan turvata rikoksesta epäiltyjen asema. Heidän yksityisyyttään on suojeltava eikä heitä saa tuomita etukäteen tiedotusvälineissä.

Julkisjournalismin lisääntymisen todetaan aiheuttavan paineita yksilöiden oikeusturvan lisäämiseksi. Yksityisyyden suojaa siis tarvitaan, jotta julkisuuden henkilöistä ei voitaisi kirjoittaa mitä tahansa.

⁷ Helsingin Sanomat 6.10.2002

⁸ Helsingin Sanomat 6.10.2002

⁹ Helsingin Sanomat 25.10.2002

¹⁰ Helsingin Sanomat 10.11.2002

Yksityisyyden suojan vastustajat vastustavat lähinnä suojan laajentamista nykyisestä. Tuomioistuinten yksityisyyden suojasta tekemät ahtaat tulkinnat vaikeuttavat toimittajien työtä ja mahdollisuutta toteuttaa sananvapautta. Tuomioistuinten määrittelemät yksityisyyden suojan rajat nähdään journalististen ratkaisujen päätösvallan luovuttamisena toimitusten ulkopuolelle. Tämän kieltävät Journalistin ohjeet.

Vastustajat ottavat esimerkiksi – kuten yleisöllekin puhuessaan – Hardwick-tapauksen. Heidän mielestään Hardwick toimi normaalin journalistin tavoin eikä ajatellut, että Reinin naisystävä nauttii vielä tapahtumien jälkeen täyttä yksityiselämän suojaa. Siksi Hardwickia ei olisi pitänyt rangaista.

6.1.3.1. Journalisti kannattaa yksityisyyden suojaa

Vaikka journalistit puolustavat voimakkaasti sananvapautta, he eivät välttämättä vastusta yksityisyyden suojaa. Journalistien mielestä yksityiselämän suojaakin tarvitaan, kaikkea tiedotusvälineiden ei ole lupa eikä tarvitse kertoa.

Journalistin¹¹ jutussa kirjoittaja puolustaa sananvapautta ja kannattaa yksityisyyden suojaa. Kirjoittaja muistuttaa, että tahallinen kunnianloukkaus on rikos ja siitä on rangaistava. Hän tosin epäilee, että tiedotusvälineen tekemä tahallinen kunnianloukkaus on melko harvinaista. Muutamassa muussakin jutussa ollaan sitä mieltä, että loukkaavasta kirjoittelusta on oltava rangaistusmahdollisuus.

Keskeneräiset rikosasiat mainitaan kolumnissa¹² esimerkkinä aiheesta, josta ei saa kirjoittaa mitä vain. Kolumnisti vastustaa mediakäräjöintiä ja epäiltyjen tuomitsemista mediassa.

Toisessa kolumnissa¹³ kirjoittaja kertoo joulukuussa 1974 voimaan tulleesta Lex Hymystä. Silloin pelättiin sananvapauden kaventumista ja yksityisyyden suojan liikaa laajenemista. Kumpaakaan ei kirjoittajan mielestä tapahtunut. Vuonna 1995 tuli voimaan perusoikeusuudistus. Yksityisyyden suoja nostettiin sananvapauden rinnalle. Helmikuussa 2002 kirjoittaessaan kolumnistin mielestä näkyy merkkejä siitä, että kahden perusoikeuden välinen jännite on joh-

¹¹ Journalisti 6/2001

¹² Journalisti 15/2001

¹³ Journalisti 3/2002

tanut siihen, että Lex Hymy ei enää tulkitakaan niin kuin on totuttu. Yksityisyyden suojaa tarvitaan kirjoittajan mielestä, mutta nyt oikeudet ovat vetäneet liian tiukkaa linjaa asiassa. Esimerkkeinä mainitaan nimensuoja.

Journalistien mielestä on tarpeellista erottaa tavalliset kansalaiset ja yhteiskunnallisesti merkittävissä tehtävissä toimivat. Samoin julkkiksiin on suhtauduttava eri tavalla kuin tavallisiin kansalaisiin. On huolehdittava siitä, että tavallisten kansalaisten yksityiselämän suoja säilyy laajana. Jotta tämä jako onnistuisi nykyistä paremmin, pitäisi yksityisyyden suojan rajat määrittellä laissa tarkemmin.

Journalistin Arkipäivän siveysoppia –palstan artikkelissa¹⁴ toimittaja ihmettelee suuntausta, jossa mistään asiasta ei voida enää kirjoittaa ilman ihmistä. Lisäksi hän on huomannut, että keskustellessaan yksilön suojasta tiedotusvälineissä tavallisten ihmisten kanssa, nämä ajattelevat automaattisesti, että puhutaan ”*misseistä ja tisseistä*” eli julkkiksista. Kirjoittajan mielestä on mahdollista, että julkisjournalismin – eli sen, että kerrotaan julkkisten asioista, halusivat nämä sitä tai eivät tai että kaikista asioista kerrotaan jonkun tunnetun ihmisen kautta – lisääntyminen aiheuttaa paineita yksilön oikeusturvan lisäämiseksi. Tästä huolimatta toimittajan mielestä tiedotusvälineiden on oltava vallan vahtikoira.

*”En haluaisi uskoa, ettei se olisi mahdollista ilman juridisia uhkia silloin, kun se tehdään rehellisesti totuuteen pyrkien ja asianomaisia turhaan nälvimättä.”*¹⁵

Kirjoittaja kuitenkin katsoo tulevaisuuteen koko sananvapaus vastaan yksityisyyden suoja – keskustelussa.

*”Journalistin etiikan tulee olla kohtuullisessa sopusoinnussa juridiikan kanssa, vaikka sekin tapaus jonakin päivänä tulee, jolloin etiikka voi vaatia tietoista lain kirjaimen rikkomista.”*¹⁶

Näin voi käydä esimerkiksi silloin, kun jokin asia on yhteiskunnallisesti niin merkittävä, että nimensuoja on rikottava, kun siitä kerrotaan.

¹⁴ Journalisti 1/2002

¹⁵ Journalisti 1/2002

¹⁶ Journalisti 1/2002

6.1.3.2. Journalisti vastustaa yksityisyyden suojaa

Journalistit vastustavat jutuissa yksityisyyden suojasta kirjoittaessaan useimmin sen laajentamista. Yhdessäkin jutussa ei olla sitä mieltä, että yksityisyyden suojasta pitäisi luopua. Sen sijaan esitetään mielipiteitä siitä, että tuomioistuimet tulkitsevat yksityiselämän suoja liian tiukasti.

6.1.3.3. Nimensuojan laajentaminen

Journalistin artikkelissa¹⁷ ihmetellään, miten Hardwickin tapauksessa asia voidaan tulkita niin, että Reinin naisystävä nauttii täyttä yksityisyyden suojaa. Toimittajan mielestä täysi yksityiselämän suoja on menetetty, koska naisystävä oli mukana Reinin kotona tapahtuneessa välikohtauksessa, joka johti Reinin erottamiseen valtakunnansovittelijan virasta. Oikeusoppineen todetaan olevan sitä mieltä, että naisystävällä on täysi yksityisyyden suoja kaikkien tapahtumien jälkeenkin. Kirjoittaja on samaa mieltä siitä, että sihteerinä työskennellyt naisystävä ei ole julkisessa tehtävässä. Tätä mieltä oli myös oikeusoppinut. Oikeusoppineen mielestä sillä, että naisen nimi oli julkaistu jo aiemmin, ei ole merkitystä. Kirjoittaja toteaa asian niin, että lukijalle välittyy ajatus siitä, että hän on eri mieltä. Kirjoittajan mielestä on selkeästi yksityisyyden suojaa kaventavaa, että tapauksen yhteydessä naisen nimi on mainittu jo aiemmin. Nimen sanomisesta ei siis Hardwickia olisi saanut tuomita.

Tapaus Hardwick on esimerkkinä muissakin jutuissa. Pääkirjoituksessa¹⁸ vastustetaan yksityisyyden suojan laajentamista. Hardwickin tapauksesta todetaan, että käräjäoikeuden mukaan tiedotusväline oli syyllistynyt yksityiselämän loukkaamiseen, koska televisiohaastattelussa oli sanottu Reinin naisystävän nimi. Hovioikeus kumosi syytteen. Hovioikeuden mielestä muutkin kuin ”*julkiset henkilöt*” voivat menettää osan yksityiselämänsä suojasta.

Pääkirjoituksessa hovioikeuden päätöstä pidetään oikeana. Sen toivotaan tuovan suhteellisuudentajua yksityisyyden suojan ja sananvapauden väliseen keskusteluun. Tekstissä viitataan rikoslain uudistusesitykseen, jossa esimerkiksi kuvauskieltoja laajennettaisiin ”*pitkälle kotirauhan suojaaman alueen ulkopuolelle. Esityksessä on hyväksyttävien muutosten ohella selvää ylireagointia*”. Pääkirjoituksessa todetaan, että sekä yksityisyyden suojaaminen että tie-

¹⁷ Journalisti 18/1999

¹⁸ Journalisti 1/2000

dotusvälineiden harjoittama valokuvaaminen ovat molemmat perusoikeuksia. Nyt tosin lainsäätäjät oli katsonut vain yksityisyyden suoja perusoikeutena ja unohtanut, että kuvaamisvapauskin on perusoikeus.

Kolumnisti¹⁹ toteaa Lex Hymyn pelottaneen 1970-luvulla, mutta sen kanssa on opittu elämään säädyllyisesti. Yksityisyyden suojan nyt näköpiiriin tullut laajentaminen tosin kaivertaa, varsinkin uuden lakiesityksen sanamuodot, jotka ovat paitsi vaikeita tulkita ja soveltaa käytännössä, myös toimittajien työtä ja näin ollen sananvapautta kaventavia. Toisaalta kirjoittaja toteaa, että kaikkia vaikutuksia on vaikea spekuloida. Hän tyytyy maalaamaan tulevaisuudenkuvan, jossa media ostaa julkiksilta yksityisoikeuksia kertoa näiden elämästä.

*”Nykyisillä henkisen kärsimyksen hinnoilla kauppaa ei kannata käydä tuomioistuimissa, vaan asia hoidetaan yksinoikeussopimuksilla. Ne johtavat vähitellen syndikoituihin julkismarkkinoihin. ... Lopulta kukin on hankkinut omat imagoon parhaiten istuvat julkikset. Ainakin journalismi voittaa.”*²⁰

Hardwickin tapaus on ehtinyt²¹ KKO:n ennakkopäätökseen, jossa Reinin naisystävä sai haluamansa päätöksen eli Hardwick tuomittiin maksamaan sakkoja yksityiselämän loukkaamisesta. KKO tulkitsi kolumnin kirjoittajan mukaan Lex Hymyä niin, että suurta huomiota Reinin asunnolla saaneet tapahtumat eivät oikeuttaneet julkaisemaan niihin liittyneen naisen nimeä. Hovioikeus puolestaan oli hylännyt syytteen sillä perusteella, että tapahtumiin osallisuus oli poistanut naisen yksityisyyden suojan.

Kolumni on KKO:n yksityisyyden suojasta tekemää tulkintaa vastaan. Jos henkilö ei ole Lex Hymyn poikkeussäännöksen tarkoittamassa tehtävässä, hänellä on yhtä suuri yksityisyyden suoja kuin kaikilla tavallisilla kansalaisilla, vaikka hän olisi ollut osallisena miten suurta julkisuutta tahansa saaneessa tapahtumassa.

¹⁹ Journalisti 4/2000

²⁰ Journalisti 4/2000

²¹ Journalisti 13/2002

”Median kannalta se tarkoittaa, ettei tapahtumien uutisarvolla ole mitään vaikutusta sellaisten henkilöiden yksityisyyden suojan laajuuteen, jotka aktiivisesti osallistuvat selkkauksiin, mutta eivät ole julkisuuden henkilöitä.”²²

Samassa numerossa²³ ennakkopäätöksestä on lisäksi sivun kokoinen juttu. Journalisteja tapauksessa hämmentää tuomion ristiriita vakiintuneiden uutiskriteerien kanssa. Jutussa lainataan Helsingin Sanomien²⁴ juttua.

”Sananvapaudesta ei paljon kannata puhua, jos KKO rupeaa päättämään uutisten rajoista.”²⁵

Helsingin Sanomien jutussa todetaan, että Reinin naisystävä ei joutunut julkisuuteen asemansa vuoksi vaan siksi, että oli osallisena suuressa uutistapahtumassa eli välikohtauksessa Reinin asunnolla.

6.1.3.4. Julkisuuden henkilön lähipiirissä

Julkisuuden henkilön lähipiiriin kuulumista pohdittiin vuonna 2002. Kenttää puhutti Johanna Paulapuron tapaus. Pääkirjoituksessa²⁶ todetaan, että vuonna 1995 perusoikeudeksi nostettu yksityiselämän suoja koetaan nykyään tärkeämmäksi kuin sananvapaus. Kirjoituksessa todetaan Itä-Suomen hovioikeuden ja monien muidenkin olevan sitä mieltä, että sananvapautta on korostettu liikaa ja yksityisyyden suojaa liian vähän. Teksti vastustaa tätä tulkintaa ja yksityiselämän suojan laajentamista.

Kolumnissa²⁷ kirjoittaja kertoo oikeudenkäymiskaaren 7. luvusta, jonka 3. pykälään Yhtyneiden Kuvalehtien saama kirjoituskielto Paulapurosta perustuu. Kolumnisti muistuttaa, että kohta on ollut olemassa jo vuodesta 1993. Hän käsittelee yksityiselämän suojaa ja kertoo oikeusoppineesta, joka on kirjoittanut turvaamistoimesta kirjan. Kolumnisti kertoo oikeusoppineen päättävän kirjassa, että turvaamistoimea voidaan käyttää kaikenlaiseen ennakkosuojami-

²² Journalisti 13/2002, ote alunperin Helsingin Sanomissa 26.6.2002

²³ Journalisti 13/2002

²⁴ Helsingin Sanomat 27.6.2002

²⁵ Journalisti 13/2002, ote alunperin Helsingin Sanomissa 27.6.2002

²⁶ Journalisti 18/2002

²⁷ Journalisti 18/2002

seen. Kirjoittaja ei kuitenkaan ole oikeusoppineen kanssa samaa mieltä eikä näin ollen tällaisen yksityisyyden suojan kannalla.

Paulapuron tapausta käsitellään lisäksi lehdessä kolmen jutun laajassa kokonaisuudessa sisäsivuilla.²⁸ Haastattelussa journalisti mainitsee olevansa surullinen siitä, että kukaan ei näytä olevan kiinnostunut tavallisen ihmisen oikeudesta yksityisyyteen. Hän siis kannattaa yksityiselämän suojaa, mutta tavallisille ihmisille. Journalistin mielestä esimerkiksi Journalistin ohjeissa pitäisi selvemmin ottaa huomioon huomionkipeät julkkikset, jotka itse tyrkyttävät itseään lehtien palstoille ja sitten sanovat, että enää ei saa kirjoittaa. Tai että vain heille itselleen myönteisistä asioista saa ja muista ei. Eli päätösvaltaa annettaisiin toimitusten ulkopuolelle ja näin nakerrettaisiin sananvapautta.

Juttukokonaisuuteen kuuluu lisäksi toisen journalistin haastattelu ja toimittajan juttu, jonka otsikko on: ”*Hymyä yritettiin suitsia ensin liikemiehen nimissä: Antti Piippo vaihtuikin Johanna Paulapuroksi*”. Nyt puututaan mielenkiintoiseen kuvioon kirjoituskieltoitapauksen etenemisessä. Ilta-Sanomat näet julkaisi 28.8.2002 jutun Piiposta ja Paulapurosta – sukunimien kera – ja kertoi, että pariskunta oli nähty yhdessä. Hymyssä puolestaan oli samasta aiheesta paljon lyhyempi juttu 2.9.2002 – eikä jutussa kerrottu Paulapuron sukunimeä. Ilta-Sanomien jutusta ei seurauksia silloin tullut, Hymyn pikku-uutinen johti kirjoituskieltoon.

Juttu on sananvapauden kannalla. Siinä muun muassa muistutetaan, että Paulapuro lähestyi itse Hymyä ja ehdotti esimerkiksi, että Hymy maksaisi hänelle silikonirinnat. Näin kävi ja Hymyllä ja Paulapurolla oli sopimus juttujen julkaisemisesta. Haastateltu journalisti kertoo, että Piipon asianajaja vetosi kirjeessään pikku-uutisen julkaisemisen jälkeen siihen, että Piippo ei ole enää julkisuuden henkilö. Perusteena mainittiin se, että Piippo oli luopunut asemastaan yhtiönsä hallituksessa. Journalistin vastauksessa todettiin, että Piippo on selkeästi edelleen julkisuuden henkilö. Journalisti siis muistuttaa, että julkisuuden henkilö ei voi itse päättää, milloin on ja milloin ei ole julkisuuden henkilö. Journalisti perusteli muutenkin, esimerkiksi Piipon runsailla esiintymisillä tiedotusvälineissä, että Piippo ei nauti laajinta mahdollista yksityisyyden suojaa. Journalisti ei siis ole yksityisyyden suojan kannalla niin, että julkisuuden henkilöt voisivat itse säädellä, milloin haluavat lehteen ja milloin eivät.

²⁸ Journalisti 18/2002

Asiassa tapahtui kuitenkin molempien osapuolten välisten yhteydenottojen jälkeen käänne: enää ei puhuttukaan Piiposta, vaan asianajotoimistolta tuli kirje, jossa kiellettiin kirjoittamasta Paulapurosta. Perusteena oli, että Paulapuro on täysin yksityishenkilö. Tuntuu omituiselta: missi, jolle lehti on maksanut silikonit ja joka on itse tuppautunut julkisuuteen hakeekin nyt kirjoituskieltoa. Tulee väkisinkin mieleen, että asia ei koske Paulapuroa itseään vaan asialla on Antti Piippo, joka hakee rauhaa itselleen seuralaisensa kautta.

6.2. Yksityisyyden suoja: oikeusoppineet kannattavat suojan laajentamista

Siinä missä journalistien mielestä yksityisyyden suojan nostaminen perusoikeudeksi sananvapauden rinnalle on tuottanut ongelmia sananvapaudelle, oikeusoppineet ovat yksityisyyden suojaan tyytyväisiä. Kukaan ei ehdota yksityisyyden suojan purkamista, päin vastoin enemmistö on suojan laajentamisen kannalla.

6.2.1. Oikeusoppineet puhuvat yksityisyyden suojasta journalistille

Yksityisyyden suojan laajentumisen kannattajat toteavat, että oikeuteen tulleiden ihmisten yksityisyyttä täytyy varjella. Toinen peruste suojan laajentamiselle on se, että julkisuuden henkilöllä täytyy olla mahdollisuus päättää itse, milloin vetäytyy julkisuudesta. Perustelut ovat erilaiset kuin journalistien. Journalistit eivät tosin missään kohtaa aineistossa kannata yksityisyyden suojan laajentamista. Oikeusoppineiden perustelut tuntuvat kantansa kertovien kokemuksista nousevilta. Tuomioistuimet ovat tietenkin sitä mieltä, että oikeuteen tulevien on voitava saada nauttia yksityiselämän suojaa. Julkisuuden henkilöitä taas voi kuvitella puolustavan asianajajan, joka on hoitanut oikeusjuttuja aihepiiriin liittyen.

Yksityisyyden suojan laajenemista ei kuitenkaan yksimielisesti kannateta. Oikeusoppineilta löytyy mielipide, jonka mukaan monipuolinen ja totuudenmukainen tiedonvälitys ei toteudu, jos yksilöt saavat määrätä, miten heitä koskevia asioita käsitellään. Tässä kohtaa perustelu on samankaltainen journalistien perustelun kanssa. Journalistit totesivat, että päätösvaltaa ei saa luovuttaa tuomioistuimille ja siis sitä myöten julkisuuden henkilöille itselleen.

6.2.1.1. Oikeusoppinut kannattaa yksityisyyden suojaa

Oikeusoppinut vaatii²⁹ JSN:n aseman virallistamista niin, että se saisi sakotusoikeuden. Näin ollen oikeusoppinut haluaa laajentaa sakotusoikeutta tuomioistuimilta JSN:lle. Oikeusoppinut on siis yksityisyyden suojan kannalla, jopa laajentamassa tai vahvistamassa sitä antamalla JSN:lle lisää valtaa.

Oikeusoppinut puhuu journalisteille³⁰ yksityisyyden suojan laajentamisesta varsinkin oikeusaleissa. Oikeuteen tulleiden ihmisten yksityisyyttä pitäisi varjella paremmin.

Kirjoituskieltopäätöksen yhteydessä kaksi oikeusoppinutta kertoo kannattavansa yksityisyyden suojelua turvaamistoimipäätöksen avulla.³¹

Kaksi oikeusoppinutta pohtii kysymystä siitä, voiko julkisuuden henkilö päättää, milloin hän haluaa pois julkisuudesta.³² Toinen oikeusoppinut toteaa, että tällainen mahdollisuus ihmisellä täytyisi voida olla. Ihminen saattaa todella haluta pois julkisuudesta, vaikka olisi joskus antanut oman suostumuksensa esiintyä julkisuudessa. Oikeusoppinut uskookin, että KKO joutuu pohtimaan asiaa lähitulevaisuudessa.

6.2.1.2. Oikeusoppinut vastustaa yksityisyyden suojaa

Oikeusoppinut kirjoittaa artikkelissaan³³, että journalistin on Journalistin ohjeiden 8. kohdan mukaan pyrittävä totuudenmukaisuuteen, olennaiseen ja monipuoliseen tiedonvälitykseen. Yksilöä koskevien tietojen julkaisemista voidaankin katsoa sekä tiedonvälityksen ja yhteiskunnallisen keskustelun kannalta että yksilön kunnian tai yksityiselämän loukkaamisen kannalta.

²⁹ Journalisti 8/1999

³⁰ Journalisti 9/2002

³¹ Journalisti 19/2002

³² Journalisti 19/2002

³³ Journalisti 16/2002

*”Totuudenmukainen ja monipuolinen tiedonvälitys ei toteudu, mikäli yksilöiden tai yhteisöjen sallittaisiin määrätä, miten heitä koskevia asioita käsitellään tiedotusvälineissä.”*³⁴

Oikeusoppinut ei siis halua, että yksityisyyden suojaa laajennettaisiin. Laajentamista vastustetaan myös jutussa³⁵, jossa oikeusoppinut pohtii yksityisyyden suojaa ja sitä, miten sitä ollaan uudessa lakiesityksessä tiukentamassa. Hän pyörittelee vanhan lain ja esityksen välisiä eroja. Tyyli on lakimiesmäistä: pitkiä, mutkikkaita virkkeitä, väsyttävää lukea ja vaikeata seurata. Oikeusoppinut kuitenkin tietää asiasta tarkasti ja on miettinyt mahdollisia uuden lakiesityksen tulkintavaikkeitä, mutta teksti puuduttaa. Tuntuu, että asianajajan pitäisi kyetä näkemään myös yksityisyyden suojan olemassaolon välttämättömyys ja hyvätkin puolet, mutta oikeusoppinut on voimakkaasti toimittajien kannalla. Toki tämä on järkeenkäypää, kirjoittaahan hän nyt toimittajien ammattilehdessä. Toisaalta oikeusoppineen innostus lakiesitystä vastaan tuntuu liiankin innokkaalta, jotenkin läpinäkyvältä toimittajien puolelle asettumiselta ja ymmärtämiseltä. Pidemmälle ajatusta vietynä tulee mieleen, että kirjoittajahan saattaa olla mediatalon asianajaja, ehkä jonkin aikakauslehden, ja nyt edessä ovat hankalat ajat hänenkin kannaltaan, jos lakimuutosehdotus menee läpi. Jos näyttelijöistä, huippu-urheilijoista ja ministerin naisseikkailuapäilyistä ei enää saa kirjoittaa, on asianajajankin työpaikka vaarassa. Juorulehdet näivettyvät tai sitten edessä on pitkä ja ikävä oikeudenkäyntien tie, kun koko ajan ollaan käräjillä jostakin asiasta.

Siis, oikeusoppineiden asemaa kohentaakseen – ainakin tiedotusvälineitä palvelevien – oikeusoppinut kirjoittaa journalisteille Journalistissa ja innostaa näitä tarttumaan toimeen, tekemään jotain, ettei lakimuutos mene läpi. Oikeusoppinut tietää, että toimittajilla on mahdollisuus nostaa suuri julkinen keskustelu, ei yhdellä asianajajalla.

Toimittaja kertoo tapaus Hardwickia ja KKO:n ennakkopäätöstä käsittelevässään jutussa³⁶, että oikeusoppineita tapauksessa ihmetyttää yksityiselämän laaja tulkinta. Esille tuodaan Helsingin Sanomissa ollut oikeusoppineen kommentti siitä, että KKO tulkitse Lex Hymyä liian laajasti. Oikeusoppineen kanta liian laajasta yksityisyyden suojasta siis tulee esille Journalistissakin.

³⁴ Journalisti 16/2002

³⁵ Journalisti 4/2000

³⁶ Journalisti 13/2002

6.2.2. Oikeusoppineet puhuvat yksityisyyden suojasta yleisölle

Oikeusoppineiden puheessa yleisölle ei tule esille yhtään mielipidettä yksityisyyden suojan puolesta tai sitä vastaan. Aineiston koostumuksella on varmasti suurin vaikutus asiaan, mutta kommenttien puutteesta tulee mieleen, etteivät oikeusoppineet ole halunneet ottaa riskiä kansalaisten tietouden lisäämisessä liiaksi. Jos oikeusoppineet äänekkäästi vastustaisivat yksityisyyden suojaa, ne saattaisivat herättää omasta mielestään suotta yleisön keskustelua siitä, mitä oikeuksia kansalaisille kuuluu. Yksityisyyden suoja kun varmasti monen ihmisen mielestä kuuluu jokaiselle ja sen on oltava mahdollisimman laaja. Jos taas oikeusoppineet kannattaisivat yksityisyyden suojan voimakasta laajentamista, asia nostettaisiin tiedotusvälineissä varmasti suureksi puheenaiheeksi toimittajien toimesta. Oikeusoppineet kun tavoittavat suuren yleisön vain toimittajien kautta.

6.2.3. Oikeusoppineet puhuvat yksityisyyden suojasta oikeusoppineille

Keskinäisessä keskustelussaan oikeusoppineet kannattavat yksityisyyden suojan laajentamisesta. Kukaan ei vastusta laajentamista.

Kannattajien mielestä jälkikäteinen oikeussuoja eli oikaisu, vastine ja vahingonkorvaukset eivät riitä. Jos joku on tullut mediassa loukatuksi, tehtyä ei saa tekemättömäksi. Siksi yksityisyyden suojaa pitäisi laajentaa etukäteiseen suojaan. Tämä argumentti ei tule esille oikeusoppineiden kannoissa heidän puhuessaan journalisteille näiden areenalla. Helposti voi ajatella, että suoraan ennakkovalvonnan puolesta puhuessaan oikeusoppineet nostattaisivat myrskyn journalistien keskuudessa. Siksi rohkeimmat ja suorimmat mielipiteet esitetään omissa artikkeleissa ja pöytäkirjoissa.

Oikeusoppineiden mielestä ihmisillä pitää olla mahdollisuus suojautua tiedotusvälineitä vastaan. Media siis nähdään ihmisen potentiaalisena vihollisena, ei puolestapuhujana. Suojautumiskeino on esimerkiksi kirjoituskiellon hakeminen ja määrääminen.

Julkisuuden henkilöiden elämän käsittely tiedotusvälineissä on oikeusoppineiden mukaan ongelmallista. Vaikka joku antaisikin omaa elämäänsä koskevia tietoja tiedotusvälineiden käyttöön, se ei tarkoita sitä, että henkilö luopuu lain suojasta. Siis julkisuuden henkilöllä pitää olla yksityisyyden suoja, vaikka hän itse olisi hakeutunut julkisuuteen. Tästä osa journalisteista on

eri mieltä. Journalistien mielestä on väärin, että niitä rangaistaan sellaisten tietojen julkaisemisesta, joiden julkaisemisesta on ensin sovittu asianomaisen haastateltavan kanssa. Esimerkkinä tästä on Johanna Paulapuron tietojen kertominen Hymyssä. Julkisuuden henkilöistä oikeusoppineet toteavat lisäksi, että heidän yksityiselämänsä asiat eivät voi kuulua rikoslain yksityiselämän säännöksen poikkeukseen. Siis julkiksia pitäisi suojella nykyistä enemmän. Suojelua tarvitsevat lisäksi rikoksesta epäillyt.

Yhdessäkään oikeusoppineen puheessa oikeusoppineille ei vastusteta yksityisyyden suojaa. Lähes kaikissa mainitaan, että oikeusoppinut kannattaa yksityisyyden suojaa ja sen laajaa tulkintaa tuomioistuimissa.

Oikeus-lehdessä³⁷ kirjoittaja kannattaa yksityisyyden suojaa, koska hänen mielestään esimerkiksi epäiltyjä pitää suojella oikeudessa.

Toinen oikeusoppinut on artikkelissaan³⁸ voimakkaasti yksityisyyden suojan kannalla ja hänen mielestään yksityiselämän suojan pitäisi olla nykyistä selvempi ja vahvempi. Kirjoittaja muun muassa mainitsee, että nykyisen lainkohdan tulkinta on vaikeata. Kirjoittaja kertoo, mitä laissa – rikoslain 24. luvun 8. pykälässä – sanotaan yksityisyyden suojasta. Lisäksi kirjoittaja esittelee poikkeukset. Sanavalinta on arvottava, kirjoittajan mielestä selkeästi poikkeukset eivät ole toimiva ratkaisu.

”Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen on mainitun lainkohdan mukaan sallittua, kun se koskee politiikassa, elinkeinoelämässä tai julkisessa virassa tai tehtävässä taikka näihin rinnastettavassa tehtävässä toimivaa ja kun tieto lisäksi voi vaikuttaa mainitus tehtävän arviointiin ja kun vielä tiedon esittäminen on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi.”

*”... on selvää, että kenenkään rinnat tai Viagran käyttö eivät voi kuulua tämän poikkeussäännöksen piiriin.”*³⁹

Kirjoittajan mielestä on hyvä, että JSN:n periaatelausemassa on eritelty vallankäyttäjien ja tavallisten ihmisten lisäksi julkikkiset. Jokaisellahan on oikeus antaa itsestään tietoja, jos halu-

³⁷ Oikeus 3/2002

³⁸ Oikeus 4/2002

³⁹ Oikeus 4/2002

aa, ja julkkisten kohdalla usein näin onkin. Mutta kirjoittaja kysyy: ”*Missä määrin yksityiselämää koskevien tietojen julkistaminen tarkoittaa luopumista lain antamasta suojasta, onkin jo hankalampi kysymys.*” Kirjoittajan mielestä ei voi olla oikein, että julkkiksista julkaistaan tietoja, joita nämä itse eivät halua julkisuuteen. Eli kirjoittajan mielestä julkkiksiin pitäisi soveltaa samaa säännöstä kuin vallanpitäjiin: vain henkilön julkisen tehtävän arviointiin vaikuttavia asioita saa julkaista.

Kirjoittaja esittelee käytössä olevaa jälkikäteistä oikeussuojaa. Siihen kuuluvat oikaisu, vastine ja vahingonkorvaukset. Kaikki tämä on kuitenkin kirjoittajan mielestä ongelmallista: tehtyä ei saa tekemättömäksi, henkilön yksityisyyden suojaa on ehditty jo loukata. Koska näin on, on lakiin tullut vuonna 1991 säännös turvaamistoimesta. Turvaamistoimella pyritään estämään etukäteen yksityiselämän loukkaaminen tiedotusvälineissä. Journalistit ovat monissa yhteyksissä nähneet turvaamistoimen ennakkosensuurina, mutta kirjoittaja on eri mieltä.

*”Turvaamistoimi eroaa viestien ennakkotarkastuksesta monella tavoin. Ensinnäkään kysymys ei ole mistään valtion viranomaisen harjoittamasta ennakkokontrollista, ei systemaattisesta eikä pistokokeesta. Kysymys on siitä, että yksittäinen ihminen yksittäistapauksessa hakee tuomioistuimen suojaa oikeuksilleen. Tuomioistuimen rooli pitäisi tässä nähdä toimeenpanovallasta erillisenä tuomiovaltana, jonka tehtävä ei ole toteuttaa valtion kontrollipolitiikkaa vaan antaa riippumatonta oikeusturvaa asianosaisille. Turvaamistoimella on tällaisessa yhteydessä erilainen funktio kuin mitä sananvapauden ennakkokontrollilla yleensä tarkoitetaan.”*⁴⁰

Kirjoittaja toteaa, että ottamatta kantaa tähän tapaukseen, käräjäoikeuden tekemä ensimmäinen päätös Paulapuron asiassa oli oikea.

*”... olisin taipuvainen ajattelemaan, että perustuslain ennalta estämisen kielto ei tarkoita yksityisen ihmisen yksittäisen yksityiselämän loukkauksen uhatessa tuomioistuimelta hakemaa suojelua.”*⁴¹

Kirjoittaja kuitenkin myöntää, että toisenlainenkin tulkinta asiassa on mahdollinen. Joka tapauksessa hänen mielestään tiedotusvälineiden asiasta ”*käräjäoikeutta vastaan käymä kampan-*

⁴⁰ Oikeus 4/2002

⁴¹ Oikeus 4/2002

ja” ei ole millään tavoin perusteltu. Käräjäoikeuden toinen päätös – kirjoituskiellon kumoaminen sananvapauden vastaisena – oli kirjoittajan mielestä väärä. Kirjoittaja on huolestunut siitä, että ihmiset tuntevat olevansa suojattomia tiedotusvälineitä vastaan. Tiedotusvälineet hän siis näkee pahana asiana, laitoksina, jotka käyvät ihmisten kimppuun. Mihun unohtuivat tavalliset ihmiset, valtaosa väestöstä, joka nauttii laajinta mahdollista yksityisyyden suojaa?

Helsingin käräjäoikeuden päätöksen yhteydessä on Paulapuron asianajajan kirje oikeudelle, jossa tämä perustelee, miksi Paulapurosta jutun julkaissutta lehteä pitää rangaista. Perusteena on se, että lehti ei ole kunnioittanut Piipon ja Paulapuron pyyntöä siitä, että heidän yksityiselämästään ei saa kirjoittaa. Lehti puolestaan on todennut, että Piippo on julkisuuden henkilö ja hänestä kirjoittamista ei lopeteta.

*”Paulapuron osalta on selvää, ettei hän ole julkisuuden henkilö.”*⁴²

Asianajaja perustelee kantansa viittaamalla rikoslain yksityiselämän suojan kohtaan, jossa luetellaan poikkeukset normaalista yksityiselämän suojasta. Asianajajan mielestä voitto Miss Hawaiian Tropic –kilpailussa vuonna 1996 ei tee Paulapurosta julkisuuden henkilöä. Ei myöskään se, että hän on tapailnut Piippon. Asianajaja toteaa, että jos Piippo on julkisuuden henkilö, Paulapuro on korkeintaan tämän lähipiiriin kuuluva henkilö. KKO:n ennakkopäätöksen mukaan julkisuuden henkilön lähipiiriin kuuluminen ei alenna yksityisyyden suojaa.

Asianajaja pitää todennäköisenä, että lehti jatkaa Paulapurosta kirjoittamista. Tämä on todennäköistä päätoimittajan kirjeen perusteella. Siksi asianajaja pyytää oikeudelta turvaamistoimipäätöstä, jotta hakijan yksityiselämää ei enää loukattaisi lehdissä.

Helsingin käräjäoikeuden Nostokonepalvelu-jutun päätös on yksityisyyden suojan kannalla. Vaikka kyse on vahingonkorvausoikeudenkäynnistä, toimittajan katsotaan syyllistyneen herjaukseen. Monia kohtia juttujen sisällöistä käydään läpi Journalistin ohjeiden kohtien avulla. Niistä huomioidaan esimerkiksi kohtia, joissa toimittaja on kirjoittanut niin, että yhtiön omistajien, Kalervo ja Toivo Niemisen yksityisyyden suojaa rikotaan. Oikeus esimerkiksi vetoaa siihen, että vaikka asiaan liittyi verohallituksen pääjohtaja Jukka Tammi, joka toimi yhteiskunnallisesti merkittävässä toimessa, Niemisten yksityiselämän suoja ei ollut pienentynyt.

⁴² Johanna Paulapuron asianajajan kirje 2.10.2002

Siis merkittävässä asemassa olevan henkilön lähipiiriin kuuluminen ei tarkoita yksityisyyden suojan pienenemistä. Samoin vedotaan siihen, että tästä syystä Niemisten nimiä ei olisi pitänyt julkaista.

Oikeus kuitenkin toteaa, että Niemisten täytyy elinkeinonharjoittajina sietää julkisuutta, arvosteluakin. Tosin silloin heitä arvosteltaessa heille on annettava tilaisuus vastata. Nyt näin ei ole tehty.

Helsingin kärjäoikeuden päätös Hardwick-jutussa on voimakkaasti yksityisyyden suojan kannalla.

*”Hardwick on edellä kerrotulla menettelyllään joukkotiedotusvälinettä käyttäen levittänyt NN:n yksityiselämästä tietoja ja vihjauksia, jotka ovat olleet omiaan aiheuttamaan NN:lle vahinkoa ja kärsimystä.”*⁴³

Perusteluissa todetaan, että Hardwickin menettelyssä ei ollut kyse julkistamisesta, joka koski niin sanotun Lex Hymyn poikkeussäännöstä. Eli naisystävä ei kärjäoikeuden mielestä ollut julkisessa virassa tai tehtävässä, elinkeinoelämässä, poliittisessa toiminnassa tai muussa näihin rinnastettavassa toiminnassa eikä asia ollut muutenkaan oikeuden mielestä yhteiskunnallisesti merkittävä. Kärjäoikeuden mielestä kyseessä oli yksityisen henkilön yksityiselämään liittyvän tiedon julkistaminen. Näin siitäkkin huolimatta, että naisystävä oli ollut osallisena paljon julkisuutta saaneessa välikohtauksessa Reinin kotona. Myöskään suhde julkiseen henkilöön eli Reiniin ei ole riittävä peruste yksityiselämän suojan pienenemiselle tai se, että naisystävän nimi oli jo julkaistu ennen Hardwickin tekemää haastattelua muutamissa muissa tiedotusvälineissä.

Korkein oikeus antoi Hardwick-jutussa ennakkopäätöksen⁴⁴, joka koskee julkisuuden henkilön lähipiiriin kuuluvan ihmisen yksityiselämän suojaa. KKO toteaa, että asiassa on kyse siitä, oliko haastattelussa oikeus mainita naisystävä nimeltä. Ohjelmassa naisystävästä kerrottiin asioita, jotka kuuluvat KKO:n mukaan yksityiselämän piiriin ja ”*jotka lähtökohtaisesti nauttivat yksityiselämälle kuuluvaa suojaa*”. KKO siis kannattaa laajaa yksityisyyden suojaa.

⁴³ Helsingin kärjäoikeuden päätös 4.12.1997

⁴⁴ Korkeimman oikeuden päätös 25.6.2002 (KKO 2002:55)

Perusteluidensa jälkeen KKO toteaa, että Hardwick on ”*ilman laillista oikeutta joukkotiedotusvälinettä käyttäen julkisesti levittänyt X:n (Reinin) yksityiselämästä tietoja ja vihjauksia, jotka ovat omiaan aiheuttamaan hänelle vahinkoa ja kärsimystä*”.

Helsingin käräjäoikeuden päätös Paulapuron jutussa on yksityisyyden suojan puolella, koska oikeus halua turvata hakijan yksityiselämää.

7. JOURNALISTIEN JA OIKEUSOPPINEIDEN SUHTAUTUMINEN TOISIINSA SEKÄ KOLLEGOIHINSA

Koko aineiston kattavalla aikavälillä journalistit ovat arvostelleet oikeusoppineiden toimintaa ja oikeusoppineet ovat arvostelleet journalisteja. Ammattikunnat eivät kuitenkaan ole pelkääneen olleet toistensa kimpussa, kumpikin puoli on arvostellut omienkin toimintaa. Toimittajat ovat arvostelleet toisiaan puhuessaan yleisölle ja toisilleen. Oikeusoppineet ovat arvostelleet kollegojaan kaikilla areenoilla eli puhuessaan journalisteille, toisille oikeusoppineille sekä yleisölle.

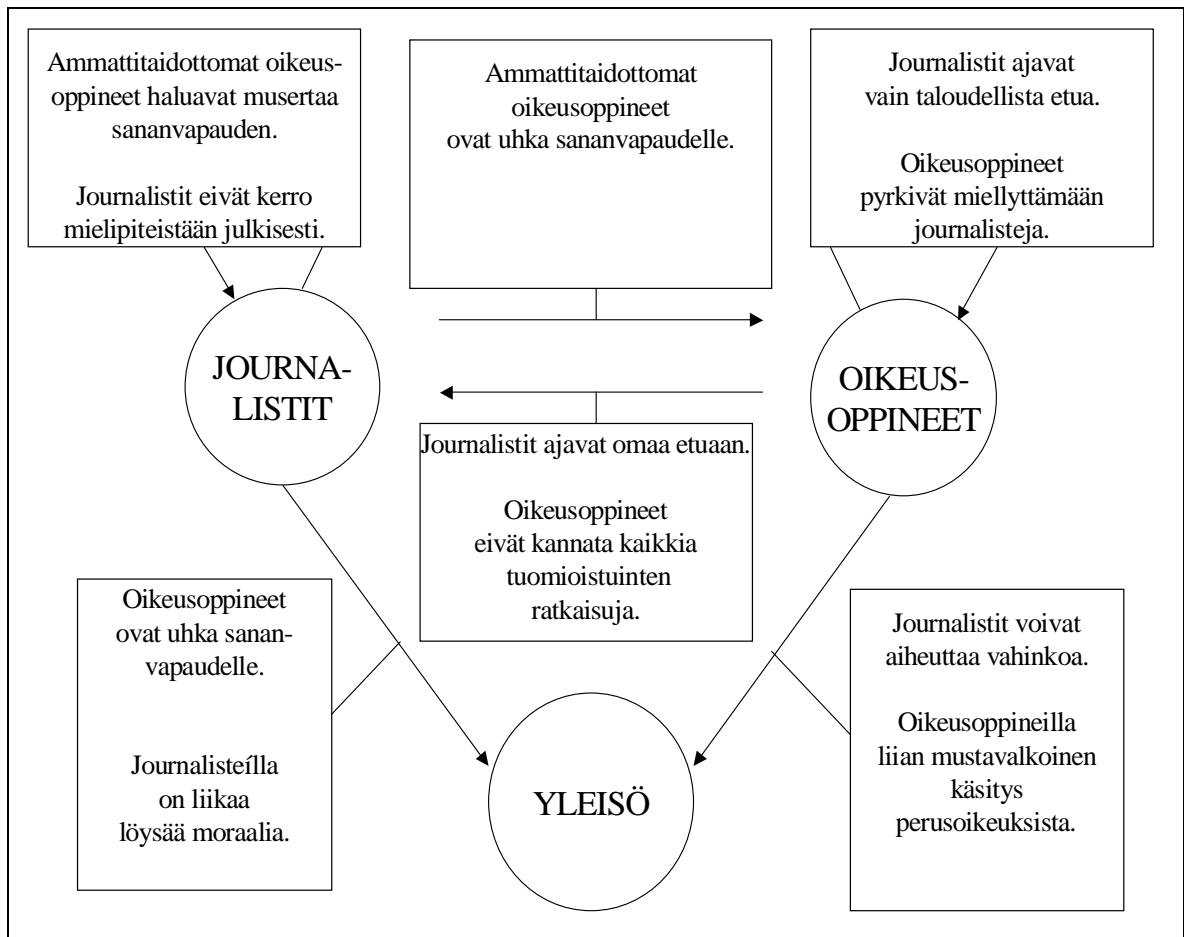
Argumentit ovat olleet vuodesta 1999 vuoteen 2003 hämmästyttävän samanlaisia. Mediaoikeudenkäyntien päätökset ovat aina saaneet keskustelun ammattikuntien välisistä suhteista kiihtymään, mutta muuten esille nostetaan samanlaisia moitteita. Esimerkiksi koko tarkastelujakson ajan oikeusoppineiden mielestä journalistit haluavat ottaa liikaa vapauksia työssään ja journalistien mielestä oikeusoppineet ovat uhka sananvapaudelle.

Vuoden 2001 heinäkuussa keskusteluun tuli yllättäen mukaan uutena asiana Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) ja Euroopan ihmisoikeussopimus. Ne mainittiin oikeusoppineen mielipidekirjoituksessa.¹ Journalistit eivät kuitenkaan kovin innokkaasti silloin tarttuneet perusteluihin. EIT:een palattiin kuitenkin kesällä 2002, kun ammattikuntaa puhutti KKO:n Hardwick-päätös ja se, ettei sen perusteluissa mainittu sananvapautta. Silloin journalistit muistuttivat, että EIT:n mukaan sananvapauden rajoittamisessa on ollut kysymys ihmisoikeuksien vastaisesta toiminnasta. Oikeusoppineet puolestaan viittasivat ihmisoikeussopimuksen kohtaan, jossa muistutetaan, että sananvapauden käyttämiseen sisältyy velvollisuuksia ja vas-

¹ Helsingin Sanomat 2.7.2001

tuuta. Näin kumpikin ammattikunta löysi sopimuksesta omalle kannalleen sopivimmat argumentit. Toisaalta eräs oikeusoppinut totesi myöhemmin, että EIT:n kannan mukaan journalistien itsesääntely pitää säilyttää eikä ammattikunnan sisäisistä ohjeista saa hakea tukea sananvapauden rajoittamiseen.

Euroopan ihmisoikeussopimus tuli voimaan Suomessa vuonna 1990. Vuonna 2002 Helsingin Sanomien jutussa toimittaja toteaa, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on tehnyt useita sananvapautta koskevia ratkaisuja. Päätöksissä on toistuvasti korostettu sananvapauden merkitystä. Vuoden 1990 ja 2002 välillä KKO on antanut 10 päätöstä liittyen median sananvapauden rajoihin. Kertaakaan niissä ei ole viitattu EIT:n ratkaisuihin tai ihmisoikeussopimukseen.

Kuvio 4. Ammattikuntien väliset suhteet ja suhde yleisöön. Journalistit ja oikeusoppineet kritisoivat itseään ja toisiaan puhuessaan toisilleen tai kollegoilleen. Sen sijaan yleisölle omaa ammattikuntaa ei juurikaan arvostella.

7.1. Journalistit arvostelevat oikeusoppineita ja toisiaan

Journalistit arvostelevat oikeusoppineita eniten näiden ammattitaidottomuudesta. Kun tuomioistuimet alkoivat tehdä ratkaisuja, joiden perusteluissa viitattiin Journalistin ohjeisiin, alkoivat toimittajat arvostella oikeusoppineita lain ja etiikan sekoittamisesta. Kun vahingonkorvaussummat kääntyivät nousuun, oikeusoppineita arvosteltiin sananvapauden vastaisuudesta.

7.1.1. Journalistit puhuvat oikeusoppineista oikeusoppineille

Journalisti toteaa Oikeus-lehdessä², että hänen mielestään journalismin etiikan etukäteisvalvonta ei kuulu juristeille. Vastauksena oikeusoppineiden huoleen siitä, että tiedotusvälineet vaikuttavat tuomioistuinten päätöksiin rikoksista kertoessaan journalisti toteaa, että journalistit eivät vaikuta oikeuden päätöksiin. Tuomioistuimet ovat edelleen täysin itsenäisiä päätöksissään.

Kirjoittaja tarkastelee sitä, millaista kritiikkiä on esitetty journalismin puutteista oikeus- ja rikosjuttujen käsittelyssä ja miten kestävää kritiikki on. Kirjoittaja arvostelee oikeusoppineita siitä, että näiden mielestä tiedotusvälineet julkaisevat juttuja oikeusasioista vain, koska nämä myyvät hyvin. Kirjoittaja muistuttaa, että demokraattisessa yhteiskunnassa vain tiedotusvälineet voivat päättää, mitä juttuja julkaisevat.

”Lähtökohtaisesti journalistisen etiikan tai uutisvalintojen etukäteinen valvonta ei kuulu juristeille.”³

Tärkeintä kirjoittajan mielestä on pitää tuomioistuimia ja niiden toimintaa silmällä. Toissijais- ta on se, jos jutut kiinnostavat yleisöä ja tiedotusvälineet saavat siitä voittoa.

Kirjoittaja pohtii sitä, voiko jokin tiedotusväline vaikuttaa riippumattoman tuomioistuimen toimintaan.

² Oikeus 3/2002

³ Oikeus 3/2002

”Mikä on se mekanismi, jolla joukkoviestimet kykenevät demokraattisessa yhteiskunnassa pakottamaan tai painostamaan oikeuslaitosta menettelemään epäoikeudenmukaisesti tai jopa lainvastaisesti?”

Harva tunnustaa olevansa itse vaikutteille sillä tavalla altis kuin tuomioistuinten kohdalla on epäilty. On vaikea kuvitella myöskään kärjätuomaria, joka myöntäisi koko median tai edes jonkin yksittäisen joukkoviestimen vaikuttaneen hänen ratkaisuihinsa.”⁴

Kirjoittaja vastaa itse:

”Tärkeintä joukkoviestinten valtaa arvioitaessa on lopulta muistaa se, että vaikka niissä olisikin laajalti vaadittu tiettyä tuomiota tai esitetty muuten voimakkaita mielipiteitä jonkin asian puolesta tai sitä vastaan, ratkaisun tekevät aina istuvat tuomarit.

Jos joku todella pystyy osoittamaan, että ’media’ saa oikeuslaitoksesta haluamiaan ratkaisuja, kansalaisten kannattaa huolestua tuomareiden tasosta. Lainkäytön julkinen valvominen ei loukkaa sen riippumattomuutta. Siinä on kyse huomiovallan, ei tuomiovallan käyttämisestä.”⁵

Journalisteja on siis haukuttu ja kun journalistit puolustautuvat, tilanne vain pahenee. Kirjoittajan mielestä rikos- ja oikeusjournalismista on tullut moraalisen paniikin aihe.

7.1.2. Journalistit puhuvat yleisölle oikeusoppineista ja itsestään

Yleisölle puhuessaan journalistit arvostelevat oikeusoppineita monin tavoin. Kerran arvostelu suunnataan omalle väelle. Silloin toimittaja toteaa, että journalistit eivät saisi vaarantaa oikeutta sananvapauteen löysällä moraalilla.

Kritiikissään journalistit moittivat oikeusoppineiden ajattelukykyä ja sitä, että nämä eivät ole tilanteen tasalla. Oikeusoppineet eivät tajua, mitä merkitystä esimerkiksi kirjoituskieltopäätöksellä on. Se ei pelkästään ole hyvä asia, jolla turvataan jonkun yksilön suoja, vaan sillä rajoitetaan sananvapautta ja toimittajien työtä. Muissakaan mediaoikeudenkäynneissä oikeusoppineet eivät mieti päätöksiä tehdessään, miten päätökset voivat vaikuttaa sananvapauteen.

⁴ Oikeus 3/2002

⁵ Oikeus 3/2002 (alkuperäisessä tekstissä sanat huomiovallan ja tuomiovallan kursivoitu)

Toimittajien mielestä oikeusoppineet eivät kunnioita perusoikeuksia, etenkin sananvapautta. Monta kertaa viitataan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen sananvapauden kannalla oleviin päätöksiin ja kritisoidaan sitä, että Suomen oikeuslaitoksessa päätöksiä ei oteta huomioon. Journalistien mielestä oikeusoppineet eivät osaa tulkita lakia oikein tai he tulkitsevat sitä liian vaihtelevasti. Toisaalta KKO:n tekemät päätökset määräävät toimittajien mielestä liikaa sitä, miten käräjäoikeudet tekevät päätöksiä mediaoikeudenkäynneissä ja näin sananvapauden vastainen linja yleistyy. Journalistien mielestä oikeusoppineet eivät ymmärrä lainsäätäjän tahtoa tulkitessaan sananvapautta. Journalistit toteavat, että lainsäätäjän selkeä tahto on ollut ennakkosensuurin kieltäminen.

Oikeusoppineet nähdään journalistien silmin menneisyyteen jämähtäneenä instituutiona. Tuomioistuimet eivät ole toimittajien mielestä huomanneet, että maailma on muuttunut. Esimerkeiksi toimittajat nostavat julkisuuden henkilöt, jotka voivat nykyään olla paitsi julkkiksia, myös yhteiskunnallista valtaa käyttäviä henkilöitä, vaikka eivät toimikaan elinkeinoelämässä, politiikassa tai yhteiskunnallisesti merkittävässä virassa tai tehtävässä.

Oikeusoppineita moititaan siitä, että ne käyttävät tuomioidensa perusteina Journalistin ohjeita. Ehdottomimpien toimittajien mielestä tiedotusvälineitä koskevia asioita pitäisi käsitellä vain JSN:ssa, ei tuomioistuimissa.

Oikeudenkäyntien määrääminen salaisiksi on toimittajien mielestä huono asia, koska salaiset oikeudenkäynnit – varsinkin mediaa käsittelevät – murentavat kansalaisten luottamusta oikeusjärjestelmän toimivuuteen.

Vaikka journalisteissakin on yksityisyyden suojan kannattajia, oikeusoppineiden yksityiselämän suojassa vetämä linja on toimittajien mielestä paitsi vaihteleva myös tiedotusvälineiden työtä haittaava. Esimerkiksi otetaan KKO:n Hardwick-päätös, joka voi johtaa siihen, että kuka tahansa rikoksesta tuomittu voi sanoa, että hänen yksityisyyden suojaansa on loukattu, kun rikosta on käsitelty tiedotusvälineissä.

7.1.2.1. Journalisti arvostelee oikeusoppineita

Helsingin Sanomien jutuissa kaikkiaan 14:ssä journalisti arvostelee oikeusoppinutta.

Nostokonepalvelun kerrotaan vaativan Sanoma Osakeyhtiöltä vahingonkorvauksia.⁶ Pientä kritiikkiä oikeusoppineita kohtaan voi havaita siinä, että asia on ylipäätään otettu käräjäoikeudessa käsittelyyn, kun siitä on aiemmin tehty syyttämättäjättämispäätös.

Seuraavassa uutisessa⁷ toimittajasta voi aistia hienoista kritiikkiä oikeusoppineiden suuntaan. Jutussa todetaan, että ”kirjoitusten sanamuotoja puitiinkin istunnossa virke virkkeeltä tunti-kausia” ja että ”riitajutun käsittely jatkuu käräjillä vielä ensi viikollakin”. Eli tarkkaa työtä, melkein sellaista, että tuomio halutaan saada aikaiseksi?

Toimittaja haastattelee journalistia⁸, joka kritisoi oikeusoppineiden toimintaa Nostokonepalvelu-jutussa. Journalistin mielestä tuomio vaikeuttaa toimittajien työtä esimerkiksi talous- ja rikosjournalismissa. Hän ihmettelee oikeuden perusteluja tuomiossa.

”- Sananvapauteen ja lehdistön vapauteen liittyviä vasta-argumentteja ei ole juuri pohdittu.”⁹

Kolumnissa¹⁰ toimittaja käsittelee Hardwick-juttua. Toimittaja muistuttaa, että nimen julkaiseminen ei ole laissakaan määritelty niin tiukasti kuin toimittajien eettisissä ammattiohjeissa. Joissakin tapauksissa laki sallii nimen sanomisen, mutta toimittajien omat ohjeet eivät. Toimittaja ihmetteleekin tilannetta myös oikeusoppineiden kautta.

”Oikeusoppineiden mieleen ei tule yhtään tapausta, jossa rikoksen ja sen taustojen käsittelyä olisi pidetty yksityiselämän loukkaamisena – edes silloin, kun tekijä mainitaan nimeltä. Jos Hardwick tuomitaan, kyseessä olisi pelottava ennakkotapaus. Voisiko sen jälkeen kuka tahansa rikoksesta tuomittu väittää, että hänen yksityiselämänsä on loukattu, jos hänen rikostaan käsitellään tiedotusvälineissä?”¹¹

Toimittaja on siis Helsingin käräjäoikeudessa asiaa käsitteleviä oikeusoppineita vastaan, mutta samalla toisen osan puolesta. Niiden, joiden mieleen ei tule tällaisia tapauksia. Toimittajan mielestä käräjäoikeudessa oikeusoppineet liioittelevat, kun juttua käsitellään suljetuin ovin.

⁶ Helsingin Sanomat 27.4.2001

⁷ Helsingin Sanomat 16.5.2001

⁸ Helsingin Sanomat 30.6.2001

⁹ Helsingin Sanomat 30.6.2001

¹⁰ Helsingin Sanomat 10.10.1997

¹¹ Helsingin Sanomat 10.10.1997

Salaisella käsittelyllä oikeus toimittajan mielestä murentaa kansalaisten luottamusta oikeusjärjestelmän toimivuuteen.

KKO:n ennakkopäätöksestä ja Hardwick-jutusta kertovassa uutisessa¹² on aistittavissa se, että toimittajan mielestä oikeusoppineet tekivät KKO:ssa väärän ratkaisun. Toimittaja kertoo muun muassa ennakkopäätöksen tehneiden viiden oikeusneuvoksen nimet.

Uutisen vieressä julkaistussa kolumnissa¹³ toimittaja moittii oikeusoppineita siitä, että nämä rajoittavat perusoikeutta, sananvapautta. Samoin toimittaja moittii heitä siitä, että Euroopan ihmisoikeussopimusta ei ole otettu päätöksissä huomioon. Toimittaja toteaa, että EIT:n mukaan minkä tahansa kunniaan tai yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen ei oikeuta puuttumaan sananvapauteen. ”... kaikkien rajoitusten on oltava välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa.”

Sopimusmaat ovat rajoittaneet sananvapautta sinänsä hyväksyttävien arvojen puolustamiseksi, mutta EIT on silti ratkaissut asiat valtion virheiksi, ihmisoikeussopimuksen rikkomiseksi.

*”EIT on painottanut, että rajoitukset on pystyttävä perustelemaan uskottavasti. Arvioinnissa on kiinnitettävä huomiota muun muassa siihen, kuinka suuri yleinen merkitys tiedotusvälineen kertomalla asialla on.”*¹⁴

Kirjoituskieltopäätöstä käsiteltäessä haastatellaan journalistia¹⁵, joka arvostelee oikeuden kirjoituskieltopäätöstä Paulapuro-jutussa. Journalistin mielestä päätös on journalismin kannalta kestävä.

*”- Toimittajien työlle on valtava rajoite, jos tällainen asenne yleistyy.”*¹⁶

Kirjoituskielto-uutisessa¹⁷ haastateltu journalisti arvostelee oikeusoppineita näiden laintulkinnasta ja kirjoituskieltopäätöksestä. Käräjäoikeuden päätös on journalistin mielestä ristiriidassa

¹² Helsingin Sanomat 26.6.2002

¹³ Helsingin Sanomat 26.6.2002

¹⁴ Helsingin Sanomat 26.6.2002

¹⁵ Helsingin Sanomat 5.10.2002

¹⁶ Helsingin Sanomat 5.10.2002

¹⁷ Helsingin Sanomat 6.10.2002

perustuslain kanssa. Perustuslaissa todetaan, että jokaisella on oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä.

*”- Kyllähän käräjäoikeus nyt hyvin kirkkaalla tavalla estää viestien julkistamisen. Jos päätös jää pysyväksi, koko sananvapausjärjestelmämme luonne muuttuu ratkaisevalla tavalla. Siirtyisimme jälkivalvonnasta ennakkovalvontaan. Tämä on asian ydin.”*¹⁸

Journalisti toteaa, että KKO:n ennakkopäätökset ovat luoneet pohjaa käräjäoikeuden päätökselle. Moitteita siis menee käräjien lisäksi KKO:n oikeusoppineille.

Uutisen kainalossa¹⁹ haastateltu journalisti arvostelee oikeusoppineita: hänen mielestään pitäisi riittää, että journalistinen etiikka ja Julkisen sanan neuvosto ohjaavat toimittajien toimintaa. Asioita ei pitäisi käsitellä tuomioistuimissa.

Kolumnissa²⁰ toimittaja moittii ankarasti oikeusoppineita. Se näkyy jo otsikosta, jossa *”Perusoikeuksia viemäristä alas”* kertoo paljon toimittajan asenteesta ja mielipiteestä kirjoituskieltopäätöstä kohtaan. Paitsi että toimittaja arvostelee jutussa oikeusoppineita, hän toteaa monien oikeusoppineidenkin ihmetelleen käräjäoikeuden kirjoituskieltopäätöstä.

*”Suurin osa kantaa ottaneista oikeusoppineista on harvinaisen selväsanaisesti pitänyt päätöstä lainvastaisena, mutta joukkoon on mahtunut myös juristeja, joiden mielestä käräjäoikeuden keksimä kirjoituskielto-konsepti on ihan käyttökelpoinen.”*²¹

Ilmaisut ovat melko arvottavia: *”viemäristä alas”*, *”käräjäoikeuden keksimä konsepti”*. Journalistin usko tuomioistuimiin horjuu, kun päätöksien perusteita siellä jo keksitäänkin. Eivätkä oikeusoppineet ole ymmärtäneet edes lainsäätäjän tahtoa.

*”Kirjoituskiellosta on kuitenkin aivan turha rakennella juridista tulkintakysymystä. Lainsäätäjän tahto on kristallinkirkas.”*²²

¹⁸ Helsingin Sanomat 6.10.2002

¹⁹ Helsingin Sanomat 6.10.2002

²⁰ Helsingin Sanomat 25.10.2002

²¹ Helsingin Sanomat 25.10.2002

²² Helsingin Sanomat 25.10.2002

Pääkirjoituksessa²³ journalisti arvostelee oikeusoppineita. Lainsäätäjän vika on se, että yksityisyyden suoja on määritelty laissa epämääräisesti, mutta tuomioistuimet tulkitsevat sitä vaihtelevasti. Tuomioistuimet eivät kirjoituksen mukaan seuraa aikaansa.

*”Korkeimman oikeuden tulkinnan mukaan ihminen nauttii täydellistä yksityisyyden suojaa, jos hän ei kuulu lain poikkeussäännön piiriin. Tuomioistuimelta on jäänyt huomaamatta, että maailma on muuttunut sitten lain säätämisen. Muidenkin kuin perinteisten vallankäyttäjien tekemisillä saattaa olla yhteiskunnallista merkitystä.”*²⁴

Lisäksi kirjoittaja arvostelee oikeusoppineita siitä, että Euroopan ihmisoikeussopimusta ei oteta huomioon päätöksissä. Sopimuksessa sananvapaus nostetaan suureen arvoon ja monissa maissa sopimuksella on suuri merkitys. Näin ei ole Suomessa.

7.1.2.2. Journalisti arvostelee journalisteja

Helsingin Sanomien jutuista vain yhdessä journalisti arvostelee toisia journalisteja. Juttuun²⁵ haastateltu journalisti toteaa, että toimittajien on muistettava ammattietiikkansa ja että julkisuuden henkilöitäkin on kohdeltava sen etiikan mukaisesti.

*”Oikeus vapaaseen sanaan on niin arvokas, ettei lehdistö saa sitä vaarantaa löysällä moraalilla.”*²⁶

7.1.3. Journalistit puhuvat journalisteille oikeusoppineista ja itsestään

Journalistien puhuessa journalisteille oikeusoppineiden arvostelu on rankempaa kuin journalistien puhuessa yleisölle tai oikeusoppineille itselleen. Oikeusoppineet ovat toimittajien mielestä ammattitaidottomia. He eivät tunne lakia, tulkitsevat sitä väärin tai jopa rikkovat sitä. He haluavat musertaa sananvapauden, koska kokevat, että tiedotusvälineet ovat ottaneet oikeusoppineille kuuluvaa valtaa. Oikeusoppineet siis toimittajien mielestä kostavat päätöksillään tiedotusvälineille oman valtansa heikentymistä. Meneillään on median kurikampanja, jossa tuomioistuimet toimivat mediaa vastaan. Lakia tulkitaan vastoin lainsäätäjän tahtoa.

²³ Helsingin Sanomat 10.11.2002

²⁴ Helsingin Sanomat 10.11.2002

²⁵ Helsingin Sanomat 6.10.2002

²⁶ Helsingin Sanomat 6.10.2002

Oikeusoppineet yrittävät saada itselleen sitä valtaa, joka kuuluu journalisteille: kyse on siis arvovaltakamppailusta, kun tuomioistuimet tekevät mediaoikeudenkäynneissä median tuomitsevia päätöksiä. Oikeusoppineet haluavat päästä toimimaan jälleen rauhassa: ne yrittävät saada tiedotusvälineet olemaan seuraamatta omia toimiaan.

Lisäksi oikeusoppineet ovat puolueellisia. He ovat valinneet yksityisyyden suojan puolella olemisen sananvapauden kustannuksella. He tuomitsevat liian suuria vahingonkorvauksia ja näin estävät sananvapauden toteutumista.

Tälläkin areenalla muistutetaan siitä, että tuomioistuimet ovat toimillaan sekoittaneet lain ja etiikan. Journalistin ohjeita käytetään liian laajoin oikeuksin.

Journalistien omalla areenalla toimittajat uskaltavat moittia omiaankin. Mielenpitoisissa nousee esille se, että journalistien pitäisi kertoa selvemmin, mitä yksityisyyden suojaan kuuluu ja mitä ei. Samoin toivotaan sitä, että kun oikeusoppineet moittivat tiedotusvälineitä, toimittajien pitäisi arvostella niitä näkyvämmiin.

7.1.3.1. Journalisti arvostelee oikeusoppineita

Näin on 39 jutussa. Yleistä on, että kun journalisti arvostelee oikeusoppineiden toimia, hän samalla vastustaa Journalistin ohjeiden käyttöä tuomioistuimissa tuomioiden perusteina.

7.1.3.2. Oikeusoppineet ovat ammattitaidottomia

Yleisin journalistien arvostelun kohde on oikeusoppineiden ammattitaito. Journalistit syyttävät oikeusoppineita siitä, että nämä ovat ammattitaidottomia. Lisäksi yleinen syytös on se, että oikeusoppineet tulkitsevat lakia väärin tai eivät tunne lakia riittävän hyvin tehdäkseen päätöksiä tuomioistuimissa.

Journalistin pääkirjoituksessa²⁷ kirjoittaja antaa oikeusoppineista kuvan, jossa he eivät täysin hallitse ammattiaan. Kirjoittaja ihmettelee, miten oikeus on voinut unohtaa, että tiedotusvälineiden harjoittama kuvaamisvapauskin on perusoikeus. Keskustelussa otetaan esille vain yksi-

²⁷ Journalisti 1/2000

tyisyyden suoja ja sen laajentaminen. Kirjoittajan mielestä tämä ei ole oikein ja tasapuolista. Kirjoittajan mielestä oikeusoppineiden linja on siis liiaksi yksityisyyden suojan puolella. Koska kyseessä on pääkirjoitus, asiat sanotaan suoraan, pelkistetysti ja hyvin selvästi vastakkainasettelua noudattaen. Teksti on lyhyt, joten asia on sanottava napakasti. Missään kohtaa ei jääkään tulkinnanvaraa siitä, kenen puolella kirjoittaja on. Hän on hyvin selvästi toimittajien puolella, oikeusoppineita vastaan. Tekstistä ei esimerkiksi löydy ymmärrystä Jorma Reinin naisystävälle, koska ”*tässä tapauksessa asianomainen oli vielä itse aktiivisesti osallistunut tapahtumiin ja tuomittu niiden johdosta rangaistukseen*”.

Journalistissa²⁸ kirjoittaja pitää oikeusoppineiden tapaa nimetä uudessa laissa asioita huonona.

”Ajan virtaan katoaa myös sovinnainen rikosnimike ’kuolleen miehen muiston hävittäminen’. Uudessa laissa siitä tulee prosaalisesti kunnianloukkausrikoksen sivutunnusmerkistö.”

*”Nyt tarkoitus on vahvistaa, että vain ihmisen – juristien kielellä luonnollisen henkilön – kunniaa voidaan loukata rikoslaisilla tarkoitetulla tavalla.”*²⁹

Vahingonkorvausoikeudenkäyntejä ja korvaussummien nousua käsittelevässä jutussa³⁰ oikeusoppineet eivät saa kiitosta. Kirjoittaja ihmettelee, miten on mahdollista, että sananvapauden ja journalistin etiikan kustannuksella vahingonkorvausoikeudenkäynnit lisääntyvät ja korvaussummat nousevat. Samalla on muuttumassa oikeuskulttuuri.

*”Vahingonkorvauslaki näyttää ohittavan rikoslain sananvapauden jälkien korjaamisessa. Kunnian loukkaamisesta ei enää vanhaan tapaan vaadita rangaistusta vaan rikokseen perustuva korvauskanne pannaan vireille riita-asiana.”*³¹

Kiertotien kirjoittaja sanoo olevan asianomistajalle joustavampi, se tarjoaa muun muassa enemmän harkinta-aikaa kanteen nostamisessa. Toimittajan kannalta suuntaus ei kuitenkaan näytä hyvältä. Esimerkiksi kirjoittaja ottaa Nostokonepalvelu-juttuun liittyvän journalistin.

²⁸ Journalisti 1/2000

²⁹ Journalisti 1/2000

³⁰ Journalisti 5/2002

³¹ Journalisti 5/2002

*”Tulos toimittajan kannalta: Ei syytetä eikä rangaistusta, mutta tuomio, jossa sinut on todettu syylliseksi rikokseen.”*³²

Kirjoittaja toteaa, että tällainen oikeudenkäyntimenettely, jossa ensin tutkintapyyntö ei johda syytteeseen ja sen jälkeen tehdään rikokseen perustuva vahingonkorvauskanne – joka johti käräjäoikeudessa huippusuuriin vahingonkorvauksiin – tunnetaan vielä melko huonosti. Ainakin Viestinnän Keskusliitto ja Yle ovatkin kirjoittajan mukaan kannattaneet selvää rikosprosessia. Eli ensin tuomio rikoksesta, sitten voidaan tuomita vahingonkorvauksiakin. Suomen Journalistiliitto (SJL) ja Oikeustoimittajat puolestaan *”eivät ota prosessilajiin suoraa kantaa, mutta ilmaisevat huolensa ´mukavuuslippuprosesseihin´ johtavan kehityksen suunnasta”*.

Kirjoittaja tuo selvästi esille lähes halveksuntaa oikeusoppineita kohtaan. Hän puhuu henkilövahinkotoimikunnan työstä ja sen mietinnöstä. Toimikunta pohti kirjoittajan mielestä ansiokkaasti sananvapauden merkitystä ja sen huomioon ottamista tuomioissa.

*”Se (henkilövahinkotoimikunta) toteaa, että kärsimyskorvausten taso on mediajutuis-
sa noussut niin korkeaksi, että ero muunlaisten loukkausten perusteella tuomittavien
korvausten tasoon alkaa loukata ihmisten oikeustajua.”*³³

Ja kirjoittaja jatkaa, ei mitenkään oikeusoppineita kiitellen.

*”Mistä niin pöllö kehitys on saanut käyttövoimansa? Voisiko NN (oikeusoppinut) olla
oikeassa kuvatessaan Kanavassa (6/2001) median ja tuomioistuinten suhdetta
´kilpavarusteluksi´. Kun media on yhä kriittisemmin ryhtynyt arvioimaan tuomiois-
tuinten toimintaa, nämä ovat ´lyöneet takaisin´ ja tiukentaneet normeja rikkoviin tie-
dotusvälineisiin kohdistuvia seurauksia.*

*Kuka uskoo?”*³⁴

Viimeisen kysymyksen voi tulkita pehmentävän kirjoittajan suhtautumista oikeusoppineisiin. Hän kysyy ikään kuin tarkoittaakseen, että eivät kai oikeusoppineet sentään tällaista tekisi.

³² Journalisti 5/2002

³³ Journalisti 5/2002

³⁴ Journalisti 5/2002

Mutta toisaalta kirjoittaja päättää tekstinsä tähän kysymykseen eli jättää portin auki. Näin siis voi olla eli tässä voi olla kysymys siitä, että tuomioistuimet kostavat nyt journalisteille. Väite on erittäin rankka ja toimittaja ei sanokaan sitä itse. Hän vain kysyy, voisiko tällainen kehitys olla lähtöisin kostoteoriasta, jonka sitten kertoo siteeratun oikeusoppineen suulla. Toisaalta toimittaja puhuu nyt journalistien ammattilehdessä eikä voisikaan sanoa asiaa itse. Vaikka kyseessä on kolumni, tiedotusväline on sellainen, että kostoajatus voisi todella tuomioistuimissa tullakin mieleen.

Toimittaja käsittelee KKO:n ennakkopäätöstä Hardwickin tapauksessa.³⁵ Jorma Reinin naisystävä sai haluamansa päätöksen eli Hardwick tuomittiin maksamaan sakkoja yksityiselämän loukkaamisesta. KKO tulkitsi kirjoittajan mukaan Lex Hymyä niin, että suurta huomiota Reinin asunnolla saaneet tapahtumat eivät oikeuttaneet julkaisemaan niihin liittyneen naisen nimeä. Hovioikeus puolestaan oli hylännyt syytteen sillä perusteella, että tapahtumiin osallisuus oli poistanut naisen yksityisyyden suojan. Kirjoittajan mielestä KKO teki väärän ratkaisun.

*”NN:n (oikeusoppinut) mukaan (HS 10.7.) KKO lukee suojatuksi yksityiselämäksi kaikesta muusta paitsi Lex Hymyn poikkeussäännöksestä kuvattua toiminnan. Hänestä tulkinta on liian laaja. Minusta se on lisäksi kaavamainen.”*³⁶

Toimittajan mielestä KKO tulkitsee yksityiselämän suojaa liian laajasti.³⁷ Tämä vaikeuttaa journalistien työtä.

”KKO:n tulkinnan mukaan julkista huomiota teoillaan tai toiminnallaan hankkineet ihmiset, jotka eivät toimi mainituissa tehtävissä, eivät kuulu tämän poikkeussäännön piiriin. Henkilö voi esiintyä ja toimia julkisuudessa kuinka näyttävästi hyvänsä tai tehdä vaikkapa rikoksia ja muita ympäristöönsä vaikuttavia tekoja ja silti säilyttää lähes täydellisen yksityiselämän suojan.”

*”Tämä on ongelma, koska muillakin asioilla kuin vallankäyttäjien tekemisillä on uutisarvoa ja jopa yhteiskunnallista merkitystä.”*³⁸

³⁵ Journalisti 13/2002

³⁶ Journalisti 13/2002

³⁷ Journalisti 19/2002

³⁸ Journalisti 19/2002

Muutamassa muussakin Journalistin jutussa kysytäänkin: onko rikoksesta tullut yksityisasiasia? Tässä jutussa viitataan Hardwick-päätökseen. Oikeusoppinut kysyy³⁹, kuka voi enää määritellä, millä asialla on yhteiskunnallista merkitystä, kun misseistä tulee poliitikkoja ja poliitikot pyrkivät viihdeohjelmiin. Kirjoittaja antaa siis oikeusoppineelle mahdollisuuden vastata, mutta silti KKO saa moitteita. Näyttää näet siltä, että KKO:n ennakkopäätöksen jälkeen lakia ei enää voida tulkita muilla tavoin, vaikka KKO olisi tehnyt virheen.

*”Hyviä kysymyksiä. (oikeusoppinut kysyy edellä kuka on pätevä määrittelemään asioiden yhteiskunnallista merkitystä) Olisiko oikea vastaus niihin Lex Hymyn muuttaminen, jos sen nykyisen sanamuodon tulkinta muulla kuin KKO:n vahvistamalla tavalla kerran ei ole mahdollista?”*⁴⁰

Toimittaja käsittelee⁴¹ oikeusoppineen Oikeus-lehden⁴² artikkelia. Toimittaja kritisoi oikeusoppineen kykyä tulkita lakia.

*”NN ei mainitse myöskään perustuslain 106 §:ää, joka velvoittaa tuomioistuimet antamaan etusijan perustuslain säännökselle, jos lain säännöksen soveltaminen olisi niiden käsiteltävässä asiassa ilmeisessä ristiriidassa perustuslain kanssa.”*⁴³

Oikeusoppineen lisäksi moitteita saa koko oikeuslaitos.

*”Ilmeisesti Helsingin käräjäoikeuskaan ei tätä pykälää huomannut. Kun perustuslaki kieltää ennakoesteet, miten tuomioistuin voisi itse luoda sellaisia? Suomalaisessa systeemissä se tehtävä kuuluu tarpeen vaatiessa lainsäätäjälle.”*⁴⁴

Oikeusoppineet saavat arvostelua paitsi kyvyttömyydestä tulkita lakia myös sen rikkomisesta. ”S JL varoittaa julkisuuskertoimesta: Kärsimyskorvausten taso ilmankin korkea” –jutussa⁴⁵ ensimmäisenä huomion kiinnittää esirivin sana julkisuuserroin. Sitä käytetään nyt Journalistin jutuissa ensimmäistä kertaa. Julkisuuskertoimella kirjoittaja tarkoittaa sitä, että loukkauk-

³⁹ Journalisti 19/2002

⁴⁰ Journalisti 19/2002

⁴¹ Journalisti 3/2003

⁴² Oikeus 4/2002

⁴³ Journalisti 3/2003

⁴⁴ Journalisti 3/2003

⁴⁵ Journalisti 5/2002

sen saaman julkisuuden määrä voidaan ottaa tuomion perusteeksi. Esimerkiksi jutussa televisioyhtiö vastustaa suuntausta, koska tv:ssä asiat saavat poikkeuksetta valtakunnan laajuisen julkisuuden, mutta niitä saatetaan käsitellä vain muutaman sekunnin ajan.

Jutussa oikeusoppineita käsitellään kovin käsin. Kirjoittaja siteeraa eri tiedotusvälineitä ja journalismin tahoja ja tekee selväksi, että kaikkien mielestä oikeusoppineet ovat tekemässä virhettä ”julkisuuskertoimen” käyttöön ottoa suunnitellessaan. Jälleen nousee esille ajatus siitä, että mediaoikeudenkäynneissä kasvaneet vahingonkorvaukset ovat osa tuomioistuinten kurikampanjaa, kosta medialle. Oikeustoimittajien yhdistys puolestaan toteaa tuomioistuinten jopa rikkovan lakia.

*”- Korvauksia on lainvastaisesti määrätty rangaistusluonteisina, toteaa Oikeustoimittajien yhdistys.”*⁴⁶

7.1.3.3. Oikeusoppineet haluavat musertaa sananvapauden

Ammattitaidottomuuden lisäksi journalistit arvostelevat oikeusoppineita perusoikeuksien ajatuksen, varsinkin sananvapauden, vastaisesta toiminnasta.

Toimittajan tekstistä⁴⁷ välittyy kuva siitä, että kirjoittajan mielestä oikeusoppineet eivät ole oikeassa eivätkä nyt tiedä, mitä tekevät ja mihin heidän toimensa johtavat. Jutussa esimerkkinä on Nostokonepalvelu-juttu.

*”Helsingin käräjäoikeus teki sen taas: käynnisti keskustelun korvaustuomioiden ja sananvapauden välisestä suhteesta.”*⁴⁸

Kirjoittaja saa Helsingin käräjäoikeuden kuulostamaan taholta, jossa ei olla aivan ajan tasalla. Kirjoittaja taputtaa oikeusoppineita poskelle, voi voi, koettakaahan nyt tajuta, mistä tässä kaikessa on kysymys. Jutussa käsitellään Nostokonepalvelu Oy:n ja Sanoma Osakeyhtiön oikeudenkäyntiä ja ennätysuurta vahingonkorvausvaatimusta. Lisäksi kirjoittaja viittaa STT:n dopingjuttuun, jossa vastakkain olivat STT ja Hiihtoliitto. Tapaukset ovat kuitenkin kirjoittajan

⁴⁶ Journalisti 5/2002

⁴⁷ Journalisti 13/2001

⁴⁸ Journalisti 13/2001

mukaan erilaisia, koska Nostokonepalvelujutussa vahingonkorvausvaatimus on peräti 15 miljoonaa markkaa (noin 2,5 miljoonaa euroa) eli suurempi kuin koskaan aiemmin. Samoin vahingonkorvaus koskee tässä tapauksessa taloudellista menetystä, ei henkisiä kärsimyksiä.

*”Ehkä sen myötä valkenee, että todellinen riski tiedotusvälineiden sananvapaudelle piileekin taloudellisten vahinkojen korvauksissa.”*⁴⁹

Kirjoittajan mielestä kummallista oikeusoppineiden toimissa on se, että dopingjutussa oikeus totesi, ettei Hiihtoliitto voi olla asianomistaja, koska se on oikeushenkilö. Nyt kuitenkin Nostokonepalvelu Oy on oikeushenkilö ja pystyy olemaan asianomistajana. Laissakin kunnianloukkauksen kohteesta käytetään ilmaisua hän. Näin siitä syystä, että olisi selvää, ettei oikeushenkilö (esimerkiksi yritys) voi olla asianomistajana.

*”Sen piti tehdä selväksi, että vain ihmisen kunniaa voi loukata.”*⁵⁰

Lukijan ajatukseksi sitaatin jälkeen jääkin, että kirjoittajan mielestä oikeus tulkitsee lakia kuitenkin miten haluaa. Ja tässä tapauksessa oikeushenkilön eduksi, tiedotusvälinettä ja sananvapautta vastaan.

Pääkirjoituksessa⁵¹ tuomioistuimia moititaan, koska ne ovat lähteneet tielle, joka vähentää journalismin eettisyyttä ja sananvapautta. Kirjoittaja kertoo journalismin asiantuntijan luennoista, jossa tämä muistutti, että lehdistössä tärkeintä on vapaus, joka mahdollistaa vastuun ja etiikan. Kirjoittajan mukaan näyttää siltä, että tuomioistuimet haluavat kaapata journalismin etiikan omaan käyttöönsä ja näyttää, miten sitä kuuluu käyttää. Asiantuntijan mukaan tämä on etiikkaa ilman vapautta.

Tiedotusvälineiden edustaja arvostelee⁵² Yhtyneiden Kuvalehtien saamaa kirjoituskieltopäätöstä. Oikeusoppineiden päätös on hänen mielestään tyrmistyttävä ja saa mykistymään häm-

⁴⁹ Journalisti 13/2001

⁵⁰ Journalisti 13/2001

⁵¹ Journalisti 7/2002

⁵² Journalisti 18/2002

mästyksestä. Haastatellun mielestä oikeusoppineet eivät ole nähneet asian taustoja ja ratkaisun vaikutusta sananvapauteen.

Journalisti arvostele⁵³ tuomioistuimia siitä, että ne eivät ole sananvapautta koskevissa mediaoikeudenkäynneissä ottaneet huomioon Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen päätöksiä.

7.1.3.4. Asiantuntijuus ja valta

Osa journalisteista näkee keskustelussa olevan kyse valta-asehasta. Journalistit arvostelevat oikeusoppineita siitä, että ne yrittävät omia itselleen sitä valtaa, joka kuuluu journalisteille. Samoin oikeusoppineita arvostellaan siitä, että ne ovat ottaneet itselleen asiantuntijan aseman journalismia koskevissa kysymyksissä. Journalistien mielestä oikeusoppineilla ei ole tarpeeksi tietoa ollakseen journalismin asiantuntijoita.

Journalisti toteaa⁵⁴, että tuomioistuimilla on halua näpäyttää mediaa. Tämä näkyy niiden medioille antamissa tuomioissa. Syynä näpäytyksen antamisen tarpeelle haastateltu journalisti sanoo olevan sen, että tuomioistuimet ovat kokeneet median ottaneen tuomioistuimille kuuluvaa tuomiovaltaa itselleen. Journalistin mukaan tulkinta on tuomioistuinten oma.

*”- Kiihän tällaisen tulkinnan. Media ei ole soveltanut oikeusjuttujen käsittelyyn erityisiä kriteerejä, vaan niistä on kerrottu samoin journalistisin kriteerein kuin muistakin ilmiöistä ja tapahtumista, NN sanoi.”*⁵⁵

Tulee mieleen, että tuomioistuimet ovat erityisen herkkänahkaisia ja yrittävät – ainakin toimittajien mielestä – pitää kiinni erityisasemastaan. Tekstissä viitataan siihen, että aiemmin tiedotusvälineiden mielestä tuomioistuimet olivat arvostelun yläpuolella eli niihin ei puututtu. Tästä seurasi se, että tuomioistuimet tottuivat olemaan arvostelun ulkopuolella. Nyt kun niistä kirjoitetaan – vaikka ainakin journalistin mukaan täysin samoin kriteerein kuin muistakin asioista – uusi tilanne ahdistaa ja oma valta yritetään saada takaisin. Eli tuomioistuimet yrittävät päästä uudelleen tilanteeseen, jossa ne saavat toimia rauhassa eikä niiden tarvitse välittää siitä,

⁵³ Journalisti 19/2002

⁵⁴ Journalisti 16/1999

⁵⁵ Journalisti 16/1999

että koko kansa pääsee tiedotusvälineiden tekemien juttujen kautta seuraamaan niiden työskentelyä.

Kolumnisti⁵⁶ arvostelee oikeusoppineita KKO:n päätöksestä, joka koskee STT:n juttua. Jutussa oli KKO:n mukaan kirjoitettu rikosasiasta niin, että epäilty oli saatu vaikuttamaan varmalta syylliseltä. Kolumnistin mielestä KKO toimi väärin ja vaikka syytettynä oli STT:n toimittaja, ”*opetus on varmasti tarkoitettu laajemmalle piirille*”.

Toisessa kolumnissa⁵⁷ arvostellaan tuomioistuimia siitä, että ne ovat ottaneet Journalistin ohjeet käyttöönsä. Kirjoittaja kritisoi oikeusoppineiden puuttumista toimittajien työhön.

”Journalistin ohjeet eivät ole yksin journalistien omaisuutta. Niitä tarvitsevat ja käyttävät muutkin.

*Esimerkiksi tuomioistuimet.”*⁵⁸

Myöhemmin kolumnissa⁵⁹ kirjoittaja toteaa lehden numerossa olevan niin paljon oikeusasiaa, että lukija saattaisi erehtyä olevansa lukemassa oikeusoppineiden julkaisua. Oikeusasioista puhuminen kuitenkin kertoo siitä, että journalistit ovat tuomioistuinten toimista huolissaan ja niistä pitää niiden mielestä keskustella. Jutussa käsitellään oikeustoimittajia ja sitä, miten he haluavat tehdä pesäeroa esimerkiksi tuomioistuihin. Niin paljon, että nämä kolumnistin siteeraaman toimittajan mukaan ”*katsovat riippumattomuutensa ja jopa legitimitteettinsä vaarantuneen*”.

Oikeusoppineita arvostellaan siitä⁶⁰, että Yhtyneiden Kuvalehtien kirjoituskieltopäätöksessä käräjäoikeus otti valtaa, joka ei kuulunut sille, vaan päätoimittajille. Haastateltu journalisti pitääkin päätöstä lainvastaisena.

JSN:n yksityisyyden suojaa ja sananvapautta käsittelevästä seminaarista kerrotaan jutussa⁶¹, jonka otsikkoon on nostettu ensimmäisenä sana salaliitto, kun puhutaan journalistien ja oikeusoppineiden välisistä suhteista. Haastateltu toimittaja toteaa, että tuomiovalta on ollut aktiiv-

⁵⁶ Journalisti 8/2000

⁵⁷ Journalisti 19/2002

⁵⁸ Journalisti 19/2001

⁵⁹ Journalisti 4/2002

⁶⁰ Journalisti 18/2002

⁶¹ Journalisti 19/2002

visen tarkastelun kohteena vasta noin 10 vuoden ajan. Tänä aikana esimerkiksi tuomareiden nimiä on tullut lehteen päätösten yhteydessä. Nyt toimittaja epäileekin, että asioiden julkisuus on ollut oikeusoppineille liikaa ja nämä ovat kostolinjalla.

*”Minulla on sellainen käsitys, että tämä heijastuu otteiden koventumisena.”*⁶²

Toimittajan mielestä tuomioistuinten päätökset ovat sananvapauden kaventamista.

Kolumnisti⁶³ kirjoittaa journalistien itsesääntelystä. Hän esittelee Ruotsissa käytössä olevaa mallia, joka toimii hänen mukaansa hyvin. Malli on juristilähtöinen, mutta kolumnisti toteaa kuitenkin, että itsesääntely onnistuu Ruotsissa ilman oikeusoppineita. Näin pitäisi olla Suomessakin.

7.1.3.5. Laki ja etiikka menneet sekaisin

Journalistien mielestä oikeusoppineet ovat lain tulkinnoillaan aiheuttaneet sen, että laki ja etiikka ovat menneet keskustelussa ja oikeuden päätöksissä sekaisin.

Journalisti ihmettelee⁶⁴ kahden oikeusoppineen käsityksiä laista ja Journalistin ohjeista. Oikeusoppineen mielestä ohjeista voi hakea tukea rikosoikeudelliseen arviointiin. Toinen haastateltu oikeusoppinut puolestaan sekoittaa hyvän journalistisen tavan ja rikosoikeuden. Molempien perusteluja kirjoittaja pitää ontuvina.

Journalisti arvostelee⁶⁵ oikeusoppineita KKO:n Hardwick-päätöksestä. Päätöksessä ovat menneet sekaisin laki ja Journalistin ohjeet. Toimittaja siteeraa oikeusoppineen puhetta Helsingin Sanomista 10.7.2002.

Haastateltu toimittaja⁶⁶ arvostelee oikeusoppineita, joilla etiikan ja rikosoikeuden välinen raja on tuomioistuimissa epäselvä. Toimittaja lisäksi muistuttaa, että sananvapaus on sitäkin, että oikeusoppineet saavat arvostella mediaa. Tuntuu, kuin journalisti olisi ottanut käyttöönsä lau-

⁶² Journalisti 19/2002

⁶³ Journalisti 9/2002

⁶⁴ Journalisti 18/1999

⁶⁵ Journalisti 13/2002

⁶⁶ Journalisti 14/2002

sahduksen, johon toivoo oikeusoppineiden käyvän kiinni – melkein kuin menevän lankaan – ja toimivan niin kuin media haluaisi. Eli toimivan sananvapauden säilymisen puolesta, vaikkakin lähes niin, etteivät itse sitä tajua.

Journalisti arvostelee⁶⁷ korkean aseman oikeusoppinutta, joka ei ole tullut paikalle Journalismin päiville, vaikka keskustelun aiheena ovat perusoikeudet. Tulee vaikutelma, että toimittajan mielestä oikeusoppineelle muut asiat ovat yhteiskunnan sananvapautta tärkeämpiä. Juttuun haastateltu journalisti arvostelee oikeusoppinutta siitä, että tämä ei selvästi vastusta mediaoikeudenkäynneissä annettuja päätöksiä.

*”- En epäile, että NN haluaisi kurittaa journalisteja, mutta ellei etiikan ja juridiikan rajaa pidetä selvänä, niinkin saattaa käydä.”*⁶⁸

Journalisti haluaisi sananvapauslakiin säännöksen, ohjeen, joka korostaisi, että lakia on sovellettava sananvapautta edistävästi. Tulee mieleen, että journalistien luotto laissa ei ole sitä soveltavien eli oikeusoppineiden puolella. Siellä kun on alettu tulkitsemaan tekstejä – esimerkiksi Journalistin ohjeita – liian laajoin oikeuksin.

7.1.3.6. Journalisti arvostelee journalisteja

Journalistit saavat moitteita journalisteilta kahdessa jutussa. Eräässä jutussa⁶⁹ haastateltu toimittaja moittii muita toimittajia. Hän on huomannut, että mediassa ollaan mielellään hiljaa silloin, *”kun oikeusoppineet ovat ärisseet toimitusten esiintyvän omissa asiassaan”*.

Toisessa jutussa⁷⁰ haastateltu journalisti on sitä mieltä, että journalistit eivät ole kertoneet tarpeeksi selvästi viestiä siitä, mitä niiden mielestä yksityisyyden suojaan kuuluu ja mitä ei. Näin ollen pelkkä oikeusoppineiden arvostelu ei välttämättä tuota journalistien haluamaa tulosta.

⁶⁷ Journalisti 15/2002

⁶⁸ Journalisti 15/2002

⁶⁹ Journalisti 14/2002

⁷⁰ Journalisti 19/2002

7.2. Oikeusoppineet arvostelevat journalisteja ja toisiaan

Siinä missä journalistit arvostelevat oikeusoppineita hyvinkin värikkäästi ja rajusti, oikeusoppineet eivät aivan yllä samalle tasolle. Moitteita annetaan, mutta melko hillitysti. Vain muutamana kerran – ja silloinkin kollegoiden kesken – oikeusoppineet innostuvat tuomitsemaan journalistit kunnolla.

7.2.1. Oikeusoppineet puhuvat journalisteille journalisteista ja itsestään

Oikeusoppineet arvostelevat journalisteja oman asemansa käyttämisestä väärin. Oikeusoppineiden mukaan toimittajat ajavat omaa etuaan. Uutisoinnissaan media välittää asioista totuudenvastaisen kuvan, esimerkkeinä mainitaan oikeudenkäynneistä kertominen ylidramatisoiden. Lisäksi tiedotusvälineet neuvovat tuomioistuimia ja kritisoivat mediaoikeudenkäyntipäätöksiä.

Oikeusoppineet vastaavat JSN:n päätöksiin viittaamiseen ja Journalistien ohjeiden käyttämiseen toteamalla, että JSN kirjoittaa ratkaisujaan niin, että niitä voidaan käyttää itsesääntelyn vastaisiin tarkoituksiin. Siis on journalistien oma vika, että Journalistin ohjeiden tulkinta on tullut tuomioistuimiin.

Journalisteille puhuessaan oikeusoppineista muutama uskaltaa moittia kollegojaan. Esille tulee KKO:n Hardwick-päätös, jossa oikeusoppineen mielestä perustuslakia on tulkittu väärin. Toisaana arvostelun kohteena on Journalistin ohjeiden käyttö tuomioistuimissa. Ohjeiden tulkinta ei kaikkien oikeusoppineidenkaan mielestä kuulu tuomioistuimille.

7.2.1.1. Oikeusoppinut arvostelee journalisteja

Oikeusoppinut arvostelee journalisteja kahdeksassa Journalistin jutussa. Toimittajia syytetään yleisimmin asemansa väärinkäyttämisestä.

Oikeusoppinut toteaa haastattelussa⁷¹, että STT:n hiihtojutussa ja Nostokonepalvelutapauksessa media on toiminut epäilyttävästi, julkisesti omaa asiaansa ajaen. Oikeusoppinut

⁷¹ Journalisti 15/2001

toivoo eettistä keskustelua median ja oikeuslaitoksen riippumattomuuden rajoista. Hänen mielestään media neuvoo tuomioistuimia. Oikeusoppineen mielestä toimittajat ovat käyttäneet julkisuutta hyväkseen vaatiessaan esimerkiksi muutosta käräjäoikeuden päätökseen hovioikeudelta. Oikeusoppineen mukaan media saa kertoa oikeuden päätöksistä, mutta vasta päätöksiä saa arvostella, ei keskeneräisiä asioita.

*”Erityisen aralla alueella ollaan silloin, kun media osallistuu kritiikkiin omassa asiassaan.”*⁷²

Oikeusoppineen mielestä oikeusoppineet ovat toimineet oikein esimerkiksi Nostokonepalvelu-jutussa. Hänen mukaansa Helsingin käräjäoikeuden päätöstä voisi käyttää vaikka oppikirjassa esimerkkinä. Toimittajia oikeusoppinut sen sijaan arvostelee tästäkin asiasta.

*”Sen sijaan lehdistöjulkisuudessa haluttiin NN:n mukaan synnyttää kuva vahingonkorvausten ´amerikkalaistumisesta´ ja näin johtaa hakoteille yhteiskunnallinen keskustelu siitä, mikä on julkisen sanan vastuu yksityisen kansalaisen tai yrityksen oikeusturvasta.”*⁷³

Vaikka lehdistöä ei pidä suitsia, lehdistö on pantava oikeusoppineen mukaan ymmärtämään vastuunsa. Tulee mieleen, että hän ei vastaa kuitenkaan journalistien kysymykseen siitä, ymmärtääkö oikeuslaitos vastuunsa esimerkiksi käyttäessään Journalistin ohjeita perusteina päätöksissään, esimerkiksi Nostokonepalvelun tapauksessa. Oikeusoppinut toteaa, että lehdistöllä on oltava vastuu tuottamistaan mielikuvista. He ovat syyllisiä.

*”Jos sitä ei ymmärretä, uhkana on oikeusvaltion rapautuminen. Syypäitä siihen eivät ole ainakaan tuomarit. Syylliset ovat muualla.”*⁷⁴

Oikeusoppinut kirjoittaa Mielipiteitä-palstalla.⁷⁵ Oikeusoppinut syyttää journalisteja sananvapauden käytöstä niin, että esimerkiksi kamerat tuodaan oikeussaliin. Kirjoittajan mielestä toimittajat ovat syyllisiä siihen, että tavalliset kansalaiset joutuvat tuntemaan olevansa mukana kohuoikeudenkäynnissä tai mediasirkuksessa. Oikeusoppineen mielestä toimittajat välittävät

⁷² Journalisti 15/2001

⁷³ Journalisti 15/2001

⁷⁴ Journalisti 15/2001

⁷⁵ Journalisti 9/2002

jutuissaan oikeudenkäynneistä totuudenvastaisen kuvan ja näin ollen kansalaisilla on vääriä mielikuvia siitä, mitä oikeudessa itse asiassa tapahtuu.

Oikeusoppinut toteaa, että tuomioistuimet eivät ole ”*tieten tahtoen kaapanneet*” itselleen valtaa määrätä muun muassa julkisuuteen ja vahingonkorvauksiin liittyvistä kysymyksistä, ja vastaa näin journalistien esittämään kritiikkiin. Hän ei kuitenkaan viittaa sananvapauslain uudistusehdotuksen kohtaan, jonka mukaan tuomioistuimet saisivat määrätä esimerkiksi kunnianloukkaamistuomion julkaisemisesta tiedotusvälineissä. Samoin mediaoikeudenkäynneissä tuomioistuimet määräävät vahingonkorvauksista ja näin ruokkivat kanteiden määrän nousua.

Haastattelussa⁷⁶ oikeusoppinut toteaa, että JSN kirjoittaa päätöksiään tavalla, joka antaa mahdollisuuden käyttää niitä väärin, itsesääntelyn vastaisiin tarkoituksiin. Oikeusoppineen mielestä neuvoston työssä epäilyttävää on suuntaus ratkaista riidanalaisia kysymyksiä. Oikeusoppineen mielestä tämä ei ole sopivaa, koska näyttökysymyksiä ei voi ratkaista neuvoston kaltaisessa toiminnassa. Hänen mielestään pitää säilyttää kirkkaana mielessä se, että neuvosto ei ratkaise oikeudellisia kysymyksiä. Oikeusoppineen mielestä on vaarallista, jos JSN ryhtyy ratkaisemaan muita kuin eettisiä kysymyksiä.

”- Vaara on siinä, että ulkopuolinen taho, esimerkiksi tuomioistuin, ottaa lopputuloksen sieltä ja unohtaa toisen osapuolen kuulemista koskevat säännöt. Ne ovat koko oikeudenhoidon keskeisin periaate. Jos JSN on ratkaissut jonkin näyttökysymyksen, johon kantelun kohde ei ole ottanut kantaa, se on itse menetellyt tämän säännön vastaisesti.”

”NN:n mukaan JSN:n perussopimuksen muutos, jolla pyrittiin estämään neuvoston ratkaisujen käyttäminen tuomioistuimissa, oli erittäin hyvä ja tarpeellinen.”⁷⁷

Ongelma ei kuitenkaan ole sopimuksen muutoksen jälkeen kokonaan poistunut. Sääntöjä voidaan aina kiertää.

”- Nokkelimmat ovat nyt huomanneet sen, että pannaan kaveri kantelemaan ja sitten käytetään hyväksi sitä ratkaisua. Siihen liittyy vaara, että se noteerataan tuomiois-

⁷⁶ Journalisti 14/2002

⁷⁷ Journalisti 14/2002

*tuimessa. Napataan lopputulos muualta kuin sen oikeusjutun näytöstä.”*⁷⁸

Tällä oikeusoppinut tarkoittaa sitä, että vieläkin JSN käsittelee aiheita, jotka sen päätöksen antamisen jälkeen päätyvät oikeuteen. Ja oikeus sitten käyttää hyväkseen JSN:n päätöstä vaikka näin ei saisi olla. Jutun yhteydessä onkin ote JSN:n perussopimuksen 10. pykälästä: ”*Jos ilmoituksen tekijä selvästi hakee neuvoston päätöstä samassa asiassa nostettavaa rikostai vahingonkorvausoikeudenkäyntiä varten, neuvosto ei käsittele asiaa tai keskeyttää sen käsittelyn oikeudenkäynnin ajaksi. Neuvosto voi harkintansa mukaan jättää muunkin asian käsiteltäväkseen ottamatta tai keskeyttää käsittelyn.*”

Oikeusoppinut toteaa artikkelissaan⁷⁹, että jos JSN haluaa painottaa edelleen journalismin etiikan kehittämistä, sen olisi ratkaisuisaan painotettava hyvän journalistisen tavan kehittämistä, ei pelkästään sovellettava yksittäisiä ohjeita. Oikeusoppinut lisäksi näkisi mielellään JSN:n tekevän nykyistä enemmän lausumia erilaisista yleisistä eettisesti tärkeistä journalismin kysymyksistä. Oikeusoppineen mielestä molemmat, sekä oikeusoppineet että journalistit, ovat yrittäneet omia toistensa toimintatapoja. Moitteita siis tulee molemmille.

Oikeusoppineet muistuttavat⁸⁰ journalisteja siitä, että näiden valta käyttää sananvapautta myös velvoittaa ja että journalistit ovat olleet liian herkkänahkaisia tuomioistuinten päätöksistä.

7.2.1.2. Oikeusoppinut arvostelee oikeusoppineita

Kahdessa Journalistin jutussa oikeusoppinut arvostelee oikeusoppineita.

Toimittaja siteeraa⁸¹ Helsingin Sanomissa ollutta kirjoitusta⁸², jossa oikeusoppinut toteaa Hardwickin tapauksesta, että hänen mielestään perustuslain 10. pykälä ei tue niin laajaa tulkintaa yksityiselämästä kuin mitä KKO päätöksessään edustaa. Oikeusoppinut toteaa lisäksi, että KKO:n päätöksessä näkyvät Journalistin ohjeet ja niitä koskevat JSN:n ratkaisut. Lisäksi

⁷⁸ Journalisti 14/2002

⁷⁹ Journalisti 16/2002

⁸⁰ Journalisti 19/2002

⁸¹ Journalisti 13/2002

⁸² Helsingin Sanomat 10.7.2002

viitataan Helsingin Sanomien juttuun⁸³, jossa toinen oikeusoppinut toteaa, että KKO:n päätöksestä puuttuu kokonaan rikosvastuun yleisten edellytysten käsittely. Oikeusoppineen mielestä Hardwickia ei voi tuomita lain mukaan, koska yksityiselämän loukkaamisesta voi tuomita vain silloin, kun teko täyttää laissa sen tunnusmerkistön. Siihen kuuluu se, että teko on tehty tahallaan. Oikeusoppinut kysyykin, miten Hardwick olisi voinut tehdä sen tahallaan, kun noudatti vakiintunutta uutiskäytäntöä.

Oikeusoppineen kirjoittamassa artikkelissa⁸⁴ tämä moittii toisia oikeusoppineita. Hänen mielestään on väärin, että tuomioistuimissa on alettu tulkita Journalistin ohjeita. Oikeusoppineet ovat yrittäneet omia journalistien toimintatapoja, mikä ei ole hyvä asia.

7.2.2. Oikeusoppineet puhuvat yleisölle journalisteista ja itsestään

Yleisölle puhuessaan oikeusoppineet ovat varovaisia tuomitsemaan journalisteja. Toisaalta on muistettava, että oikeusoppineiden mielipiteet eivät ole koskaan suoraan yleisölle osoittamia vaan ne kulkevat käytännön syistä aina journalistien käsien läpi. Ehkä tämä hillitsee sanomisen haluja.

Ainoa moite, joka aineistossa tulee esille, on oikeusoppineen kommentti siitä, että toimittajat kirjoittavat rikosjutuista leimaavasti. Tällä viitataan mediakäräjöintiin.

Kollegojaan oikeusoppineet moittivat siitä, että ammattikunnassa joidenkin käsitys sananvapaudesta ja yksityisyyden suojasta on vielä liian joko tai –asetelma. Muita moitteita ovat Journalistin ohjeiden käyttäminen tuomioiden perusteina ja se, että Euroopan ihmisoikeussopimusta ei ole vielä Suomessa sisäistetty.

7.2.2.1. Oikeusoppinut arvostelee journalisteja

Arvostelua journalistit saavat oikeusoppineilta kahdessa jutussa. Nostokonepalvelua käsittelevässä jutussa⁸⁵ oikeusoppinut arvostelee toimittajia leimaavasta kirjoitustyylistä kyseisen ta-

⁸³ Helsingin Sanomat 17.7.2002

⁸⁴ Journalisti 16/2002

⁸⁵ Helsingin Sanomat 15.5.2001

pauksen yhteydessä. Käräjäoikeuden päätöksestä kerrotaan myöhemmin.⁸⁶

”Oikeuden mielestä HS:n väitteet olivat omiaan saattamaan Niemiset halveksunnan alaisiksi niin yksityishenkilöinä kuin yrittäjinäkin.”⁸⁷

Lisäksi oikeus toteaa, että suurinta vahinkoa aiheutti toimittajan kirjoittama juttu lokakuussa 1996.

”Siinä kerrottiin ensimmäistä kertaa, että verottaja ja poliisi epäilevät verohallituksen pääjohtajan Jukka Tammen osittain omistamaa Nostokonepalvelua veronkierrosta.”

”Käräjäoikeuden mielestä poliisi ja verottaja eivät tuolloin todellisuudessa epäilleet Nostokonepalvelua, Niemisiä tai Tammea rikoksesta, mutta HS:n uutisen takia tutkinta oli pakko aloittaa.”⁸⁸

7.2.2.2. Oikeusoppinut arvostelee oikeusoppineita

Neljässä jutussa oikeusoppinut arvostelee toisia oikeusoppineita.

Mielipidekirjoituksessa⁸⁹ oikeusoppinut toteaa, että oikeus toimi väärin käyttäessään Journalistin ohjeiden rikkomista tuomiossa perusteina. Koko kuvio on oikeusoppineen mielestä kyseenalainen. Käräjäoikeus katsoi, että Helsingin Sanomien menettely täyttäisi jutussa rikoslain herjauksen tunnusmerkistön. Syyttäjä ja Nostokonepalvelu eivät kuitenkaan vaatineet rangaistusta herjauksesta vaan asiaa käsiteltiin siviiliprosessissa.

Syyttäjä oli katsonut, että menettely ei ole kunnianloukkausrikos ja teki syyttämättäjättämispäätöksen.

”Asianomistajilla olisi tästä huolimatta ollut mahdollisuus nostaa rikoskanne ja vaatia rangaistusta.”

⁸⁶ Helsingin Sanomat 30.6.2001

⁸⁷ Helsingin Sanomat 30.6.2001

⁸⁸ Helsingin Sanomat 30.6.2001

⁸⁹ Helsingin Sanomat 2.7.2001

”Tässä jutussa ei ole vaadittu rangaistusta vaan vahingonkorvausta virheellisen kirjoittelun ja rikoksella aiheutetun vahingon perusteella.”⁹⁰

Oikeusoppinut valaiseekin lukijaa siviili- ja rikosasian erosta.

”Siviili- ja rikosasiain oikeudenkäynti eroavat toisistaan muun muassa siltä osin, ettei rikosasiassa syylliseksi epäiltyä voida kuulla todistajana. Tässä jutussa oli sen sijaan kuultu pääkirjoitustoimittajaa ja jutun kirjoittanutta toimittajaa todistajina. Mikäli heitä olisi epäilty syylliseksi rikokseen, heillä olisi oikeus puolustautua syytettä vastaan.”⁹¹

Mutta käräjäoikeus katsoi, että jutun kirjoittanut toimittaja oli kirjoittanut tahallaan vääriä tietoja. Näin hänen menettelynsä täyttää herjauksen tunnusmerkistön. Mutta toimittajaa ei ollut syytetty herjauksesta eikä hän näin ollen voinut puolustautua herjaussyytöksiä vastaan. *”Oletetusta rikoksesta on tuomittu vahingonkorvaus ilman että olisi käsitelty, onko toimittaja syyllistynyt rikokseen.”*

Oikeusoppinut jatkaa vielä, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevien vaatimusten kannalta menettely oli tässä tapauksessa erittäin kyseenalainen.

Oikeusoppineen kirjoitukseen vastaa mielipidepalstalla toinen oikeusoppinut.⁹² Hänen mielestään ensimmäisen oikeusoppineen näkemys sananvapaudesta ja yksityisyydestä on väärä, liian joko tai –asetelmana.

Haastateltu⁹³ korkeassa asemassa toimiva oikeusoppinut arvostelee käräjäoikeuden päätöstä Nostokonepalvelu-jutussa. Oikeusoppineen mukaan rankaiseva vahingonkorvaus ei kuulu Suomeen. Oikeusoppinut antaa tukensa Sanoma Osakeyhtiölle, sen mielestä tuomiosta kuuluukin valittaa hovioikeuteen.

⁹⁰ Helsingin Sanomat 2.7.2001

⁹¹ Helsingin Sanomat 2.7.2001

⁹² Helsingin Sanomat 5.7.2001

⁹³ Helsingin Sanomat 9.7.2001

Kirjoituskieltopäätöstä käsittelevässä jutussa⁹⁴ haastatellaan oikeusoppinutta, jonka mielestä tuomioistuimilla on ollut viime vuosina vaikeuksia käsitellä sananvapautta ja yksityisyyden suojaa koskevia asioita. Oikeusoppinut viittaa ihmisoikeuksiin, joita ei ole vielä Suomessa tuomioistuimissa sisäistetty. Hänen mielestään oikeusoppineet ovat toimineet asiassa väärin.

7.2.3. Oikeusoppineet puhuvat oikeusoppineille journalisteista ja itsestään

Kun arena on omassa hallinnassa, kritiikkiäkin tuntuu olevan helpompi esittää. Rajuin väite journalisteja vastaan on se, että nämä ajattelevat vain taloudellista voittoa. Henkilön yksityisyyden suojaa voidaan siis loukata ja sen jälkeen maksaa hänet vahingonkorvauksilla hiljaiseksi.

Oikeusoppineiden mielestä toimittajat eivät näe oikeusjutuissa olennaisinta asiaa tai oikeusjutuista kirjoitetaan vain silloin, kun niillä on myynti-arvoa. Jutuissaan toimittajat tuomitsevat epäiltyjä ennakolta eli harrastavat mediakäräjöintiä. Lisäksi toimittajat yksinkertaistavat asioita. Moitteita tulee myös nimensuojan rikkomisesta: jutuissa kerrotaan rikosasioihin liittyvien henkilöiden nimiä.

Oikeusoppineet arvostelevat omiaan siitä, että jotkut oikeusoppineet ovat käsitelleet mediaa miellyttääkseen joitakin juttuja avoimin ovin, vaikka ne olisi pitänyt käsitellä suljetuin ovin. Toiset taas ovat pyrkineetkin siihen, että oikeusjuttua on käsitelty julkisuudessa. Tämä on ollut heille eduksi oman asiansa ja kantansa ajamisen vuoksi.

7.2.3.1. Oikeusoppinut arvostelee journalisteja

Oikeusoppineiden puheissa toisilleen journalistit eivät nauti kovin suurta suosiota. Useimmissa jutuissa ja oikeuden päätöksissä heidän toimiaan arvostellaan.

Oikeus-lehden artikkelissa⁹⁵ kirjoittaja toteaa, että toimittajat eivät näe oikeusjutuissa olennaisinta. Heidän huomionsa keskittyy prosessiin, oikeudenkäyntiin ja siellä käytyyn keskusteluun, josta saa hyviä juttuja ja kuvaa esimerkiksi tv-juttuihin. Kirjoittajan mielestä toimittajat eivät siis kirjoita oikeusjutuissa yhteiskunnallisesta merkittävistä asioista.

⁹⁴ Helsingin Sanomat 5.10.2002

⁹⁵ Oikeus 3/2002

Kirjoittaja toteaa, että oikeusjutuista kirjoittamisesta on tullut yhteiskunnan moraalikeskustelun uusi paikka. Kun oikeusjutuista kirjoitetaan jo ennen tuomiota, palstoilla keskustellaan siitä, mikä on moraalisesti oikein ja mikä väärin. Ja kirjoittajan mukaan oikeusoppineiden on pitänyt sopeutua tähän.

Artikkelissa käydäänkin läpi niitä tapoja, joilla uusi asetelma journalistien ja oikeusoppineiden välillä näkyy. Kirjoittajan mielestä asetelman tulisi korostaa oikeusoppineiden valmiutta ottaa moraalista vastuuta päätöksistään. Arvostelua saa myös toimittajien tapa katsoa oikeusjutuissa niiden viihdearvoa ja samalla laskea markkina-arvoa: mikä juttu myy. Huonona asiana tiedotusvälineille kirjoittaja pitää vielä sitä, että oikeusjutuista kirjoitetaan epätasaisesti. Esimerkiksi hovioikeuden tuomio on enää välttämätön pakko toimittajille jutuntekoon ja rikosjutut saavat kohtuuttoman paljon enemmän huomiota muihin juttuihin verrattuna.

Oikeus-lehden toisessa artikkelissa⁹⁶ kirjoittaja arvostelee journalisteja siitä, että näiden mielestä hovioikeusvaihe on välttämätön paha. Kirjoittaja siis näkee journalistin henkilönä, joka kirjoittaa kaiken mielenkiintoisen jo käräjäoikeuden käsittelyn aikana ja enemmän kuin mikään muu häntä kiinnostavat tapauksen yksityiskohdat, ei esimerkiksi tuomio. Samalla hänellä on hyvin yksioikoinen käsitys journalisteista ja näiden työskentelytavoista.

”Suomessa lähes jokaisen sanomalehden toimituksessa on nuori vasta-alkaja, jonka tehtävänä on soitella poliisille ja kysellä onko mitään erityistä tapahtunut.”⁹⁷

Samoin kirjoittaja arvostelee poliisien lähettämiä tiedotteita. Niiden vuoksi tutkiva journalismi on alennustilassa ja lehdet julkaisevat tiedotteita lähes sellaisenaan. Lisäksi toimittajien tapa syyllistää ennen aikojaan on yleistynyt. Epäiltyä saatetaan sanoa ensin epäillyksi tai syytetyksi, mutta sitten kuitenkin esimerkiksi samassa jutussa ”autopommimieheksi” ja näin syyllistetään kuitenkin.

Oikeusoppinut⁹⁸ kirjoittaja puhuu turvaamistoimipäätöksestä ja arvostelee journalisteja rajusti. Hän aloittaa toteamalla, että Suomessa tuomarit ovat erottamattomia siksi, ettei heihin voisi vaikuttaa, esimerkiksi lehtikirjoittelulla. Kirjoittaja toteaa, että oikeudet voivat näin ollen teh-

⁹⁶ Oikeus 3/2002

⁹⁷ Oikeus 3/2002

⁹⁸ Oikeus 4/2002

dä ratkaisuja, jotka eivät miellytä kaikkia valtaapitäviä. Kirjoittajan mielestä paljon valtaa on tiedotusvälineillä.

Kirjoittaja toteaa, että toimittajat eivät ole ymmärtäneet, mistä turvaamistoimessa on kysymys. Kirjoittajan mielestä toimittajilla on siis paljon valtaa, mutta he eivät tunne lakia ja heillä on taipumus yksinkertaistaa asioita. Myöhemmin artikkelissa todetaan, että yksityisyyden suojaa loukataan enemmän, jos sitä ensin loukataan ja sitten tietoa oikaistaan. Silloinhan henkilön elämästä kirjoitetaan itse asiassa vielä enemmän: siis ensin juttu ja sitten oikaisu. Ja tämä on kirjoittajan mielestä ehdottoman väärin. Mutta siis kun käräjäoikeus ensin töpeksii ja sitten korjaa virheensä, kaikki on aivan hyvin. Siis tiedotusvälineiden asian oikaisu on huono juttu, mutta tuomioistuimen ei.

Toimittajien moraalikin joutuu koetukselle. Kirjoittaja toteaa jälkikäteiskontrollia käsitellessään, että tiedotusvälineiden osalta kyse on voiton maksimoinnista silloin, kun ne julkaisevat henkilön yksityisyyttä loukkaavia asioita. Sitten mennään käräjille ja maksetaan vahingonkorvaus, joka kirjoittajan mukaan ei koskaan vastaa sitä summaa, jonka tiedotusväline on saanut mehukkaan jutun julkaistuaan voittona.

”Eli tiedotusväline voi kylmästi laskelmoida loukkaavansa lakia ja maksavansa loukatun hiljaiseksi.”⁹⁹

Helsingin käräjäoikeuden Nostokonepalvelu-jutun päätöksessä¹⁰⁰ oikeusoppineet tuomitsevat journalistien toiminnan niin lain kuin Journalistin ohjeiden rikkomisenkin perusteella.

Käräjäoikeuden Hardwick-päätöksessä¹⁰¹ olivat sitä mieltä, että journalistit rikkoivat yksityiselämän suoja. Hovioikeudenkin päätöksessä¹⁰² journalistit saavat moitteita. Hovioikeuden mielestä Reinin naisystävän nimeä ei olisi silti tarvinnut sanoa, vaikka se ei hovioikeuden mielestä lain mukaan kiellettyä ollutkaan.

⁹⁹ Oikeus 4/2002

¹⁰⁰ Helsingin käräjäoikeuden tuomio 29.6.2001

¹⁰¹ Helsingin käräjäoikeuden tuomio 4.12.1997 (R97/4128)

¹⁰² Helsingin Sanomat 8.1.2000 (Helsingin hovioikeuden päätös ei ole saatavissa)

KKO:n Hardwick-jutun päätöksessä¹⁰³ todetaan toimittajien toimineen väärin. Reinin naisystävän nimeä ei rikoslain mukaan olisi saanut sanoa. Päätöksessä todetaan, että Reini on haastattelussa toivonut – Hardwickin sanottua naisystävän nimen ensimmäisen kerran – että naisystävä jätettäisiin rauhaan, koska tämä on yksityishenkilö. Silti Hardwick on sanonut nimen toistamiseen.

*”Tämä osoittaa, että ohjelmassa oli nimenomaisesti tarkoitettu tuoda X (Reini) esiin. Jutun asiakirjoista ilmenee, että ohjelmaa suunniteltaessa tästä oli ohjelman tekijöiden kesken sovittukin.”*¹⁰⁴

7.2.3.2. Oikeusoppinut arvostelee oikeusoppineita

Oikeusoppineiden puheessa oikeusoppineille arvostellaan enimmäkseen toimittajia, mutta oma ammattikuntakin saa nuhteita kahdessa Oikeus-lehden artikkelissa ja yhdessä oikeuden päätöksessä.

Oikeus-lehdessä¹⁰⁵ kirjoittaja arvostelee oikeusoppineita siitä, että joillekin heistä jonkin jutun käsittely julkisuudessa voi olla myönteinen asia heidän ajamansa kannan vuoksi. Kirjoittaja ei artikkelissaan halua arvioida sitä, kenen etu on, että oikeusjuttuja käsitellään tiedotusvälineissä.

Toisessa artikkelissa¹⁰⁶ tuomioistuimet saavat moitteita siitä, että ne ovat taipuneet median edessä ja esimerkiksi käytäntö istuntojen suljetuista ovista on muuttunut, vaikka laki on pysynyt samana. Kirjoittajan mielestä tietyissä tapauksissa on ollut selvää, että juttu olisi pitänyt käsitellä suljetuin ovin, mutta antaa ymmärtää, että media on onnistunut toiminnallaan johtamaan tilanteen siihen, että tuomioistuimet päästävät kaikki sisään. Oikeusoppineiden pitäisi kirjoittajan mielestä pysyä asiassa tiukempana.

KKO:n Hardwick-päätöksessä arvostellaan hovioikeuden päätöstä hylätä Hardwickia ja Broadcastersia vastaan nostettu syyte. KKO:n mielestä ratkaisu oli väärä. Hovioikeus perusteli syytteen hylkäämisen sillä, että Reinin naisystävä oli joutunut osalliseksi suurta julkisuutta

¹⁰³ KKO:n päätös 25.6.2002 (KKO 2002:55, R2000/190)

¹⁰⁴ KKO:n päätös 25.6.2002 (KKO 2002:55, R2000/190)

¹⁰⁵ Oikeus 3/2002

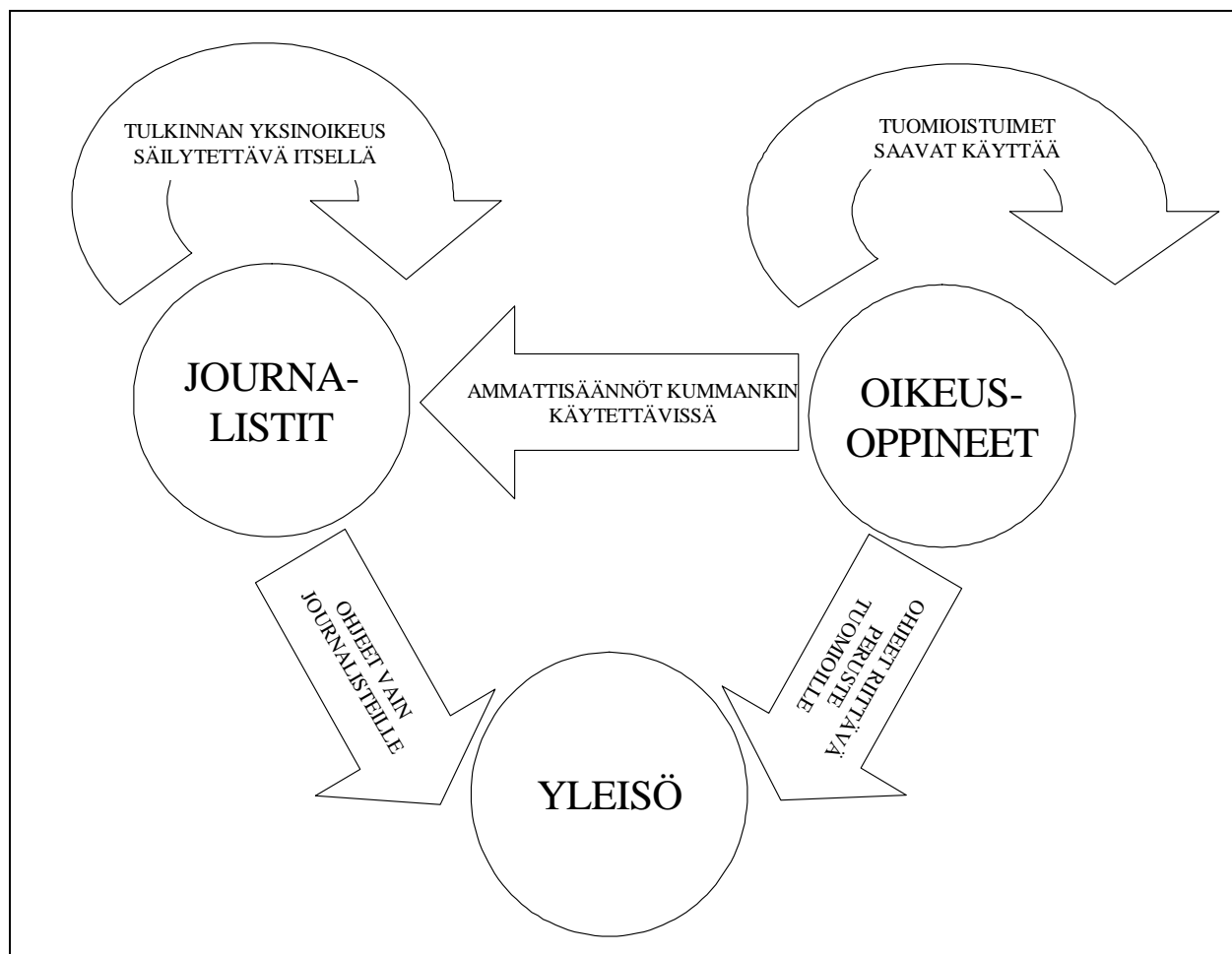
¹⁰⁶ Oikeus 3/2002

saaneeseen tapahtumaan ja näin ollen ei voi nauttia normaalia yksityisyyden suojaa. KKO:n mukaan lainkohtaa ei voi tulkita kyseisellä tavalla.

8. JOURNALISTIEN JA OIKEUSOPPINEIDEN SUHTAUTUMINEN JOURNALISTIN OHJEISIIN

Journalistit ovat täysin yksimielisiä siitä, että Journalistin ohjeita ja JSN:n päätöksiä ei saa käyttää tuomioistuimissa. Yleisin perustelu on se, että laki ja etiikka on pidettävä erillään.

Oikeusoppineet puolestaan sekä kannattavat että vastustavat ohjeiden käyttöä. Kannattajat toteavat, että muidenkin alojen ammattisääntöjä käytetään tuomioiden perusteina. Vastustajat muun muassa pelkäävät journalistien itsesääntelyjärjestelmän tuhoutumista, kun ohjeita käytetään tuomioistuimissa.

Kuvio 5. Journalistin ohjeet. Aineistossa journalisteille puhuvista oikeusoppineista puolet kannattaa ohjeiden käyttöoikeutta tuomioistuimille, puolet vastustaa sitä. Samoin puhuessaan yleisölle mielipide siitä, onko Journalistin ohjeiden rikkominen riittävä peruste tuomiolle, jakaantuu melko tasan vastustajiin ja kannattajiin. Journalistien kannat ovat selkeästi enemmistön mielipiteitä.

8.1. Journalistin ohjeet: journalistit puolustavat tulkinnan yksinoikeuttaan

Journalistit vastustavat Journalistin ohjeiden käyttöä tuomioistuimissa voimakkaasti, mutta vain omalla areenallaan. Oikeusoppineille puhuessaan journalistit eivät kommentoi asiaa lainkaan ja yleisöllekin puhuessaan esittävät vain muutaman perustelun siitä, miksi ohjeita ei pitäisi käyttää lain rinnalla.

8.1.1. Journalistit puhuvat Journalistin ohjeista oikeusoppineille

Tällä areenalla journalistit vaikenevat. Suurin syy löytynee aineistosta, josta tälle areenalle osui vain yksi artikkeli. Siinä journalisti ei käsitellyt Journalistin ohjeiden käyttöä. Silti tuntuu

uskomattomalta, että asiasta, joka on puhuttanut journalisteja usean vuoden ajan ja josta on järjestetty seminaareja, luentoja ja keskusteluja ja josta ammattilehti Journalisti on pursunnut artikkeleita, yhtäkään kirjoittajaa ei ole löytynyt Oikeus-lehteen. Tai ei ole haluttu. Ehkä journalistit ovat luottaneet siihen, että oikeusoppineet seuraavat keskustelua Journalistin palstoilta. Tai sitten sisu on mennyt kaulaan siinä vaiheessa, kun ohjeiden käytön vastustusta on pitänyt lähteä perustelevaan sillä kielellä ja niillä termeillä, joita oikeusoppineet ymmärtävät.

8.1.2. Journalistit puhuvat Journalistin ohjeista yleisölle

Yleisölle journalistit perustelevat kantaansa Journalistin ohjeiden käytön vastustamisesta tuomioistuimissa sillä, että ohjeet on tehty ammattikunnan sisäiseen käyttöön. Niitä tulkitsee JSN. Ohjeet ovat sisällöltään vaativammat kuin laki, niitä ei ole tehty oikeuksissa tulkittaviksi. Tuomioistuimet tulkitsevat Suomen lakia. Lisäksi toimittajat pelkäävät, että toimittajien rangaistus- ja korvausvastuu laajenee ja koventuu, jos tuomioita annetaan ohjeiden rikkomisen perusteella.

Journalisti ei yhdessäkään Helsingin Sanomien jutussa kannata Journalistin ohjeiden käyttöä tuomioistuimissa. Sen sijaan neljässä jutussa ohjeiden käyttöä tuomioistuinten ratkaisujen perusteina moititaan.

Nostokonepalvelun tapauksessa nousee käsiteltävinä olevista kolmesta mediaoikeudenkäynnistä selvimmän esille tuomioistuinten ja journalistien suhde Journalistin ohjeisiin. Helsingin Sanomien jutussa¹ kerrotaan Nostokonepalvelun asianajajan esitellessä oikeudessa joukon lehdistijuttuja, jotka ovat kantajien mielestä ”*totuudenvastaisia ja tarkoitushakuisia ja leimaavat yrityksen toiminnan rikolliseksi*”. Helsingin Sanomat puolestaan kiistää väitteet.

*”Lehden mukaan kirjoituksissa oli kyse tavanomaisesta rikosuutisoinnista, jotka ovat Journalistin ohjeiden mukaisia.”*²

Perusteina oikeudessa on siis käytetty toimittajien ammattieettisiä ohjeita ja niiden rikkomista. Helsingin Sanomat toteaa, että jutut kirjoitettiin poliisilta ja veroviranomaisilta saatujen tietojen pohjalta. Lehden mukaan saatuja tietoja oli pidettävä luotettavina.

¹ Helsingin Sanomat 15.5.2001

² Helsingin Sanomat 15.5.2001

Julkisen sanan neuvoston seminaarissa käsiteltiin perusoikeuksien suhdetta. Jutussa³ haasteltu journalisti kertoo toimittajien vastustavan Journalistin ohjeiden käyttöä tuomioiden perusteina.

*”Toimittajat pelkäävät, että journalistin rangaistus- ja korvausvastuu laajentuvat ja koventuvat, jos tuomioistuimet alkavat soveltaa ohjeita.”*⁴

Toisaalta oikeusoppinut myöntää jutussa, että korvaukset voivat aiheuttaa toimittajille varovaisuutta työssään, mutta ottaa esimerkiksi Yhdysvallat ja toteaa, että siellä sananvapaus elää edelleen, vaikka korvaussummat ovat erittäin suuriakin.

Toimittajat perustelevat kantaansa⁵ sillä, että Journalistin ohjeet on laadittu ammattikunnan itsesääntelyyn. Journalistin ohjeiden käyttöön tuomioiden perusteina liittyy JSN:n mukaan useita ongelmia. JSN toteaa, että julkisen sanan käytön rajat on säädetty lailla ja sitä tulkitsevat ainoastaan tuomioistuimet. Journalistin ohjeita taas tulkitsee JSN. Jutussa asiasta kerrotaan JSN:n tekemää lausuntoa siteeraamalla. Rangaistus rikoksesta voidaan tuomita vain lain nojalla.

*”Ohjeet ovat olennaisesti yksityiskohtaisempia ja sisällöllisesti selvästi vaativampia kuin lainsäädäntö. Journalistin ohjeita ei ole laadittu eikä tarkoitettukaan tuomioistuimessa sovellettavaksi.”*⁶

8.1.3. Journalistit puhuvat Journalistin ohjeista journalisteille

Aineiston jutuissa journalistit ovat tällä arenalla yksimielisiä siitä, että Journalistin ohjeita ei pitäisi käyttää tuomioistuimissa. Tuomioistuinten ei pitäisi tulkita tai soveltaa ohjeita eikä käyttää niiden rikkomista perusteena rangaistukseen. Journalistit painottavat, että tuomiot on tehtävä pelkästään lain perusteella. Jos toimittaja on rikkonut lakia, hänet voidaan tuomita kunnianloukkauksesta tai vahingonkorvauksiin.

³ Helsingin Sanomat 24.10.2001

⁴ Helsingin Sanomat 24.10.2001

⁵ Helsingin Sanomat 10.1.2003

⁶ Helsingin Sanomat 10.1.2003

Toimittajat perustelevat kantaansa sillä, että Journalistin ohjeet on journalistien itse laatima ammattisäännöstö. Ohjeet on laadittu toimittajien itsesääntelyyn ja niitä saa tulkita vain Julkisen sanan neuvosto, joka käsittelee kanteluita, ja ohjeita tulkittuaan antaa tiedotusvälineelle langettavan tai vapauttavan päätöksen. JSN:lla ei ole mahdollisuutta tuomita ohjeiden rikkomisesta mitään rangaistusta, kuten sakkoja. Tämä oikeus on pelkästään tuomioistuimilla.

Jos tuomioistuimet käyttävät ohjeita perusteina antamissaan tuomioissa, ne samalla murentavat ohjeiden arvoa itsesääntelyssä. Journalistien itsesääntely menettää sen merkityksen, jonka journalistit ovat halunneet sille luoda.

Journalistit muistuttavat usein, että ohjeet ovat tiukempia sääntöjä toimittajan työlle kuin laki. Esimerkkeinä käytetään useimmin yksityisyyden suojan poikkeussäännöstä ja nimensuojaa. Journalistin ohjeissa ihmiset on jaettu tavallisiin kansalaisiin, julkisuuden henkilöihin ja merkittävää yhteiskunnallista valtaa käyttäviin henkilöihin. Laissa julkisuuden henkilöitä ei ole eroteltu ja siksi ammattiohjeet ovat lakia tarkemmat. Nimensuojasta Journalistin ohjeet puolestaan säättävät tiukemmin kuin laki. Silloinkin, kun laki sallisi nimen julkistamisen, Journalistin ohjeet suojelevat kohdetta. Niissä on eritelty, milloin nimen julkaiseminen on mahdollista. Siis vaikka laki sallisi nimen kertomisen, ammattiohjeet sen kieltävät.

Toimittajien mielestä tuomioistuinten suuntaus käyttää ohjeita on vaaraksi ammattikunnan itsesääntelylle ja journalismin etiikalle. Tuomioistuimet vaarantavat JSN:n aseman ohjeiden tulkitsijana. Ohjeiden käytön yksinoikeus on tarkoitettu JSN:lle. Toimittajan työskentely journalismin etiikan mukaisesti tulee mahdottomaksi, kun journalisteja aletaan rangaista lakia tiukempien ohjeiden rikkomisesta. Toimittajan työn luonteeseen kuuluu oikeus olla väärässä. Jollei tätä oikeutta olisi, yhteiskunnan etujen ja vallankäyttäjien valvominen olisi mahdotonta. Journalistit purnaavatkin siitä, että jos jokaisessa asiassa vaaditaan tulevaisuudessa niin sanottu täysi näyttö, juttujen kirjoittaminen aroista aiheista tulee vahingonkorvausten pelossa mahdottomaksi. Tämä puolestaan rajoittaa sananvapautta. Jonka rajoittaminen johtaa yhteiskunnan kannalta kestävämpään yhden totuuden tilanteeseen.

Lisäksi journalistit ovat sitä mieltä, että tulkitakseen Journalistin ohjeita oikein, oikeusoppineilla ja tuomioistuimilla ei ole tarpeeksi syvällistä ammattikunnan tuntemusta. Journalistit muistuttavat, että hekään eivät yritä soveltaa lakia, vaan jättävät sen tulkinnan lainkäytön

ammattilaisille. Samaa he suosittelivat tuomioistuinten edustajille. Journalistin ohjeita ei saa käyttää epäselvän lain tulkinta-apuna.

Journalistien puhuessa journalisteille yhdessäkään jutussa he eivät kannata Journalistin ohjeiden käyttöä tuomioistuimissa tuomioiden perusteina. Sen sijaan 18 jutussa journalistit vastustavat ohjeiden käyttöä tuomioiden perusteina tai tuomioistuijia ohjeiden tulkitsijoina. Eniten toimittajia ohjeiden käytössä pelottaa lain ja etiikan sekoittuminen sekä itsesääntelyjärjestelmän horjumisen.

8.1.3.1. Etiikan ja lain sekoittaminen

Toimittaja ihmettelee⁷, miten oikeusoppinut voi sekoittaa lain ja etiikan ja olla sitä mieltä, että Journalistin ohjeita voidaan käyttää tuomioistuimissa. Jutussa todetaan, että syyttäjän määräämät syytteet Jorma Reinin kotitappelusta laadituista lehtijutuista ovat poikkeuksellisia ja kyseenalaisia, koska ne perustuvat osin Journalistin ohjeisiin.

*”Tosiasiassa Journalistin ohjeilla ja rikoslilla ei ole sellaista yhteyttä, että toisella voisi perustella toista. Muistettakoon myös, että ohjeet ovat huomattavasti tiukemmat kuin laki.”*⁸

Toisaalla toimittaja ihmettelee⁹ Nostokonepalvelu-jutun ratkaisua, jossa tuomion perusteena on käytetty Journalistin ohjeita.

”Hämmennystä on herättänyt sekin, että käräjäoikeuden tuomion perustelut nojaavat pitkälti Journalistin ohjeisiin ja niiden rikkomiseen.”

*”Tämä kyllä hämmensi minuakin, koska olen yrittänyt pitää rajan etiikan ja juridiikan välillä mahdollisimman selvänä.”*¹⁰

⁷ Journalisti 18/1999

⁸ Journalisti 18/1999

⁹ Journalisti 13/200

¹⁰ Journalisti 13/2001

Pääkirjoituksessa¹¹ vastustetaan Journalistin ohjeiden käyttöä perusteina oikeudenkäynneissä. Jutussa todetaan, että media on saanut esimakua siitä, kuinka suuria vahingonkorvaukset voivat olla. Esimerkkinä käytetään Nostokonepalvelun tapausta.

*”Dramaattista lisäväriä tulee siitä, että Nostokonepalvelun jutussa käräjäoikeuden tuomiota perusteltiin alan omien eettisten sääntöjen rikkomisella.”*¹²

Kolumnisti toteaa¹³ Journalistin ohjeiden tarkoittavan tuomioistuimille *”maan tapaa”*, joita tarvittaessa käytetään tulkinta-apuna, jos laki on epäselvä. Kirjoittaja viittaa siihen, että monilla muillakin aloilla on omia sisäisiä ohjeitaan. Hän ei tosin mainitse, ovatko muut alat journalistien kanssa samassa asemassa eli onko muidenkin alojen omia sääntöjä käytetty tuomioistuimissa tuomioiden perusteina. Joka tapauksessa kirjoittaja toteaa, että Journalistin ohjeilla on erityisluonne, koska ne liittyvät perusoikeuden eli sananvapauden käyttämiseen. Koska sananvapaus on perusoikeus, sitä voidaan rajoittaa vain lailla. Tästä herää kysymys, miten edes ohjeita voidaan käyttää perusteina.

Tekstissä viitataan journalistiin, joka on todennut, että itsesääntely ja virallissääntely voivat mennä sekaisin lainsäädäntötyössäkin. Valmisteilla olevaan sananvapauslakiin on tulossa päätoimittajarikkomuksesta säännös, jossa vastaavaa toimittajaa rankaistaan, jos hän on olennaisesti laiminlyönyt velvollisuutensa johtaa ja valvoa toimitustyötä ja jos viestiin on tämän laiminlyönnin johdosta päässyt rikos. Perusteluissa on osio, jossa todetaan, että vastaava toimittaja on laiminlyönyt valvontatehtävänsä silloinkin, kun on jättänyt puuttumatta hyvän journalistisen tavan vastaiseen juttuun. Journalistin mukaan esitys toteutuessaan johtaa siihen, että tuomioistuinten on tulkittava Journalistin ohjeita kuten lakia. Kolumni antaa varovaista kiitosta lain valmistelijalle, joka on luvannut, *”että perustelua harkitaan vielä vakavasti”*.

Journalistissa¹⁴ kerrotaan, että tuomioistuimet näyttävät kiinnostuneen yhä laajemmin Journalistin ohjeista ja JSN:n päätöksistä. Juttu on kirjoitettu JSN:n seminaarin keskustelun pohjalta.

¹¹ Journalisti 19/2001

¹² Journalisti 19/2001

¹³ Journalisti 19/2001

¹⁴ Journalisti 19/2001

”Päivän mittaan kävi ilmi, että ainakin osaa tuomarikunnasta ja oikeusoppineista kiinnostaa ohjeiden lisäksi myös JSN:n päätösten käyttö tuomioistuinten työkaluina.”

15

Tulee mieleen, että tuomioistuimilla on lonkeronsa, jotka ne ulottavat yhä pidemmälle ja syvemmälle toimittajien riveihin. Jälleen nousee esille ajatus siitä, että toimittajia rangaistaan siitä, että he haluavat toimia tiukemmin kuin laki vaatii omassa työssään. JSN:n kohdalla puolestaan tilanne huolestuttaa siksi, että sen toimintaperiaatteisiin on kirjattu erikseen kohta siitä, ettei JSN anna päätöksiä sellaisissa jutuissa, joissa on meneillään oikeuskäsittely.

Jutussa kommentoiva journalisti muistuttaa, että ohjeita ei voi verrata lakiin. Rangaistusta ei voi tuomita pelkästään Journalistin ohjeiden rikkomisesta. Hän on sitä mieltä, että tulevaisuudessa eri alojen ammatillisilla käytännöillä voi olla merkitystä arvioitaessa esimerkiksi toiminnan huolellisuutta ja asianmukaisuutta. Lainsäädännön ja itsesääntelyn päällekkäisyyttä voi olla mahdotonta välttää. Journalistin ohjeita ei kuitenkaan ole kirjoitettu niin, että niitä voitaisiin käyttää tuomioistuimissa.

”- Journalistin rangaistus- ja korvausvastuu todennäköisesti laajentuu ja koventuu, jos tuomioistuimet siirtyvät alueelle, joka ei niille aivan luontevasti kuulu eli jos ne alkavat määrätietoisesti soveltaa Journalistin ohjeita. Sananvapauden sekä yksityisyyden suojan kannalta tämä olisi epätoivottava kehityssuunta, NN sanoi.”¹⁶

Oman keskustelunsa jutussa muodostaa journalistien ja oikeusoppineiden välinen keskustelu siitä, kuka saa tulkita Journalistin ohjeita ja kuka saa soveltaa niitä. Keskustelusta tulee mieleen, varsinkin kun toimittaja jutussa siteeraa useita oikeusoppineita, että journalisti haluaa osoittaa, miten oikeusoppineet koettavat kiemurrella suustaan sellaisen kannan, ettei sitä voisi vastustaa. Eli oikeusoppineet antavat sellaisen vastauksen, joka journalistienkin olisi pakko hyväksyä. Esimerkkinä erään oikeusoppineen kommentti.

¹⁵ Journalisti 19/2001

¹⁶ Journalisti 19/2001

”- JSN:lla ei kuitenkaan ole tulkintamonopolia, vaan pikemminkin hegemonia. Tiettyissä tilanteissa tuomioistuin voi joutua tulkitsemaan, eikä pelkästään soveltamaan Journalistin ohjeita.”¹⁷

Siis kun toimittajat ovat joskus itse tehneet sen virheen, että ovat perustaneen JSN:n, elimen, jopa jo instituutiksi muuttuneen, valvomaan ja tulkitsemaan journalistien työtä, niin voi. Nyt tuomioistuimet ovat huomanneet, että tämä antaa niille oikeuden käyttää Journalistin ohjeita tuomioiden perusteina. Tuntuu kuin journalistien mielestä oikeusoppineet olisivat joukko ihmisiä, jotka ovat huomanneet mahdollisuuksiensa koettaneen. Varsinkin medioita vastaan käräjiä käyvät asianajajat ovat luultavasti riemuissaan, kun haastateltavat nostavat yhä enemmän korvausoikeudenkäyntejä. Ensin journalistit tekivät omat ammattieettiset ohjeensa, sitten ne vakiintuivat ja sen jälkeen niitä on voitu käyttää sopivissa tilanteissa ammattikuntaa vastaan.

Journalisti myöntää¹⁸, että tuomioistuimet ovat enemmän suosiossa silloin, kun joku kokee kokeneensa vääryyttä. Tuomioistuimet voivat määrätä kipuun rangaistuksen ja vahingonkorvauksia, JSN vain nuhteita. Journalistin mielestä JSN:a tarvitaan kuitenkin ammattieettisten normien ylläpitämiseen. Toisen haastatellun journalistin mielestä tilanne on huolestuttava. Hänen mukaansa JSN menettää merkityksensä, kun asiat *”karkaavat lakitupiin”*. Toinen journalisti puolestaan kehottaa miettimään tarkkaan, keitä JSN:oon valitaan, *”kun kerran sen tulkinnoilla on niin keskeinen merkitys tuomioistuinten vahingonkorvausratkaisuissa, joissa on miljoonista kysymys”*.

Kaksi journalistia¹⁹ vastustaa voimakkaasti Journalistin ohjeiden käyttöä tuomioistuimissa. Jutussa käsitellään asiaa JSN:n seminaarissa sanottujen kommenttien kautta. Journalistit kommentoivat asiaa sitaateissaan.

”Suorimmin asian esitti NN:n päätoimittaja NN:

- Ammattikunnan pelko korkealle viritettyjen korvaustuomioiden esimerkkivaikutuksesta on jo alkanut toteutua. Tiedän itse, että vaatimuksiin on tullut nolla tai kaksi lisää – kyllähän asianajajat osaavat lehtiä lukea. Itse olen jo joutunut tekemään ratkaisuja, joissa

¹⁷ Journalisti 19/2001

¹⁸ Journalisti 19/2001

¹⁹ Journalisti 19/2001

uutisaiheisiin on jätetty puuttumatta siksi, että ei ole haluttu ottaa riskiä. Sekö ajaa kansalaisten etua? Sekö tekee yhteiskunnasta oikeudenmukaisemman?”²⁰

”NN sanoi suoraan, että tuomioistuimesta ammattietiikan määrittelijänä ei hyvää seuraa:

- Tuomioistuimilla ei ole siihen asiantuntemusta eikä sananvapauden toteutuminen perusoikeutena saa olla kiinni kulloisenkin muodin mukaisista moraalitulkinnoista. Etiikka ja juridiikka on pidettävä erillään. Sananvapautta pitää edistää ja vaalia, ei kurittaa ja tukahduttaa. Lehdistön pitää noudattaa lakia, mutta sen pitää myös saada kyseenalaistaa, kärjittää ja ravistella instituutioita, vaikka se vakavamielisiä kuinka ärsyttäisi.”²¹

Kolumnissa²² kirjoittaja toteaa, että hänelle jäi JSN:n seminaarista sellainen käsitys, että Journalistin ohjeita käytetään – tulkitaan – tuomioistuimissa vain poikkeustapauksissa. Nyt kuitenkin kolumnisti toteaa Oulusta kuuluu jotain aivan muuta. Oulun kärjäoikeus oli käsitellyt Kalevan juttua ja antanut siitä vahingonkorvaustuomion. Samaa juttua oli käsitelty JSN:ssa, joka antoi vapauttavan ratkaisun. Kärjäoikeus oli kuitenkin yllättäen ollut sitä mieltä, että lehti oli rikkonut hyvää journalistista tapaa.

”Kärjäoikeus siis selvästi tulkitsi Journalistin ohjeita.”²³

Lisäksi kirjoittaja toteaa, että kärjäoikeus toimi aivan kuin se olisi JSN:n muutoksenhaku-tuomioistuin. Tuntuu siis, että Oulun oikeusoppineet saisivat journalistilta erityisiä pyyhkeitä. Ehkä Helsingin opit eivät ole vielä kantaneet Pohjois-Suomeen asti. Oulun kärjäoikeuden mielestä JSN siis oli tulkinnut Journalistin ohjeita väärin. Tuomioistuin osoitti oikean tulkinnan.

”Tämä on niin huikea juttu, että on oikeastaan sivuseikka, millaisesta asiasta JSN:n ja kärjäoikeuden tulkinnoissa oli kysymys. Pari sanaa silti siitäkin.”²⁴

Kirjoittaja on selvästi tuohtunut, vihainen, koko asiasta.

²⁰ Journalisti 19/2001

²¹ Journalisti 19/2001

²² Journalisti 20/2001

²³ Journalisti 20/2001

²⁴ Journalisti 20/2001

*”Kohta alkaa olla korkea aika tehdä johtopäätöksiä.”*²⁵

Kolumnisti muistuttaa, että itsesääntelyn sulautuminen tuomiovallan käyttöön tietää itsesääntelyn menoa.

*”Merkit näyttävät huonoilta.”*²⁶

Tuntuu kuin ilmassa olisi sodan tuntua. Asiaa on käsitelty ihmetellen lehtien palstoilla parin ensimmäisen oikeusjutun yhteydessä. Sitten aihe on kirvoittanut enemmän keskustelua ja pian se on JSN:n seminaarin keskustelunaiheena. Tapauksia tulee lisää, kommentteja on lähes jokaisessa Journalistin numerossa. Tämäkin kolumni alkaa: *”Arvoisa lukija älköön oudoksuko, että kirjoitan taas Journalistin ohjeista.”* Aihe on siis kestoaiheena. Se, että siitä puhutaan ja tapauksia tulee lisää, ennustaa huonoa. Kirjoittajaa pelottaa. Ainakin hänen mielestään tuomioistuinten into tulkita ohjeita on otettava huomioon Journalistin ohjeita uudistettaessa.

Toisaalla kolumnisti²⁷ kommentoi oikeusoppineen esittämiä mielipiteitä. Oikeusoppineen mielestä ohjeita voidaan käyttää tuomioistuimissa, koska ne ovat sovellus yleisestä yhteiskuntamoraalista. Kolumnisti sanoo, että tottahan tuomioistuinten pitää yleistä yhteiskuntamoraalia noudattaa.

*”Tällaisella logiikalla itsesääntelyn sulautuminen tuomiovallan osaksi näyttää suorastaan luonnonlailta.”*²⁸

Eli kirjoittajan mielestä oikeusoppinut tarjoilee ajatusta niin hienossa paketissa, ettei sitä kukaan voi vastustaa. Tulee mieleen sekin, että journalistin mielestä oikeusoppineet pitävät yhtä ja puolustelevat toistensa tekoja. Siksi jotain on jäänyt huomaamatta.

*”NN ei näytä kovin tarkkaan pohtineen, millainen ja mihin tarkoitukseen suunnattu yhteiskuntamoraalin sovellus monitasoinen Journalistin ohjeet on.”*²⁹

²⁵ Journalisti 20/2001

²⁶ Journalisti 20/2001

²⁷ Journalisti 22/2001

²⁸ Journalisti 22/2001

²⁹ Journalisti 22/2001

Kirjoittaja muun muassa muistuttaa, että Journalistin ohjeet on kirjoitettu yleiseen muotoon ja niiden tulkinta edellyttää ammattialan tuntemusta. Tätä ei – suoraan sanottuna eikä rivien välistä ymmärrettynä – kyseisellä oikeusoppineella ole.

Toimittaja toteaa³⁰, että toimiva itsesääntely tekee turhaksi raskaat tuomioistuinkäsittelyt. Hän myös muistuttaa, että sananvapaus on kansalaisia ja demokratiaa, ei tiedotusvälineitä varten. Toimittaja toteaa, että tämän oikeaoppisuuden valossa tuomioistuinten harjoittama Journalistin ohjeiden tulkinta näyttää järjettömältä. Hän nostaa esille jo aiemmissa jutuissa esillä olleen asian: kun joku ammattikunta on tehnyt itselleen lakia tiukemmat eettiset säännöt, tätä ammattikuntaa ei pitäisi voida niiden rikkomisesta rangaista. Tuomioiden perusteiden pitää toimittajan mielestä tietenkin löytyä laista.

Journalisti arvostelee³¹ tuomioistuinten toimintaa, koska nämä ovat menneet käyttämään Journalistin ohjeita ja sekaantumaan itsesääntelylle kuuluvaan etiikan valvontaan. Tuomioistuinten ja itsesääntelyn roolit ovat menneet pahasti sekaisin.

”NN:n mielestä itsesääntelyn ja tuomiovallan raja on hämärtynyt.

- Tuomioistuimet ovat alkaneet käyttää hyväkseen Journalistin ohjeita ja JSN:n ratkaisulinjaa sananvapauden kannalta ongelmallisella tavalla. Itsesääntelyn ja tuomioistuinvalvonnan roolit ovat sekaantuneet pahan kerran.”

”- JSN on tehnyt yli 3 000 päätöstä ja vakiinnuttanut hyvän journalistisen tavon perusteet. Niitä ei voi suoraan käyttää rikostuomion perusteena. Huono journalismi ei ole rikollista, mutta rikollinen journalismi on yleensä huonoa.”³²

Lain ja etiikan sekoittumisen teema jatkuu jutussa³³, jossa on haastateltu oikeusoppinutta, jonka mielestä ohjeiden käyttäminen ei ole väärin. Samaan juttuun haastateltu journalisti on eri mieltä. Hänen mielestään menettelyllä hyökätään sananvapauden kimppuun.

³⁰ Journalisti 1/2002

³¹ Journalisti 15/2002

³² Journalisti 15/2002

³³ Journalisti 15/2002

”- On totta, että Journalistin ohjeet määrittelevät myös huolellisuutta. Silti toimiminen eettisesti väärin ei oikeusvaltiossa ole sinänsä rangaistavaa. On eri asia, että rikoslaissa rangaistaviksi määritellyt teot ovat yleensä myös eettisesti väärin.” ³⁴

Pääkirjoituksessa³⁵ pohditaan Journalistin ohjeiden uudistamista. Uudistus osuu sananvapauden kannalta kirjoittajan mielestä mielenkiintoiseen ajankohtaan. Journalistin ohjeista on tullut olennainen osa joukkoviestinnän itsesääntelyä ja tästä syystä niiden merkitys on kasvanut. Samalla ne tosin ovat alkaneet kiinnostaa tuomioistuimia. Tunnetuin esimerkki on Sanoma Osakeyhtiön ja Nostokonepalvelun välinen juttu, jossa ohjeita käytettiin tuomion perusteena.

”Journalisteilla ei toki virallisesti ole ohjeiden tulkintamonopolia, mutta ne on kiistatta laadittu alan itsesääntelyn tarpeisiin.” ³⁶

Edellisestä tulee mieleen, että journalisti tässä yrittää korottaa ääntään ja muistuttaa, että ihan oikeasti, kyllä ne ohjeet tehtiin vain meille. Mutta jos niitä jo käytetään tuomioistuimissa, joiden toiminta perustuu – tai jonka ainakin pitäisi mitä suuremmassa määrin perustua – Suomen lakiin, niin siinä meni sekin peruste. Turha pullikoida vastaan, tuomioistuimet ovat jo päässeet tulkinnan makuun. Ja koska siis virallista sääntöä ei journalistien tulkintaoikeudesta ole, niin silloinhan ohjeita saavat tulkita kaikki. Ja toki viralliset ohjeiden ja lakien tulkintatahot eli oikeusoppineet ja tuomioistuimet ensimmäisinä!

Kirjoittaja mainitsee sen, että ohjeita uudistettaessa mukana on jälleen julkaisijoitakin niin kuin aiemminkin ohjeita uudistettaessa.

”Paradoksaalista onkin, että samalla kun sitoutuminen itsesääntelyyn on laajempaa kuin koskaan aikaisemmin, se on vaarassa liukua osaksi virallissääntelyä ja menettää asemansa sen vaihtoehtona.” ³⁷

³⁴ Journalisti 15/2002

³⁵ Journalisti 17/2002

³⁶ Journalisti 17/2002

³⁷ Journalisti 17/2002

8.2. Journalistin ohjeet: oikeusoppineiden ristiriita ohjeiden tulkinnassa

Oikeusoppineiden kanta Journalistin ohjeiden käytöstä tuomioiden perusteena mediaoikeudenkäynneissä on jakautunut. Osa kannattaa ohjeiden käyttöä. Heidän mielestään ohjeet ovat vakiintuneita ja yleisesti hyväksytyjä, siksi niiden käytössä ei ole ongelmaa. Lisäksi tuomioistuimet käyttävät muidenkin alojen ammattisäännöstöjä apuna juttujen ratkaisuisa. Vastustajien mielestä ohjeiden tulkinta ei kuulu tuomioistuimille ja uhkana on journalistien itsesääntelyjärjestelmän häviäminen. Kestämättömältä ajatukselta joidenkin mielestä tuntuu se, että journalistien etiikkaa käytetään sananvapautta vastaan.

8.2.1. Oikeusoppineet puhuvat Journalistin ohjeista journalisteille

Puhuessaan Journalistien ohjeiden käytöstä journalisteille oikeusoppineilla on vastassaan harvinaisen yksimielinen ja asiastaan varma yleisö. Silti ohjeiden käytön kannattajat ovat uskaltaneet kertoa kannastaan vaikka journalistien käännäminen tai saaminen ymmärtämään tuomioistuinten asemaa näyttää mahdottomalta tehtävältä.

Kannattajat toteavat, että tuomioistuimet soveltavat muidenkin alojen eettisiä sääntöjä: näissä katsotaan nimenomaan niihin sisältyviä normeja, ei eettisiä arvoja. Päätöksissään tuomioistuimet eivät sovelle pelkästään lakia. Ohjeet voivat olla perusteina lähinnä vahingonkorvausasioissa. Niitä käytetään, kun arvioidaan toimittajan työn huolellisuutta. Lisäksi perusteena mainitaan se, että ohjeet ovat yleisen yhteiskuntamoraalin sovellus ja siksi niiden käyttö ei ole ongelmallista.

Ohjeiden käytön vastustajat esittävät journalisteille puhuessaan näiden asemaan liittyviä argumentteja. Mikä tietysti tuntuu viisaalta ratkaisulta. Oikeusoppineet toteavat, ettei ole järkevää, että journalismin etiikka ja säännöt toimitusvälineiden rajoittavina perusteina. Huono asia olisi sekin, jos tuomioistuimet ohjeita käyttämällä tuhoaisivat journalistien itsesääntelyjärjestelmän. Lisäksi uhkana nähdään niin sanottu amerikkalaistuminen eli vahingonkorvausten koventuminen ohjeiden käytön seurauksena.

8.2.1.1. Oikeusoppinut vastustaa ohjeiden käyttöä

Oikeusoppineet vastustavat Journalistin ohjeiden käyttöä tuomioistuimissa viidessä jutussa. Heidän mielestään ohjeita ei pitäisi käyttää perusteina mediaoikeudenkäynneissä.

Journalistissa³⁸ keskustellaan siitä, kuka saa tulkita ja soveltaa Journalistin ohjeita. Jutussa on ohjeiden tulkintaa kannattavia oikeusoppineita, mutta yksi haastatelluista oikeusoppineista vastustaa ohjeiden käyttöä tuomioistuimissa. Hän toteaa myös, että amerikkalaistumiseen eli vahingonkorvausten koventamiseen ei pidä lähteä.

Toisessa jutussa³⁹ oikeusoppinut toteaa, että Journalistin ohjeet, JSN ja koko itsesääntelyjärjestelmä on tärkeä. Hänen mielestään olisi onnetonta, jos tuomioistuimet toimillaan tuhoaisivat järjestelmän. Tämä tapahtuisi perustamalla tuomiot ohjeisiin niin, että tapa ylittää sen, mikä JSN:ssa olisi hyvän tavan loukkaamista. Siis tuomioistuimet tuomitsisivat hyvän tavan loukkaamisesta, mutta samassa tapauksessa JSN:n mielestä hyvää tapaa ei olisi rikottu.

Oikeusoppinut muistuttaa⁴⁰, että ohjeet on laadittu eettisiksi ja ne ovat tiukemmat kuin laki. Jutun kirjoittanut siteeraa Helsingin Sanomissa⁴¹ ollutta juttua.

*”Mikäli itsesääntelyllä pyritään korkeampaan suojaan kuin laki vaatii, voiko eettisten ohjeiden rikkomisesta seurata sakkoja tai vahingonkorvauksia, hän kysyy.”*⁴²

Oikeusoppinut vastustaa artikkelissaan⁴³ sitä, että tuomioistuimissa käytetään Journalistin ohjeita. Oikeusoppinut pohtii, haluavatko he, jotka tuntevat tullessa tiedotusvälineissä loukatuiksi, mieluummin vaatia vahingonkorvausta tuomioistuimissa kuin kannella asiasta JSN:lle. Oikeusoppinut huomauttaa, että sananvapauden puolustaminen saattaa olla eri asia kuin mitä kantelija haluaa.

³⁸ Journalisti 19/2001

³⁹ Journalisti 19/2001

⁴⁰ Journalisti 13/2002

⁴¹ Helsingin Sanomat 10.7.2002

⁴² Journalisti 13/2002

⁴³ Journalisti 16/2002

*”JSN:n tavoite puolustaa sanan ja julkaisemisen vapautta sekä hyvää journalistista tapaa voi olla ristiriidassa ilmoittajan tavoitteiden kanssa saada omille käsityksilleen myönteinen päätös. Erityisesti silloin kun kantelijaa itseään koskevia asioita on käsitelty tiedotusvälineessä vastoin hänen omia käsityksiään, kantelijan lähtökohta voi olla, että joku on menetellyt asiassa virheellisesti. Mikäli asiassa ei sitten tulekaan langettavaa päätöstä, kantelija voi pettyä ja pitää JSN:a hampaattomana tai puolueellisena. Sananvapauden edistäminen ja yleisön luottamuksen säilyttäminen voivat tällöin olla vaikeasti yhteen sovittavia asioita.”*⁴⁴

Oikeusoppinut haluaa pitää tuomioistuimet ja itsesääntelyn erillään. Lisäksi JSN:n olisi vapauttavissa päätöksissään selvästi ilmaistava kantelijalle, miksi tiedotusväline ei ole rikkonut asiassa hyvää journalistista tapaa. Oikeusoppinut muistuttaa, että JSN tutkii ensisijaisesti hyvän journalistisen tavan noudattamista, ei sitä, onko kantelijan yksityiselämää tai kunniaa loukattu vai ei. Hänen mielestään median itsesääntely ja tiedotusvälineitä koskevien asioiden käsittely tuomioistuimissa ovat tavoitteiltaan erisuuntaisia asioita. Siksi niiden ei pitäisi yrittää omia toistensa toimintatapoja. Tuomioistuimia oikeusoppinut muistuttaa siitä, että niiden ei pitäisi lähteä korvaamaan puutteellista tahallisuus- tai tuottamusargumentointia itsesääntelyyn pohjautuvilla säännöillä eli Journalistin ohjeilla.

Oikeusoppinut puhuu lisäksi Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen päätöksistä. EIT:n kannottojen mukaan itsesääntely pitää säilyttää. Journalismin etiikka ja ammatilliset säännöt käytännön työstä nähdään EIT:ssa *”lehdistön vapautta turvaavina tekijöinä ja osana sananvapautta turvaavia instrumentteja”*. Oikeusoppinut sanookin, ettei EIT:n käytännöstä löydy mitään tukea sille käsitykselle, että journalismin etiikka ja journalistien säännöt voisivat toimia sananvapauden rajoitusperusteina.

*”Mikäli tahallisuutta tai huolellisuuden laiminlyöntiä arvioidaan itsesääntelyn normeilla, rajoitukset voivat etäännyä laista ja tilalle tulee itsesääntelyyn pohjautuvaa oikeuskäytäntöä. Itsesääntelyllä voidaan edistää sananvapautta, mutta rajoitusten on perustuttava lakiin.”*⁴⁵

⁴⁴ Journalisti 16/2002

⁴⁵ Journalisti 16/2002

8.2.1.2. Oikeusoppinut kannattaa ohjeiden käyttöä

Viidessä Journalistin jutussa oikeusoppinut kannattaa Journalistin ohjeiden käyttöä tuomioistuimissa eikä näe mitään ongelmaa niiden käytössä tuomioiden perusteina.

Jutussa⁴⁶ haastateltu oikeusoppinut toteaa, että toimittajat käyttävät valtaa. Heitä säätelevät lait, mutta myös Journalistin ohjeet, joita oikeusoppinut kuvailee yksinä parhaista säännöstöistä. Hän on sitä mieltä, että esimerkiksi Nostokonepalvelu-jutussa käräjäoikeuden päätös oli mallikelpoinen. Ongelmaa Journalistin ohjeiden käytössä perusteina ei hänen mielestään ole.

Oikeusoppinut vetoaa⁴⁷ siihen, että tuomioistuimet soveltavat muidenkin alojen sisäisiä ammattiohjeita nimenomaan niihin sisältyvien normien, ei eettisten arvojen osalta.

*”NN:n mukaan ammatillisten ohjeiden on sitoviksi oikeudellisiksi normeiksi tullakseen oltava riittävän arvovaltaisen instituution hyväksymiä ja käyttämiä, tarpeeksi kattavasti hyväksytyjä sekä vakiintuneita. NN piti selvänä, että Journalistin ohjeet nykytulkintoineen täyttävät nämä sitovuuskriteerit ja että niitä voidaan käyttää eräissä tilanteissa oikeusohjeina.”*⁴⁸

Toinen oikeusoppinut toteaa, että tuomioistuimet eivät sovelle pelkästään lakia. Tuomioistuin voi joutua soveltamaan ohjeita ratkaisujensa perusteina, lähinnä vahingonkorvausjutuissa.

Kolumnissa⁴⁹ kirjoittaja kertoo oikeusoppineen näkemyksistä asiaan. Oikeusoppinut on todennut, että hänen mielestään Journalistin ohjeiden käyttäminen tuomioistuimissa on luonnollista. Oikeusoppineen mielestä ohjeet ovat yleisen yhteiskuntamoraalin sovellus eikä niiden tulkinta siksi ole ongelmallista.

⁴⁶ Journalisti 15/2001

⁴⁷ Journalisti 19/2001

⁴⁸ Journalisti 19/2001

⁴⁹ Journalisti 22/2001

Korkeassa asemassa toimiva oikeusoppinut ei näe ohjeiden käytössä mitään ongelmaa.⁵⁰ Hänen mielestään ohjeet ovat tarpeen silloin, kun arvioidaan toimittajan huolellisuutta. Siksi tuomioistuinten harjoittama ohjeiden tulkinta ei ole väärin.

”NN:n mukaan rikosoikeudellisessa tuottamusarvioinnissa on tavanomaista käyttää eri alojen sisäisiä normistoja tai vakiintuneita tapoja. Tällainen normisto voidaan ottaa huomioon haettaessa vastausta kysymykseen, menettelikö henkilö huolellisesti.

NN:n mielestä tällainen arviointi ei ole lainkäyttäjän ase journalisteja vastaan vaan pikemminkin journalistien suojakilpi.”⁵¹

8.2.2. Oikeusoppineet puhuvat Journalistin ohjeista yleisölle

Yleisölle puhuessaan oikeusoppineet kannattavat Journalistin ohjeiden käyttöä, koska ohjeet ovat arvovaltaisen instituutin eli JSN:n asettamia, laajasti hyväksytyjä ja vakiintuneita. Siksi niitä saa käyttää tuomioistuimissa. Vastustajat taas toteavat, että ohjeet eivät ole riittävä peruste vahingonkorvauksiin.

8.2.2.1. Oikeusoppinut kannattaa ohjeiden käyttöä

Ainoa selvä oikeusoppineen mielipide siitä, että Journalistin ohjeiden käyttö tuomioistuimissa on hyväksyttävää, kuullaan kerran.⁵² Oikeusoppinut toteaa, että ohjeita voi soveltaa tuomioistuimissa. Perusteena on se, että ohjeet ovat arvovaltaisen instituutin asettamia, laajalti hyväksytyjä ja vakiintuneita.

”- Ohjeiden tulkinta ja soveltaminen tulevat kysymykseen silloin, jos vakiintunutta tulkintaohjetta ei ole, tai jos vakiintunut käytäntö ei yllä oikeusjärjestelmän edellyttämälle tasolle, NN totesi.”⁵³

⁵⁰ Journalisti 15/2002

⁵¹ Journalisti 15/2002

⁵² Helsingin Sanomat 24.10.2001

⁵³ Helsingin Sanomat 24.10.2001

8.2.2.2. Oikeusoppinut vastustaa ohjeiden käyttöä

Samoin Helsingin Sanomien jutuissa oikeusoppinut selvästi vastustaa Journalistin ohjeiden käyttöä tuomioistuimissa vain kerran. Mieliopidekirjoituksessa⁵⁴ oikeusoppinut sanoo, että Journalistin ohjeiden rikkominen ei voi olla riittävä peruste vahingonkorvauksiin. Hän toteaa, että ohjeet on tehty Julkisen sanan neuvoston tulkittaviksi ja ne eivät perustu lakiin vaan itsesääntelyyn.

8.2.3. Oikeusoppineet puhuvat Journalistin ohjeista oikeusoppineille

Omalla areenallaan oikeusoppineet eivät vastusta Journalistin ohjeiden käyttöä lainkaan. Ohjeiden käyttöä perustellaan sillä, että joskus oikeudenkäynneissä arvioidaan yksilöllisiä ratkaisuja, joskus yleisiä, laajoja yhteiskunnan moraalialia käsitteleviä asioita. Jälkimmäisissä tapauksissa ohjeiden käyttö on hyväksyttävää, esimerkiksi arvioitaessa perusoikeuksista, onko sananvapaus vai yksityisyyden suoja tärkeämpää. Toinen mainittu peruste ohjeiden käytölle on se, että jos toimittaja rikkoo ohjeita ja niiden määrittelemää hyvää journalistista tapaa, ohjeita voidaan käyttää perusteina tuomioistuimissakin.

Selvimmän Journalistin ohjeiden käyttöä tuomioistuimissa ratkaisujen perusteina kannattaa Helsingin käräjäoikeus Nostokonepalvelu-jutun päätöksessään.⁵⁵

Oikeus käyttää päätöksensä perusteena monia Journalistin ohjeiden kohtia. Oikeuden tuomioon vaikutti se, että Helsingin Sanomien kirjoituksissa oli toimittu hyvän journalistisen tavan vastaisesti. Oikeuden mielestä siis Journalistin ohjeita voi käyttää tuomion perusteina.

Kanteessa kantajat toteavat, että kirjoitukset ovat sisältäneet totuudenvastaisia väittämiä, kirjoituksilla on luotu totuudenvastainen kuva, kirjoituksilla on luotu kielteinen kuva yrityksestä ja leimattu sen toiminta rikolliseksi. Lisäksi kirjoitukset ovat olleet kantajien mielestä tarkoitushakuisia. Yleissävyltään kantajien mukaan kirjoittelu oli ollut loukkaavaa ja kantajia herjaavaa.

⁵⁴ Helsingin Sanomat 2.7.2001

⁵⁵ Helsingin käräjäoikeuden tuomio 29.6.2001

Kanteessa luetellaan kahdeksan eri Journalistin ohjeiden kohtaa ja todetaan, että näissä Helsingin Sanomat on rikkonut hyvää journalistista tapaa.

8. ohje: ”Journalistin on työssään pyrittävä totuudenmukaiseen, olennaiseen ja monipuoliseen tiedonvälitykseen.”

9. ohje: ”Tietolähteisiin on suhtauduttava kriittisesti. Erityisen tärkeää se on käsiteltäessä kiistanalaista asiaa: tietolähteellä voi olla henkilökohtaisia intressejä tai vahingoittamistarkoituksia.”

10. ohje: ”Asiatiedot on tarkistettava niin hyvin kuin mahdollista, myös silloin kun ne on jo aikaisemmin julkaistu.”

11. ohje: ”Yleisön on voitava erottaa tosiasiat ja niiden taustoittaminen mielipide- ja seipitteellisestä aineistosta. Tämä periaate ei rajoita journalistisen tyylin tai muodon valintaa.”

18. ohje: ”Virheellinen tieto on viipymättä oikaistava joko oma-aloitteisesti tai asianomaisen sitä vaatiessa.”

22. ohje: ”Jos nimettyä henkilöä arvostellaan tiedotusvälineessä erittäin voimakkaasti, on hyvän journalistisen tavan mukaista tuoda hänen näkökantansa esiin mahdollisuuksien mukaan samassa yhteydessä.”

26. ohje: ”Nimen tai muiden tunnistetekijöiden julkaiseminen rikoksia käsiteltäessä on perusteltua vain, kun sillä on huomattavaa yleistä merkitystä. Henkilöllisyyttä ei yleensä tule paljastaa ennen tuomioistuinkäsittelyä, elleivät teon laadusta ja tekijän asemasta johtuvat painavat syyt sitä puolla.”

27. ohje: ”Syyllisyyteen ei pidä ottaa ennalta kantaa eikä ennakoita tuomioistuimen tai viranomaisen ratkaisuja.”

Ratkaisussaan käräjäoikeus toteaa, että Helsingin Sanomat ei ole kirjoittanut totuudenmukaisesti. Kaikki jutuisia esitetyt väitteet eivät ole pitäneet paikkaansa. Jutuisia on annettu yksipuolinen ja Nostokonepalvelun toimien selvittelyä koskevien oikeudenkäyntien tuloksista lopputulosta vastaamaton kuva. Lukija on oikeuden mukaan saanut väärän kuvan asiasta. Oikeus toteaa, että viranomaisen antamiin tietoihin on ollut oikeus luottaa. Toisaalta niihinkin olisi pitänyt suhtautua kriittisesti. Helsingin Sanomat ei ole oikaissut väärää väitettä pyynnöstä huolimatta. Helsingin Sanomat on julkaissut vastineen, mutta sen yhteyteen oli liitetty ”toimituksen jälkikirjoitus, jonka perustellusti voidaan katsoa vievän vastineelta sen arvon”. Asiasta on kirjoitettu yksipuolisesti. Arvostelun kohteeksi joutuneen kanta on tuotava esiin. Niemiset on niin elinkeinonharjoittajina kuin yksityishenkilöinäkin saatettu halveksunnan alaisiksi.

Näin ollen pöytäkirjassa olevien ratkaisun perustelujen mukaan Helsingin Sanomat on rikkonut Journalistin ohjeiden kohtia 8 (kerrottu väärää väitteitä ja kirjoitettu asioista yksipuolisesti), 9 (saatuihin tietoihin olisi pitänyt suhtautua kriittisemmin), 10 (asiatiedot olisi pitänyt tarkistaa), 18 (väärää tietoa ei ole oikaistu) ja 22 (mahdollisuuksien mukaan olisi pitänyt tuoda esille asianomaisen oma kanta, kun häntä on arvosteltu voimakkaasti). Oman tulkintani mukaan käräjäoikeus siis perusteluissaan toteaa Helsingin Sanomien rikkoneen kuutta Journalistin ohjeiden kohtaa.

Oikeus-lehdessä⁵⁶ ei puhuta Journalistin ohjeista, mutta kirjoittaja toteaa, että oikeusjuttujen tiedotusvälineissä esillä olo on tietynlaista yhteiskunnan moraalikeskustelua. Kirjoittaja toteaa, että oikeudenkäynneissä joissakin tapauksissa arvioidaan yksilöllisiä ratkaisuja.

*”Toisissa tapauksissa – ja tämä on vielä tärkeämpää – arvioidaan laajempaa yhteiskunnallista merkittävyyttä omaavaan päätöksentekoon liittyvää moraalialia. Joudutaan keskustelemaan sellaisten yksityisessä tai julkisessa toiminnassa tehtyjen päätösten moraalista, joilla on merkittäviä yhteiskunnallisia seurauksia.”*⁵⁷

Tässä voidaan tarkoittaa mediaoikeudenkäyntejä, joissa arvioidaan, onko sananvapaus yhteiskunnallisesti tärkeämpää kuin yksityiselämän suoja. Yhteiskunnallisesti tärkeiden päätösten arvioiminen on kuitenkin kirjoittajan mukaan poliittinen asia eikä ole hyvä, että sellaiset ratkaisut oikeudellistuvat.

9. TOIMITTAJIEN AMMATTIETIIKKA

Toimittajien toimintaa ammatissaan säätelee Suomen laki. Joukkoviestintää koskevien lain pykäliden lisäksi journalistit ovat luoneet itselleen itsesääntelyjärjestelmän. Suomessa itsesääntelyyn kuuluvat Julkisen sanan neuvosto, Journalistin ohjeet sekä eri tiedotusvälineissä niiden omat, talon sisäiset säännöt. Lehdistöasiamieskäytäntö ei Suomessa vielä ole yleistynyt. Tässä työssä keskityn pelkästään JSN:n toimintaan ja Journalistin ohjeisiin.

⁵⁶ Oikeus 3/2002

⁵⁷ Oikeus 3/2002

Itsesääntelyn tarkoituksena on luoda ja ylläpitää hyvää journalistista tapaa sekä vahvistaa ammatin arvostusta ja joukkoviestinnän uskottavuutta. Journalistien itsesääntelyn historia alkaa Ruotsista. 1900-luvun alussa toimittajat kritisivat rikosuutisointia, ja samalla luotiin ensimmäiset vapaaehtoiset hyvän lehtimiestävän ohjeet. Ruotsissa sai alkunsa ohjeiden lisäksi vuonna 1916 ensimmäinen lehdistöneuvosto, jonka tehtävänä oli tulkita lehtimiesten eettisiä ohjeita. Nykyisin vastaavanlaisia neuvostoja toimii useissa eri maissa.¹

Journalismin eettisistä normeista osa on kansainvälisiä, osa kansallisia. Tässä työssä pohditaan vain kotimaisia Journalistin ohjeita, niiden sisältöä, noudattamista, tulkitsemista ja muutosta.

Vuortama ja Kerosuo toteavat, että aidot eettiset normit ovat syntyneet joukkoviestintäalan sisällä. Alan ulkopuolisten, kuten hallitusten ja viranomaisten, puuttumista hyvän journalistisen tavan tulkintaan ja itsesääntelyyn ei ole yleensä hyväksytty. Kentän muuttumista kirjoittajat kommentoivat maltillisesti todeten, että tilanne saattaa olla muuttumassa, koska tuomioistuimet ovat käyttäneet Journalistin ohjeita oikeudenkäynneissä ja tuomioiden perusteluissa. Vuortaman ja Kerosuon mukaan perinteisen itsesääntelyn tulevaisuus näyttää hieman epävarmalta.²

9.1. Journalistin ohjeet

Ensimmäiset Journalistin ohjeet laadittiin vuonna 1957. Silloin ohjeiden nimi oli Etikettisäännöt Suomen Sanomalehtimiehille, ja ne hyväksyi Suomen Sanomalehtimiesten Liiton hallitus. Ohjeita on uusittu tämän jälkeen viisi kertaa.³

Uusimmat ohjeet tulivat voimaan vuoden 2005 alussa. Tässä työssä on mukana aineistoa kyselystä, joka tehtiin Journalistiliiton jäsenille vuonna 2002. Silloin jäsenistöltä kysyttiin mieltä siitä, mitä ohjeissa pitäisi säilyttää ja mitä pitäisi muuttaa.

¹ Vuortama ja Kerosuo, 2004, 111

² Vuortama ja Kerosuo, 2004, 113

³ Vuortama ja Kerosuo, 2004, 114

Journalistin ohjeissa käsitellään journalistin ammatillista asemaa, tietojen totuudenmukaisuutta, tiedonhankinnan moraalialia, oikaisuja ja vastineita sekä yksilön suojaa. Sekä vuonna 1992 että vuonna 2005 voimaan tulleet Journalistin ohjeet ovat tämän työn liitteinä. (Liitteet 1 ja 2.)

Jo vuonna 1992 hyväksytyjen ohjeiden ollessa voimassa, Journalistiliitto oli todennut, etteivät Journalistin ohjeet ole lakeja. Tätä ei kuitenkaan ollut korostettu Journalistin ohjeissa erikseen. Tarvetta muuttaa ohjeita alkoikin tulla, kun tuomioistuimet alkoivat käyttää Journalistin ohjeita oikeudenkäynneissä ja tuomioiden perusteluissa.

Yksi hankalimmista asioista, josta Journalistin ohjeissakin on osionsa, on yksilön suoja. Kysymys siitä, missä kulkee yksityisyyden ja sananvapauden raja, on ollut esillä pitkään jo ennen tuomioistuinkeskustelua. Vuortama ja Kerosuo toteavat, ettei lopullista vastausta kysymykseen löydy Journalistin ohjeista eikä JSN:n päätöksistä. Yleisen ja yksityisen edun raja on määriteltävä jokaisessa tapauksessa erikseen.⁴

Lakejakin tulkitaan, mutta silti niitä voidaan pitää selkeämpänä normistona kuin itsesääntelyä. Yksi itsesääntelyn tehtävistä on luoda tulkintoja, joiden avulla esimerkiksi yksityisyyden suojan ja sananvapauden välinen raja voidaan tunnistaa.⁵

9.1.1. Tarve muutokseen

Keväällä 2002 Tampereen yliopiston tutkija Auli Harju teki Journalistiliiton toimeksiannosta kyselytutkimuksen liiton jäsenille. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää toimittajien suhtautumista ammattietikkaan ja toimittajan työn sääntelyyn. Jäseniltä kysyttiin muun muassa, mitä mieltä he ovat Journalistin ohjeista ja miten ohjeita pitäisi kehittää. Tämän kyselyn vastaukset vaikuttivat osaltaan siihen, millaiset vuoden 2005 alussa voimaan tulleista uusista ohjeista muodostui.

Kyselylomake lähetettiin 800 liiton jäsenelle, ja siihen vastasi 400 henkilöä. Näistä vastauksista 397 hyväksyttiin mukaan tutkimukseen. Vastajaat nostivat tärkeimmiksi hyvän journa-

⁴ Vuortama ja Kerosuo, 2004, 119

⁵ Vuortama ja Kerosuo, 2004, 119

lismin määrittäjiksi JSN:n ja toimittajajärjestöt. Yllättäen kolmasosa koki myös tuomioistui-
met sopiviksi journalismin arviointiin ammattikunnan itsesääntelyn lisäksi.⁶

Vuoden 2002 kysely pohjaa Ari Heinosen vuonna 1993 tekemään kyselyyn⁷, ja vastaajien
koostumus on vertailukelpoinen kyselyiden välillä.

Sain tätä työtä varten esittää toivomukseni kyselyssä tehtävistä kysymyksistä. Heinosen te-
kemässä kyselyssä ei tiedusteltu toimittajien suhtautumista tuomioistuimiin, mutta toiveistani
vuoden 2002 kyselylomakkeeseen lisättiin monivalintakysymysten joukkoon kysymys siitä,
miten sopivina vastaajat pitävät tuomioistuimia tulkitsemaan sitä, mikä on hyvän journalisti-
sen tavan mukaista. Journalisteilta kysyttiin myös, miten he arvioivat asioiden kehittyvän tu-
levaisuudessa. Lisäyksenä vuoden 1993 Heinosen kyselylomakkeeseen oli kysymys siitä, li-
sääntyykö vai vähentyykö vastaajien mielestä journalististen riitakysymysten käsittely tuo-
mioistuimissa.⁸

Vastaajista kolmannes piti tuomioistuimia sopivina määrittämään hyvää journalistista tapaa.
Vajaa puolet vastaajista puolestaan piti tuomioistuimia sopimattomina tähän tehtävään. Sopi-
vimpia hyvän journalistisen tavan määrittäjiä olivat vastaajien mielestä JSN ja toimittajajär-
jestöt.⁹

Tulevaisuuden näkymiä kysyttäessä vastaajista noin puolet arvioi journalistisen työn arvos-
tuksen vähentyvän. Lähes kaksi kolmasosaa vastaajista arveli eettisten sääntöjen noudattami-
sen vähentyvän. Harju toteaaakin, että verrattuna vuoden 1993 kyselyyn journalistien keskuu-
dessa tulevaisuus nähtiin vuonna 2002 aiempaa pessimistisemmin.¹⁰ Vuonna 1993 45 prosent-
tia vastaajista arveli ammattieettisten sääntöjen noudattamisen vähenevän. 37 prosenttia vas-
taajista puolestaan uskoi journalistisen työn arvostuksen laskevan.¹¹

Riitakysymysten käsittely tuomioistuimissa tulee lisääntymään vastaajista lähes 80 prosentin
mielestä.¹² Tähän kysymykseen ei ole vertailuaineistoa, mutta todennäköisesti vuonna 1993

⁶ Harju, 2002, 2

⁷ ks. Heinonen, 1995

⁸ Harju, 2002, 20–21

⁹ Harju, 2002, 10

¹⁰ Harju, 2002, 12

¹¹ Heinonen, 1995, 110

¹² Harju, 2002, 12

tuomioistuimet ja journalististen asioiden käsittely niissä eivät olleet kovin aktiivisesti toimittajien mielessä.

Harjun mukaan vastaukset tuomioistuinten sopivuuteen hyvän journalistisen tavan määrittäjinä ovat yllättäviä. Vastausten perusteella voisi tulkita, että kolmasosan mielestä tuomioistuimet sopivat tähän tehtävään hyvin. Harju kuitenkin arvelee, ettei kyseessä ole myötämielisyys tuomioistuinta kohtaan, vaan jonkinlaiseen väistämättömältä tuntuvaan tuomioistuinten roolin vahvistumiskehitykseen alistuminen. Jos näin on, vastaukset eivät kuvaa journalistien suhtautumista siihen, miten tuomioistuimet käsittelevät ammattikunnan asioita, vaan heidän näkemystään siitä, miten asiat ovat tai millaiseksi ne kehittyvät.¹³

Journalistin ohjeet koettiin tärkeiksi. Puolet vastaajista totesi, että ohjeet auttavat ratkaisemaan työssä eteen tulevia eettisiä ongelmia. Tärkeimpiä ohjeiden kohtia vastaajien mielestä olivat vaatimus totuudenmukaisesta, olennaisesta ja monipuolisesta tiedonvälityksestä, inhimillisten perusarvojen kunnioitus, toimittajan aseman väärinkäytön kieltäminen, ulkopuolisen painostuksen torjuminen sekä henkilökohtaisten ominaisuuksien asiaankuulumattoman julkaisemisen välttäminen. Vähiten sijoituksia viiden tärkeimmän asian joukkoon sai vastuun tunteminen luonnosta.¹⁴

Lisäksi kyselylomakkeessa oli kaksi avointa kysymystä. Ensimmäisessä tiedusteltiin esimerkkejä suomalaisesta journalismista, joita vastaaja ei pidä eettisesti hyväksyttävänä. Toisessa kysyttiin, mitä kohtia vastaajan mielestä Journalistin ohjeista voisi poistaa ja pitäisikö ohjeisiin lisätä jotakin.¹⁵ Sain tätä työtä varten luettavaksi kaikki avointen kysymysten vastaukset. Kumpaankin avoimeen kysymykseen vastasi 65 henkilöä. Pelkästään ensimmäiseen vastasi 119 ja pelkästään toiseen 17 henkilöä.

Epäeettisestä journalismista vastaajat mainitsivat nimeltä muutamia tiedotusvälineitä, enimmäkseen iltapäivälehtiä sekä muita, nimenomaan julkisuuden henkilöistä kertovia julkaisuja. Vastauksia ei juurikaan perusteltu, useimmat vastaajista olivat vain maininneet lehden nimen. Vajaassa 60 vastauksessa arvosteltiin tiedotusvälineiden kriittömyyden puutetta, yksipuolista uutisointia, journalismin pinnallistumista tai sitä, ettei asioista kerrota objektiivisesti.

¹³ Harju, 2002, 13

¹⁴ Harju, 2002, 7, 27

¹⁵ Harju, 2002, 21–22

Yksityisyyden loukkaamisen mainitsi erikseen vain seitsemän vastaajaa. Voi kuitenkin päätellä, että asia on ollut joidenkin niidenkin mielessä, jotka mainitsivat julkisjournalismin epäeettiseksi.

Muita esimerkkejä epäeettisyydestä vastaajien mielestä olivat muun muassa piilomainonta, toimittajien ammattitaidottomuus ja tiedotusvälineiden omistuksen keskittyminen.

9.1.2. Journalistien uudistustoiveet

Kysymykseen siitä, pitäisikö Journalistin ohjeista poistaa jotakin tai pitäisikö niihin lisätä jotakin, vastasi 82 henkilöä. Vastaajista vajaa kolmannes totesi, ettei ohjeissa ole muutostarvetta. Vastauksissa tosin mainittiin se, että kaikki journalistit pitäisi vain saada noudattamaan hyviä ohjeitaan. Samoin mainittiin siitä, että ohjeita pitää käyttää oikein, ei esimerkiksi tuomioiden perusteina tuomioistuimissa.

Vastaajista puolet esitti selkeitä muutosehdotuksia Journalistin ohjeisiin muutoksia. Vain kuusi vastaajaa toivoi, että ohjeista poistettaisiin jotakin. Heistä viisi ehdotti poistettavaksi johdannosta kohtaa, jossa todetaan, että journalistin on tunnettava vastuunsa luonnosta. Vastaajien mielestä tämä on selvää ilman erillistä ohjettakin.

Lisäyksiä toivoi kolmannes vastaajista. Vastaajat toivoivat tarkennuksia piilomainentaohjeeseen. Ilmoitusaineiston ja toimituksellisen materiaalin raja pitäisi määritellä ohjeissa selkeämmin. Toiveissa mainittiin myös tiedotusvälineiden keskittymisen ongelmat, joiden estämiseen toivottiin ohjeistusta. Yksilön suojaa koskevia periaatteita pitäisi tarkentaa, etiikan ja moraalin merkitystä pitäisi korostaa ohjeissa enemmän. Tietojenhankintaa koskevassa kohdassa Journalistin ohjeissa mainitaan velvollisuus pyrkiä monipuolisuuteen. Tähän ohjeeseen toivottiin laadukkuuden ja viitseliäisyyden korostamista.

Valtaosa lisäysehdotuksista käsitteli asioita, jotka mainittiin jo vuonna 1992 hyväksytyissä Journalistin ohjeissa. Kymmenen vastaajista ehdotti jotakin täysin uutta, seitsemän heistä ohjeita nettitoimittajuuteen ja uusmedioihin liittyvistä asioista.

Muutammat vastaajista eivät esitä selkeitä toiveita ohjeiden karsimisesta tai niiden lisäämisestä, mutta kommentoi ohjeita muuten.

”Olen aika skeptinen ohjeiden suhteen. Ajan henki on, että mitä tahansa saa sanoa ihan kenestä tahansa ihan missä tahansa. ... Mitä parempi herja, sitä älykkäämpi on sanoja. Tuntuu kuin tämän rajan rikkomisesta käytäisiin jatkuvaa kilpailua.”

Journalistit ovat esittäneet muutostoiveita Journalistin ohjeisiin muuallakin kuin Journalistiliiton teettämässä kyselyssä. Oikeustoimittajat ry pyysi vuonna 2002 JSN:lta perusteltua lausumaa siitä, onko hyväksyttävää, että rikos- tai riitaprosesseissa vedotaan Journalistin ohjeisiin ja että niitä käytetään perusteena syytettäessä tai tuomittaessa toimittajia ja tiedotusvälineitä.¹⁶

JSN antoi asiasta lausuman 19.12.2002. Neuvoston mielestä Journalistin ohjeiden käyttö tuomioistuimissa on monessa suhteessa ongelmallista. Neuvosto totesi, että ohjeiden luonne on toisenlainen kuin julkista sanaa määrittelevien lakien. Ohjeet ovat yksityiskohtaisempia ja sisällöllisesti paljon vaativampia kuin lainsäädäntö. Niitä ei ole tarkoitettu tuomioistuimissa sovellettaviksi, vaan ainoastaan joukkoviestinnän itsesääntelyyn. JSN totesi lausumassaan myös, että rangaistus rikoksesta tai korvaus vahingosta voidaan perustuslain mukaan tuomita vain säädetyn lain nojalla. Jos tiedotusvälineiden toimintaa arvioidaan ja sanktioidaan tuomioistuimissa Journalistin ohjeita käyttäen, tuomioistuimet laajentaisivat oma-aloitteisesti toimintaa alueelle, joka ei JSN:n mielestä oikeusvaltiossa luontevasti kuulu tuomiovallan piiriin.¹⁷

9.1.3. Toteutuneet muutokset

Journalistien vuoden 2002 kyselyn vastauksissa esittämät toiveet, Oikeustoimittajat ry:n vuonna 2002 tekemä lausuntopyyntö JSN:lle sekä 1990-luvun lopulla alkanut keskustelu tuomioistuinten tavasta käyttää Journalistin ohjeita perusteina tuomioissaan näkyy vuoden 2005 alussa voimaan tulleissa uusituissa ohjeissa. Sekä vuoden 1992 että vuoden 2005 Journalistin ohjeet ovat kokonaisuudessaan tämän työn liitteinä (Liitteet 1 ja 2.).

Ohjeiden johdanto on uusittu kokonaan. Selkein muutos on maininta tuomioistuimista.

”Ohjeet koskevat kaikkea journalistista työtä. Ne on laadittu vain alan itsesääntelyä varten. Ohjeita ei ole tarkoitettu käytettäväksi rikos- tai vahingonkorvausvastuun perusteena.”

¹⁶ Journalisti 21/2002, 5

¹⁷ Ollila, 2004, 103–104

Johdantoa on lisäksi karsittu. Kyselyyn vastauksissa ehdotettiin juuri yleisten asioiden poistamista tai tiivistämistä. Aiemmissa ohjeissa muistutettiin muun muassa, että journalistin on tunnettava työhönsä liittyvät lait, asetukset ja kansainväliset sopimukset sekä tunnettava vastuunsa luonnosta. Nyt molemmat kohdat on ohjeista poistettu. Samoin inhimillisten perusarvojen kunnioittaminen on poistettu uudistetuista ohjeista. Kyselyssä ohjeiden muuttamistarpeeksi vastauksissa mainittiinkin, että ihmisarvojen kunnioitus ja vastuu luonnosta ovat jokaiselle toimittajalle itsestään selviä asioita, eikä niitä tarvitse erikseen ammattikunnan ohjeissa mainita. Uusittujen ohjeiden johdannossa mainitaankin vain oikeus vastaanottaa tietoja ja mielipiteitä, ja se, että sananvapaus on demokraattisen yhteiskunnan perusta.

Numeroiduissa ohjeissa muutamat ovat vaihtaneet paikkaa ja ohjeiden jaksottelun otsikoita on hieman muutettu. Lisäksi ohjeiden määrä on noussut 29:stä 35:een.

Omistuksen keskittyminen on otettu huomioon uusittujen ohjeiden kohdassa 6. Siinä muistutetaan, että journalistin on hyvä tehdä lukijalle, kuulijalle ja katsojalle asiayhteys selväksi käsitellessään esimerkiksi omalle konsernilleen merkittäviä asioita.

Tietojen hankkimisessa journalistin on suositeltavaa ilmoittaa ammattinsa, ja pyrkiä hankkimaan tietonsa avoimesti. Lisäksi kohtaan 9 on yhdistetty vanhoista ohjeista kohta siitä, että tarvittaessa voidaan käyttää poikkeuksellisia tapoja tiedonhankinnassa.

Oikeus julkaista uutinen rajallistenkin tietojen perusteella on myös uusi. Rajallisuutta ei mainittu vanhoissa ohjeissa. Lisäksi uusien ohjeiden kohtaan 13 on liitetty maininta siitä, että uutistapahtumia tulee seurata loppuun saakka. Samaa asiaa sivutaan ohjeessa 35, jossa muistutetaan, että rikosasioissa tapahtumia pitää seurata loppuun saakka. Sama ohje oli vanhoissakin ohjeissa.

Omaksi otsikokseen uusissa ohjeissa on nostettu haastateltavan ja haastattelijan oikeudet. Kohdassa 18 neuvotaan, missä tapauksessa haastateltavan kieltoon julkaista lausumansa voidaan suostua. Muuten tämän osion ohjeet ovat samansisältöisiä kuin vanhoissa ohjeissa.

Oikaisu ja vastine –otsikko on uusituissa ohjeissa Virheen korjaaminen ja oma kannanotto. Sisällöltään ohjeet ovat entisten kaltaiset. Ainoastaan kohta 24 on lisäys vanhoihin ohjeisiin. Tässä ohjeessa mainitaan, että tavanomainen kulttuurikriittikki, poliittinen, taloudellinen tai

yhteiskunnallinen arviointi sekä vastaavan muun mielipiteen esittäminen ei synnytä oikeutta kannanottoon eli vanhojen ohjeiden kielellä vastineeseen. Vanhoissa ohjeissa mielipideeroista mainittiin kohdassa 19, mutta uusissa ohjeissa tätä kohtaa on täsmennetty.

9.1.4. Mitä on jo tapahtunut?

Uudet Journalistin ohjeet on testattu jo käytännössä. 11. helmikuuta 2005 Iisalmen käräjäoikeus pääsi tekemään oikeusjournalismin historiaa. Käräjäoikeus totesi kunnianloukkausjutun päätöksen perusteluissa, että Journalistin ohjeet eivät ole syyttäjille tai tuomioistuimelle tarkoitettu oikeusnormi, vaan ainoastaan alan omaan sisäiseen säätelyyn tarkoitettu säännöstö. Näin tehtiin oikeussalissa ensimmäisen kerran.¹⁸

Journalisti julkaisi asian uutisena ja mainitsi siitä etusivullaan. Toimittajat voisivat nyt olla iloisia, oikeus voitti. Ongelma kahden ammattikunnan suhteissa ei kuitenkaan ratkennut. Journalistien ja oikeusoppineiden kiista alkoi tuntua jo vuosia sitten arvovaltataistelulta. Tietysti tuomioistuimet tiesivät jo ennen journalistien älähdystä ja vuosien aikana kiihtynyttä keskustelua, että niiden on tehtävä ratkaisunsa vain ja ainoastaan lain perusteella. Nyt kuitenkin journalistit pitävät Iisalmen käräjäoikeuden päätöstä omana saavutuksenaan. Journalistit itse vaativat, että Journalistin ohjeisiin on lisättävä maininta siitä, ettei ohjeita saa käyttää tuomioiden perusteena. Mutta moneen kertaan journalistit ovat todenneet, etteivät Journalistin ohjeet ole samanlainen normisto kuin laki. Miksi siis iloitaan siitä, että vasta ohjeisiin painettu kohta toi toivotun tuloksen tuomioistuimissa?

Journalistin jutussa esiintyy kuitenkin mies, jonka suusta kuultuna tulevaisuuden näkymien hyvyyteen voi luottaa. Asianajaja Matti Wuori näet on tyytyväinen.

*”...Matti Wuori on tyytyväinen siihen, että sananvapauden merkityksestä käyty julkinen keskustelu näyttää olevan tervehdyttämässä suomalaista oikeuskäytäntöä ja ohjaamassa lain soveltajia asettamaan yksittäistapaukset niihin laajempiin ihmisoikeusyhteyksiinsä, joihin ne kuuluvatkin.”*¹⁹

¹⁸ Journalisti 4/2005, 11

¹⁹ Journalisti 4/2005, 11

Samassa Journalistissa kerrotaan JSN:n sananvapausseminaarissa käydystä keskustelusta. Seminaarissa puhunut apulaisvaltakunnansyyttäjä Jorma Kalske on jutussa nostettu merkittäväksi mielipiteen lausujaksi. Kalske toteaa, että hänen mielestään Journalistin ohjeet on tarkoitettu vain journalistista itsesääntelyä varten. Jo aiemmin Korkeimman oikeuden presidentti Leif Sevon on todennut, ettei ohjeita tulisi käyttää rikos- tai vahingonkorvausvastuun perusteena. Kalske toivoo, että sama kanta alkaisi näkyä pian syyttäjienkin toiminnassa. Kalskeen mielestä parasta olisi, jos syyttäjille ei edes näytettäisi Journalistin ohjeita.²⁰

Seminaarissa Journalistin ohjeiden uudistettu muoto sai kannatusta, mutta entistä enemmän käytännön ohjeiden antamisen suuntaan muotoillut ohjeet saivat kritiikkiäkin. Professori Kaarle Nordenstrengin mukaan ohjeissa olisi pitänyt säilyttää journalistin työn arvojen mainitseminen. Nordenstrengin mielestä moraalien ja arvojen taustoituksen poistaminen johtaa keskusteluun siitä, mikä on journalistin ammatin luonne ja moraalit.²¹

9.2. Julkisen sanan neuvosto

Julkisen sanan neuvosto (JSN) perustettiin vuonna 1968. Vuortama ja Kerosuo toteavat, että JSN saattoi olla maailman ensimmäinen itsesääntelyelin, joka tulkitsi hyvää journalistista tapaa kaikessa joukkoviestinnässä, niin sähköisessä kuin painetussakin.²²

JSN:n tehtävänä on tulkita hyvää journalistista tapaa sekä puolustaa sanan- ja julkaisemisen vapautta. Neuvosto voi käsitellä perussopimuksen hyväksyneissä joukkoviestimissä julkaistua toimituksellista aineistoa, sen erottuvuutta mainoksista sekä journalistien tiedonhankintatapoja. Neuvosto voi käsitellä lisäksi viranomaisten ja yksityisten pyrkimyksiä rajoittaa sanan- ja julkaisemisen vapautta. JSN käsittelee asioita sille tehtyjen kantelujen perusteella. Se voi halutessaan ottaa tärkeän toimialaansa kuuluvan asian tutkittavakseen myös omasta aloitteestaan. Lisäksi JSN on laatinut yleisluontoisia lausumia esimerkiksi yksityiselämän suojasta.²³

JSN ei saa käyttää päätöstensä perusteena muuta kuin Journalistin ohjeita ja muita vakiintuneita hyvän journalistisen tavan periaatteita. Oikeudellisia perusteita ei saa käyttää.²⁴

²⁰ Journalisti 4/2005, 10

²¹ Journalisti 4/2005, 11

²² Vuortama ja Kerosuo, 2004, 112

²³ Vuortama ja Kerosuo, 2004, 123–124

²⁴ Vuortama ja Kerosuo, 2004, 124–125

Langettavan päätöksen saaneen tiedotusvälineen on julkaistava päätös viipymättä ja ilman välittömiä kommentteja. Lähes poikkeuksetta tätä veloitetta noudatetaan.²⁵

JSN ei käsittele kanteluita, joissa voidaan epäillä, että asianomistaja selvästi hakee päätöstä samassa asiassa nostettavaa rikos- tai vahingonkorvausoikeudenkäyntiä varten. Syynä tähän on se, että joukkoviestimien halukkuus sitoutua itsesääntelyyn heikkenee, jos niiden neuvostolle toimittamaa aineistoa käytetäänkin niitä vastaan oikeudenkäynnissä. JSN:lla ei myöskään ole käsittelypakkoa. Se voi halutessaan jättää asian ottamatta käsittelyyn tai keskeyttää käsittelyn.²⁶

Vuortama ja Kerosuo toteavat, että suhde tuomioistuimiin näyttää olevan erityisesti suomalaisen itsesääntelyn ongelma. Etiikan ja juridiikan raja on Vuortaman ja Kerosuon mukaan haluttu pitää selvänä, siksi JSN:lla on rajoituksia käsittelyssään. Tällä on haluttu estää neuvoston ajautuminen oikeudenkäynnin esivaiheeksi.²⁷

Rajoitukset ovatkin auttaneet tässä ongelmassa, mutta etiikan ja juridiikan rajan selkeydestä on esitetty kriittisiä kannanottoja. On jopa ehdotettu neuvoston lakkauttamista kokonaan.

Joka tapauksessa koko itsesääntelyjärjestelmä pohjautuu vapaaehtoisuuteen. JSN:n toimivalta on riippuvainen siitä, hyväksyvätkö tiedotusvälineet sen asioiden ratkaisijaksi. Huomattava osa Suomessa toimivista joukkoviestimistä on hyväksynyt JSN:n perussopimuksen toimialajärjestöjensä jäsenyyden kautta. Journalistit puolestaan ovat sitoutuneet itsesääntelyyn ammattiliittojensa kautta. Lisäksi itsesääntelyyn voi sitoutua liittymällä perussopimukseen tai allekirjoittamalla sopimuksen. Jälkimmäiseen ryhmään kuuluu muun muassa joukko ilmaisjakkalehtiä.²⁸

9.2.1. Tarve muutokseen?

JSN:n asemasta on keskusteltu runsaasti 1990-luvun puolivälin jälkeen. Erityisesti esillä ovat olleet yritys käyttää JSN:n päätöksiä tuomioistuimissa, neuvoston päätösten yhdentekevyys

²⁵ Vuortama ja Kerosuo, 2004, 125

²⁶ Vuortama ja Kerosuo, 2004, 126

²⁷ Vuortama ja Kerosuo, 2004, 126

²⁸ Vuortama ja Kerosuo, 2004, 128–130

niin langettavan päätöksen saaneen tiedotusvälineen kuin kantelijan kannalta sekä se, tarvitaanko neuvostoa ylipäätään.

Journalistiliiton jäsenille vuonna 2002 tehdyssä kyselyssä JSN:n arvostus on lisääntynyt verrattuna vuoden 1993 kyselyyn. Valtaosa vastaajista on sitä mieltä, että JSN on tärkeä tyytymättömyyden purkamisväylä ja että neuvosto käsittelee journalismin kannalta merkityksellisiä asioita.²⁹

Puolet vastaajista on sitä mieltä, että JSN varjelee journalismia nykyistä tiukemmalta lainsäädännölliseltä valvonnalta. Toisaalta lähes 40 prosenttia vastaajista ei osaa ottaa kantaa tähän kysymykseen. Vajaat 40 prosenttia vastaajista haluaisi, että neuvoston päätösten voimaa lisätäisiin uhkasakoin. Sama määrä vastaajista ei kannata uhkasakkoja.³⁰

Mielestäni lainsäädännöllistä valvontaa ja uhkasakkoja koskeviin kysymyksiin saadut vastaukset heijastavat sitä epävarmuutta, joka journalistien ja oikeusoppineiden välillä oli kyselyn toteuttamisen aikaan. Varsinkin uhkasakkokysymysten vastauksissa näkyy se, että toimittajat haluaisivat lisätä JSN:n valtaa. Kyseessä on taistelu journalismin ja tuomioistuinten välisestä vallasta. Jos JSN saisi käyttää päätöksissään sakon uhkaa, ei hyvää journalistista tapaa ratkottaisi ehkä niin usein tuomioistuimissa, jolloin valta journalismin sisällöstä säilyisi paremmin journalisteilla. Kun oikeusoppineet ottivat Journalistin ohjeet lakikirjojen viereen, journalisteja pelotti. Selkein tapa valtataistelussa on pyrkimys lisätä oman puolen valtaa, ja tähän JSN:n oikeus käyttää uhkasakkoja olisi tuonut apua.

Mediajuristina tunnettu Risto Ryti on todennut³¹, että JSN on joutunut harhapoluille alkupe-
räisestä tehtävästään ja sen vuoksi neuvosto pitäisi lakkauttaa. Neuvoston päätökset eivät Rytin mukaan ole enää ymmärrettäviä eikä niistä löydy Journalistin ohjeita, joihin päätösten kuitenkin pitäisi perustua. Vaarallisinta Rytin mukaan on, jos neuvosto alkaa ratkaista muitakin kuin eettisiä kysymyksiä. Näin ollaan jo pitkällä etiikan ja juridiikan sekoittumisessa, eikä syy ollut tällä kertaa tuomioistuimissa.

²⁹ Harju, 2002, 9

³⁰ Harju, 2002, 9

³¹ Journalisti 14/2002, 10

Rikosoikeuden professori Ari-Matti Nuutila puolestaan on kaivannut³² JSN:n aseman vahvistamista niin, että neuvosto voisi suositella vahingonkorvausten maksamista, jos hyvää journalistista tapaa on rikottu. Nuutilan mielestä itsesääntelyn juridisointi voisi toimia hyvin. Nuutilan mukaan ainut ongelma on siinä, etteivät tiedotusvälineet halua tehdä niin.

Oikeustieteen tohtori Riitta Ollila puolestaan on toivonut³³, että JSN tekisi enemmän periaateläusumia journalismin etiikkaan liittyvistä asioista. Journalistin ohjeiden sääntökohtiin perustuvat ratkaisut ovat Ollilan mielestä liian lähellä tuomioistuinten työskentelytapaa ja tämä on aiheuttanut käsityksen siitä, että itsesääntelyn ja tuomioistuinten toiminnan rajat ovat sekoittuneet.

Ollila toteaa myös³⁴, että kun kantelija tuntee kokeneensa vääryyttä ja JSN ei anna edes langettavaa päätöstä, kantelija voi pitää neuvostoa hampaattomana. Silloin sananvapauden edistäminen ja yleisön luottamuksen säilyttäminen voivat olla hankalasti yhteensovitettavia.

Lisäksi esille on nostettu kysymys siitä, miten JSN:oon valitaan jäseniä ja keitä sinne valitaan. Jos neuvoston päätöksillä on merkitystä mediaoikeudenkäynneissä, ei ole yhdentekevää, keitä neuvostoon kuuluu.

Professori Pekka Koskisen mielestä³⁵ on tärkeitä, että Suomessa on journalismin itsesääntelyjärjestelmä. Koskisen mielestä olisi onnetonta, jos tuomioistuimet toiminnallaan tuhoaisivat tämän järjestelmän.

9.2.2. Julkisen sanan neuvoston tulevaisuus?

On vaikea kuvitella, että journalismin itsesääntely ja JSN menettäisi merkityksensä kokonaan ainakaan lähivuosien aikana. Keskustelu neuvoston ja tuomioistuinten välisestä suhteesta tulee varmasti jatkumaan, eikä keskustelua laimenna se fakta, että Journalistin ohjeet uudistuvat entistä täsmällisemmiksi käytännön ohjeiksi hyvän journalistisen tavan noudattamiseksi. Olen samaa mieltä Kaarle Nordenstrengin mielestä: ohjeissa olisi pitänyt säilyttää selkeäm-

³² Journalisti 18/1999, 3

³³ Journalisti 16/2002, 8

³⁴ Journalisti 16/2002, 8

³⁵ Journalisti 19/2001, 10

min linja siitä, mikä on journalistin moraalitieteen ja ammattieteen. Niiden toimittajien mielestä, jotka etsivät ohjeista käytännön neuvoja hankaliin tilanteisiin, etiikan määritelmät ovat turhia. Mutta jos journalistin työn arvoja ei enää sanota ääneen, vaikka vain Journalistin ohjeiden johdannossa julistuksenomaisesti, mitä mieltä on yksittäisillä käytännön neuvoilla? Jos journalismin eettisesti oikean toiminnan tärkeys yhteiskunnassa unohdetaan, ei ole enää paljoa väliä, missä vaiheessa oikeudenkäyntiä syytettyjen nimet sanotaan jutussa.

Yksi hankalimmista käytännön asioista tulee olemaan JSN:n päätösten käyttäminen tai niiden käyttämisen estäminen tuomioistuimissa. Jotta tuomioistuimet voivat mediaoikeudenkäynneissä määrätä esimerkiksi vahingonkorvauksia, on pystyttävä todistamaan, että tiedotusvälineen tai toimittajan teko on ollut tahallinen. JSN:n päätöksissä tahallisuutta ei kirjaimellisesti määritellä, mutta jos JSN toteaa, että hyvää journalistista tapaa on rikottu, tuomioistuimessa on helppo vetää johtopäätös teon tahallisuudesta. Miten journalisti voisi vahingossa rikkoa oman ammattikuntansa eettisiä sääntöjä vastaan? Eivätkö ohjeet ole selkeästi jokaisen toimittajan mielessä, selkeämmin kuin laki?

Pessimistisin tulevaisuuden näkymä on se, että Journalistin ohjeet ovat vakiintuneet kaikkien halukkaiden käytettäväksi. Rikos- ja vahingonkorvausoikeudenkäynneissä niitä käytetään yleisesti tuomioiden perusteina, kaikki maan tiedotusvälineet ovat osa jotakin kansainvälistä mediakonsernia, jotka maksavat suomalaisten riitojen korvaussummia pääkonttoreidensa kautta ja tiedotusopin oppikirjoissa kerrotaan, että vielä 1990-luvun alussa näitä ohjeita käyttivät vain journalistit.

Hyvin lähelle huonoa tulevaisuudenennustetta päästään sillä hetkellä, kun JSN saa oikeuden tehostaa päätöksiään uhkasakoilla. Silloin ei enää ole väliä, keitä neuvostossa istuu ja istuuko siellä enää ketään.

10. KAHDEN INSTITUTION TÖRMÄYS

1990-luvun lopun konflikti journalistien ja oikeusoppineiden välillä alkoi Helsingin käräjäoikeuden tekemästä Nostokonepalvelu-jutun päätöksestä. Tuomion perusteina käytettiin Journalistin ohjeita, joiden tulkintaan journalistit katsoivat itsellään olevan yksinoikeus. Oikeuden perusteluiden sekä ammattikuntien välisen konfliktin taustalla on vuoden 1995 perusoikeus-

uudistus. Silloin yksityiselämän suoja nostettiin perusoikeudeksi, samanarvoiseksi oikeudeksi kuin sananvapaus. Kamppailuun kahden perusoikeuden välisestä asemasta vaikutti lisäksi se, että oikeus tuomitsi julkaisijan maksamaan siihen asti suurimmat vahingonkorvaukset.

Vaikka journalistien joukossa on yksityisyyden suojan laajentamisen kannattajia ja oikeusoppineiden joukossa sananvapauden laajentamisen kannattajia, keskustelun yleiskuva on jakautunut kahtia: toisella puolella ovat journalistit ja sananvapaus, toisella oikeusoppineet ja yksityisyyden suoja. Parhaiten palstatilaa on saanut, jos on tiukasti toisen perusoikeuden ja ammattikunnan puolella ja toisia vastaan. Pohdintaa kummankin osapuolen ja perusoikeuden kannalta on aineistossa yllättävän vähän.

Journalistien ja oikeusoppineiden keskustelu alkoi jo 1990-luvun puolivälissä. Silti en onnistunut laajojen tiedonhakujen jälkeenkään löytämään tutkimuksia näiden ammattikuntien välisistä suhteista. Tutustuin jonkun verran toimittajien ja poliitikkojen välisten suhteiden tutkimukseen, mutta en löytänyt mielestäni tähän keskusteluun sopivaa sovellettavaa. Tämän vuoksi pohdintani ammattikuntien välisten suhteiden tulehtuneisuudesta perustuu kokonaan keskustelusta saamaani kuvaan.

Oikeusoppineiden suhtautumista journalismiin ja journalisteihin on kuitenkin kysytty ainakin kerran tarkastelemallani ajanjaksolla. Tampereen yliopiston Journalismin tutkimusyksikön tutkimuksen vuonna 2000 julkaistussa väliraportissa todetaan, että oikeusoppineiden suhtautuminen journalisteihin on pääosin myönteistä. Huonot kokemukset ovat usein yksittäisiä. Epäkohtien edessä oikeusoppineet kokivat olevansa voimattomia. Raportissa todetaan vastaajien olleen sitä mieltä, että heillä ei ole keinoja puuttua journalismin epäkohtiin, mutta toisaalta ei haluakaan.¹

10.1. Perusoikeudet ammattikuntien silmin

Yksityisyyden suojan säännöksissä lainsäätäjän tarkoitus on ollut molempien ammattikuntien kannalta hyvä. Mutta varsinkin yksityiselämän suojan soveltamisessa on monia vaikeuksia. Rajoitussäännöksessä luetellut poikkeukset, kuten poliitikot ja elinkeinonharjoittajat, on valittu siihen hyvin perustellusti. Silti näin yksityiskohtainen erottelu tuottaa ongelmiaakin. Mikä

¹ Kunelius, 2000, 100–102 (Raportin osuus perustuu Elina Järvisen ja Jarmo Raivion tekemiin haastatteluihin.)

on näihin rinnastettava julkinen tehtävä? Mikä on niin sanottujen julkkisten asema? Se, että Journalistin ohjeissa yksityisyydestä puhuttaessa huomioidaan myös julkkiset, tarjoaa hankalassa tilanteessa tuomioistuimille kätevän työkalun. Jos laki ei tarkoita kaikkia julkisuuden henkilöitä yleensä, niin miksei Journalistin ohjeiden nojalla voitaisi perustella tuomioita sillä, että journalistit itse määrittelevät tähän rajoitussäännökseen myös missit, mallit ja stripparit?

Lainsäätäjän tarkoitus on ollut taata sananvapaus, johon kuuluu oikeus arvostella vallankäyttäjiä. Tilanne hankaloituu koko ajan, sillä tuomioistuinten pitää tulkinnoissaan ottaa kantaa siihenkin, ketkä ovat nyky-yhteiskunnan vallankäyttäjiä.

Vuortama ja Kerosuo muistuttavat, että perusoikeuksia ei voi laittaa tärkeysjärjestykseen. Oikea ratkaisu toteutuu heidän mukaansa silloin, kun ristiriitatilanteessa kaikki perusoikeudet toteutuvat mahdollisimman optimaalisesti.²

Ongelmalliseen tilanteeseen joudutaan, koska media itsekkin on yksi yhteiskunnan vallankäyttäjistä. Sananvapauden nimissä ei kuitenkaan voida tehdä mitä tahansa. Se, mikä ennen kuului julkisen vallan piiriin, voi nyt olla yksityistettyä. Vallankäyttäjiä, poliitikkoja ja virkamiehiä on kuitenkin voitava edelleen kritisoida, jotta sananvapaus toteutuisi. Kritiikin täytyy olla monipuolisempaa kuin aikaisemmin. Toisaalta sananvapaus ei voi olla vain vapautta arvostella ja kertoa mielipiteensä. Sen vuoksi vallanpitäjien toimien on oltava julkisia.³

Rikoslaisissa rangaistavia tekoja ovat kotirauhan rikkominen, salakuuntelu, salakatselu, yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen, kunnianloukkaus, viestintäsalaisuuden loukkaus sekä henkilötietojen yksityisyyttä loukkaava käsittely. Pelkkä rikoslain tulkinta ei nykyään riitä. Tuomioistuinten pitää ottaa huomioon kansainväliset ihmisoikeussopimukset sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tulkinnat. Vuortama ja Kerosuo toteavat, että näihin suomalaiset tuomioistuimet eivät toistaiseksi ole kiinnittäneet kovin paljon huomiota.⁴

Sananvapauteen voidaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan puuttua vain tietyissä, tarkasti perustelluissa tapauksissa. Ihmisoikeussopimuksen säännöksellä ja siitä tehdyillä tulkinnoilla on Nuutilan mukaan aivan olennainen merkitys, kun tulkitaan Suomen perustuslain

² Vuortama ja Kerosuo, 2004, 12–13

³ Vuortama ja Kerosuo, 2004, 14

⁴ Vuortama ja Kerosuo, 2004, 16–17

kunnian ja yksityisyyden suojan loukkaamissäännöksiä. Tällöin rikosasioissa ei siis pelkästään tulkita kotimaista lakia, vaan otetaan huomioon sananvapaus perus- ja ihmisoikeutena. Nuutila nimittää kunnian ja yksityisyyden loukkaamisen ja sananvapauden välistä suhdetta perusoikeuksien horisontaalivaikutukseksi. Tällä hän tarkoittaa sitä, että yksittäisissä jutuissa tuomioistuimen on punnittava asiaa molempien perusoikeuksien kannalta.⁵

Nuutilan mielestä yksityisyyden suojan säännöstä sovelletaan liian löyhästi. Perusteluna Nuutila toteaa sen, että tiedotusvälineissä esillä olevien ihmisten kanneherkkyys on noussut. Samaa aikaan tuomioistuimissa rangaistusten ja vahingonkorvaussummien kovuus on noussut uudelle tasolle.⁶

Sananvapauskeskustelu on 1990-luvulla kääntynyt modernimpaan suuntaan. Kuten Nordenstreng mainitsee⁷, sananvapaus mielletään nykyään yhä voimakkaammin kansalaisen oikeudeksi. Samaa aikaan yksityisyyden suoja on laajentunut ja tarkentunut. Kunnianloukkausrikkokset ovat vähentyneet⁸ yhteiskunnan muuttuessa, mutta sitä vastoin yksityiselämän suojan rajat tuntuvat koko ajan tiukentuvan ja rajojen haku tuomioistuimissa on ollut kiihkeätä.

Kun journalisteja ei enää mielletä – kansalaisten, vallankäyttäjien eikä kaikkien journalistienkaan keskuudessa – vallankäytön valvojiksi eikä sananvapautta yhteiskunnassa laajimmin tai peräti yksin käyttäviksi, ollaan edetty herjauksista, solvauksista ja painovapauslaista pitkä matka. Lainsäädäntöä on uusittu, uusia kansainvälisiä ja EU:n alueella noudatettavia sopimuksia on laadittu. Mutta lainsäädäntökin tuntuu hampaattomalta siinä tilanteessa, kun yhteiskunnan arvot ovat muuttuneet.

Vallankäytön valvonta ja yhteiskuntajärjestelmän kritisointi tulevat monien nykyaikaisten ihmisten arvojen tärkeysjärjestyksessä vasta toisena. Ensimmäisenä komeilevat yksilöllisyys, oma elämä ja henkilökohtaisuus. Yhteiskunta on yksityistynyt ja yksilöistynyt. Omien etujen valvonta on korostunut. Tämän suunnan merkkejä voi nähdä niin pitkittyneissä opiskeluajoissa kuin vaalien äänestysprosentin laskussakin.

⁵ Nuutila, 2002, 903–904

⁶ Nuutila, 2002, 904

⁷ Nordenstreng, 1996, 272

⁸ Nuutila, 2002, 905

Kaupallistunut media on mennyt pörssiin. Yhtiöiden on tehtävä yhä parempaa tulosta, jotta yksityiset osakkeenomistajat saisivat voittoa sijoitukselleen. Menestystä mitataan neljännesvuosittain, eikä mediataloilla ole varaa testata sananvapauden ja yksityisyyden suojan rajoja. Oikeuteen joutuessaan niillä ovat edessään pitkät käsittelyajat ja suurten vahingonkorvaussummien riski. Toisaalta vastassa on vastuu tehdä voittoa. Silloin riskinotto kannattaa, entisen missin ja yritysjohtajan suhteesta kannattaa kirjoittaa, koska se myy. Jos lööpissä on selvitelty harmaan talouden rajamaiden tapahtumia vuosien takaa, nopeaa tyydytystä ja viihdettä hakeva kansalainen jättää lehden ostamatta. Pörssikurssi on armoton, tappion tekeminen on vaarallista. Pienempi riski on kirjoittaa julkisten yksityiselämästä, myydä hyvin ja mitata tuomioistuimen sen päivän tulkinta laista. Oikeuslaitoksen vastuulla taas on koko ajan huolehtia siitä, että joukkotiedotusvälineet noudattavat lakia.

Viihde myy. Yksityisyyttä palvovat lukijat ostavat lehtiä, joissa kerrotaan yksityisyydestä. Ajattelutavan heikkous on se, että siinä lukija on lähes aivoton, vain hetken tyydytystä hakeva henkilö. Mutta samaan aikaan lähes aivottomia ovat journalistit, jotka tarjoavat yhä viihteellisempää sisältöä jutuissaan.

Onko journalistit sitten ajettu jo tilanteeseen, jossa niin sanotuista oikeista asioista ei enää oikeusjuttujen häviämisen riskin takia uskalleta tehdä juttuja? Kärjistäen voi sanoa, että on helpompaa tehdä harmittomia juttuja kuin kriittisiä ja tutkivia juttuja, joiden kaikkia väitteitä ei ole voitu varmistaa kokonaan.

Oikeusoppineiden tilanne ei ole kadehdittava. Kun journalistit koettavat saada voittoa työntantajalleen seikkailemalla sananvapauden ja yksityisyyden suojan rajoilla, tuomioistuimissa tulkitaan kerta toisensa jälkeen sitä, mitä yksityisyyden suoja on. Tupalassa tilanteessa laki ei anna kovinkaan hyviä neuvoja ainakaan yksityiselämän suojan määrittelyyn. Kun kerran journalistit toistuvasti ylittävät Journalistin ohjeiden ja JSN:n langettavien päätösten rajan, houkutus käyttää ammattikunnan eettisiä ohjeita tuomioiden perusteena on ymmärrettävä. Lain tulkinnanvara on liian suuri, jolloin lakia tiukemmat säännöt, Journalistin ohjeet, ovat kätevä työkalu rajatapausten ratkaisemisessa.

Rajankäynnin päättymättömälle niitylle laukkaamaan lähteneet journalistit syyttävät herkästi oikeusoppineita sananvapauden rajoittamisesta. Se on journalistien työkalu, jonka esiin ottaminen sopii tilanteessa kuin tilanteessa. Perustuslakikin lähtee siitä, että sananvapaus on de-

mokraattisen yhteiskunnan toiminnan edellytys. Tuskin kukaan tämän todennut on ajatellut, että 1900- ja 2000-luvun vaihteessa sananvapauden käytön oikeutta pohditaan tiedotusvälineiden tavassa kertoa rakkaussuhteista, joiden osapuolina ovat kyseisen maan kansalaisille puolittunemattomat henkilöt. Journalistien vetoaminen historiaan ja sananvapauden merkitykseen demokratioiden luomisessa tuntuu silloin kornilta.

Oikeusoppineet koettavat vastata kilpajuoksuun parhaan kykynsä mukaan. Journalistit ovat pyrkineet säätelemään toimintaansa itse, omilla ammattikunnan ohjeilla, mutta niitä ei ole koskaan tarkoitettu muiden käytettäväksi. Toisaalta oletuksena on, että ammattikunnan edustajat todella itse koko ajan ohjeita noudattaisivat. Oikeusoppineilla on vain laki, joka journalistien tavassa käsitellä julkisuuden henkilöiden yksityiselämää tuntuu monesti olevan puutteellinen. Tilanteessa, johon journalistit ovat johtaneet ammattikunnat, ei aina tunnu oikeutetulta syyttää oikeusoppineita näiden tukeutuessa journalistien omiin sääntöihin. Jos mediassa ollaan skandaalinhakuisia, onko ihme, että yhteiskunnassa halutaan kontrolloida niiden tapaa toimia? Ja eivätkö silloin oikeusoppineet ole loogisin taho puuttumaan tilanteeseen, tuomaan kansalaisille turvaa mediaa vastaan? Kevyt media on ajanut itsensä tilanteeseen, jossa tuomioistuimissa etsitään keinoja lain ulkopuoleltakin tilanteen hillitsemiseksi.

Samaan aikaan journalistit pelkäävät menettävänsä oikeutensa valvoa ja arvostella vallankäyttäjiä. Perustelut siitä, miksei Journalistin ohjeita saisi käyttää tuomioistuimissa, ovat oikeita. Ammattikunnan jakautuminen muiden ja journalistien itsensä silmissä ei ole kenenkään edun mukaista, mutta ennen pitkää väistämätöntä, elleivät journalistit pitäydy omien eettisten sääntöjensä noudattamisessa ja oikeusoppineet lain tulkinnassa päätöksiä tehdessään.

Laki on oikeusoppineille ongelma, koska se tulee aina jäljessä. Suomessa astui voimaan ensimmäinen välineneutraali tiedon julkaisemista koskeva laki vasta vuonna 2004. Sitä ennen voimassa oli painovapauslaki, jossa mainittiin vain painotuotteet eli lehdet ja kirjat. Lainsäätäjä ei voi tietää, miten yhteiskunta ja teknologia kehittyvät. Kukaan ei osaa sanoa, millaista tiedonvälitys on 20:n tai 50 vuoden kuluttua.

Journalistin ohjeita puolestaan on uudistettu niiden vuonna 1957 hyväksytyyn ensimmäiseen version jälkeen viisi kertaa.⁹

⁹ Vuortama ja Kerosuo, 2004, 114

Yhden esityksen lain täsmentämisestä on tehnyt Sami Mahkonen. Mahkosen mukaan olennaista olisi tehdä laista yksityiskohtaisempi ja miettiä tapaus tapaukselta, mikä on hyvän tavan mukaista ja mikä ei. Abstraktilla tasolla liikkuvat määritelmäyritykset ovat Mahkosen mukaan melko yhdentekeviä, tekivät niitä kumman ammattikunnan edustajat tahansa. Mahkonen esittelee oman jaottelunsa siitä, millaiset aiheet kuuluvat yksityisyyteen. Luettelossa mainitaan muun muassa syntymään ja ihmissuhdetietoihin liittyvät asiat, kuten keskenmenot, avioerot ja seurustelusuhteet. Mahkonen myöntää kuitenkin samalla, ettei luetteloa voisi käyttää aina, kaikissa oloissa eikä se voisi koskea samalla tavoin kaikkia ihmisiä.¹⁰ Mahkonen siis haluaa tarkkoja ohjeita, mutta itsekin myöntää, ettei niiden laatiminen ole ongelmatonta.

Juholinin ja Kuutin mukaan yksityisyyden suoja näyttää tiukentuvan yksityisten henkilöiden ja julkisten mediakäsittelyssä. Samaan aikaan vallankäyttäjien kritisointi voi helpottua. Syyttäjättämispäätökset eivät enää heille kelpaa, asiaa voidaan lähteä ajamaan siviilikanteena ja aktiiviset asianajajat voivat synnyttää ”rahastusautomaatteja”.¹¹

10.2. Kaksi instituutiota

Journalistien ja oikeusoppineiden ammattikunnat ovat pitkäikäisiä ja molemmilla on omat ammatissa toimimisen säännöt sekä tärkeä asema yhteiskunnassa. Kun kaksi perusoikeutta, sananvapaus ja yksityisyyden suoja, törmäävät, törmää samalla kaksi ammattikuntaa.

Media ja oikeuslaitos ovat yhteiskunnallisia instituutioita. Niillä on koko olemassaolonsa aikana ollut yhteiskunnallinen tehtävä. Molemmat ovat tunnustaneet toistensa roolin, ja myös yhteiskunnassa ammattikuntien rooli nähdään vakiintuneena ja välttämättömänä demokratian säilymisen kannalta.

Instituutiot ovat hyvin tietoisia omasta roolistaan yhteiskunnassa, ja valmiita puolustamaan niille kuuluvaa valtaa. Sekä media että oikeuslaitos ovat tottuneet siihen, että niillä on valtiossa tunnustettu itsenäinen asema. Kummankin toiminnan perusteena on se, että mikään ulkopuolinen taho ei voi vaikuttaa ammattikunnan sisäisiin ratkaisuihin. Silti vain oikeuslaitos on laissa määritelty instituutio, se käyttää tuomiovaltaa. Se on yksi yhteiskunnan kolmesta sääde-

¹⁰ Mahkonen, 1997, 135–136

¹¹ Juholin ja Kuutti, 2003, 165–166

tystä valtiomahdista, media on ”vain” se neljäs, jolla ei laissa säädetty asemaa ole. Siitä huolimatta mediallykin on valtaa.

1990-luvulla perusoikeusajattelu alkoi voimistua oikeusoppineiden keskuudessa. Sananvapaus perusoikeutena sisältää paitsi mahdollisuuden lähettää ja ottaa vastaan tietoa, myös ajatuksen yleisen edun toteutumisesta ja demokraattisen yhteiskuntajärjestyksen turvaamisesta. Asemansa vuoksi joukkoviestimille yleinen etu ja perusoikeudet ovat aina olleet keskeisiä. Tiedotusvälineiden oikeudelliseen arviointiin vaikuttaa perusoikeuksien välinen jännite. Riikka Rosendahlin mukaan syynä jännitteeseen on se, että joukkoviestimet ovat sekä osa julkista instituutiota että yksityisoikeudellisia toimijoita.¹²

Jorma Mäntylä tosin huomauttaa, ettei yleinen etu enää olekaan kovin tärkeä ammattikuntais-
tuneille journalisteille. Vuonna 1992 voimaan tulleissa Journalistin ohjeissa ei enää yleistä etua mainittu, sitä ennen käsitettä viljeltiin runsaasti. Sen sijaan yksilön etu ja yksityisen suoja säilyivät mukana edelleen. Ohjeitakaan ei enää perustella kansalaisyhteisön toimintakyvyn näkökulmasta vaan ammatillisena puolustuskeinona.¹³

Nordenstrengin ja Lehtosen mukaan joukkoviestinnän toiminnan säätelyn taustalla näyttää olevan ajatus siitä, että joukkoviestimet eivät toimi kuten muut elinkeinonharjoittajat, vaan hoitavat yhteiskunnallista tehtävää. Sen vuoksi joukkoviestimillä on erityinen vastuusuhde yhteiskuntaan.¹⁴

Vaikeassa tilanteessa instituutiot hakevat kiihkeästi paikkaansa yhteiskunnassa, joka ei ole samanlainen kuin vaikkapa Lex Hymyn säätämisen aikaan 1970-luvulla. Sen sijaan, että perusoikeusuudistuksen jälkeen keskusteltaisiin instituutioiden asemasta yhteiskunnassa, riidelään siitä, kumman tulkinta perusoikeuksista on oikea.

Ammattikuntien keskustelussa jonkun ratkaisun saavuttaminen on vaikeata, koska osapuolet puolustavat lopulta samoja asioita. Argumentit vain ovat perusoikeuskeskustelussa vastakkaisia. Yleistäen voi sanoa, että oikeusoppineet puolustavat yksilön oikeuksia, koska ilman niitä yhteiskunta ei voi olla demokraattinen ja oikeudenmukainen. Samaa argumenttia journalistit

¹² Rosendahl, 2003, 64

¹³ Mäntylä, 2004, 134–135

¹⁴ Nordenstreng & Lehtonen, 1998, 253–254

käyttävät puolustaessaan sananvapautta. Tuntuu, että kumpikin ammattikunta haluaa yksimielisyyttä ja rauhaa jatkaa omaa työtään, mutta siihen ei löydetä keinoja. Kumpikaan ei halua tai uskalla vetäytyä ehdottomuudestaan, koska uhkakuva oman aseman heikentymisestä on liian pelottava.

Omien arvojen kyseenalaistaminen on molemmille ammattikunnille liian vaikeata. Jos journalistit hellittävät, edessä on paluu ennakkosensuuriin. Jos oikeusoppineet hellittävät, edessä on media, jonka sananvapautta on jatkossa turha yrittää rajoittaa minkään muun säännöksen avulla. Tällainen media voi sananvapauden nimissä julkaista lähes mitä tahansa, jonka saa tietoonsa ja yksityiselämän suoja on käytännössä kuollut oikeus.

11. KESKUSTELU JATKUU – JATKUUKO KAMPPAILU?

Halusin työssäni tarkastella nimenomaan mediaoikeudenkäynneistä käytyä julkista keskustelua. Aineistoni ja lähteeni ovat olleet kenen tahansa saatavilla. Toisenlainen näkemys aiheeseen olisi varmaankin tullut, jos olisin toteuttanut työni esimerkiksi haastattelututkimuksena. Päädyin kuitenkin tutkimaan sitä materiaalia, johon perustuen myös yleisö on voinut muodostaa näkemyksen ammattikuntien ja perusoikeuksien välisiin suhteisiin. Samoin uskon, että tämän aineiston perusteella käsityksensä aiheesta ovat muodostaneet myös niin sanotut rivitoimittajat ja –oikeusoppineet. Tosin heistäkin todennäköisesti melko harva on tutustunut esimerkiksi oikeuden pöytäkirjoihin.

Instituutioiden kamppailussa vedottiin historiaan, demokratiaan, sananvapauteen, sivistykseen – hienoihin arvoihin, jotka nyt olivat vaarassa. Journalistit toistivat sananvapauden tärkeyttä. Oikeusoppineet eivät nähneet mitään järkeä siinä, että sananvapautta pitäisi puolustaa millä keinoin ja mihin hintaan tahansa. Keskustelun osapuolena oikeusoppineet olivat asemansa puolesta vahvempia todelliseen institutioon kuuluvina. Kriisi syntyi pikemminkin journalistien puolella, jossa sananvapauden tärkeys oli ylivoimaisesti käytetyin argumentti syntyneessä keskustelussa. Oikeusoppineet pystyivät keskustelussa nostamaan esille useammin erilaisia näkökulmia.

Journalistien puolella pelkästä sananvapauden toistamisesta otettiin askel taaksepäin ja todettiin, että yksilön suoja ja kunnia on aina huomioitu journalismissa. Kovaakin arvostelua saa

esittää, mutta ei kenestä tahansa. 1990-luvun lopulla keskustelussa olikin eniten esillä julkisuuden henkilöiden rooli ja heidän yksityisyyden suojansa. Keskustelu oli kiivasta ja 2000-luvun alussa oikeusoppineiden puolella tehtiin häkellyttävä, paniikkinappulan painamiselta tuntuva päätös kieltää lehtitalolta kaikki tiettyyn henkilöön liittyvä kirjoittelu. Päätös kumottiin nopeasti, koska molemmilla puolilla huomattiin, ettei tällainen päätös voisi tarkoittaa jatkossa voimaan jäädessään mitään muuta kuin paluuta sensuuriin. Sitä eivät halunneet oikeusoppineetkaan.

Entä mitä keskustelusta jää käteen lukijalle? Keskivertokansalainen huomasi ehkä pari lööppiä Jorma Reinistä ja tämän naisystävästä sekä Antti Piiposta ja tämän naisseikkailuista. Kiinnostavampaa kuin perusoikeuksien punninta oli se, kuka Piipon kanssa oli mökillä ja kuka löi ketä lampulla päähän. Kaiken taustalla oleva keskustelu ihmisten perusoikeuksista ja siitä, miten niiden väärä tulkinta voi johtaa demokratian sortumiseen, jäi sittenkin kahden ammattikunnan väliseksi.

Silti keskivertokansalainen voi olla tyytyväinen, sillä tällä hetkellä hän voi olla lähes täysin varma siitä, että hänen kunniaansa ja yksityisyyttään ei loukata tai jos loukataan, hän on oikeudessa vahvoilla. Samoin hän voi olla varma siitä, että hänellä ja tiedotusvälineillä on edelleen sananvapaus. Toimittajat pyrkivät uusituissa ohjeissa vaikuttamaan siihen, että ohjeita käyttää vain Julkisen sanan neuvosto päätöksiä tehdessään, eivät tuomioistuimet. Uudistuksen toimivuudesta on saatu vasta yksi käräjäoikeuden päätös. Uusien ohjeiden vaikutusta ammatikuntiin ja perusoikeuksiin päästään tutkimaan vasta myöhemmin.

Poliitikot, elinkeinonharjoittajat ja merkittävässä yhteiskunnallisissa tehtävissä toimivat ovat samassa asemassa kuin ennen perusoikeuksien uudistamistakin. Heitä saa arvostella herkemmin kuin tavallista kansalaista, tietyssä määrin heidän tulee tämä kestää ja ylilyönneissä heilläkin on oikeus puolustaa omaa kunniaansa ja yksityisyyttään.

Mökkeilevät missit, yhteiskunnallisesti merkittävien henkilöiden riitaiset naisystävät ja yritykset sen sijaan ovat edelleen perusoikeuksien rajamaaston kuluttajia. He ovat joukko, jonka yksityisyyden suojan laajuudesta keskusteleminen ei päättynyt uuteen perustuslakiin eikä pääty uusiin Journalistin ohjeisiin. Heistä kertominen tiedotusvälineissä myy, ja tulevaisuudessa tuloksen tekeminen on pörssiytyneille mediataloille yhä tärkeämpää. Sen vuoksi heistä kirjoitetaan edelleen, ja mitä rohkeampi lööppi tai otsikko, sen paremmin lehtiä ostetaan ja ohjel-

mia katsotaan. Ja mitä rohkeampi juttu, sen herkemmin liikutaan alueella, jolla yksilön kunnian ja yksityisyyden loukkaus on lähellä. Matkan aikana tosin yritykset saivat varmistuksen sille, että ne eivät ole henkilöitä.

Silti kummallekin instituutiolle on erittäin tärkeitä säilyttää oma uskottavuutensa ja luotettavuutensa kansalaisten silmissä. Ääneen ovat päässeet niin sensaationhakuista ja myynnin maksimointiin pyrkivää tiedonvälitystä vastustavat journalistit kuin oikeusoppineet, joiden mielestä oikeuden tekemät päätökset sananvapauden ja yksityisyyden suojan suhteesta ovat olleet vääriä.

Keskustelun jatkamista tarvitaan, koska yleisön luottamuksen menettäminen on sekä medialle että oikeuslaitokselle liian kova hinta keskinäisen valta-aseman kamppailun tuloksena. Kummankin instituution ja ammattikunnan toiminta on tullut yhä avoimemmaksi, ja kansalaiset pääsevät arvioimaan niin median kuin oikeuslaitoksenkin toimintaa.

Oikeusoppineet joutuvat sietämään sen, että journalistit kirjoittavat yhä enemmän tuomioistuinten tekemistä päätöksistä, niiden perusteluista ja nykyään jopa siitä, ketkä päätöstä olivat tekemässä. Jotta valtakamppailu ei päättyisi ratkaisemattomaan, pitäisikö toimittajien sietää sitä, että tuomioistuimissa käytetään Journalistin ohjeita? Vai pitäisikö oikeusoppineiden nähdä media mahdollisuutena säilyttää oma uskottavuutensa ja luotettavuutensa, kun se tekee oikeuslaitoksenkin toiminnasta läpinäkyvää? Periaate samalla mitalla takaisin antamisesta ei ainakaan näytä toimivan.

Institutionaalisen ratkaisun hakeminen ei ole helppoa. Silti mielestäni tuomioistuinten pitäisi kieltäytyä arvioimasta hyvää journalistista tapaa. Se ei estä niitä tuomitsemasta median ylyöntejä esimerkiksi yksityiselämän suojan loukkaamisessa, mutta valinta olisi yksi tae enemmän todellisen sananvapauden ja journalismin itsesääntelyn säilymiselle yhteiskunnassa.

Jatkotutkimuksen kannalta ammattikuntien välisestä suhteesta nousee monia mielenkiintoisia kysymyksiä, joihin kannattaisi paneutua. Tässä työssä ei ole mukana pohdintoja yhteiskunnan professionalisoitumisesta tai medialisoitumisesta, mutta kummankin kannalta journalistien ja oikeusoppineiden suhteita sekä ammattikuntien muutosta voisi miettiä. Samoin tarkasteltavaa löytyisi kummankin ammattikunnan historiasta. Yleisön osuutta tutkimuksessa puolestaan voi laajentaa luotettavuuden ja maineen suuntaan. Silläkin, miten kansalaiset näkevät oikeuslai-

toksen ja median, voi olla merkitystä siihen, miten instituutiot toimivat. Ja vaikka tässä työssä keskityttiin keskusteluun Suomessa, törmäyksiltä tuomarin ja toimittajan välillä ei ole välttytty rajojen ulkopuolellakaan.

LÄHDELUETTELO

Hallituksen esitys 184/1999.

Harju, Auli (2002) Journalistisen työn sääntely ja ammattietiikka. Tutkimusraportti. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos, Journalismin tutkimusyksikkö.

Heinonen, Ari (1995) Vahtikoiran omatunto. Journalismin itsesääntely ja toimittajat. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos. Julkaisuja sarja A84/1995.

Helsingin hovioikeuden päätös 31.10.2000. R99/1857.

Husa, Jaakko (2001) Perusoikeusvalvonta EU:n alueella – riitasointujen triangeli? Teoksessa Nieminen, Liisa (toim.) Perusoikeudet EU:ssa. Kauppakaari. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Juholin, Elisa ja Kuutti, Heikki (2003) Mediapeli – anatomia ja keinot. Karisto Oy. Hämeenlinna.

Konstari, Timo (1992) Henkilörekisterilaki. Säännökset ja käytäntö. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Mahkonen, Sami (1997) Oikeus yksityisyyteen. WSLT. Porvoo.

Mäenpää, Olli. (2003) Julkisuuden tilat – mitä julkisuus on? Teoksessa Mitä saa sanoa? Viestintäoikeuden vuosikirja 2003. Hakapaino. Helsinki.

Mäntylä, Jorma (2004) Journalistin etiikka. Tammer-Paino Oy. Tampere.

Niiranen, Valtteri ja Sotamaa, Petteri (2003) Sananvapauslain käsikirja. WS Bookwell Oy. Porvoo.

Nordenstreng, Kaarle (1996) Katsomosta areenalle. Kansalaisen paluu sananvapauden haltijaksi. Teoksessa Sananvapaus. WSOY. Juva.

Nordenstreng, Kaarle & Lehtonen, Jaakko (1998) Hyvän ja pahan kierrätystä: Viestinnän etiikan perusteita. Teoksessa Kivikuru, Ullamaija & Kunelius, Risto (toim.) Viestinnän jäljillä. Näkökulmia uuden ajan ilmiöön. WSOY. Juva.

Nuutila, Ari-Matti (2002) Yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamisrikokset. Teoksessa Rikosoikeus. WS Bookwell Oy. Juva.

Ollila, Riitta (2004) Sananvapaus. RT-Print Oy. Pieksämäki.

Rosendahl, Riikka (2003) Joukkoviestimet ja sopimusoikeus. Teoksessa Mitä saa sanoa? Viestintäoikeuden vuosikirja 2003. Hakapaino. Helsinki.

Suomen laki (2004) Medialainsäädäntö 2004. Carina Kåla ja Valtteri Niiranen (toim.). Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Vuortama, Timo ja Kerosuo, Lauri (2004) Viestinnän lait ja säännöt. Karisto Oy. Hämeenlinna.

ARTIKKELIT

Journalisti

8/1999

19/2001

14/2002

16/2002

21/2002

4/2005

Liite 1

Suomen Sanomalehtimiesten Liiton vuonna 1992 hyväksymät Journalistin ohjeet

Johdanto

Hyvän journalistisen tavan perustana on kansalaisten oikeus saada oikeita ja olennaisia tietoja, joiden avulla he voivat muodostaa totuudenmukaisen kuvan maailmasta ja yhteiskunnasta.

Journalistin ammattietiikkaan kuuluu kunnioittaa inhimillisiä perusarvoja, kuten ihmisoikeuksia, demokratiaa, rauhaa ja kansainvälistä yhteisymmärrystä.

Journalistin on tunnettava vastuunsa luonnosta ja nähtävä käsittelemiinsä asioihin liittyvät ympäristövaikutukset.

Hyvä journalistinen tapa ei rajoita mielipiteen ilmaisemisen vapautta. Siihen sisältyy pyrkimys edistää keskustelua ja tiedonkulkua, mutta myös vastuu tiedonvälityksessä noudatettavista periaatteista ja menettelytavoista.

Journalistin ohjeet koskevat kaikkea journalistista työtä välineestä riippumatta. Ne eivät kuitenkaan kata kaikkia tilanteita. Julkisen sanan neuvoston päätökset ja periaatelausumat tulkitsevat ja täydentävät näitä ohjeita.

Hyvään tapaan kuuluu myös, että journalisti tuntee tärkeimmät työhönsä liittyvät lait, asetukset, kansainväliset sopimukset ja päätöslauselmat.

Ammatillinen asema

1. Tiedonvälityksen sisältöä koskevat ratkaisut on tehtävä journalistisin perustein. Tätä päätösvaltaa ei saa missään muodossa luovuttaa toimituksen ulkopuolelle.
2. Journalisti on ensisijaisesti vastuussa lukijoille, kuuntelijoille ja katsojille. Hänen ei pidä käsitellä aiheita, joihin liittyy henkilökohtainen hyötymisen mahdollisuus.
3. Journalistin oikeus ja velvollisuus on torjua painostus tai houkuttelu, jolla pyritään tiedonvälityksen ohjaamiseen, estämiseen tai rajoittamiseen.
4. Journalisti ei saa käyttää omaa tai välineensä asemaa väärin eikä hyväksyä etuja, jotka voivat vaarantaa hänen riippumattomuutensa tai mahdollisuutensa toimia ammattieettisten periaatteiden mukaan.
5. Journalistin ei pidä toimia vastoin vakaumustaan tai hyvää journalistista tapaa. Hän voi kieltäytyä tehtävistä, jotka ovat ristiriidassa tämän periaatteen kanssa.
6. Toisen työtä käytettäessä on noudatettava hyvää tapaa. Vaikka kyse ei olisikaan tekijänoikeuden suojaamasta aineistosta, on hyvän tavan mukaista mainita lähde, kun käytetään pääasiassa toisen hankkimia ja julkaisemia tietoja.
7. Piilomainonta kaikissa muodoissaan on torjuttava. Aineistoon, johon voi liittyä kaupallisia intressejä, on suhtauduttava kriittisesti. Sellaista voidaan julkaista vain, jos siihen on painavia journalistisia perusteita. Ilmoitusten ja toimituksellisen aineiston raja on pidettävä selvänä.

Oikeat tiedot

8. Journalistin on työssään pyrittävä totuudenmukaiseen, olennaiseen ja monipuoliseen tiedonvälitykseen.
9. Tietolähteisiin on suhtauduttava kriittisesti. Erityisen tärkeää se on käsiteltäessä kiistanalaista asiaa: tietolähteellä voi olla henkilökohtaisia intressejä tai vahingoittamistarkoituksia.
10. Asiatiedot on tarkistettava niin hyvin kuin on mahdollista, myös silloin kun ne on jo aiemmin julkaistu.
11. Yleisön on voitava erottaa tosiasiat ja niiden taustoittaminen mielipide- ja seipiteellisestä aineistosta. Tämä periaate ei rajoita journalistisen tyylin tai muodon valintaa.
12. Otsikoilla, ingresseillä, kansi- ja kuvateksteillä, myyntijulisteilla ja muilla esittelyillä on oltava sisällönsä kate.
13. Myös kuvaa ja ääntä on käytettävä totuudenmukaisesti. Vastaanottajan on saatava tietää, onko kysymys dokumentista vai fiktiivisestä aineistosta.

Tietojen hankkiminen

14. Tiedot on hankittava avoimesti ja rehellisin keinoin. Poikkeuksellisia menetelmiä voi käyttää vain, jos yleisesti merkittäviä tietoja ei normaalikeinoin voi saada.
15. Haastateltavan tulee ennakolta saada tietää, missä välineessä ja millaisessa yhteydessä hänen lausumaansa käytetään. Hyvän tavan mukaista on myös kertoa, onko keskustelu tarkoitettu julkaistavaksi vai ainoastaan tausta-aineistoksi.

16. Haastateltavan pyyntöön tarkistaa lausumansa ennen julkaisemista on syytä suostua asiatietojen varmistamiseksi. Tarkistamisella ei kuitenkaan saa luovuttaa journalistista päätösvaltaa toimituksen ulkopuolelle.
17. Tietolähdettä on suojattava. Luottamuksellisen tiedon antajaa ei saa ilman tämän suostumusta paljastaa. Sama koskee omassa tiedotusvälineessä nimimerkillä tai salanimellä esiintyvää henkilöä.

Oikaisu ja vastine

18. Virheellinen tieto on viipymättä oikaistava joko oma-aloitteisesti tai asianomaisen sitä vaatiessa.
19. Arvostelun kohteeksi joutuneelle on myönnettävä vastineoikeus lehdessä, jos hän sitä perustellusti pyytää. Pelkkä mielipide-ero ei ilman muuta oikeuta vastineeseen.
20. Jos vastinepyyntö on perusteltu, vastine on julkaistava vastineen laatijan haluamassa muodossa viipymättä ja siten, että alkuperäisen tiedon saaneet voivat sen helposti havaita.
21. Ellei vastine ole sellaisenaan julkaisukelpoinen, on sen korjaamisesta neuvoteltava kirjoittajan kanssa. Ellei häntä kohtuullisessa ajassa tavoiteta, on suositeltavaa julkaista vastine korjattuna. Sen olennaista sisältöä ei kuitenkaan saa muuttaa.
22. Jos nimettyä henkilöä arvostellaan tiedotusvälineessä erittäin voimakkaasti, on hyvän journalistisen tavan mukaista tuoda hänen näkökantansa esiin mahdollisuuksien mukaan samassa yhteydessä.

Yksilön suoja

23. Kaikkien ihmisarvoa ja kunniaa on suojattava. Ihonväriä, kansallisuutta, syntyperää, vakaumusta, sukupuolta tai muuta henkilön ominaisuutta ei pidä tuoda esiin asiaankuulumattomasti tai halventavasti.
24. Yksityiselämään kuuluvia, asianomaiselle tai hänen lähiomaisilleen haitallisia seikkoja ei pidä julkaista, ellei niillä ole yleistä merkitystä.
25. Henkilökuvien julkaisemisessa on noudatettava huolellisuutta. Kuvaa ei pidä käyttää harhaanjohtavasti eikä loukkaavassa yhteydessä. Erityistä varovaisuutta on noudatettava julkaistaessa kuvia onnettomuuksien tai rikosten uhreista.
26. Nimen tai muiden tunnistamistekijöiden julkaiseminen rikoksia käsiteltäessä on perusteltua vain, kun sillä on huomattavaa yleistä merkitystä. Henkilöllisyyttä ei yleensä tule paljastaa ennen tuomioistuinkäsittelyä, elleivät teon laadusta ja tekijän asemasta johtuvat painavat syyt sitä puolla.
27. Syyllisyyteen ei pidä ottaa ennalta kantaa eikä ennakoita tuomioistuimen tai viranomaisen ratkaisuja.
28. Jos rikosilmoituksesta, pidättämisestä, vangitsemisesta, syytteestä tai kantelusta on julkaistu uutinen, on hyvän journalistisen tavan mukaista seurata asian käsittelyä sen lopulliseen ratkaisuun saakka.
29. Yksilön suoja koskevat periaatteet pätevät myös, kun käytetään julkisiin asiakirjoihin tai muihin julkisiin lähteisiin sisältyviä tietoja. Tiedon julkisuus ei aina merkitse sitä, että sen voi vapaasti julkaista.

Liite 2

Suomen Journalistiliiton vuonna 2004 hyväksymät, 1.1.2005 voimaan tulleet Journalistin ohjeet

Esipuhe

Journalistin ohjeet ja Julkisen sanan neuvosto (JSN) ovat joukkoviestinnän itsesääntelyn perusta. Ohjeisiin on kiteytetty journalistien ja julkaisijoiden näkemys siitä, millaisten eettisten periaatteiden mukaan he haluavat suomalaisen joukkoviestinnän toimivan.

JSN on ohjeiden tulkitsija ja erotuomari. Sille voi kannella jokainen, joka haluaa asiantuntevan tulkinnan siitä, onko mediassa toimittu vastoin hyvää journalistista tapaa. JSN voi myös ottaa kantaa pyrkimyksiin rajoittaa sanan- ja julkaisemisen vapautta.

Journalistin ohjeet on vahvistettu Julkisen sanan neuvoston kannatusyhdistyksessä, joka edustaa itsesääntelyyn sitoutuneita journalistien ja julkaisijoiden yhteisöjä sekä JSN:n perussopimuksen erikseen allekirjoittaneita joukkoviestimiä. Journalistin ohjeilla on siten käytännössä koko joukkoviestintäalan hyväksyntä ja tuki. Se antaa suomalaiselle itsesääntelylle vahvan perustan.

Johdanto

Sananvapaus on demokraattisen yhteiskunnan perusta. Hyvä journalistinen tapa perustuu jokaisen oikeuteen vastaanottaa tietoja ja mielipiteitä.

Näiden ohjeiden tavoitteena on tukea sananvapauden vastuullista käyttämistä joukkoviestimissä ja edistää ammattieettistä keskustelua.

Ohjeet koskevat kaikkea journalistista työtä. Ne on laadittu vain alan itsesääntelyä varten. Ohjeita ei ole tarkoitettu käytettäväksi rikos- tai vahingonkorvausvastuun perusteena.

Ammatillinen asema

1. Journalisti on vastuussa ennen kaikkea lukijoilleen, kuulijoilleen ja katselijoilleen. Heillä on oikeus saada tietää, mitä yhteiskunnassa tapahtuu.
2. Tiedonvälityksen sisältöä koskevat ratkaisut on tehtävä journalistisin perustein. Tätä päätösvaltaa ei saa missään oloissa luovuttaa toimituksen ulkopuolisille.
3. Journalistilla on oikeus ja velvollisuus torjua painostus tai houkuttelu, jolla yritetään ohjata, estää tai rajoittaa tiedonvälitystä.
4. Journalisti ei saa käyttää asemaansa väärin. Hänen ei pidä käsitellä aiheita, joihin liittyy henkilökohtaisen hyötymisen mahdollisuus eikä vaatia tai vastaanottaa etuja, jotka voivat vaarantaa riippumattomuuden tai ammattietiikan.
5. Journalistilla on mahdollisuus kieltäytyä tehtävistä, jotka ovat ristiriidassa lain, henkilökohtaisen vakaumuksen tai ammattietiikan kanssa.
6. Käsitellessään omalle tiedotusvälineelle, konsernille tai sen omistajille merkittäviä asioita journalistin on hyvä tehdä asiayhteys lukijalle, kuulijalle ja katsojalle selväksi.
7. Myös toisen työtä käytettäessä on noudatettava hyvää tapaa. Lähde on mainittava, kun käytetään toisen julkaisemia tietoja.

Tietojen hankkiminen ja julkaiseminen

8. Journalistin on pyrittävä totuudenmukaiseen tiedonvälitykseen.
9. Työtä tehdessään journalistin on suositeltavaa ilmoittaa ammattinsa. Tiedot on pyrittävä hankkimaan avoimesti. Jos yhteiskunnallisesti merkittäviä seikkoja ei voida muutoin selvittää, journalisti voi tehdä haastatteluja ja hankkia tietoja myös tavallisuudesta poikkeavilla keinoilla.
10. Tiedot on tarkistettava mahdollisimman hyvin – myös silloin kun ne on aikaisemmin julkaistu.
11. Yleisön on voitava erottaa tosiasiat mielipiteistä ja sepitteellisestä aineistosta. Myöskään kuvaa tai ääntä ei saa käyttää harhaanjohtavasti.
12. Tietolähteisiin on suhtauduttava kriittisesti. Erityisen tärkeää se on kiistanalaisissa asioissa, koska tietolähteellä voi olla hyötymis- tai vahingoittamistarkoitus.
13. Uutisen voi julkaista rajallistenkin tietojen perusteella. Raportointia asioista ja tapahtumista on syytä täydentää, kun uutta tietoa on saatavissa. Uutistapahtumia on pyrittävä seuraamaan loppuun saakka.
14. Journalistilla on oikeus pitää tietoja luottamuksellisesti antaneen henkilöllisyyss salassa. Toimituksen on kunnioitettava tätä periaatetta.

15. Otsikoille, ingresseille, kansi- ja kuvateksteille, myyntijulisteille ja muille esittelyille on löydyttävä sisällöstä kate.

Haastateltavan ja haastattelijan oikeudet

16. Haastateltavalla on oikeus saada ennakolta tietää, millaisessa asiayhteydessä hänen lausumaansa käytetään. Hänelle on myös kerrottava, jos haastattelua voidaan käyttää useammassa välineissä. Haastateltavan tulee aina saada tietää, onko keskustelu tarkoitettu julkaistavaksi vai ainoastaan tausta-aineistoksi.
17. Haastateltavan pyyntöön tarkastaa lausumansa ennen julkaisemista on yleensä syytä suostua, jos se toimitusteknisesti on mahdollista. Oikeus koskee vain haastateltavan omia lausumia, eikä sillä saa luovuttaa journalistista päätösvaltaa toimituksen ulkopuolelle.
18. Haastateltavan kieltoon julkaista lausumansa tulee suostua vain, jos olosuhteet ovat haastattelun antamisen jälkeen muuttuneet niin olennaisesti, että julkaiseminen olisi selvästi kohtuutonta.
19. Ilmoitusten ja toimituksellisen aineiston raja on pidettävä selvänä. Piilomainonta on torjuttava.

Virheen korjaaminen ja oma kannanotto

20. Olennainen virhe on viipymättä korjattava.
21. Jos selvästi tunnistettavissa olevan henkilön tai tahon toiminnasta aiotaan esittää tietoja, jotka asettavat tämän erittäin kielteiseen julkisuuteen, kritiikin kohteelle tulee varata tilaisuus esittää oma näkemyksensä jo samassa yhteydessä.
22. Ellei samanaikainen kuuleminen ole mahdollista, voi erittäin kielteisen julkisuuden kohteeksi joutunutta olla tarpeen kuulla jälkeen päin. Jos näin ei tehdä, hyvään tapaan kuuluu julkaista hänen oma kannanottonsa.
23. Kannanotto on puheenvuoro, joka on syytä julkaista mahdollisimman nopeasti ilman sen yhteyteen liitettyjä asiattomia lisäyksiä.
24. Tavanomainen kulttuurikritiikki, poliittinen, taloudellinen tai yhteiskunnallinen arviointi sekä vastaavan muun mielipiteen esittäminen ei kuitenkaan synnytä oikeutta kannanottoon.
25. Ellei kannanotto ole julkaisukelpoinen, sen korjaamisesta on syytä neuvotella laatijan kanssa. Vaikka yksimielisyyteen ei päästäisi, olennainen sisältö on suosittelavaa julkaista asiallisessa muodossa.

Yksityinen ja julkinen

26. Jokaisen ihmisarvoa on kunnioitettava. Etnistä alkuperää, kansallisuutta, sukupuolta, seksuaalista suuntautumista, vakaumusta tai näihin verrattavaa ominaisuutta ei pidä tuoda esiin asiaankuulumattomasti tai halventavasti.
27. Yksityiselämään kuuluvia erityisen arkaluonteisia seikkoja voi julkaista vain asianomaisen suostumuksella tai jos niillä on poikkeuksellista yhteiskunnallista merkitystä. Yksityiselämän suoja on otettava huomioon myös kuvia käytettäessä.
28. Sairaus- ja kuolemantapauksista sekä onnettomuuksien ja rikosten uhreista uutisoitaessa on aina noudatettava hienotunteisuutta.
29. Julkisella paikalla tapahtuvaa toimintaa on yleensä lupa selostaa ja kuvata ilman asianosaisten suostumusta.
30. Julkistakin aineistoa julkaistaessa pitää ottaa huomioon yksityiselämän suoja. Kaikki julkinen ei välttämättä ole julkaistavissa. Erityistä varovaisuutta on noudatettava, kun käsitellään alaikäisiä koskevia asioita.
31. Rikoksesta tuomitun nimen, kuvan tai muita tunnistetietoja voi julkaista, ellei se tuomitun asemaan tai tekoon nähden ole selvästi kohtuutonta. Alaikäisen tai syyntakeettomana tuomitun henkilöllisyyden paljastamisessa on oltava erityisen pidättyväinen.
32. Tunnistamiseen johtavien tietojen käytössä on syytä olla varovainen, kun kyse on vasta rikosepäilystä tai syytteestä.
33. Tietoja rikosentekijästä, syytetystä tai epäillystä ei yleensä pidä julkaista, jos ne paljastavat erityisen arkaluonteisen rikoksen uhrin.
34. Arkaluonteisen rikoksen uhrin henkilöllisyys on suojattava, ellei sillä ole poikkeuksellista yhteiskunnallista merkitystä.
35. Jos tutkintapyynnöstä, syytteestä tai tuomiosta on julkaistu uutinen, asiaa on mahdollisuuksien mukaan seurattava loppuun saakka. Oikeudenkäynnin aikana ei pidä asiattomasti pyrkiä vaikuttamaan tuomioistuimen ratkaisuihin eikä ottaa ennakolta kantaa syyllisyyteen.